T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2478
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1449

BANKACILIK VE SİGORTACILIĞA GİRİŞ

Yazarlar

Prof.Dr. Nurhan AYDIN (Ünite 1, 3)

Dr. İhsan Uğur DELİKANLI (Ünite 2, 4)

Dr. Rıdvan ÇABUKEL, Yrd.Doç.Dr. Leman ERDAL (Ünite 5)

Doç.Dr. Fuat ERDAL, Yrd.Doç.Dr. Leman ERDAL (Ünite 6, 7)

Yrd.Doç.Dr. Etem Hakan ERGEÇ (Ünite 8)

Editörler

Prof.Dr. Metin TOPRAK

Doç.Dr. Metin COŞKUN

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

www.hedefaof.com

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
"Uzaktan Öğretim" tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2012 by Anadolu University
All rights reserved
No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör
Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Genel Koordinatör Yardımcısı
Doç.Dr. Hasan Çalışkan

Öğretim Tasarımcıları
Yrd.Doç.Dr. Seçil Banar
Öğr.Gör.Dr. Mediha Tezcan

Grafik Tasarım Yönetmenleri
Prof. Tevfik Fikret Uçar
Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız
Öğr.Gör. Nilgün Salur

Kitap Koordinasyon Birimi
Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni
Prof. Tevfik Fikret Uçar
Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Grafiker
Gülşah Yılmaz

Dizgi
Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş

ISBN
978-975-06-1147-6

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde 9400 adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, Mayıs 2012

www.hedefaof.com

İçindekiler

Önsöz iv

1. Finansal Sistem ve Bankalar..... 2

2. Bankacılık İşlemleri ve Banka Türleri..... 24

3. Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi..... 52

4. Türk Finans Sektöründe Bankacılık Sistemi..... 78

5. Bankacılıkta ve Sigortacılıkta Risk..... 112

6. Sigortacılığın Genel İlkeleri ve Yapısı..... 140

7. Dünya'da ve Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi..... 176

8. Türk Finans Sektöründe Sigortacılık Sistemi..... 196

www.hedefaof.com

Önsöz

Bankacılık ve sigortacılık sektörleri, gelişmiş ülkelerin tamamında serbest piyasa ekonomisinin temel taşlarıdır. Bu iki sektör birbiriyle yakından ilişkilidir. Bankacılık, tek başına önemli bir işlev göremeyecek bireysel tasarrufların bir araya toplanarak, büyük projelerin finansmanının sağlanması, kaynak fazlası olanların ödünç verme yoluyla kaynak açığı olanları fonlaması ve bu yolla ekonomik kalkınmayı sağlaması şeklinde önemli bir fonksiyon görür. Buna paralel biçimde, piyasa ekonomisinin işleyişinde ekonomik aktörlerin karşılaşması muhtemel riskleri ve belirsizlikleri enazlamak için başvurduğu temel enstrüman sigorta olmaktadır.

Türkiye'de finansal sistemin yapısı Anglo Sakson modelinden ziyade Kıta Avrupa'sı modeline dayanır. 1980'lere kadar Anglo Sakson modelde, finansal sistemde temel aktör borsalar iken, Kıta Avrupa'sında bankalardır. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren her iki sistem de birbirine yakınsamaya başlamış ve bugün bu yakınsama devam etmektedir. Dolayısıyla, yabancı kaynakla ekonominin finansmanını sağlama modeli olarak algılanabilecek bankacılık ile özkaynakla ekonominin finansmanını sağlama modeli olarak algılanabilecek borsa modeli birlikte gelişmeye ve birbirini ikame etmeden ziyade birbirini tamamlamaya devam etmektedir. Sigortacılık hem Anglo Sakson modelin hem de Kıta Avrupa'sı modelin temel ortak unsurudur. Her iki modelin de sigortacılık olmadan sağlıklı bir işleyiş içinde olması zordur. Her iki sistemin etkin işlemesinin ve sürdürülebilir olmasının "sigortası" sigortacılık sektörünün gelişmişlik düzeyidir!

Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş başlığını taşıyan bu kitap, bankacılık ve sigortacılık alanında temel bilgileri ve işleyişi vererek giriş düzeyinde bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Her iki sektörün ortak alanı olan risk kavramı ve risk yönetimi yine bu kitapta yer alan önemli bir konudur. Gerek bankacılıkta gerekse sigortacılıkta temel unsurlardan biri risktir. Bu konu gelecek dönemlerde ayrıntılı olarak ilgisine göre yeri geldikçe konular arasında işlenmeye devam edecektir.

Bankaların Yönetimi ve Denetimi, Bankalarda Kredi Yönetimi, Hayat Sigortacılığı ve Bireysel Emeklilik, Hayat Dışı Sigortalar, Portföy Yönetimi, Bankacılık Hizmet Ürünleri ile Menkul Kıymet Yatırımları başlıklarını taşıyan diğer ders kitaplarındaki konuların daha iyi anlaşılması bakımından elinizdeki bu kitabın iyi özünsenmesi gerekir.

Bu kitap sekiz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde finansal sistem ve bankalar tanıtılarak, finans sistemi içinde bankaların fonksiyonları ele alınmaktadır. İkinci bölümde bankacılık işlemleri ve banka türleri mevzuat ve uygulama boyutuyla birlikte ayrıntılı olarak incelenmektedir. Dünyada ve Türkiye'de bankacılığın gelişimi üçüncü bölümün konusudur. Dördüncü bölümde Türk finans sektöründe bankacılık sisteminin yapısı ve işleyişi analiz edilmektedir.

Bankacılıkta ve sigortacılıkta risk ünitesi, bankacılık konusunda ilk dört ünitede verilen bilgilerin arkasından risk konusuyla bankacılığa ilişkin bilgileri tamamlamaktadır. Bu ünitede sigorta ve risk kavramları ilişkilendirilerek sonraki sigortacılıkla ilgili ünitelere bir hazırlık yapmaktadır.

Sigortacılığın genel ilkeleri ve yapısı altıncı ünitede işlenmekte, uygulama boyutu da Dünyada ve Türkiye'de sigortacılığın gelişimi başlığı altında yedinci ünitede ele alınmaktadır. Nihayet sekizinci ünite, Türk finans sektöründe sigortacılık sisteminin yapısını analiz etmektedir.

Bankacılık ve Sigortacılık Programının temel giriş bilgilerini içeren bu kitabın bütün okuyucularımıza yararlı olmasını dileriz.

Editörler

Prof.Dr. Metin Toprak

Doç.Dr. Metin Coşkun

www.hedefaof.com

www.hedefaof.com

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Finansal piyasa ve finansal sistemin unsurlarını açıklayabilecek,
- Finansal piyasa türlerini tanımlayabilecek,
- Yatırım ve finansman araçlarını açıklayabilecek,
- Finansal kurumlar ve finansal aracılık faaliyetlerini açıklayabilecek,
- Bankaların ekonomideki fonksiyonlarını sayabilecek,
- Finansal piyasalarda düzenleyici ve denetleyici kurumların önemini açıklayabilecek,
- Küreselleşmenin bankalar üzerindeki etkilerini açıklayabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Finansal Piyasa
- Finansal Sistem
- Finansal Varlık
- Finansal Kurumlar
- Aracı Kurumlar
- Bankalar

İçindekiler

- Giriş
- Finansal Piyasa ve Finansal Sistem
- Finansal Piyasaların Sınıflandırılması
- Yatırım ve Finansman Araçları
- Finansal Aracılık ve Finansal Kurumlar
- Bankaların Ekonomideki Fonksiyonları
- Küreselleşmenin Bankalar Üzerine Etkisi
- Finansal Piyasalarda Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

www.hedefaof.com

Finansal Sistem ve Bankalar

GİRİŞ

Piyasa, genel anlamda arz ve talebin karşılaştığı ortamlardır. Piyasalar reel ve finansal piyasalar olarak iki temel grupta toplanabilir. Reel piyasaları; tüketicinin herhangi bir ihtiyacını giderecek mal ve hizmetlerin alım satımının yapıldığı **mal ve hizmet piyasaları** ile mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan doğal kaynaklar, emek, sermaye ve girişimcilik gibi üretim faktörlerinin oluşturduğu **üretim faktörleri piyasaları** oluşturur. **Finansal piyasalar** ise reel piyasaların parasal yönünü oluşturmaktadır. Finansal piyasalar, ellerindeki fonları etkin kullanma olanağına sahip olmayan birimlerden, bu fonları etkin kullanacak birimlere aktarılmasına olanak sağlayan ortamlardır.

FİNANSAL PİYASA VE FİNANSAL SİSTEM

Bireylerin gelirleri ve harcamaları zaman içinde değişmekte; bazı dönemlerde harcamaları gelirlerinden fazla, bazı dönemlerde ise gelirleri harcamalarından fazla olmaktadır. Dolayısıyla bireylerin gelirleri ile harcamaları çoğu zaman dengede değildir. Gelirlerden daha az harcama durumunda fon arzı, gelirlerden daha fazla harcama durumunda ise fon talebi ortaya çıkacaktır.

İşletmeler günlük faaliyetlerini sürdürürlerken, nakit girişleri ile nakit çıkışlarını çoğu zaman uyumlu hale getiremezler. Diğer bir ifade ile nakit ihtiyaçlarının olduğu zamanların nakit girişlerinin olduğu zamanlara denk gelmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Eğer bu uyum gerçekleştirilebilseydi, dışarıdan fon sağlama ihtiyacı fazla olmayacaktı. Burada zaman uyumunun yanında miktar uyumunun da olması gerekir. Hem zaman, hem de miktar uyumunun örtüşmesi ise neredeyse olanaksızdır. Dolayısıyla işletmeler kimi zaman nakit açığı, kimi zaman da nakit fazlalığı ile karşı karşıya kalırlar.

İşletmeler, günlük faaliyetlerini sürdürmenin yanında büyümek, rekabet üstünlüğü sağlamak, yeni yatırımlar yapmak durumundadırlar. İşletmelerin bu tür yatırımları için sermayeye ihtiyaçları olur. İşletmeler sermaye ihtiyaçlarını içsel kaynakları yanında dışsal kaynaklarla da sağlayabilirler. Fon talebinin düzeyi, ekonominin içinde bulunduğu duruma da bağlıdır. İşletmelerin fon ihtiyacı, ekonominin yavaşladığı dönemlerde azalırken, ekonominin canlandığı dönemlerde artar. Genelde işletmeler devamlı büyüme veya yeni girişimlerde bulunma isteğinde olduğundan fon açığı veren, diğer bir ifade ile fon talep eden kuruluşlardır.

Devletlerin de yatırım yapabilmeleri ve cari harcamalarını karşılayabilmeleri için paraya ihtiyaçları vardır. Çoğu zaman devletlerin gelirleri, harcamalarını karşılayamadığından bütçeleri açık verir. Bireyler ve işletmeler gibi devletlerin de gelirleri ve harcamaları arasında denge kurmaları zordur. Bu bağlamda devletlerin de fon arz ve talep eden birimler olarak finansal sistemde yer aldığı görülmektedir.

Önceleri fonları arz ve talep eden birimler olarak, bireyler (hanehalkı), işletmeler ve devletler var iken; artık günümüzde liberalleşme faaliyetlerine paralel olarak bu birimlere yabancılar veya daha yeni ve doğru bir kavram kullanılırsa "yurtdışı yerleşikler" de ilave olmuştur. Günümüz ekonomilerinde o ülkenin kişi ve kurumlarının yanında, diğer ülkelerin kişi ve kurumları da gittikçe artan bir biçimde finansal piyasalarda yer almaktadır. Yabancılar **doğrudan yatırımlar** veya **portföy yatırımları** ile ülkelere fon girişine yol açarken, benzer şekilde yerliler de yabancı ülkelere fon transferi gerçekleştirmektedirler. Sermayenin akıcılığı nedeniyle, diğer piyasalara göre finansal piyasalarda

www.hedefaof.com

uluslararasılaşma eğilimi daha fazladır. Fonlar, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin sağladığı kolaylıklarla, nerede daha yüksek getiri sağlayacaksa o piyasaya doğru hızla akmaktadır.

Yukarıda belirtilen birimlerin ihtiyaçlarını giderilebilmeleri için fon arz ve talebinin karşılaşması gerekir. Finansal piyasalar fon açığı veren birimlerle fon fazlası veren birimlerin karşılaşmasını sağlar. Piyasa ekonomisinin olduğu ülkelerde finansal piyasalar ekonominin vazgeçilmez unsurudur. Finansal piyasalar olmasaydı, yatırım yapacakların sermaye ihtiyaçları karşılanamayacak, tasarruf sahipleri de fonlarını değerlendirme olanağı bulamayacaktı. Dolayısıyla finansal piyasalar daha büyük yatırımların ve üretimin gerçekleştirilmesine olanak vererek toplumun refah düzeyini artırmada önemli fonksiyonlar üstlenmektedir.

Finansal piyasaların temel fonksiyonu, fon arz ve talebini buluşturmasıdır. Ancak bir ekonomide fonların, fon arz edenlerden fon talep edenlere aktarılmasında etkin işleyen bir sisteme ihtiyaç vardır. Finansal sistemin etkinliği arttıkça fon arz ve talebinin karşılaşması da o ölçüde artacak, bu bağlamda ekonomik gelişim de hızlanacaktır. Finansal piyasalar sadece fon arz edenlerle fon talep edenlerden oluşmamaktadır. Finansal sistem denildiğinde, fon kullananlar ile fon arz edenlerin yanısıra fon akımlarını düzenleyen kurumlar, fon akımını sağlayan finansal araç ve gereçler ile piyasaların adil ve şeffaf bir biçimde işlemesini düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan bir yapı anlaşılmalıdır. Görüldüğü gibi finansal sistem, finansal piyasalardan daha geniş bir kavramı ifade etmektedir.

Finansal sistemi oluşturan unsurlar;

- Tasarruf sahipleri (Fon arz edenler),
- Yatırımcılar (Fon talep edenler),
- Yatırım ve finansman araçları,
- Yardımcı kuruluşlar,
- Hukuki ve idari düzenlemeler şeklinde sayılabilir.

Finansal sistemin unsurlarını daha açık bir biçimde Şekil 1.1'de görmek mümkündür.

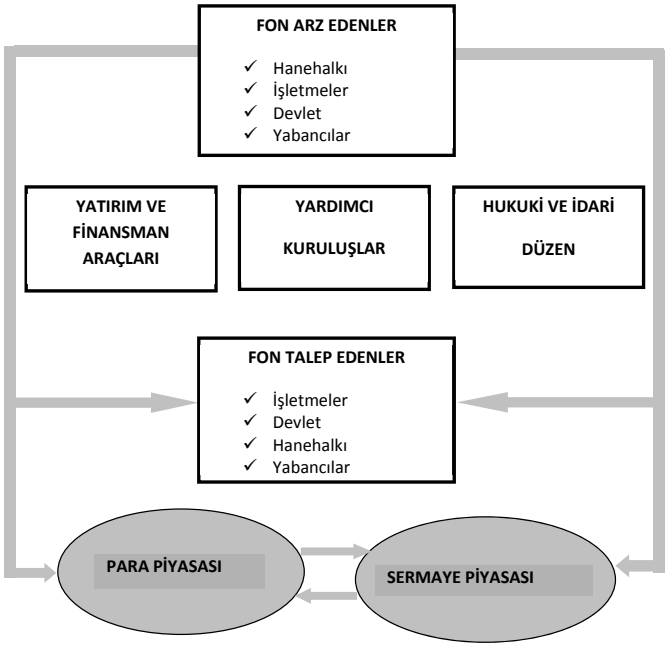

Şekil 1.1: Finansal Sistem Şeması

Görüldüğü üzere piyasalarda aynı birimler hem fon talep edenler, hem de arz edenler olarak yer almaktadırlar. Piyasanın bir tarafında tasarruf sahipleri ya da ödünç verenler, diğer tarafında ise fon kullananlar ya da ödünç alanlar vardır. Bununla birlikte genelde fon açığı olan birimler işletmeler ve

www.hedefaof.com

devlet iken, fon arz eden birimler bireyler (hanehalkı) olmaktadır. Bu nedenle Şekil 1.1'deki birimlerin sıralaması buna göre yapılmıştır. Fon arz ve talebinde yabancı fon arz ve talebi en son birim olarak yer almaktadır. Bir ülkede finansal piyasalar ne kadar uluslararası özellik gösterse de, uluslararası işlemlerin payı ulusal işlemlerin yanında fazla olmamaktadır.

DİKKAT **İşletmeler, hem finansal hem de finansal olmayan tüm işletmeleri kapsamaktadır. Finansal olmayan işletmeler, araba, bilgisayar, buzdolabı gibi ürünler üreten ve/veya finansal hizmetler dışındaki hizmetler (taşıma, bilgisayar programcılığı gibi) üreten işletmeler anlamındadır.**

Uluslararası finansal piyasalar, ülkelerin ulusal finansal sistemlerinin birbirleriyle etkileşime girmesiyle oluşmaktadır. Fon arz ve talep eden birimlerin aynı ülkede yerleşik olmaları durumunda, işlem ulusal finansal işlem niteliği taşırken, taraflardan birinin farklı ülkelerde yerleşik olması ya da yürütülen işin merkezinin başka bir ülkede olması durumunda, işlem uluslararası finansal işlem niteliği kazanmaktadır. Diğer bir ifade ile ulusal fonların yabancılara ya da yabancı fonların yerli kullanıcılara aktarılması işlemi uluslararası finansal işlem olmaktadır. Ayrıca fon arz eden ve talep eden taraflar aynı ülkede yerleşik kişilerden oluşsa bile, işlemin yapıldığı para yabancı bir para ise işlem yine uluslararası işlem olarak nitelendirilir. Doğal olarak ulusal finansal sistem uluslararasılaşarak, fonların akışında kullanılan finansal araçların, aracılık eden yardımcı kurumların, fon arz ve talebinde bulunanların sayısı ve çeşitliliği artmaktadır. Buna bağlı olarak piyasalarda işlem hacmi ve etkinlik de artmaktadır.

SIRA SİZDE 1 **Finansal sistemde işletmeler neden daha çok fon talep eden birimlerdir?**

FİNANSAL PİYASALARIN SINIFLANDIRILMASI

Finansal piyasaları farklı açılardan sınıflandırmak mümkündür. Aşağıda daha çok benimsenen sınıflandırmalara yer verilmiştir:

Finansal varlığın niteliğine göre;

- Borç piyasaları
- Öz sermaye piyasaları

Finansal varlığın süresine göre;

- Para piyasaları
- Sermaye piyasaları

Örgütlenme durumuna göre;

- Organize piyasalar
- Organize olmamış piyasalar (tezgah üstü piyasalar)

Finansal varlığın ilk kez alınıp satılmasına göre;

- Birincil piyasalar
- İkincil piyasalar

Ödemelerin hemen ya da gelecekte yapılmasına göre;

- Nakit ya da spot piyasalar
- Vadeli piyasalar

www.hedefaof.com

Borç Piyasası ve Öz sermaye Piyasası: Finansal piyasalarda en yaygın kullanılan finansman yöntemi borçlanmalardır. Borç bankalardan sağlanabileceği gibi, borçlanma araçları ihraç edilerek tasarruf sahiplerinden de sağlanabilir. Ticari bankacılığın ağırlıkta olduğu ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde işletmelerin en çok kullandığı finansman şekli banka kredileri olmaktadır. Bunun yanında işletmeler bono ve tahvil gibi finansal araçlarla da fon sağlayabilirler. Borçlanma araçlarının iki temel özelliği, belirlenmiş bir vadesinin ve faizinin olmasıdır. Borç alanlar vade içinde faizi ve anaparayı ödemek zorundadırlar. Borçlanma amacına bağlı olarak borcun vadesi kısa ya da uzun, ihraç eden kurumun niteliğine bağlı olarak da borcun faizi yüksek ya da düşük olabilir. Hazine bonoları, devletin kısa süreli fon ihtiyacını karşılamada en çok kullandığı para piyasası araçlarındandır. İşletmeler de yine kısa süreli fon ihtiyacını karşılamada banka kredilerini ve finansman bonolarını kullanabilmektedirler.

Tahviller ise kurumların uzun vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında kullandıkları borçlanma araçlarındandır. Tahviller genellikle 5 – 10 yıl arasında değişen vadelerle çıkarılan uzun vadeli borçlanma araçlarındandır. Ülkemizde geçerli olan mevzuata göre tahvillerin vadesinin en az 1 yıl olması gerekmektedir. Uzun vadeli fon ihtiyacının karşılanmasında kullanılacak araçlardan bir diğeri hisse senetleridir. Hisse senetlerinde vade yoktur; diğer bir ifade ile hisse senetleri sonsuz vadeli menkul kıymetlerdir. Hisse senedine yatırım yapan yatırımcılar kuruma ortak olarak, kurumun kârı ve varlıkları üzerinde hak sahibi olmaktadırlar. Hisse senedi ihraç eden kurum ise öz sermaye yoluyla fon sağlamış olmaktadır.

DİKKAT **Fon arz edenler açısından borçlanma araçlarının riski, sonsuz vadeli olarak kabul edilen hisse senetlerine göre daha düşüktür.**

Hisse senetlerinde risk, hem vadeden hem de kâr payı ve sermaye kazancı olarak elde edilecek gelirin gerçekleşmeme olasılığından kaynaklanmaktadır. Tahville borçlanmada işletme zarar etse bile faizi ödemek zorundadır. Hisse senedi yoluyla finansmanda ise işletme kârlı olmasına rağmen kâr payı ödemeyebilir.

Para Piyasası-Sermaye Piyasası: Vade dikkate alındığında finansal piyasalar **para piyasası** ve **sermaye piyasası** olarak sınıflandırılabilir. Vadesi en fazla bir yıl olan fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara para piyasası; vadesi bir yılı aşan fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara ise sermaye piyasası denir. Para piyasasının temel araçları mevduat, hazine bonoları, finansman bonoları, mevduat sertifikaları, repo, banka kabulleri, banka bonoları, eurodolarlar, varlığa dayalı menkul kıymetler gibi finansal varlıklardır. İşletmelerin sıklıkla kullandığı ticari senetler de bu piyasanın önemli araçlarındandır. Son yıllarda kısa süreli finansal türevler de para piyasası işlemlerinin hızla gelişmesine neden olmuştur. Sermaye piyasasının temel araçları ise devlet tahvilleri, şirket tahvilleri gibi orta ve uzun vadeli menkul kıymetlerle, vadesi sonsuz olarak varsayılan hisse senetleridir.

İşletmeler genellikle kısa süreli varlıklarını finanse etmek, kısa süreli harcamalarını karşılamak üzere para piyasalarından, orta ve uzun vadeli varlıklarını finanse etmede de sermaye piyasalarından faydalanırlar. Devletler de kısa vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazine bonoları ve uzun vadeli fon ihtiyaçları için ise tahvil ihraç eder. Hazine bonoları, para piyasasında, devlet tahvilleri ise sermaye piyasasında önemli rol oynar. Para piyasası ile sermaye piyasası arasındaki temel farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- **Para piyasasında risk, sermaye piyasasına göre daha düşüktür**. Para piyasasında vade kısa olduğu için sermaye piyasasına göre **risk** daha düşüktür. Riske bağlı olarak para piyasasında **getiri** de sermaye piyasasına göre daha düşük olur. Getiri riskle aynı yönde hareket eder; diğer bir ifade ile risk düştükçe getiri düşer, risk arttıkça getiri de artar. Dolayısıyla para piyasasında getiri oranı sermaye piyasasına göre daha düşük olacaktır. Burada fon arz eden için getiri (kazanç), örneğin para bankaya yatırılmış ya da tahvil alınmış ise faiz olurken; hisse senedine yatırım yapılmışsa **kâr payı** ve **değer artışı** olacaktır. Fon sunan açısından getiri, fon kullanan açısından maliyet olacaktır.

- **Para piyasası finansal araçlarının likiditesi, sermaye piyasası finansal araçlarına göre daha yüksektir. Likidite** finansal varlıkların kısa sürede, kolaylıkla ve değerinden önemli kayıp olmaksızın alınıp satılabilmesidir. Bu nedenle ülkemizde olduğu gibi dünyada da en gelişmiş, en likit ve en **etkin piyasalar** para piyasalarıdır.

www.hedefaof.com

Gerçekte para piyasası ile sermaye piyasasını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak çok mümkün değildir. Örneğin para piyasasının başlıca kurumu olan ticari bankaların, özellikle son yıllarda sermaye piyasasında da önemli fonksiyonlar üstlendiği görülmektedir. Yine fonlar da para piyasasından sermaye piyasasına, sermaye piyasasından para piyasasına doğru akmaktadır. Örneğin vadesi gelen kısa süreli borçların uzun süreli borçlarla değiştirilmesi; sermaye piyasası aracı olan ve genelde ortalama vadesi 5-10 yıl olan tahvillerin vadesinin bir yıla düşürülmesi gibi uygulamalar iki piyasa arasındaki fon akışını artırmıştır.

Organize Piyasa-Organize-Olmayan Piyasa: Finansal piyasalar örgütlenmiş olup olmamasına göre **organize piyasalar** ve **organize olmayan piyasalar** olarak sınıflandırılabilir. Belirli bir fiziki mekânın olduğu, belirli kurallar, ilkeler çerçevesinde işlemlerin yapıldığı, araçlarının ve kurumlarının olduğu piyasalara örgütlenmiş piyasalar; bu özelliklere sahip olmayan piyasalara ise örgütlenmemiş ya da tezgâh üstü piyasalar denir. Organize piyasalarda yatırımcılar tarafından bilgilere erişim kolay ve maliyeti düşük olur; çok sayıda alıcı ve satıcı olduğu için tam rekabet koşulları daha geçerli olur; alıcı ve satıcıların tek başlarına piyasayı etkileyebilme gücü olmaz. Bu bağlamda örgütlenmiş piyasalarda finansal varlıkların fiyatı daha doğru olarak belirlenebilir.

Para piyasasının örgütlenmiş temel kurumu bankalar sistemidir. İşletmelerin nakit ihtiyacı çoğunlukla ticari bankalar tarafından karşılanmaktadır. Örgütlenmemiş para piyasası banka sisteminin dışında kalan piyasadır. Bankalar dışındaki kişi ve kuruluşlar da bazen işletmelere kısa vadeli fon sağlarlar.

Sermeye piyasalarının örgütlenmiş temel kurumu ise borsalardır. Örgütlenmiş piyasalarda borsaya kote olmuş şirketlerin menkul kıymetleri, belirli kurallar çerçevesinde alınıp satılırlar. Örgütlenmemiş piyasalarda pek çok finansal kurum telefon, teleks, faks ve bilgisayarlarla birbirleriyle iletişime geçerek fonların transferi gerçekleşir. Örgütlenmemiş piyasalarda borsaya kote olmuş ve kote olmamış, genellikle küçük ve yeni kurulan işletmelerin menkul değerleri alınıp satılmaktadır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), New York, Londra ve Tokyo borsaları örgütlenmiş piyasaya, Kapalıçarşı piyasası da tezgâh üstü piyasaya örnek verilebilir.

Birincil Piyasa-İkincil Piyasa: Finansal varlıkların ilk kez ihraç edilerek alıcılara satıldığı piyasaya **birincil piyasa** denir. Birincil piyasalardaki işlemler neticesinde bu finansal varlıkları ihraç eden kurumlara fon girişi olur. **İkincil piyasalar** ise daha önce alınıp satılan finansal varlıkların tekrar işlem gördüğü piyasalardır. İMKB gibi borsalar ikincil piyasalardır. Bu piyasadaki işlemler sonunda finansal varlıkları ihraç eden kuruma doğrudan bir fon girişi olmaz. İkincil piyasalar; menkul kıymet ihraç eden kurumlara doğrudan bir fon girişi olmamasına rağmen, birincil piyasalarda menkul kıymet ihraç etmeyi planlayan işletmeler açısından önemlidir. Çünkü ikincil piyasada oluşan fiyatlar, işletmenin değerini etkilediğinden, yeni ihraçlarda ihraç fiyatının belirlenmesinde baz oluşturacaktır. Ayrıca bir işletmenin menkul değerleri borsada kolaylıkla alınıp satılabildiği ölçüde, menkul kıymetlerin likiditesi artacaktır.

Spot Piyasa-Vadeli Piyasa: Ödemenin ve teslimatın hemen ya da 2 işgününde yapıldığı piyasalara s**pot piyasa** denir. Gelecekteki bir tarihte ödemenin ve teslimatın yapıldığı, fakat fiyatın bugünden belirlendiği piyasalara ise **vadeli piyasalar** denir. Vadeli işlemler genellikle gelecekte karşılaşılabilecek riskleri ortadan kaldırmak için yapılırlar. Ülkemizin ilk vadeli piyasası İzmir'de faaliyet gösteren Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB)'dır.

SIRA SİZDE 2 **Para piyasasının sermaye piyasasına göre farklılıkları nelerdir?**

YATIRIM VE FİNANSMAN ARAÇLARI

Finansal piyasalara fon sunanların sundukları fon karşılığında fon talebinde bulunanlardan aldıkları varlıklara finansal varlık denir. Finansal varlıklar fon talebinde bulunanlar tarafından yaratılıp, fon sahiplerine fonlarının karşılığında verilirler. Finansal varlıklar alacak ya da ortaklık hakkı verirler. Finansal varlıkların arsa, bina gibi reel varlıklara göre farklılığı, taşıdığı haktan dolayı değere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Finansal varlıklar, bu varlıkları ihraç eden kurumların gelecekteki gelirleri ve varlıkları üzerinde haklara sahiptir. Örneğin bir tahvil görünüşte bir kâğıt olmakla birlikte

www.hedefaof.com

değeri bundan değil, faiz alma, verilen ödüncü geri alma hakkını vermesinden kaynaklanmaktadır. Finansal varlık, bunu ihraç eden birim açısından bir yükümlülük iken, bu finansal varlığı satın alan açısından bir varlıktır (alacak). Genellikle finansal varlık ya da finansal araçlarla menkul kıymetler kavramı eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak gerçekte finansal varlıklar ile finansal araçlar eş anlamlı olmasına karşılık, menkul kıymetler ile finansal varlıklar eş anlamlı değildir. Sermaye Piyasası Kanunu (SPKa.)'na göre menkul kıymetler; ortaklık veya alacaklılık hakkı sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından belirlenen kıymetli evrak olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla menkul kıymetler yukarıda belirtilen nitelikleri taşıyan finansal varlıklardır.

DİKKAT **Tüm menkul kıymetler finansal varlıklardır; ancak tüm finansal varlıklar menkul kıymet özelliği göstermeyebilir.**

Finansal varlıkların iki önemli ekonomik fonksiyonu vardır. İlki fonların, fon fazlalığı veren birimlerden, maddi varlıklara yatırım yapacak birimlerin fon ihtiyacını karşılamak üzere transferini sağlamaktır. İkincisi, risk paylaşımını sağlamaktır. Fon arz ve talep edenlerin riske karşı tutumları farklılık gösterir. Birimlerin farklı risk özelliklerine uygun finansal araçlar geliştirildikçe, daha fazla fonun piyasaya aktığı bir ortam yaratılabilecektir.

Finansal varlıkların farklı özellikleri vardır. Finansal varlıkların özelliklerine bağlı olarak fiyatları oluşacaktır. Finansal varlıklarla ilgili başlıca özellikler şunlardır:

Getiri: Bir finansal varlığın getirisi belirli bir zaman diliminde o finansal varlıktan sağlanacak nakit girişleriyle hesaplanır. Finansal varlığın türüne göre elde edilecek nakit akışları değişecektir.

Tüm finansal varlıklar, alacak hakkı veren (çıkaran birim açısından borç ifade eden) finansal varlıklar ve ortaklık hakkı veren finansal varlıklar olarak iki temel grupta toplanabilir. Alacak hakkı veren ya da borç ifade eden finansal varlıkları ihraç eden kurumlar, sabit ya da değişken oran üzerinden faiz ödemek durumundadır. Örneğin bir firmanın ihraç ettiği tahvilleri satın alan yatırımcı o tahvili ihraç eden firmadan faiz geliri elde edecektir. Diğer taraftan hisse senedini satın alan yatırımcılar ise bu senedi ihraç eden firmanın ortağıdır ve sabit bir getiri beklentisi olmayacaktır. Hisse senedi yatırımcılarının firmanın kârından pay alma ve hisse senedinin değerinin artması durumunda sermaye kazancı elde etme hakkı vardır.

Bazı finansal varlıklar yukarıda ifade edilen iki grup dışında melez karakter gösterebilir. Örneğin imtiyazlı hisse senetleri, ortaklık hakkı vermesiyle adi hisse senetlerine; düzenli ve genellikle sabit kâr payı ödenmesi nedeniyle de tahvile benzemektedir. Hisse senedine dönüştürülebilen tahviller de benzer özelliktedir; tahvil olmakla birlikte hisse senedine dönüştürülebileceği için tam olarak tahvil sayılmamaktadır.

Borçlanma araçlarının nakit girişleri faiz ve anapara ödemeleri iken, hisse senetlerinin nakit girişleri kâr payı ve sermaye kazancıdır. Nakit akışlarının elde edilme olasılığına bağlı olarak finansal varlıkların fiyatı ve getirisi farklılık gösterecektir.

Riskin tahmin edilebilirliği: Bir finansal varlığın riski, getirisindeki ölçülebilir oynaklıkla ilgilidir. Finansal varlıktan elde edilecek nakit akışlarının gerçekleşme olasılığı arttıkça risk düşecektir. Risk, finansal varlığın türüne, vadesine, çıkaran kurumun kredi değerliliğine göre değişecektir. Örneğin tahvil gibi borçlanma araçlarının riskiyle, hisse senedi gibi ortaklık hakkı veren varlıkların riski aynı değildir. Tahvili satın alan yatırımcının vade tarihine kadar alacağı faiz ve anapara ödemeleri, o tahvilin nakit akışlarını oluşturur ve burada belirlilik vardır, risk tahmin edilebilir. Hisse senetlerinden sağlanacak kâr payı ve sermaye kazancı için bunu söylemek mümkün değildir. Finansal varlığın riski, finansal varlığı çıkaran kurumun niteliğine bağlı olarak farklılık gösterir. Devletin çıkardığı tahviller ile özel firmaların çıkardığı tahviller aynı risk düzeyinde değildir. Firmalar arasında da kredibilite (itibar) farkı olacaktır. Riske bağlı olarak finansal varlıkların fiyatı da değişecektir.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Devletler tarafından ihraç edilen hazine bonoları ve devlet tahvilleri devletlerin para basma yetkisi olduğu için risksiz olarak kabul edilmektedir. Bu menkul kıymetlerin faiz oranı ise risksiz faiz oranı olarak adlandırılmaktadır.**

Vade: Finansal varlıklarda vade önemli bir faktördür. Finansal varlıkların vadesi uzadıkça riski artmaktadır. Aynı kurum tarafından ihraç edilen 3 yıl vadeli bir tahvil ile 5 yıl vadeli tahvilin riski aynı değildir. Hisse senetlerinde vade olmadığı, sonsuz süreli finansal varlıklar olarak varsayıldıkları için tahvillere göre daha yüksek riske sahiptir.

Paraya çevrilebilirlik: Finansal varlıkların paraya dönüştürülebilme özelliği farklılık gösterir. Bazı finansal varlıklar kolaylıkla ve değerinden önemli bir sapma olmaksızın paraya dönüştürülebilirken, bazılarının bu özelliği düşüktür. Güvenilir bir firmanın hisse senetlerinin ya da tahvillerinin likiditesi, daha az güvenilir bir firmanın hisse senetleri ve tahvillerin likiditesinden daha yüksektir. Hazine bonoları ise en likit finansal varlıklardan biridir.

Bölünebilirlik özelliği: Bu özellik finansal varlıkların en az hangi miktarlarda paraya dönüştürülebileceği ile ilgili bir özelliktir. Finansal varlıklar ne kadar bölünebilir ise o kadar kolay alınıp satılabilecektir. Tahvillerin, finansman bonolarının, hazine bonolarının daha küçük değerlerle çıkarılması, daha çok sayıda tasarruf edene ulaşılmasına olanak verecektir.

Daha önce de belirtildiği üzere finansal piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak para ve sermaye piyasalarında kullanılan finansman ve yatırım araçları iç içe geçmiş bulunmaktadır. Ayrıca ülkelerin ve piyasaların gelişmişlik özelliklerine bağlı olarak kullanılan yatırım ve finansman araçları çeşitlilik göstermektedir. Aşağıda finansal piyasalarda işlem gören temel finansal araçlar üzerinde durulacaktır.

SIRA SİZDE 3 **Hisse senedi ve tahvilleri hangi kurumlar ihraç edebilir? Aralarında ne tür farklar vardır?**

Mevduat

Para piyasasında işlem gören araçların başında mevduat gelir. Mevduat; kişi ya da kurumların istendiğinde ya da belirlenmiş bir vade sonunda geri alınmak üzere bankalara yatırdıkları Türk Lirası ya da yabancı paralardır. Mevduat yatıranlar yatırdıkları para kadar bankadan alacaklı olurlar; diğer bir ifade ile bankaya kredi vermiş olurlar. Kişi ya da kurumlar ellerindeki fonları bankaya yatırarak hem faiz geliri elde ederler, hem ödeme kolaylıkları sağlarlar, hem de tasarruflarını korumuş olurlar. Ülkemizde mevduatlar; resmi mevduat, ticari mevduat, bankalar mevduatı, tasarruf mevduatı ve diğer mevduatlar olarak sınıflandırılmaktadır. **Resmi mevduat**; genel ve katma bütçeli daire ve kuruluşlara, yerel yönetimlere, kanunla kurulmuş döner sermayeli kuruluşlara, mahkemelere, savcılıklara, icra ve iflas dairelerine, tereke hakimlerine ve kanunla kurulmuş sosyal kurumlara ait mevduatlardır. **Ticari mevduat;** kooperatifler dahil her türlü ortaklıklara, tüccarların ticarethane ve firmalarına, vakıflar ve derneklere, sendikalara, birlikler ve mesleki kuruluşların kurdukları ve katıldıkları ticari işletmelere, kamu iktisadi teşebbüsleri ile yerel yönetimlerin ticari işletmelerine ait mevduatlardır. **Tasarruf mevduatı**; gerçek kişiler tarafından açtırılan, ticari işlemlere konu olmayan mevduattır. **Bankalararası mevduat** ise, bankaların ve özel kanunla kurulmuş mevduat kabulüne izin verilmiş kurumların birbirlerine yatırdıkları mevduatlardır. Bu mevduatlar dışında kalan mevduatlar ise diğer mevduatlar olarak sınıflandırılmaktadır.

Diğer bir sınıflandırma da **vadesiz** (ihbarsız) ve **vadeli** (ihbarlı) mevduat ayrımıdır. Vadesiz mevduatta yatırılan para istendiğinde geri çekilebilmektedir. Ülkemizde vadesiz mevduatlara çok küçük oranda faiz ödenir. Bazı ülkelerde ise hiç faiz ödenmediği gibi, tasarrufların saklanması, korunması nedeniyle ücret de alınabilmektedir. Vadeli mevduatlar ise yatırıldıktan sonra belirli bir süre (1 hafta vadeli, 1 ay vadeli, 3 ay vadeli, 6 ay vadeli, 1 yıl vadeli gibi) sonra çekilebilen mevduatlardır. Genellikle vade uzadıkça uygulanan faiz de yükselmektedir. Bununla birlikte mevduat sahipleri vadeli mevduat için belirlenmiş faizden vazgeçerek vadeden önce paralarını çekebilmektedirler.

www.hedefaof.com

Hazine Bonosu

Hazine bonoları devletlerin kısa vadeli kamu harcamalarını karşılamak üzere çıkarmış olduğu 3, 6 ve 12 ay vadeli olarak ihraç edilen borçlanma senetleridir. Hükümetler kısa süreli harcamaları karşılamak üzere hazine bonoları ihraç ederek, bunları bankalar aracılığıyla yabancı merkez bankalarına, kurumsal ve bireysel yatırımcılara satarlar. Hazine bonoları hamiline yazılı olup iskontolu olarak satılır ve vade tarihinde yatırımcılara **nominal değer** ödenir. Diğer bir ifade ile hazine bonoları kuponsuzdur; ancak ihraç anındaki satış fiyatı ile vade tarihinde ödenecek nominal değer arasındaki farklılık, bu hazine bonosunun gelirini oluşturur. Hazine bonoları ihale ile satılmaktadır. İhaleye gerçek ve tüzel kişiler katılabilmektedirler. İhale sonucunda en yüksek fiyatı veren, diğer bir ifade ile en düşük getiri oranını kabul eden yatırımcılar hazine bonosunu alırlar. Dolayısıyla hazine bonosunun satış fiyatı ve buna bağlı olarak getiri oranı arz ve talebe göre belirlenir.

DİKKAT **Finansal varlıkların üzerinde yazılı değere nominal değer denir.**

Hazine bonoları, likidite ve ödenmeme riski sıfır olarak kabul edilen finansal varlıklardır. Daha önce de belirtildiği gibi borçlunun devlet olması, devletlerin de para basma yetkisine sahip olmaları nedeniyle "hazine bonolarının ödenmeme riski yoktur" diye kabul edilir. Aynı şekilde kısa vadeli olması, kolaylıkla paraya dönüştürülebilmesi onu en likit finansal varlık haline getirmiştir. Hazine bonolarının ikincil piyasası da son derecede aktif işlemektedir. Hazine bonoları piyasası dünyanın en büyük menkul kıymetler piyasasıdır. Hazine bonoları büyük ölçüde bankalarca, küçük bir bölümü ise bireyler, işletmeler ve diğer finansal kurumlarca satın alınmaktadır.

DİKKAT **Türkiye'de hazine bonolarının ve devlet tahvillerinin, diğer bir ifade ile Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)'nin ihracı Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan borçlanma programı kapsamında TCMB tarafından yürütülmektedir.**

Mevduat Sertifikaları

Mevduat sertifikaları bankalar tarafından çıkarılan, genellikle vadeli mevduata bir alternatif olarak işlev gören ve faiz kuponu taşıyan bir finansal araçtır. Vadeli mevduatta vade ve faiz değişmez; vadeden önce para çekilirse faiz ödemesi olmaz. Mevduat sertifikası ise vadeden önce alınıp satılabilir. İkincil piyasalarda sürekli alınıp satılabildiği için mevduat sertifikalarının likiditesi yüksektir. Mevduat sertifikaları üzerinde; ihraççı bankanın ticaret unvanı, sertifikanın ihraç tarihi, vade tarihi, mevduat miktarı, ödenecek yıllık faiz oranı ve vade tarihinde ödenecek anapara ve faiz tutarı yazılıdır. Mevduat sertifikaları genellikle yüksek değerlerle ihraç edildiği için büyük yatırımcılarca tercih edilen bir yatırım aracı olmaktadır.

Ülkemizde mevduat sertifikaları TCMB'nin ilgili tebliği uyarınca bankalar tarafından ihraç edilebilmektedir. 1980'li yıllarda bankaların düşük faizle ihraç ettiği mevduat sertifikalarını alan bankerler, bu mevduat sertifikalarını bankaların uyguladıkları faizlerin yaklaşık iki katı faiz vermek üzere satarak yüksek miktarlarda fon sağladılar. Ancak bu saadet zinciri 1981 yılı sonlarında koparak, bir taraftan çok yüksek oranlarda mevduat sertifikası arz ederek mali yapılarını bozan bankaların yanısıra pek çok da bankerin iflasına neden olmuştur. Aynı zamanda yüksek kazançlar elde etme beklentisiyle tasarruflarını bankerlere sunan pek çok kişi ve kurum tasarruflarını kaybetmişlerdir. Banker krizi olarak ifade edilen finansal piyasalarda yaşanan bu krizin bir önemli katkısı, 1982'de SPKa'nın çıkarılması ve piyasaların düzenlenmesinden sorumlu kurum olarak SPK'nın kurulmasıdır. Mevduat sertifikalarıyla ilgili olarak yaşanan bu olumsuzluklar sonrasında ülkemizde mevduat sertifikası artık çıkarılmamaktadır.

www.hedefaof.com

Finansman Bonoları ve Banka Bonoları

Finansman bonoları da hazine bonoları gibi kısa vadeli borçlanma araçlarıdır. Ancak finansman bonoları özel sektörce çıkarılan varlıklardır. Hazine bonoları gibi finansman bonoları da faiz kuponu taşımazlar; iskontolu satılır ve vade sonunda çıkaran kurum tarafından nominal değer ödemesi yapılır. Finansman bonolarında vade genellikle 30 gün ve katları şeklinde belirlenir. Batı'da finansman bonoları genellikle büyük nominal değerler halinde (10.000 $, 100.000 $ ve katları şeklinde) ve 5-50 gün vadeli olarak ihraç edilmekte, daha çok da kurumsal yatırımcılar tarafından satın alınmaktadır.

Ülkemizde finansman bonoları anonim şirketler tarafından ihraç edilebilmektedir. Anonim şirketler tarafından finansman bonoları 1980'li yıllarda oldukça yaygın kullanılmıştır. Ancak 1990'lı yıllara gelindiğinde, aynı vadeli kamu menkul kıymetlerine verilen yüksek faizler ve vergi muafiyetleri nedeniyle şirketlerin finansman bonosu yoluyla finanse edilmesi mümkün olmamıştır. Günümüzde de finansman bonosunun kullanımı pek görülmemektedir.

Banka bonoları, ticari bankalar ile yatırım ve kalkınma bankaları tarafından ihraç edilen kısa vadeli, iskontolu satılan finansal varlıklardır. Yapı itibariyle finansman bonolarına benzeyen banka bonoları da nominal değer üzerinden iskontolanarak satışa sunulur ve ihraç eden banka tarafından vade tarihinde nominal değer ödemesi yapılır. Banka bonosu ihracı ile toplanan paralar mevduat sayılmadığı için devletin mevduat sigortası kapsamına alınmamaktadır. Banka bonolarının ikincil piyasalarının olması nedeniyle mevduata göre daha likittir.

Ülkemizde banka bonoları, bankaların borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek iskonto esasına göre sattıkları menkul kıymetlerdir. Halka arz edilecek olan banka bonolarının vadesi 60 günden az, 360 günden fazla olamaz. Tahsisli satılacak banka bonolarının vadesi 15 günden az, 360 günden fazla olamaz. İhraç edilmiş banka bonoları ikinci el piyasada, bu banka bonolarını ihraç etmiş banka tarafından da alınıp satılır.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK)

Son yıllarda özellikle finansal piyasalarda yaşanan önemli bir gelişme ise finansal kurumların sahip oldukları varlıkları menkul kıymet haline dönüştürmeleridir. Böylelikle varlıklar likit hale getirilmektedir.

DİKKAT **Bir işletmenin bilançosundaki likit olmayan alacaklarına dayalı olarak menkul kıymet ihraç ederek pazarlanabilir finansal varlıklar haline dönüştürmesi işlemine menkul kıymetleştirme veya menkulleştirme denir.**

Menkul kıymetleştirme sonucunda oluşturulan borçlanma araçlarına varlığa dayalı menkul kıymetler denir. Son 10-20 yılda gelişmiş bankacılık sistemlerine ve menkul kıymetler piyasasına sahip ülkelerde menkul kıymetleştirme yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Böylelikle bankaların kredi portföyleri daha düşük maliyetlerle yönetilebilir hale gelmiştir. İhraççının ödeme yükümlülüğünün yanında belirli bir varlık havuzunun nakit akımlarına dayalı olması nedeniyle varlığa dayalı menkul kıymetlerin riski finansman bonolarına göre daha düşüktür.

Bankalarda olduğu gibi işletmeler de VDMK çıkarabilir. Böylece ellerinde büyük oranda alacak senedi bulunduran işletmeler de alacaklarını likit hale getirebilir.

Ülkemizde VDMK'ler SPK'nın ilgili tebliğleriyle düzenlenmiş olup, ihraççıların tüketici kredisi, otomobil kredisi, kredi kartı, finansal kiralama gibi alacakları karşılığında ihraç edecekleri kısa vadeli menkul kıymetler olarak tanımlanmıştır. VDMK'lar 1990'lı yıllarda kullanılırken; son yıllarda kamu menkul kıymetleri karşısında rekabet edememeleri nedeniyle çıkarılamaz olmuştur.

Repo

Son yıllarda özellikle para piyasası işlemleri arasında en önemli rol oynayan araçlardan birisi de repo (geri satın alma anlaşmaları)dur. Repo işlemi ABD Merkez Bankasının (Federal Reserve) piyasadaki nakdi çekmek ya da gerektiğinde piyasaya nakit sürmek amacına yönelik olarak başlatılmıştır. Günümüzde uluslararası döviz piyasası işlemlerinden sonra ikinci en büyük finansal piyasa global repo piyasasıdır.

www.hedefaof.com

Repo işlemi bireyler, işletmeler, bankalar ve merkez bankası tarafından yapılabilmektedir. Repoda vade genellikle 1 gece, 1 gün gibi çok kısa olabileceği gibi bir yıla kadar da olabilir. Repo, sahip olunan menkul kıymetlerin belirli bir tarihte, bugünden belirlenmiş bir fiyatla geri alınacağı taahhüdü ile satılması işlemidir. İşlem gününde menkul kıymetler teslim edilerek para alınırken, vade tarihinde aynı menkul kıymetler geri alınır. Menkul kıymetler geri alınırken satış fiyatına repo faizi ilave edilerek ödemede bulunulur. Repo faizi, repo anlaşmasının yapıldığı tarihteki repo taraflarınca belirlenir.

Repo faizini etkileyen faktörler olarak; işleme konu olan paranın miktarı, reponun vadesi, teminatın niteliği, merkez bankası ve bankalararası piyasa faiz oranları sayılabilir. Repoda kullanılan menkul kıymetler genellikle hazine bonosu ve devlet tahvili gibi kamu menkul kıymetleridir.

Eurodolar

Eurodolar, Avrupa'daki dolar mevduata verilen addır. Önceden ABD'den Avrupa'ya gelen ABD Doları için kullanılan eurodolar kavramı, şimdilerde başka ülke parası için de olsa yine kullanılmaktadır. Geleneksel olarak bankalar, o ülkenin kanunlarına uygun olarak mevduat hesapları açmakta idiler. Ancak günümüzde bankalar faaliyette bulunulan ülke parası dışındaki paralarla da hesaplar açmaktadırlar. Yabancı paralar üzerinden açılan bu fonlar, paranın ait olduğu ülkenin yetki alanı dışında olduğu için, daha cazip bir finansman kaynağı olmaktadır. Europara piyasalarının hiçbir ülkenin yetki alanı içinde olmaması, yani hükümet müdahalelerinin dışında olması nedeniyle faiz oranları, piyasanın fon arz ve talep gücüne göre belirlenmektedir. Eurodolarlar özellikle Londra piyasasında hızla yaygınlaşmıştır. Eurodolarlar, uluslararası para piyasalarından doğrudan fon sağlamada büyük ölçüde kullanılan, daha çok da büyük bankalarca kullanılan bir finansman aracıdır.

Hisse Senetleri

Sermaye piyasasının temel araçlarından biri olan hisse senetleri anonim ortaklıklarda ve sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklarda ortaklık payını temsil eden menkul kıymetlerdir. Bu ortaklıklardan başka ülkemiz mevzuatına göre, özel kanunlarla kurulan bazı kuruluşlar da hisse senedi çıkarabilmektedir. Ancak sermaye piyasasında işlem gören menkul kıymetler anonim ortaklıklara ait hisse senetleridir.

Hisse senedi yoluyla sağlanan finansmanın en önemli avantajı, şirkete sabit bir maliyet yüklememesi, hisse senetleri vadesiz olduğu için anapara geri ödenmesi gibi bir yükümlülüğünün olmamasıdır. Hisse senetleri şirket sermayesinin belirli bir oranını temsil eder ve hisse senetlerinin nominal değerleri toplamı ortaklığın esas sermayesini oluşturur. Hisse senetleri oy kullanma hakkı, şirket yönetimine katılma hakkı, şirket kârından pay alma hakkı, rüçhan hakkı, tasfiyeden pay alma hakkı ve şirket faaliyetlerinden bilgi alma hakkı sağlarlar. Hisse senetleri tedavül bakımından nama ya da hamiline yazılı hisse senedi olarak sınıflandırılabilir. Nama yazılı hisse senetlerinin el değiştirmesi zor iken, hamiline yazılı hisse senetlerinde bu işlem daha kolaydır.

Tahviller

Tahviller, işletmelerin uzun vadeli sermaye ihtiyaçlarını karşılamak üzere seri halde çıkarmış oldukları borçlanma senetleridir. Tahviller sermaye piyasasında işlem gören uzun vadeli borçlanma senetlerinden biridir. İşletmeler uzun süreli fon ihtiyaçlarını, sermayelerini artırarak, yeni ortaklar almak yerine tahvil ihraç ederek borç ile karşılayabilirler. Tahviller bir borç aracı olduğu için vadelidir; firmaya vade boyunca faiz ve anapara ödeme yükümlülüğü getirir.

Ülkemizde Türk Ticaret Kanunu'na göre tahvil; "Anonim ortaklıkların ödünç bulmak için nominal değerleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine tahvil denir" diye tanımlanmaktadır. Yasada tahvillerin anonim ortaklıklar tarafından çıkarılabileceği belirtilmektedir. Ancak daha sonra çıkarılan yasalarla Kamu İktisadi Teşebbüslerine de, anonim ortaklık olmasa da, tahvil çıkarma hakkı verilmiştir.

www.hedefaof.com

Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Vadeli işlem sözleşmesi (futures), ileri bir tarihte, önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstergeyi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni veya dövizi alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmedir. Türkiye'de vadeli işlem sözleşmeleri Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB)'nda işlem görmektedir. VOB'da Hisse senedi piyasasında; hisse senedi endekslerine ve hisse senetlerine dayalı; Döviz piyasasında, yabancı paralara dayalı; Faiz piyasasında, hazine bonosu, devlet tahvili veya diğer kısa veya uzun vadeli faiz oranlarına dayalı; Emtia piyasasında ise sayılanların dışında kalan emtia ve diğer dayanak varlıklara dayalı vadeli işlem sözleşmelerinde işlem yapılabilir.

FİNANSAL ARACILIK VE FİNANSAL KURUMLAR

Finansal piyasaların temel fonksiyonu fon arz edenlerle fon talep edenleri karşılaştırarak onların transferini gerçekleştirmektir. Fon arz ve talebi doğrudan ya da finansal aracılar vasıtasıyla karşılaşabilir. Finansal sistemde fonların el değiştirmesi genellikle finansal aracı kurumlar tarafından gerçekleştirilir. Aracılık yapan kurumlar ve işlevleri ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, politik, kültürel ve tarihi özelliklerine bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Finansal sistem içerisinde aracı kurumların sundukları hizmetler ülkeden ülkeye, zamana bağlı olarak değişiklikler gösterse de; bu kurumların temel işlevleri, fon akımını kolaylaştırmaktır.

Finansal araçların, araya bir kurum girmeksizin aracısız el değiştirmesine **doğrudan finansman**, aracılar vasıtasıyla el değiştirmesine **dolaylı finansman** denir. Fon fazlası olan birimlerle fon açığı olan birimlerin doğrudan karşılaşması finansal işlemler içinde oldukça küçük bir yer tutar. Fonlar daha çok finansal kurumlar olarak da adlandırılan aracı kuruluşlar aracılığı ile el değiştirmektedir. Aracı kuruluşlar olmaksızın çok sayıda küçük tasarrufların uygun zamanda, uygun fiyatlarla, etkin bir biçimde fon talep edenlere transfer edilmesi güçtür. Aşağıda (Şekil 1.2.) doğrudan ve dolaylı finansman şekli gösterilmektedir.

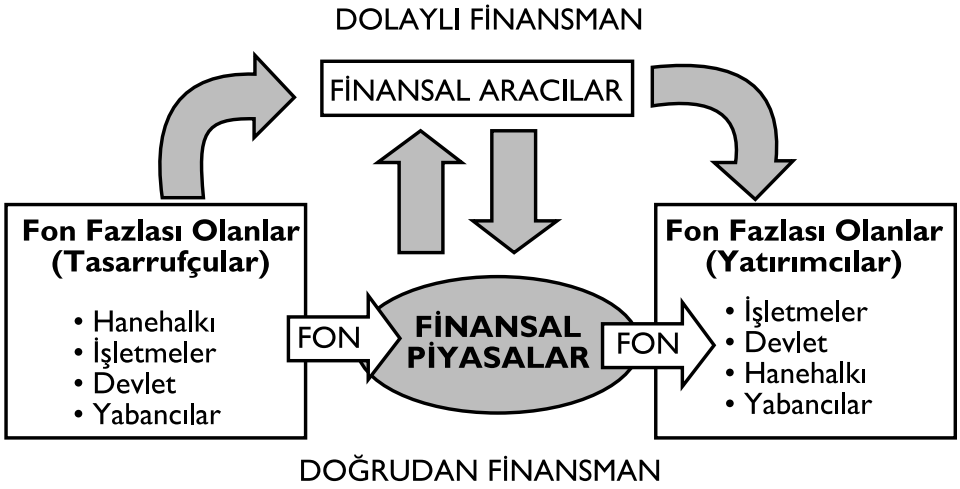

Şekil 1.2: Doğrudan ve Dolaylı Finansman

Doğrudan finansmanda fon arz edenler ile fon talep edenler arasında doğrudan bir ilişki olup, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında doğrudan fon transferi olmaktadır. Doğrudan finansmanda fon talep eden yükümlülüğünü yerine getirmezse, fon arz eden doğrudan zarar görecektir. Menkul kıymetler borsasındaki işlemler doğrudan finansman özelliği göstermektedir. Bu piyasada yatırımcılar uygun gördükleri finansal varlıklara fonlarını yatırırlar. Yatırımcı yaptığı yatırımın riskini kendi üstlenmektedir. Doğrudan finansmanda fon arz ve talebi doğrudan karşılaşsa da bu süreci hızlandırmak ve etkinliği artırmak için bazı kurumların aracılık etmesi söz konusu olabilmektedir. Bunlar; brokerlar, dealerlar, yatırım bankaları gibi aracı kurumlardır.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Brokerlar; bir komisyon karşılığında fon arz edenlerle fon talep edenleri karşılaştıran kurumlardır. Brokerlar kendi nam ve hesabına işlem yapmazlar. Dealerlar ise; hem başkaları ve hem de kendi nam ve hesabına işlem yapan aracı kurumlardır. Bu kurumlara pazar yapıcı kurumlar da denir. Piyasada fiyatlar ucuz iken alım yapıp, fiyatlar yüksek olduğunda satış yaparak piyasanın etkin çalışmasında önemli rol oynarlar. Ülkemizde hisse senedi ve tahvil piyasalarında bankalar ile portföy yönetim şirketleri gibi kurumlar dealer olarak işlev görmektedir.**

Dolaylı finansmanda ise fon aktarımında aracı kurumlar yer alır. Aracı kurumlar tasarruf sahiplerinden sağladıkları fonları, kendileri tarafından belirlenen fon talep edenlere vererek aracılık hizmeti sunarlar. Örneğin, bankalara yatırılan mevduatın kredi talebinde bulunan kişi ya da kurumlara aktarılmasında olduğu gibi. Mevduat sahibinin yatırdığı mevduatın nasıl kullanılacağı konusunda bir müdahalesi yoktur. Fon talep edenlerin yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda fon arz edenler bu durumdan doğrudan zarar görmeyeceklerdir; riski aracı kurumlar üstlenmektedirler. Örneğin verdiği krediyi tahsil edemeyen bankanın, bunu mevduat sahibine yansıtması söz konusu değildir. Dolaylı finansmanda en önemli aracı kurumlar ticari bankalardır.

Finansal Kurumların Türleri

Finansal kurumları farklı açılardan sınıflandırmak mümkündür. Finansal kurumlar para yaratıp yaratmama özelliği dikkate alınarak para yaratan ve para yaratmayan finansal kurumlar olarak sınıflandırılabilir.

Para *Yaratan Finansal Kurumlar*

Finansal piyasalarda finansal aracı kurumlar arasında etkinliği ve önemi en fazla olan kuruluşlar para yaratan finansal kurumlardır. Ülkemizde para yaratan kurumlar Merkez Bankası, ticari bankalar ve katılım bankalarıdır.

Merkez Bankaları

Merkez bankalarının en ayırt edici özelliği emisyon yetkisine sahip olmalarıdır. Banknot ihracının bir bankaya tanınması, banknotlarda yeknesaklığın sağlanması ve para ve kredi hacminin devletçe belirlenen amaçlara göre ayarlanması açısından önemlidir. Merkez bankaları bankacılık sistemindeki karşılaşılan ya da karşılaşılacak sorunların çözümü için ortaya çıkmıştır. Merkez bankaları para, kredi ve döviz politikalarını belirleyip uygulayan kurumlardır. Merkez bankaları ayrıca bankaların likidite ihtiyacını karşılayan, para ve kredi hacmini ekonominin gereksinimlerine göre düzenleyen ve ekonomiye yön veren kurumlardır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de Merkez Bankası, para değerinin korunması ve fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik olarak dolaşımdaki para miktarını ayarlamak ve ekonominin kredi ihtiyacını karşılamak üzere önlemler alma gibi görevler üstlenmiştir.

İNTERNET **TCMB'nın yetki ve görevleriyle ilgili www.tcmb.gov.tr adresinden daha detaylı bilgi edinebilirsiniz.**

Ticari Bankalar

Ticari bankalar bankacılığın ilk türüdür. Ticari bankacılık terimi genel olarak mevduat kabul eden kredi kurumlarını ifade eder. Ticari bankalar ilk olarak mevduat toplayarak faaliyet göstermekteydiler. Daha sonraları toplanan mevduatların bir kısmı ticari senetlerin iskonto edilmesi yoluyla krediye dönüştürülmüştür. Bu nedenle ticari bankalar iskonto bankaları olarak da adlandırılmaktadır.

Temelde tüm mevduat bankalarının temel fonksiyonu borç toplamak ve borç vermektir. Ticari bankaların fon kaynaklarını genellikle kısa süreli mevduatlar, fon kullanımlarını ise işletme kredileri oluşturduğu için ticari bankalar para piyasasının temel kurumu olarak görülür. Ticari bankaların banka sistemi içinde en önemli faaliyetlerinden birisi de kaydi para yaratmadır.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Kaydi para: Bankaya yatırılan mevduatın bir bölümünün kanuni karşılık ayrıldıktan sonra kredi olarak kullandırılması sonucu oluşur.**

Katılım Bankaları

Özel Finans Kurumları olarak Türk finans sistemine giren katılım bankaları, Kasım 2005 tarihli Bankacılık Kanunu ile birlikte Katılım Bankaları adını almıştır. Katılım bankaları, dini inançları gereği faiz gelirini kabul etmeyen birimlerin tasarruflarını sisteme kazandırmak amacıyla oluşturulan kurumlardır. İslam bankacılığı esaslarına uygun olarak faaliyet gösteren bu kurumlar tasarruf sahiplerinden mevduat adı altında değil de katılım hesabı şeklinde topladığı fonları daha ziyade firmalara kullandırmakta ve katılım hesapları sahiplerine kâr-zarar durumuna göre geri ödemede bulunmaktadır.

İNTERNET **Katılım bankalarıyla ilgili ayrıntılı bilgiye www.tkbb.gov.tr adresinden ulaşabilirsiniz.**

Para Yaratmayan Finansal Kurumlar

Para yaratmayan kurumların para yaratan kurumlardan farkı, mevduat toplayamamalarıdır. Bu kurumların sermaye piyasalarında tahvil, bono ve benzeri menkul kıymetler çıkararak fon sağlamaları mevduat sayılmamaktadır.

Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım ve kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde sermaye açığını giderme ve sanayileşme sürecini hızlandırma görevini üstlenen kurumlardır. Sermaye piyasalarında aracılık yapan uzmanlaşmış kurumların başında yatırım ve kalkınma bankaları gelmektedir.

Eski Bankalar Kanunu yatırım bankalarını; "sermaye piyasasında faaliyet göstermek, sermaye piyasası araçları kullanılarak sağlanan kaynaklarla yatırım yapmak, işletmelere etkin bir şekilde yönetim ve sağlıklı bir mali yapıya kavuşmaları amacıyla devir ve birleşme konuları dahil danışmanlık hizmetleri vermek, mevduat kabulü hariç bankacılık işlemleri yapmak üzere kurulurlar" şeklinde tanımlamaktadır. Yine aynı Kanunda kalkınma bankaları için "yatırım bankacılığı faaliyetlerine ilave olarak öz kaynakları ile idaresi kendilerine bırakılan fon ve benzeri kaynaklardan kredi vermek üzere kurulurlar" denilmektedir. Yeni Bankacılık Kanunu benzer bir yaklaşıma sahip olmakta ve yatırım ve kalkınma bankalarını birlikte tanımlamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde gelişimin önündeki en önemli engel sermaye yetersizliğidir. Yatırım ve kalkınma bankacılığı da bu nedenlerle ortaya çıkmıştır ve ülke kalkınmasında önemli rol oynamaktadırlar. Gelişmekte olan bir ülke olan ülkemizde de yatırım ve kalkınma bankacılığı sermaye birikiminin yetersizliği sorununun aşılmasında önemli fonksiyonlar üstlenmektedir.

Sigorta Kurumları

Gelecekte ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı oluşacak zararları azaltmak ya da tamamen karşılamak üzere faaliyette bulunan kurumlardır.

Aracı Kurumlar

Aracı kurumlar finansal piyasalarda hem birincil hem de ikincil piyasada aracılık yapmak üzere faaliyetlerine izin verilen kurumlardır. SPKa'da aracı kuruluşlar, aracı kurum ve bankalar olarak tanımlanmıştır. Aracı kurumların kuruluşuna SPK'nca izin verilmektedir. Aracı kuruluşların kuruluş, faaliyet ve yetkilendirilmelerine ilişkin esaslar SPK'nın "Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruluşlara İlişkin Esaslar Tebliği" ile düzenlenmiştir.

Aracı kurumların ticaret unvanlarında sermaye piyasası faaliyetlerini yansıtması amacıyla "menkul değerler" veya "menkul kıymetler" ibarelerinden birinin yer alması şarttır. Alım satım aracılığı, halka arza aracılık, repo-ters repo, portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı yetki belgelerinin tamamına sahip olan aracı kurumlar, ticaret unvanlarında "yatırım menkul değerler", "yatırım menkul kıymetler" veya yalnızca "yatırım" ibarelerini kullanabilirler.

www.hedefaof.com

Menkul Kıymet Borsaları

Borsaya kote olmuş menkul kıymetlerin alım ve satımının yapıldığı, fiyatların tespit ve ilanı işleriyle yetkili olarak kurulan tüzel kişiliğe sahip kurumlardır. Borsalar sosyal ve ekonomik gelişmenin bir göstergesi olmaktadır. Finansal piyasalara işlerlik kazandıran en önemli kurumlardan biri borsalar olmaktadır.

Faktoring Şirketleri

Faktoring ve forfaiting şirketleri alacakları vadesinden önce paraya dönüştüren finansal kurumlardır.

Finansal Kiralama Şirketleri

İşletmelere gerekli olan varlıkları satın almak yerine kiralayarak hizmet sunan finansal kurumlardır. Finansal kiralama şirketleri, mülkiyeti kendilerinde olmak üzere o varlığı kullanma hakkını işletmelere sunarak onları finanse etmektedirler.

Finansman Şirketleri

Finansman şirketleri mal ya da hizmet alımlarını kredilendirmek amacıyla kurulmuş şirketlerdir. Finansman şirketleri nakdi kredi isteyen tüketicilere veya tüketim mallarının finansmanı için işletmelere kredi sunarlar.

Varlık Yönetim Şirketleri

Varlık yönetim şirketleri, finansal kurumların alacaklarını tahsil etmek, varlıklarını yeniden yapılandırmak ve satılmasını sağlamak gibi amaçlarla oluşturulmuş kurumlardır.

Yatırım Ortaklıkları

Ortaklığa katılan birimlerin birikimlerini çeşitli finansal varlıklara yatırarak riski dağıtmak ve sınırlandırmak, bu kurumlara fon sunanların tek başlarına başaramayacakları uzmanlık sayesinde yatırım portföyünü etkin bir biçimde yönetmek üzere kurulan kurumlardır. Bu ortaklıklar portföyü kendi adlarına işletirler, katılımcılarına da kâr payı dağıtırlar. Ortaklığa katılanlar da ortaklığın bilgi birikiminden ve uzmanlığından yararlanarak risk paylaşımı yaparlar.

Yatırım Fonları

Kişilerden katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla sermaye piyasası araçlarından ve kıymetli madenlerden oluşan portföyü işletmek üzere oluşturulan mal varlığıdır. Yatırım fonlarını bankalar, aracı kurumlar, sigorta şirketleri, Kanunlarında engel bulunmayan emekli ve yardım sandıkları kurabilirler.

Risk Sermayesi Şirketleri

Ülkemizde risk sermayesi şirketleri girişim sermayesi yatırım ortaklıkları olarak adlandırılmaktadır. Bu ortaklıklar girişimcilerin sermaye ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuşlardır.

Finansal piyasalarda yukarıda kısaca özetlenen finansal kurumların yanında takasbank, derecelendirme kurumları, portföy yönetim şirketleri, genel finans ortaklıkları gibi sayıları her geçen gün artan kurumlar da yer almaktadır.

SIRA SİZDE 4 **Bir yatırımcı olarak repo yapmakla mevduat hesabı açtırmak arasında ne fark vardır?**

BANKALARIN EKONOMİDEKİ FONKSİYONLARI

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin temel kurumu olan bankaların daha çok da mevduat bankalarının ekonomideki fonksiyonları şu şekilde özetlenebilir:

Finansal Aracılık: Bankaların diğer finansal kurumlar gibi başlıca fonksiyonu kişi ve kurumların tasarruflarını toplayarak bunları yine kişi ve kurumlara aktarılmasında aracılık yapmaktır. Fon arz edenlerin ve fon talep edenlerin çok sayıda, farklı yerlerde sunulan fonların farklı miktarlarda, farklı

www.hedefaof.com

vadelerde olması gibi nedenlerle aracı kurumlar olmaksızın fonların ihtiyaç sahiplerine transferi zordur. Fon arz ve talep edenlerin bilgi düzeylerinin farklı olması da, diğer bir ifade ile **asimetrik bilgi** durumu da doğru kararların verilmesine engel oluşturacaktır. Tarafların birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları yanlış kararlara, bu da fonların yanlış kullanımına neden olacaktır. Dolayısıyla finansal aracı kurumlar olmaksızın fon arz ve talebinin etkin bir biçimde karşılaşması pek mümkün olmamaktadır.

Kaynaklara Akıcılık Sağlama: Bankalar, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde fon açığı verenlerle fon fazlası verenleri buluşturarak kaynaklara akıcılık sağlarlar.

Kaynak Kullanımında Etkinliği Sağlama: Bankalar sahip oldukları uzmanlıkları nedeniyle topladıkları fonları uygun sektörlere, öncelikli sektörlere, verimli ve kârlı alanlara aktararak kaynakların kullanımında etkinliği sağlarlar. Bankalar kaynakların kullanımında etkinliği artırdığı ölçüde ekonomik gelişim artmaktadır.

Kaynaklarda Vade ve Miktar Ayarlaması Yapma: Bankalar farklı yerlerdeki fon açıkları ile fon fazlalarını buluşturarak fonlara akıcılık kazandırdığı gibi, farklı vadelerdeki ve farklı miktarlardaki fon arz ve talebini de buluşturmaktadırlar. Genellikle tasarruf sahipleri küçük miktarlarda ve kısa süreli olarak fon sunarlarken, fon talep edenler daha uzun süreli ve büyük tutarlarda fon talep etmektedirler. Bankalar farklı tutarlarla ve farklı vadelerle sunulan fonları toplayarak farklı vade ve tutarlı fon talep edenlere sunarak vade ve miktar ayarlaması yapmaktadırlar. Böylelikle bankalar kısa süreli ve küçük miktarlardaki tasarrufları yatırımların finansmanında kullanılacak kaynaklar haline dönüştürmektedirler. Kaynakların miktar ve vadesinde gerçekleştirilen bu dönüşüme bankaların **transformasyon fonksiyonu** denir.

Kaydi Para ya da Banka Parası Yaratma: Ticari ya da mevduat bankalarının en önemli özelliği mevduat ve mevduat benzeri kaynaklar toplayarak satınalma gücü yaratabilmeleridir. Kaydi para ya da banka parası, fiziki varlığı olmayan, sadece bankaların hesaplarına alacak ya da borç kaydı düşülerek yaratılan bir ödeme aracıdır. Bankalar üzerine çek çekilmesi, çeklerin ödeme aracı olarak kullanılması, verilen ödeme emirleri ile bankalardaki paraların bir hesaptan bir hesaba para aktarılması bankalara kaydi para yaratma olanağı vermektedir. Kaydi para yaratılmasında bankaya para yatırılması da zorunlu değildir; bankaların kredi açması ve bu kredi sınırları içinde çek çekilmesi ya da ödeme emri verilmesi gibi durumlarda da kaydi para yaratılabilmektedir.

Uluslararası Ticareti Geliştirme: Bankalar, yeni ödeme ve kredilendirme yöntemleriyle ulusal ve uluslararası ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Dünyada artan rekabet bankaların yeni finansman yöntemleri (finansal kiralama, faktoring, forfaiting gibi) ve yeni ödeme yöntemleri (teminat mektupları, vesaik mukabili ödeme, akreditif gibi) geliştirmelerine neden olarak ulusal ticaretin yanında uluslararası ticareti de geliştirmektedir.

Para Politikasının Etkinliğini Artırma: Gelişmiş bir bankacılık sistemi o ülkede para politikalarının etkinliğini artırmaktadır. Merkez bankalarının para politikalarına ilişkin olarak uygulayacakları araçlar, ancak gelişmiş bir bankacılık sistemiyle mümkün olabilecektir.

SIRA SİZDE 5 **Bankalar, uluslararası ticareti geliştirmede nasıl rol oynayabilirler?**

KÜRESELLEŞMENİN BANKALAR ÜZERİNE ETKİSİ

Finansal piyasaların baş döndürücü bir hızla gelişiminde en önemli rolü bilgi teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler oynamaktadır. Finansal piyasaların globalleşmesinde finansal bilginin güvenli bir biçimde aktarılmasının, finansal işlemin kısa sürede ve çok düşük maliyetlerle yapılabilmesinin önemi büyüktür. Örneğin SWIFT (Dünya Bankalararası Mali Telekomünikasyon Kurumu) ve benzeri kurumlar aracılığı ile para ve menkul kıymetlerin akışkanlığı çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Finansal piyasaların gelişiminde önemli rol oynayan finansal yeniliklerden biri de özellikle 1970'lerden sonra artan döviz kuru riskini yönetebilmek üzere geliştirilen swap, forward, futures, opsiyon gibi türev ürünlerin kullanımıdır.

Piyasaların uluslararasılaşması piyasa katılımcılarını, aracı kurumları, finansman ve yatırım araçlarını, hukuki ve idari düzenlemeleri, diğer bir ifade ile tüm finansal sistemi yakından etkilemektedir. Küreselleşme, finansal sistemin temel kurumları olan bankaları daha fazla etkilemektedir. Küreselleşmenin bankalara etkileri şu şekilde özetlenebilir:

www.hedefaof.com

- Uluslararası Piyasalardan Fon Sağlama Olanağının Artması Sonucunda Bankaların Varlık ve Kaynak Yapısının Değişmesi Bankaların yurtdışı piyasalardan kolaylıkla fon bulabilmeleri, banka kaynakları içindeki yabancı kaynak oranını artırmıştır. Bir taraftan bankaların kaynakları arasında yabancı kaynaklar artarken, diğer taraftan kaynakların yabancı para olarak plase edilmesiyle de varlıkların bileşimi değişmektedir. Bu ise bankaları kur riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır.
- Kısa Süreli, Spekülatif Para Hareketlerinin Artması Günümüz koşullarında finansal piyasalarda kesintisiz 24 saat işlem yapılabilmektedir. Bu ve benzeri gelişmeler ülkeler arasında kısa süreli, spekülatif para hareketlerini artırmıştır. Para giriş ve çıkışlarının artması banka kaynaklarında dalgalanmalara yol açmakta, buna bağlı olarak risk artmaktadır.
- Bankalarda Kur ve Faiz Riskinin Artması Bankaların varlık ve kaynakları arasında yabancı para ile ifade edilen varlık ve kaynaklarının olması ve faiz oranlarının değişkenliği bankaların kur ve faiz riskini artırmıştır.
- Ülke Riskinin Önem Kazanması Ülke riski, daha çok uluslararası piyasalara fon sunan, ihracatı finanse eden bankalar açısından daha önemli hale getirmiştir. Kredi verilen ülkelerin ödeme güçlüğüne düşmeleri bankaların ülke riskini artırmıştır.
- Bankalarca Risk Yönetim Tekniklerinin Daha Yaygın Kullanılması Bankalar artan riski kontrol edebilmek ve yönetebilmek için risk yönetim tekniklerini daha fazla kullanma durumunda kalmışlardır.
- Bankaların Bilanço Altı İşlemlerinin Artması Bankaların özellikle risklerin artmasına paralel olarak türev finansal varlıklarla ilgili işlemleri yaygınlaşmıştır. Bankaların varlık, yükümlülük ve öz kaynak olarak nitelendirilemeyen işlemleri olur. Bu tür işlemler nazım hesaplarda izlendiği için bilanço altı bankacılık ya da görünmeyen bankacılık işlemleri olarak adlandırılır. Türev işlemler de bilanço altı işlemler özelliğindedir. Artan risklere karşı türev işlemlerin artması bankaların bilanço altı işlemlerini artırmıştır.
- Yurtdışı faaliyetlerin Artması Uluslararası ticaretin ve uluslararası yatırımların artması bankaların yurtdışı örgütlenmelerini de artırmıştır. Bankalar, muhabirlik ilişkilerinin yanında irtibat büroları, temsilcilikler, şubeler, bağlı ortaklıklar şeklinde yurtdışı faaliyetlerini de artırmışlardır.
- Bankalararası Birleşmelerin ve Satınalmaların Artması Özellikle 1970'lerden sonra uluslararası bankacılık faaliyetlerinde büyük artış görülmektedir. Ülkeler arasında ticaretin ve finansal faaliyetlerin artmasına bağlı olarak uluslararası bankacılık faaliyetleri de artırmıştır. Yakınlaşma ve globalleşme eğilimleri özellikle finansal hizmetler sektöründe rekabeti artırmış bankaları yeni finansal ürünler üretmeye, var olan ürünlerde daha etkin hale gelmeye zorlamıştır. Bu gelişime ayak uyduramayan çok sayıda kurumun olması, özellikle birçok gelişmekte olan ülkenin bankacılık sisteminde risk ve sermaye yeterliliği konusunda sorunların olması bu ülkelerdeki bankaların devralınmasında ya da birleşme faaliyetlerinde büyük artışlara neden olmuştur.
- Bankacılık Kurallarının, Düzenlemelerinin Tekdüze Uygulanması Bankaların daha güvenli kurumlar olarak çalışmalarını sağlamak, finansal piyasalarda haksız rekabeti önlemek, banka başarısızlıklarının ağır yükünden korunmak, finansal işlemlerde standardizasyonu sağlamak için uluslararası otoritelerin yapmış oldukları düzenlemeler birçok ülkenin bankacılık faaliyetlerine yön vermektedir. Uluslararası Ödemeler Bankası(BIS) ve bu bankanın gözetimindeki Basel Bankacılık Denetim Komitesi(BCBS)'nin düzenlemeleri ülkelerin bankacılık faaliyetlerini birbirine yakınlaştırmaktadır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi Onlar Grubu Ülkeleri'nin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık ve ABD) merkez bankalarının üst düzey temsilcilerinden oluşmaktadır. BCBS tarafından yapılan düzenlemeler uluslararası faaliyet gösteren bankaları hedef alsa da pek çok ülkede bu düzenlemelere uygun hareket etmektedirler. Dolayısıyla BCBS bir ulus üstü düzenleme otoritesi olarak rol oynamaktadır.

SIRA SİZDE 6 **Kısa süreli spekülatif para girişleri bankaları nasıl etkiler?**

www.hedefaof.com

FİNANSAL PİYASALARDA DÜZENLEYİCİ VE DENETLEYİCİ KURUMLAR

Finansal sistemden beklenen fonksiyonların en iyi şekilde yerine getirebilmesi ve sistemin etkin bir şekilde işleyebilmesi için finansal sistemin işleyişinden sorumlu düzenleme ve denetleme otoritelerine ihtiyaç vardır. Temelde güven unsuruna dayalı olan sistemde gözetim ve denetim mekanizması ne derece sağlıklı işlerse, kaynakların uygun alanlar ve uygun zamanlarda aktarılması o derece kolaylıkla gerçekleşir. Bu ise sonuçta ülke ekonomisinin performansını artırarak milli gelire yansıyacaktır. Piyasa katılımcıları ve işleyişe ilişkin yapılan düzenlemeler ile sonrasında yapılması gereken denetim faaliyetlerinden sorumlu olan bu kurumlar, hem finansal piyasaların işleyişine ilişkin ilkeleri ve kuralları belirler, hem de piyasalarda gözetim ve denetim işlevlerini yerine getirirler.

Ekonomik faaliyet alanları içinde faaliyetleri en fazla düzenlemeye tabi tutulmuş, kurallara bağlanmış kesim finans kesimidir. Çünkü bu piyasalarda yaşanan bir sorun tüm sektörü olumsuz etkilemektedir. Sadece ulusal piyasalar değil, diğer ülke piyasalarında yaşanan bir sorun da ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Diğer taraftan finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumlar, çoğunlukla kendi paralarını değil, tasarruf sahiplerinin paralarını yönetmektedirler. Bu nedenle bu kurumların faaliyetlerinden pek çok kişi etkilenmektedir. Ekonomide önemli görevler üstlenmesi, geniş bir kesimi ilgilendirmesi, tasfiyeleri durumunda topluma büyük zararlar vermesi nedeniyle finans kesimi üzerinde çeşitli kamu otoritelerinin denetimi ve gözetimi sözkonusudur. Ekonominin nabzını oluşturan finansal piyasalar, özünde kaynakların ekonomiye kazandırılmasında önemli fonksiyonlar üstlenirler.

Türkiye'de finansal piyasaları düzenleyen ve denetleyen kurumlar olarak:

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- Hazine Müsteşarlığı
- Sermaye Piyasası Kurulu
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu sayılabilir.

Ülkemizde bankalar, katılım bankaları, leasing şirketleri, faktoring şirketleri ve tüketici finansman şirketleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu; sermaye piyasası kurumları (aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri gibi) Sermaye Piyasası Kurulu; sigorta şirketleri ve bireysel emeklilik şirketleri Hazine Müsteşarlığı; yetkili müesseseler (döviz büroları gibi) ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından denetlenmektedir.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Bankacılık Kanunu ve ilgili diğer mevzuat ile verilen yetkiler çerçevesinde tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, mevduatın ve katılım fonlarının sigorta edilmesi, Fon bankalarının yönetilmesi, mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı, tasfiyesi, Fon alacaklarının takip ve tahsili işlemlerinin yürütülmesi ve sonuçlandırılması, Fon varlık ve kaynaklarının idare edilmesi ve Kanunla verilen diğer görevlerin ifası için kurulmuş olup kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve mali özerkliğe sahip bir kuruluştur.

İNTERNET **Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ile ilgili detaylı bilgilere www.tmsf.org.tr/ adresinden ulaşılabilir.**

SIRA SİZDE 7 **Finansal piyasalarda denetim ve düzenlemelerin diğer sektörlerden daha fazla olmasının nedenleri nelerdir?**

www.hedefaof.com

Özet

Piyasa malların, hizmetlerin, üretim faktörlerinin veya fonların arz ve talebinin karşılaştığı ortamlardır. Fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara finansal piyasalar denilmektedir. Finansal sistemin unsurları tasarruf sahipleri, yatırımcılar, finansal araçlar, yardımcı kuruluşlar ve hukuki ve idari düzenden oluşmaktadır.

Finansal piyasalar farklı kriterler kullanılarak sınıflandırılabilir. En çok kullanılan sınıflandırmalar borç ve öz kaynak piyasaları, para ve sermaye piyasaları, spot ve vadeli piyasalar, örgütlenmiş ve örgütlenmemiş piyasalar ile birincil ve ikincil piyasalar şeklindedir.

Finansal piyasalarda işlem gören finansal araçların getiri, risk, vade, paraya çevrilebilirlik ve bölünebilirlik ile ilgili önemli özellikleri vardır. Türkiye finansal piyasalarında işlem görebilen finansal araçlar mevduat, hazine bonosu, devlet tahvili, mevduat sertifikası, finansman bonosu, şirket tahvili, banka bonosu, varlığa dayalı menkul kıymet, repo, eurodolar, tahvil, hisse senedi ve vadeli işlem sözleşmeleridir.

Finansal kurumlar para yaratan ve para yaratmayan finansal kurumlar olarak sınıflandırılmaktadır. Para yaratan finansal kurumlar Merkez Bankası, ticari bankalar ve katılım bankalarıdır. Para yaratmayan kurumların para yaratan kurumlardan farkı mevduat ve fon toplayamama özellikleridir. Bu kurumlar sermaye piyasalarında tahvil, bono ve benzeri menkul kıymetler çıkarmaktadır. Para yaratmayan kurumlar yatırım ve kalkınma bankaları, sigorta kurumları, aracı kurumlar, menkul kıymet borsaları, faktoring şirketleri, finansal kiralama şirketleri, finansman şirketleri, varlık yönetim şirketleri, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları ve risk sermayesi şirketleridir.

Bu kurumlardan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin temel kurumu olan bankaların ekonomideki fonksiyonları şu şekilde özetlenebilir: finansal aracılık, kaynaklara akıcılık sağlama, kaynak kullanımında etkinliği sağlama, kaynaklarda vade ve miktar ayarlaması yapma, kaydi para ya da banka parası yaratma, uluslararası ticareti geliştirme, para politikasının etkinliğini artırma.

Küreselleşme her sektörü etkilediği gibi bankacılık sektörünü de önemli boyutlarda etkilemiştir. Küreselleşmenin bankacılık sektörü üzerindeki başlıca etkileri şu şekildedir: uluslararası piyasalardan fon sağlama olanağının artması sonucunda bankaların varlık ve kaynak yapısının değişmesi, kısa süreli, spekülatif para hareketlerinin artması, bankalarda kur ve faiz riskinin artması, ülke riskinin önem kazanması, bankalarca risk yönetim tekniklerinin daha yaygın kullanılması, bankaların bilanço altı işlemlerinin artması, yurtdışı faaliyetlerin artması, bankalararası birleşmelerin ve satınalmaların artması ve bankacılık kurallarının, düzenlemelerinin tekdüze uygulanmasi.

Türkiye'de Finansal Piyasaları Düzenleyen ve Denetleyen Kurumlar olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu sayılabilir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Bir finansal sistemde en fazla fon sunan birim aşağıdakilerden hangisidir?

a. İşletmeler

b. Devlet

c. Yabancılar

d. Bireyler

e. Hükümetler

2. Bir finansal sistemde en fazla fon talep eden birim aşağıdakilerden hangisidir?

a. İşletmeler

b. Devlet

c. Yabancılar

d. Bireyler

e. Hükümetler

3. Aşağıdaki finansal varlıklardan hangisinin riski en düşüktür?

a. Hazine bonosu

b. Devlet tahvili

c. Özel sektör tahvili

d. Özel sektör hisse senedi

e. Finansman bonosu

4. Aşağıdaki finansal varlıklardan hangisinin riski en yüksektir?

a. Hazine bonosu

b. Devlet tahvili

c. Özel sektör tahvili

d. Özel sektör hisse senedi

e. Finansman bonosu

5. İşletmelerin öz kaynaklarla finansmanında aşağıdakilerden hangisi kullanılır?

a. Tahvil

b. Banka kredileri

c. Hisse senedi

d. Finansman bonosu

e. Varlığa dayalı menkul kıymet

6. Aşağıdakilerden hangisi para yaratan finansal kurumdur?

a. Mevduat bankaları

b. Yatırım bankaları

c. Kalkınma bankaları

d. Faktoring kurumları

e. Yatırım ortaklıkları

7. Aşağıdakilerden hangisi mal ya da hizmet alımlarını kredilendirmek amacıyla kurulmuş şirketlerdir?

a. Varlık yönetim şirketleri

b. Finansman şirketleri

c. Yatırım ortaklıkları

d. Faktoring Şirketleri

e. Risk sermayesi şirketleri

8. Aşağıdakilerden hangisi alacakları vadesinden önce paraya dönüştüren finansal kurumlardır?

a. Leasing şirketleri

b. Finansman şirketleri

c. Faktoring Şirketleri

d. Risk sermayesi şirketleri

e. Varlık yönetim şirketleri

9. Aşağıdakilerden hangisi finansal kurumların alacaklarını tahsil etmek, varlıklarını yeniden yapılandırmak ve satılmasını sağlamak gibi amaçlarla oluşturulmuş kurumlardır?

a. Leasing şirketleri

b. Finansman şirketleri

c. Faktoring Şirketleri

d. Risk sermayesi şirketleri

e. Varlık yönetim şirketleri

10. Aşağıdakilerden hangisi bankaların varlık, yükümlülük ve öz kaynak olarak nitelendirilemeyen işlemlerinin kaydı için kullanılan bir ifadedir?

a. Leasing

b. Bilanço altı

c. Faktoring

d. Risk sermayesi

e. Türev ürün

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise "**Finansal Piyasa ve Finansal Sistem**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. a Yanıtınız yanlış ise "**Finansal Piyasa ve Finansal Sistem**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. a Yanıtınız yanlış ise "**Yatırım ve Finansman Araçları**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. d Yanıtınız yanlış ise "**Yatırım ve Finansman Araçları**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. c Yanıtınız yanlış ise "**Yatırım ve Finansman Araçları**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. a Yanıtınız yanlış ise "**Finansal Aracılık ve Finansal Kurumlar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. b Yanıtınız yanlış ise "**Para Yaratmayan Finansal Kurumlar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. c Yanıtınız yanlış ise "**Para Yaratmayan Finansal Kurumlar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. e Yanıtınız yanlış ise "**Finansal Piyasalarda Düzenleyici Ve Denetleyici Kurumlar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. b Yanıtınız yanlış ise "**Küreselleşmenin Bankalar Üzerine Etkileri**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İşletmeler hem faaliyetlerini sürdürmek hem de artan rekabet ortamında büyüyebilmek için devamlı olarak yatırım yapmak zorundadırlar. Bu yatırımlarını kendi içsel kaynaklarından karşılayabilmelerine rağmen çoğu zaman bu kaynaklar yeterli gelmez. Bu nedenle finansal piyasalarda daha çok fon talep eden olarak yer alırlar. İşletmeler zaman zaman ellerinde kalan kısa sureli fonlarını değerlendirmek üzere fon sunucusu olarak da piyasada vardırlar. Ancak toplamda fon talep eden birimlerdir.

Sıra Sizde 2

Para piyasasında vade en fazla bir yıldır. Para piyasasında vade kısa olduğu için yatırımcılar(fon sunanlar) için risk daha düşüktür. Para piyasası finansal varlıkları daha likittir.

Sıra Sizde 3

Hisse senetleri anonim ortaklıklarla, sermayesi paylara bölünmüş komandit ortaklıklarda ortaklık payını temsil eden menkul kıymetlerdir.

Hisse senedi şirkete sabit bir maliyet yüklemez, vadesiz olduğu için anapara geri ödenmesi gibi yükümlülüğü yoktur. Hisse senetleri oy kullanma hakkı, şirket yönetimine katılma hakkı, şirket kârından pay alma hakkı, rüçhan hakkı, tasfiyeden pay alma hakkı ve şirket faaliyetlerinden bilgi alma hakkı verirler.

Tahviller, işletmelerin orta ve uzun vadeli sermaye ihtiyaçlarını karşılamak üzere seri halde çıkarılan borçlanma senetleridir. Tahviller bir borç aracı olduğu için vadelidir; firmaya vade boyunca faiz ve anapara ödeme yükümlülüğü getirir. Tasarruf sahipleri açısından tahvillerin riski hisse senetlerine göre daha düşüktür.

Sıra Sizde 4

Her iki durumda da faiz kazancı elde etmek üzere fon arz edilmektedir. Repoda menkul kıymetler karşılığında fon sunularak faiz alınırken, mevduatta böyle bir durum yoktur.

Repoda vade 1 gün gibi çok kısa süre olabilir. Mevduatta ise vade genellikle daha standart sürelidir ya da vadesiz olabilir.

Repoyu, bankalar ve aracı kurumlar gibi yetki belgesi almış kurumlar yaparken, mevduat hesabını sadece mevduat bankaları açabilir.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde 5

Finansal liberalleşme, artan rekabet, kâr marjlarının daralmasına paralel olarak işletmeler daha kârlı olacakları ülkelere doğru yatırımlarını yöneltmişlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermayeyi ülkelerine çekme konusunda politikalar izlemesi doğrudan yatırımları artırmıştır. Bu tür yatırımların artmasında, uluslararası ticaretin gelişmesinde bankaların yurtdışı örgütlenmelerinin önemi büyük olmuştur. Bankalar, muhabirlik ilişkilerinin yanında irtibat büroları, temsilcilikler, şubeler, bağlı ortaklıklar şeklinde yurtdışı faaliyetlerini artırmışlardır.

Sıra Sizde 6

Finans sektörünün ekonomide önemli görevler üstlenmesi, geniş bir kesimi ilgilendirmesi, finansal kurumların tasfiyesi durumunda topluma büyük zararlar vermesi nedeniyle diğer sektörlerden daha fazla denetim ve gözetim söz konusudur.

Sıra Sizde 7

Kısa süreli para giriş ve çıkışlarının artması banka kaynaklarında dalgalanmalara neden olarak riski artırmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

Akgüç, Ö.(2007). **Banka Yönetimi ve Performans Analizi.** Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.

Akgüç, Ö.(2011). **Banka Finansal Tablolarının Analizi.** Arayış Basım ve Yayıncılık, İstanbul.

Bolak, M.(2001). **Sermaye Piyasası Menkul Kıymetler ve Portföy Analizi**. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Çoşkun, M.(2009). **Bankacılık Uygulamaları.** (Editör: Nurhan Aydın), TC Anadolu Üniversitesi Yayın No:1711, Eskişehir.

Doğukanlı, H.(2010). **Finansal Kurumlar**. (Editör: Murat Koçyiğit), TC Anadolu Üniversitesi Yayın No:2120, Eskişehir.

Erdem, E. (2008). **Para Banka ve Finansal Sistem**. Detay Yayıncılık, Ankara.

Karan, M. B.(2011). **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**. Gazi Kitabevi Tic.Ltd.Şti, Ankara.

Mishkin, S. F.(2007). The Economics of Money, Banking and Financial Markets (8.Edition), İstanbul, Boston, Pearson Education, Inc.

Öçal, T. ve F. Çolak.(1999). **Finansal Sistem ve Bankalar**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

http://www.imkb.gov.tr/Publications/TrainingSets2.aspxa.

www.hedefaof.com

2

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Bankayı tanımlayabilecek,
- Bankaların yapabilecekleri işlemleri açıklayabilecek,
- Bankaların yapabilecekleri işlemleri niteliklerine göre sınıflandırabilecek,
- Banka türlerini belirleyen kriterleri açıklayabilecek,
- Her bir kriter itibarıyla banka türünü sayabilecek,
- Banka türleri arasındaki geçişleri açıklayabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Banka
- Kredi Kuruluşu
- Bankacılık İşlemleri
- Mevduat
- Tasarruf Mevduatı
- Katılım Fonu
- Kredi

İçindekiler

- Giriş
- Banka Nedir?
- Bankaların Yapabilecekleri İşlemler
- Banka Türleri

www.hedefaof.com

Bankacılık İşlemleri ve Banka Türleri

GİRİŞ

Banka kelimesinin menşei olan İtalyanca'daki "banco" kelimesinin ifade ettiği gibi masa, sıra, satıcı tezgahı anlamında ticari unvanlarında banka ibaresini kullanan kuruluşlar -*giyim bankası, ayakkabı bank, gayrimenkul bankası gibi ibarelerin eklendiği*- ile karşılaşılabilmektedir. Dolayısıyla, ticari unvanında "banka" ya da "bank" kelimesi olan kuruluşlar ile ortaya çıkabilecek karışıklıkları önleme bakımından "banka" tanımlamasını doğru bir şekilde yapmak gerekmektedir. Ancak, tanımdan hareketle banka kelimesini kullanan kuruluşlar arasında yapılabilecek ayrıştırma oldukça sınırlı olmaktadır. Bu nedenle, finansal aracılık işlevi gören bankaların yapabilecekleri işlemler ve türleri de bilinmelidir.

BANKA NEDİR?

Tasarruf sahiplerinden mevduat adı altında topladıkları fonları ihtiyaç duyan kişi ya da kuruluşlara kredi olarak kullandıran yani fon fazlası bulunan kişi ya da kuruluşlar ile fon ihtiyacı olan kişi ya da kuruluşlar arasında finansal aracılık işlevi gören kuruluşlar *banka* olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan görüleceği gibi mevduat toplama ve kredi kullandırma banka tanımlamasının gereği olan faaliyetlerdir.

Ancak zamanla bankaların mevduat toplama ve kredi kullandırmanın yanı sıra sermaye piyasaları aracılığıyla da fon toplayabilme imkânları gelişmiştir. Tahvil, bono ihracı ya da kullandırılan kredilerin veya sahip olunan varlıkların menkul kıymetleştirilmesi bunların örneklerini oluşturmaktadır. Bu gelişim kredi kullandırım işlevlerinden hareketle banka olarak tanımlanan finansal aracılar için kredi kuruluşu adlandırması yapılmasına yol açmıştır. Nitekim Avrupa Birliğinin bankacılık ile ilgili Direktiflerinde de banka yerine kredi kuruluşu adlandırması kullanılmaktadır.

DİKKAT **İşi, kamudan mevduat ya da başkaca geri ödenmesi gerekli paraları kabul etmek ve kendi hesabına kredi kullandırmak olan işletmeler ya da elektronik para kuruluşları, kredi kuruluşu kapsamına girmektedir.**

Kredi kuruluşu tanımlaması ile uyumlu olarak bankayı, halktan topladığı ya da kendi sahip olduğu paraları kredi olarak kullandıran ve para akışına aracılık eden iktisadi işletme ve bu işletmenin sahibi durumunda olan şirket şeklinde tanımlayabiliriz.

SIRA SİZDE 1 **Bankaların ekonomik ve finansal sistem açısından önemini açıklayınız.**

Böyle bir tanımlama, merkez bankaları ile ayrıştırma yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Zira günümüzde merkez bankalarının halktan para toplama ya da bankalar dışında gerçek veya tüzel kişilere kredi verme gibi bir görev ya da yetkisi bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile merkez bankaları, tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı duyanlar arasında finansal aracılık işlevi görmemekte, pek çok ülkede bu aracılık işlevini gören kuruluşların gözetim ve denetimini yürüten konumda bulunmaktadır.

www.hedefaof.com

BANKALARIN YAPABİLECEKLERİ İŞLEMLER

Avrupa Birliği'nin 2006/48 sayılı Direktifi'nin ekinde bankaların (kredi kuruluşlarının) yapabilecekleri faaliyetlerin listesi belirlenmiştir. İç hukukumuza da aynen adapte edilmiş olan faaliyetler aşağıda verilmektedir.

- Mevduat ve benzeri geri ödeme yükümlülüğü olan fonların kabulü,
- Ortak ve çalışanlar da dâhil olmak üzere gerçek ve tüzel kişilere nakdi kredi kullandırımı,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi suretiyle gayrinakdi kredi kullandırımı,
- Vadeli mal ve hizmet satışından kaynaklanan ve fatura ibraz edilebilir alacak haklarının peşin bedel ile satın alınması ilişkisini içeren faktoring ve ihracat alacaklarının herhangi bir şekilde ihracatçılara rücu edilme hakkı olmaksızın satın alım işlemi olan forfaiting ve benzeri işlemler yoluyla ticaretin finansmanının sağlanması,
- Müşterilerin talebi ve seçimi doğrultusunda üçüncü kişilerden satın alma yöntemiyle veya başka suretle temin edilecek bir malın zilyetliğinin (mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan her türlü risk ve yararların) belli bir kira bedeli karşılığında belli bir süre ile devredilmesi ilişkisini içeren finansal kiralama işlemleri yapılması,
- Para havalesi, transfer işlemi yapılması,
- Kredi kartı, seyahat çeki, banka kartı ve çeki gibi ödeme araçlarının ihracı, yönetimi,
- Kendi hesabına veya müşterilerin nam ve hesabına para piyasası araçları ile efektif, döviz, futures ve opsiyon sözleşmeleri, dövize veya faize dayalı finansal sözleşmeler ile devredilebilir nitelikli hisse senedi, tahvil, bono, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil ve benzeri borçlanma araçlarının veya bunları alma veya satma hakkı veren sermaye piyasası araçlarının alım-satımını ya da geri alım-satım taahhüdü ile alım-satımını yapma,
- Sermaye piyasası araçlarının doğrudan halka arz yöntemi ya da başka yöntemler ile ihracına alım garantisi vermek suretiyle katılım sağlama ya da aracılık hizmeti verme,
- Sermaye yapısı, endüstri stratejileri ve benzeri sorulara ilişkin olarak işletmelere danışmanlık yapma,
- Şirket devir, birleşme ve satın almaları ile ilgili işlemlerde danışmanlık hizmeti verme,
- Finansal kuruluşların kendi aralarındaki borç alış verişine aracılık etme,
- Portföy yönetimi ve danışmanlığı hizmeti verme,
- Hisse senedi takası, saklaması ve yönetim hizmetleri verme,
- Müşterilerin kredibilitesi hakkında referans hizmeti verme,
- Saklama (kiralık kasa) hizmeti verme.

Bu faaliyetleri gerçek anlamda bankacılık faaliyetleri ve diğer bankacılık faaliyetleri şeklinde ayrıştırmak mümkündür. Banka tanımlamasının esasını oluşturan faaliyetler gerçek anlamda bankacılık faaliyeti olarak kabul edilmekte ve bilançoya yansımalarına göre pasif veya aktif nitelikli faaliyetler şeklinde ayrıştırılmaktadır.

DİKKAT **Mevduat ve benzeri nitelikte borç alma ya da tahvil, bono ihracı yoluyla fon toplama işlemi bilançonun pasifinde sınıflandırılan, bankaları borçlu kılan bir işlem olduğu için pasif nitelikli faaliyet; nakdi kredi kullandırımı, faktoring, finansal kiralama işlemi gibi bilançonun aktifinde sınıflandırılan, bankaları alacaklı kılan işlemler aktif nitelikli faaliyetler; bunların dışındaki faaliyetler ise diğer bankacılık faaliyetleridir.**

www.hedefaof.com

Gayrinakdi kredi kullandırımı bilanço dışında izlenen belli bir koşulun yerine getirilmemesi halinde bankayı yükümlülük altına sokan bir işlem olduğu için aktif nitelikli faaliyet olarak değil diğer bankacılık faaliyeti olarak değerlendirilmelidir.

Faktoring, forfaiting ve finansal kiralama işlemleri de özü itibarıyla aktif nitelikli faaliyetlerdir. Ancak Türkiye'de olduğu gibi sadece bu faaliyetlerden birini yürütmek üzere yetkilendirilmiş kuruluşlarca da faktoring, forfaiting veya finansal kiralama işleminin yapılabilmesi mümkündür. Aynı şekilde Türkiye'de olduğu gibi bankaların yanı sıra sermaye piyasası kurumlarınca da (aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları ve sermaye piyasasında faaliyet göstermesine izin verilen diğer kurumlarca) sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına, ekonomik veya finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri dahil her türlü türev araçların alım satımının yapılmasına aracılık edilebilmekte, sermaye piyasası araçlarının geri alım veya satım taahhüdü ile alım satımı yapılabilmekte, yatırım danışmanlığı, portföy işletimi ve yönetimi hizmeti verilebilmektedir. Dolayısıyla, faktoring, forfaiting, finansal kiralama ve sermaye piyasası kurumlarınca yapılabilmesi mümkün olan diğer bankacılık faaliyetleri kapsamındaki işlemleri finansal hizmetler olarak da adlandırabiliriz.

SIRA SİZDE 2 Türkiye'de bankaların dışındaki finansal kuruluşlarca da yapılabilen bankacılık işlemleri nelerdir?

Bununla birlikte, finansal sistemin yapısına ve ihtiyaçlarına göre bankaların ilave faaliyetler gerçekleştirebilmesine imkân tanınabilmektedir. Buna örnek olarak Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara tanınmış olan kıymetli maden ve taşların alım-satımını yapabilme, sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmeti verme yetkisi verilebilir.

Ayrıca, yine finansal sistemin yapısı ve ihtiyaçları dikkate alınarak banka türlerine göre gerçekleştirilebilecek faaliyetlerin listesi sınırlandırılabilmektedir.

BANKA TÜRLERİ

Finansal aracılık işlevi gören bankalar genellikle gerçekleştirmelerine izin verilen faaliyetler dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma esas itibarıyla mevduat ve benzeri fonların kabulü yetkisinin bulunup bulunmadığına göre şekillenmektedir. Ancak, bankacılık faaliyetlerinin oldukça çeşitlenmesi ve özellikle de finansal sistemin ihtiyaçlarına göre fon kabul yetkisi bakımından banka türleri arasındaki ayrışmaların ortadan kaldırılması farklı sınıflandırma ihtiyaçlarını gündeme getirmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle odaklanılan müşteri kitlesi yani kredi kullandırılan müşterilerin niteliği itibarıyla ayrı belirlemelere gidilmektedir. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerin gereklerinin yanı sıra sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasına yönelik uygulamalara bağlı olarak da faaliyet gösterilen coğrafya veya faaliyetlerin tabi olduğu kuralların niteliği, sermaye yapısı gibi kriterlere göre ayrıca sınıflandırmalar yapılmaktadır.

www.hedefaof.com

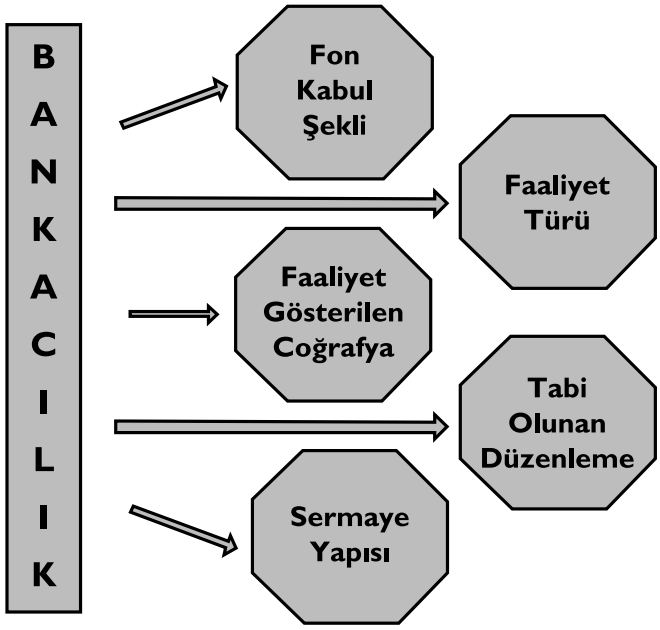

Şekil 2.1: Banka Türlerini Belirleyen Kriterler

SIRA SİZDE 3 **Türkiye'de banka kurulmasına hangi kurum izin vermektedir?**

Fon Kabul Şekline Göre Bankalar

Banka tanımlamasında gördüğümüz üzere banka tanımının esasını fon toplama oluşturmaktadır. Fon toplama şekline göre yapılacak tür belirlemesi, pasifin yapısına göre ayrıştırma olarak da adlandırılabilir.

DİKKAT **Fon toplama faaliyeti doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilebilmektedir.**

Doğrudan Fon Toplamaya Yetkili Bankalar

Fon fazlası olanlardan mevduat ve benzeri adlar altında para kabul edebilme imkânı doğrudan fon toplama faaliyetini oluşturmaktadır. Zira böyle bir izine sahip olunması halinde herhangi bir aracı olmaksızın doğrudan tasarruf sahipleri ile vade ve faiz gibi konularda pazarlık edebilme ve mutabık kalma durumunda fon kabul edebilme serbestiyeti söz konusu olmaktadır. Kabul edilen fonun niteliği banka türünü belirlemektedir.

Doğrudan fon toplamaya yetkili bankalar; mevduat bankaları ve katılım bankalarıdır:

DİKKAT **Mevduat, yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız ya da ya da bir ivaz karşılığında istendiğinde veya belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para şeklinde tanımlanmaktadır.**

Mevduat (Ticaret) Bankası

Mevduat niteliğinde para toplama yetkisi olan bankalar mevduat bankası olarak adlandırılmaktadır. Mevduat kabul yetkisine sahip olmanın ayrıcalığı mevduatın belli bir tutarının sigorta güvencesine tabi olmasıdır. Bunun anlamı bankanın kabul ettiği mevduatı geri ödeyememesi halinde anapara ve faizin belli bir tutarının geri ödeneceğinin garanti edilmesidir. Ülkelerin koşullarına göre güvenceye tabi olacak mevduatın niteliği ve limiti değişebilmektedir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca

www.hedefaof.com

mevduat sahibi dikkate alınarak bir ayrıma gidilmekte ve tasarruf mevduatı, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalar ve diğer kuruluşlar mevduatı olmak üzere beş mevduat türü öngörülmektedir. Ayrıca, vadesine göre de ayrıştırma yapılmaktadır.

Türkiye'de halen gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işleme konu olmayan mevduatı ifade eden tasarruf mevduatının anapara ve faiz olmak üzere ₺50.000'lik kısmı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) güvencesi kapsamında bulunmaktadır.

Mevduat toplama yetkisine sahip bankalar çoğunlukla "ticari banka" şeklinde de adlandırılmaktadır. Ticari bankalar kabul ettikleri mevduatı ticari senet iskontosu yoluyla borç verme yoluna gittikleri için iskonto bankası olarak da adlandırılmaktadırlar.

Ancak, ülkelerin kendi koşullarından kaynaklanan ihtiyaçlar ile ortaya çıkmış dolayısıyla, değişik adlar ile isimlendirilmiş mevduat toplama yetkisine sahip kuruluşlar ile de karşılaşılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen Tasarruf ve Kredi Birlikleri, Tasarruf Bankaları ve Kredi Birlikleri ile Avrupa'daki "kooperatif bankaları" bunun örneklerini oluşturmaktadır. Tasarruf ve Kredi Birlikleri ile Tasarruf Bankalarının topladığı mevduatın 250.000 ABD Dolarlık kısmı, Kredi Birliklerinde ise 100.000 ABD Dolarlık kısmı Amerikan Federal Mevduat Sigorta Kuruluşu'nun güvencesi altındadır.

ABD ve Avrupa örneğindeki kuruluşlara Türkiye'de sandık ya da kredi kooperatifi veya kredi kefalet kooperatifi adı altında karşılaşılmaktadır. Bu kuruluşların üyelik esasına göre toplayacakları paralar dışında üyelerinden mevduat niteliğinde para toplamaları gibi bir yetkileri bulunmadığı gibi, üyelerinden aldıkları paralar için de herhangi bir güvence verilmesi durumu söz konusu değildir. Dolayısıyla, ABD'de veya Avrupa'da olduğu gibi bunları mevduat bankası olarak değerlendirmek mümkün değildir.

Tablo 2.1: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankaları

1	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	**17**	Eurobank Tekfen A.Ş.
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	**18**	Deutsche Bank A.Ş.
3	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	**19**	Tekstil Bankası A.Ş.
4	Akbank T.A.Ş.	**20**	Bank Mellat
5	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	**21**	Turkland Bank A.Ş.
6	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	**22**	Westlb a.g.
7	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	**23**	The Royal Bank of Scotl. N.V
8	Finansbank A.Ş.	**24**	Arap Türk Bankası A.Ş.
9	Denizbank A.Ş.	**25**	Turkish Bank A.Ş.
10	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	**26**	Fibabanka A.Ş.
11	Hsbc Bank A.Ş.	**27**	Birleşik Fon Bankası A.Ş.
12	Ing Bank A.Ş.	**28**	Jp Morgan Chase Bank N.A.
13	Şekerbank T.A.Ş.	**29**	Socıete Generale S.A.
14	Citibank A.Ş.	**30**	Habib Bank Limited
15	Anadolubank A.Ş.	**31**	Adabank A.Ş.
16	Alternatifbank A.Ş.		

Kaynak: BDDK, 2010:1.

www.hedefaof.com

DİKKAT **İstenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri alınabilme ve karşılığında herhangi bir getiri ödenmeme koşuluyla ya da herhangi bir getiri oranı belirlenmeksizin ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeksizin belli bir vade ile yapılacak yatırımdan elde edilecek kâr veya zarara katılma taahhüdü ile toplanan fonlar katılım fonu olarak tanımlanmaktadır.**

Katılım Bankası

Katılım fonu niteliğinde para toplama yetkisi olan bankalar katılım bankası olarak adlandırılmaktadır. Katılım bankası adlandırması dünyada ilk kez ülkemizde, 1 Kasım 2005'de yürürlüğe konulan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile yapılmıştır. Katılım fonu şeklinde, yani önceden belirlenmiş bir oranda getiri garantisi verilmeksizin, para toplayan kuruluşlar çoğunlukla "Finans Kuruluşu" veya "İslami Finans Kuruluşu" olarak adlandırılmaktadır. Nitekim katılım bankası adlandırmasının yapıldığı 2006 yılına kadar bu nitelikte fon toplayan kuruluşlar ülkemizde de "Özel Finans Kurumu" adı altında faaliyet göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca mevduata benzer şekilde katılım fonu sahibinden hareketle de gerçek kişiler, resmi kuruluşlar, ticari kuruluşlar, bankalar ve diğer kuruluşlara ait katılım fonu olmak üzere beş katılım fonu türü oluşturulmuştur. Bunlar da vadesine göre sınıflandırılmaktadır. Herhangi bir vade kaydı taşımayan katılım fonu özel cari hesap olarak adlandırılmaktadır. Türkiye'de gerçek kişilere ait katılım fonlarının ₺50.000'lik kısmı TMSF güvencesi altındadır. Dolayısıyla, mevduatta olduğu gibi katılım fonu şeklinde doğrudan fon toplama yetkisine sahip olmanın ayrıcalığı TMSF güvencesine tabi olmadır.

Tablo 2.2: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

1	Asya Katılım Bankası A.Ş.	**3**	Kuveyt T. Katılım Bank. A.Ş.
2	T. Finans Katılım Bankası A.Ş.	**4**	Albaraka T. Katılım Bank. A.Ş.

Kaynak: BDDK, 2010:1.

SIRA SİZDE 4 **Ülkemizde katılım bankalarından beklenen gelişme sağlanabilmiş midir?**

Dolaylı Fon Toplamaya Yetkili Bankalar

Bankaların finansal aracılık işlevini yerine getirmede ihtiyaç duyacakları fonları mevduat ve benzeri adlar ile doğrudan tasarruf sahiplerinden temin etmelerine izin verilmediği durumlar ile de karşılaşılabilmektedir. Böyle durumlarda, bankaların tahvil, bono ve benzeri sermaye piyasası aracı ihraç etmek suretiyle fon toplayabilmelerine izin verilmektedir. Bu tür fon kabulü bir borçlanma aracına dayalı olarak gerçekleştirilmekte ve ilgili aracın satış süreci ancak sermaye piyasası ile ilgili otoritelerin izin vermesi koşuluyla başlatılabilmektedir. Bu nedenle, dolaylı bir fon toplama yetkisi söz konusudur. Mevduat veya katılım fonu kabulünde olduğu gibi toplanan paraların belli bir tutarı için geri ödeme güvencesi verilmemektedir.

Tablo 2.3: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Kalkınma-Yatırım Bankaları

1	İller Bankası	**8**	Merrıll lynch Yatırım Bank A.Ş.
2	Türkiye Sınai Kalk. Bankası A.Ş.	**9**	Nurol Yatırım Bankası A.Ş.
3	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.	**10**	Gsd Yatırım Bankası A.Ş.
4	Bankpozitif K. ve Kalkınma B. A.Ş.	**11**	Diler Yatırım Bankası A.Ş.
5	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	**12**	Credıt A. Yatırım Bank.Türk A.Ş.
6	İmkb Takas ve Sak. Bankası A.Ş.	**13**	Taib Yatırım Bankası A.Ş.
7	Aktif Yatırım Bankası A.Ş:		

Kaynak: BDDK, 2010:1.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Dolaylı olarak fon toplama yetkisine sahip bankalar çoğunlukla faaliyetlerine göre banka türlerini inceleyeceğimiz bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız kalkınma-yatırım bankalarıdır. Ancak, ülkemizde olduğu gibi pek çok ülkede de doğrudan fon toplama yetkisine sahip bankalara ayrıca dolaylı fon toplama yetkisi de verilmektedir.**

Faaliyetlerine Göre Bankalar

Bankalar topladıkları fonları etkin ve verimli bir şekilde kullandırdıkları ölçüde faaliyetlerini sürdürebilecek kuruluşlardır. Banka tanımlamasında da gördüğümüz gibi banka tanımının esasını oluşturan unsurlardan biri de kredi kullandırımıdır. Kredi kullandırımı bilançonun aktifine yansıyan bir faaliyet olduğu için faaliyetlere göre tür belirlemesi, aktif nitelikli ayrıştırma olarak da adlandırılabilir.

Bankalar topladıkları fonları kredi olarak kullandıracakları hedef kitleye göre iş planlarını belirleyebilmektedir. İş planı uzman banka ya da evrensel banka şeklinde çalışma tercihine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, fon kabul şekline göre mevduat ya da katılım bankası veya dolaylı fon toplama yetkisine sahip banka olarak sınıflandırılabilecek bir bankanın uzman banka veya evrensel banka şeklinde çalışması mümkün olabilmektedir.

Faaliyetlerine göre bankalar; uzman bankalar ve evrensel bankalar başlığı altında incelenebilir:

Uzman Bankalar

Değişik dönemlerde toplumun değişik kesimlerinin finansman ihtiyaçlarına göre faaliyetlerini belli alanlarda yoğunlaştıracak bankalar diğer bir ifade ile uzman bankalar kurulması yoluna gidilmiştir. Uzman bankalar faaliyetlerini belli müşterilere yönelik belli ürünlerde yoğunlaştıran. Uzmanlaşma tercihi faaliyet konusuna ya da müşterinin niteliğine göre değişebilmektedir.

Faaliyetlerinin Yoğunlaştığı Alana Göre Uzman Bankalar

Faaliyetlerin belli bir alana yoğunlaşması uzman bankaların faaliyet türü itibarıyla adlandırılmalarına neden olmuştur. Tarım bankaları, kooperatif bankaları, ipotek bankaları, kalkınma bankaları, yatırım bankaları, ihracat-ithalat bankaları, takas ve saklama bankaları faaliyetlerinin yoğunlaştığı alana göre uzmanlaşmış bankalardır.

Tarım Bankası

Tarımsal üretimin diğer ticari ve endüstriyel faaliyetlerden tamamen farklı bir nitelik taşıması dünyanın her ülkesinde hükümetleri tarımsal kredi ile uğraşan bankalar kurmaya ya da bu amaçla kurulan kurumlara yardım yapmaya itmiştir. Zira tarımsal üretim faaliyeti çiftçilerin ve ailelerinin günlük yaşayışının bir parçasını oluşturduğu için kullanacakları kredinin üretim için mi tüketim için mi talep edildiğini belirlemek güçtür. Ayrıca, tarımsal üretimin birçok riski –kuraklık, don, su baskını, zararlı hayvan gibi- barındırması ve buna bağlı olarak bir yıldan diğerine istikrarlı olmayan gelişim gösterme potansiyeli, tarımsal ürünlere karşı talebin esnek olmaması tarım kesiminin kullanacağı kredinin geri ödenmesi bakımından da soru işaretleri yaratmaktadır. Tarımsal araç, gereç ve tesisler için uzun vadeli, meyve yetiştirme ve besicilik için orta vadeli, mahsulü kaldırmak içinse kısa vadeli kredi ihtiyacı söz konusudur. Belirtilen sıkıntılar ve ihtiyaçlar tarım kesimine kredi kullandıracak özel kurumların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra da demokratik akımların geniş halk kitlelerini sarsmasından ve her ülkede halkın oyu ile işbaşına gelen hükümetlerin kurulmasından sonra tarımsal kredi kurumları oluşturulmuş ve hızla gelişmiştir. T.C. Ziraat Bankası ülkemizdeki tarım bankasının örneğidir.

İNTERNET **www.ziraat.com.tr**

www.hedefaof.com

Kooperatif Bankası

Kooperatif bankaları ticari bankalardan kredi kullanamayan esnaf, tüccar, küçük ve orta büyüklükteki firma sahipleri gibi kesimlerin şehirleşme sürecinde ihtiyaç duydukları finansmanı sağlamak için geliştirilmiştir. Almanya'daki Schulze-Delitszsch modeli üzerine geliştirilen "Volksbank", İtalya'daki "banca popolare" büyük kooperatif banka örnekleridir. Kırsal bölgelerde tefecilikle mücadele etmek ve buralarda yaşayanların finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilen ve Schulze-Delitszsch modelinin tamamlayıcısı olarak da düşünülebilecek olan "Raiffeisen" ise küçük kooperatif banka modelini oluşturmaktadır.

Kooperatif bankalarının ortak özelliği yerel bazda ve sınırları çok iyi belirlenmiş bir bölgede faaliyet göstermiş olmalarıdır.

ABD'de Kredi Birlikleri adı altında kooperatif bankalar görülmektedir. Bunlar, kâr amacı taşımayan aynı firmada çalışan, aynı sendikaya üye gibi belli grupların kendi aralarında oluşturduğu kooperatif şeklindeki örgütlenmelerdir. Üyelerinden tasarruf mevduatı ve çek ile işleyen mevduat şeklinde fon toplayıp kısa vadeli tüketici kredisi şeklinde kullandırmaktadırlar.

Kooperatif özelliği taşıyan bankalar süreç içinde halk bankası adı ile de anılmaya başlanmıştır. Ülkemizde halen faaliyet göstermekte olan T. Halk Bankası ve Şekerbank kooperatif banka şeklinde kurulmuş banka örnekleridir.

İNTERNET **www.halkbank.com.tr**

İpotek Bankası

Gayrimenkul ipoteği karşılığında kredi kullandıran bankalar ipotek bankası olarak adlandırılmaktadır. Bu bankalar daha çok konut kredisi veya ipotek karşılığı kredi kullandırma faaliyetinde bulunmaktadır. Bazı ülkelerde ipotek bankaları emlak bankası olarak da adlandırılmaktadır. Nitekim ülkemizde de 1926 yılında gayrimenkul ipoteği karşılığında borç para vermek amacıyla kurulan ve 2001 yılında faaliyet izini kaldırılan T. Emlak Kredi Bankası A.O.'nun ticari unvanından da görüleceği gibi ülkemizde de emlak ibaresi kullanılmıştır.

İpotek bankalarının en yaygın örneği ABD'de görülen Tasarruf ve Kredi Birlikleri ile Tasarruf Bankaları'dır. Tasarruf Birlikleri, tasarruf mevduatı ve çek ile işleyen mevduat hesabı şeklinde fon toplamakta, bu fonları da ipotek kredileri şeklinde kullandırmaktadır. Tasarruf Bankaları da aynı esas üzerine faaliyet göstermektedir. Ancak, bu bankalara mevduat yatıranlar aynı zamanda bankanın hissedarlarıdır.

Kalkınma Bankası

Ticari bankaların yeni yatırımlardan kaynaklanabilecek riskleri üstlenme konusunda isteksiz davranmaları ve uzun dönemli yatırımlar ile ilişkili riskleri yönetmek için gereken yeterliliğe sahip olmamaları özellikle kıta Avrupa'sının sanayileşme sürecinde bu tür yatırımlara finansman sağlayacak kurumlar oluşturulması gereğini gündeme getirmiştir. Bu ihtiyaçtan hareketle hükümet destekli kalkınma bankaları kurulmuştur. Fransa'da 1848-1852 yılları arasında kurulan Credit Foncier, the Comptoir d'Escompte ve Credit Mobilier en bilinen örneklerdir. Özellikle, demiryolu yatırımına finansman sağlamak amacıyla kurulmuş olan Credit Mobilier diğer kıta Avrupa'sı ülkelerindeki kalkınma bankalarının yanı sıra Japonya'da Sanayi Bankasının kuruluşunda da örnek alınmıştır.

DİKKAT **Kalkınma bankaları sektörel çalışmalar yaparak yatırım projeleri ve etütleri hazırlamakta, bunlar için gereken orta ve uzun vadeli finansmanı ise doğrudan kredi kullandırmak suretiyle ya da diğer finans kuruluşlarına geri ödeme garantisi vererek sağlamaktadırlar.**

www.hedefaof.com

Mevduat kabul edebilme yetkisine sahip olmadıkları için kullandıracakları orta ve uzun vadeli kredilerin finansmanını uluslararası finansal kuruluşlardan, hükümet fonlarından borçlanarak ve tahvil ihraç ederek karşılamaktadırlar.

Bazı durumlarda da doğrudan hisse senedi alarak yatırıma iştirak etmekte sonra da aldıkları hisse senetlerini halka satarak ya da kurulacak olan işletmelerin hisse senedi ve diğer borçlanma araçlarının alım-satımını yaparak sermaye piyasasının gelişimine katkı sağlarlar. Finansal kuruluş niteliği taşımayan ortaklıkların kuruluş ya da büyüme aşamalarında doğrudan hisse satın almak suretiyle yatırım yapan bankalar için tacir banka adlandırması yapılmaktadır. Bazı ülkelerde de kalkınma bankalarının sanayi bankası olarak da adlandırıldığı görülmektedir.

Kalkınma bankalarının, ekonomide üstlendiği fonksiyonlar aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

- Yatırımlara orta ve uzun vadeli yurt içi fon sağlama fonksiyonu: Kalkınma bankaları bir girişime ortak olarak ya da borç vererek ya da bu ikisinin karışımı şeklinde fon temin edebilir. Böylece kaynakların rasyonel ve etkin kullanımına katkı sağlar.
- Sermaye piyasasını teşvik etme fonksiyonu: Kendi hisse senedi ve tahvillerini yatırım yapmak isteyenlere satarak menkul kıymet piyasasının gelişimine katkıda bulunmak, portföy teşkil ederek menkul kıymet alış veriş işlemlerini çoğaltır.
- Girişimleri, girişimcileri ve kalkınmayı destekleme: Finansman öncesi yaratıcı değerleme ve uygun yatırım fırsatlarının araştırılması, projenin gerçekleştirilmesi aşamasında teknik ve yönetsel konularda danışmanlık, öncü girişimcilik ve yatırımcılara yol göstericilik, yeni fikirler geliştirerek bunların kullanılabilir olanlarını belirleme, fikir, girişimci ve sermayenin bir araya getirilmesi, hükümet ve planlama otoriteleri ile yatırımcılar arasında koordinasyon sağlama gibi görevler üstlenir.
- Ekonomik kalkınma planlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunma fonksiyonu: Planlı ekonomilerde teşvik politikalarına uygun plasman politikaları izleyerek, kalkınma planlarının gerçekleşmesine katkıda bulunur.
- Finansmanına katılınan işletmelerin destekleyici biçimde izlenmesi fonksiyonu
- Dış ülke ve finansman kurumlarından fon temini fonksiyonu: Dış ülkelerden ve uluslararası finansman kuruluşlarından mali ve teknik destek sağlayarak, bunları sanayi kuruluşlarına aktarır.
- Küçük işletmelerin desteklenmesi fonksiyonu

Kalkınma bankalarının kaynakları uluslararası kalkınma kuruluşlarından, yerli ve yabancı bankalardan ve devlet fonlarından sağlanmaktadır. Dünya Bankası kredileri, sendikasyon kredileri, Avrupa Yatırım Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, Japon Uluslararası İşbirliği Bankası fonları, kalkınma bankalarının başvurduğu fon kaynakları arasında yer alır.

Ülkemizde kalkınma bankası örneği T. Kalkınma Bankası'dır.

INTERNET **www. kalkinma.gov.tr**

Yatırım Bankası

Yatırım bankaları da kalkınma bankaları gibi mevduat (ticaret) bankalarının yapamayacağı faaliyetleri yürütmek üzere kurulmuşlardır. Bu faaliyetler, uzun vadeli fon sağlama ihtiyacında olan firmaların ihraç edecekleri tahvil, hisse senedi gibi menkul kıymetlerin satılamaması halinde önceden belirlenmiş bir fiyattan satın alım ya da satış için en iyi gayretin gösterileceği garantisini verme, şirket satın alma ve birleşmeleri ile borç yapılandırmalarında danışmanlık hizmeti verme, kendi ya da müşteriler adına menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının alım-satımını yapma, yatırım fonu veya yatırım ortaklıkları ya da gayrimenkul yatırım fonu, hedge fon gibi sermaye piyasası kurumları aracılığıyla varlık yönetim faaliyetlerinin yürütülmesidir. Görüleceği gibi söz konusu faaliyetlerin neredeyse tümü sermaye

www.hedefaof.com

piyasası faaliyetidir. Dolayısıyla, yatırım bankalarının etkinliği için gelişmiş bir sermaye piyasası gerekmektedir.

Bununla birlikte, söz konusu hizmetleri sunan kuruluşların bir banka gibi doğrudan sisteme likidite sağlama yerine sistemde likidite artışına yol açacak işlemlere aracılık ettikleri ve nitekim ABD'de Aracı Kuruluşlar Birliği tarafından da aracı kuruluş olarak adlandırıldıkları görüşünden hareketle banka adlandırması yapılmaması gerektiği yönünde tartışmalar yapılmıştır. Ancak, pek çok yatırım bankasına ticari mevduat ya da çek ile işleyen mevduat kabul edebilme yetkisi verilmesi, dünyanın en büyük yatırım bankalarından olan Merril Lynch'in 2000 yılında sigortaya tabi mevduat kabul edebilme izini alması bu tartışmaları sonlandırmıştır.

Yatırım bankalarının işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İşletmelerin ihraç edecekleri menkul kıymetleri satın alarak, kendi nam ve hesaplarına halka satmayı taahhüt etmek,
- Menkul kıymet çıkaracak işletmelerle tasarrufçu kurumlar arasında aracılık yapmak,
- Menkul kıymet ihraç eden işletmelerin satış ajanı olarak hareket etmek,
- İşletmelerce ihraç edilen menkul kıymetlerin belirlenen bir süre içinde halka satılmayan bölümünü satın almayı garanti etmek,
- Şirketlerce ihraç edilecek tahvillerin anapara ve faizlerinin vadelerinde ödeneceğini garanti ederek, tahvil satışlarını kolaylaştırmak,
- Sermaye piyasasına başvurmak isteyen işletmelere ihraç edilecek menkul kıymetlerin çeşidi, ihraç tutarı, satış fiyatı, satış zamanı ve diğer şartlar hakkında danışmanlık yapmak,
- Menkul kıymetlere yatırım yapmak isteyen tasarruf sahiplerine danışmanlık yapmak,
- Kendi aracılıkları ile ihraç edilmiş menkul kıymetleri satın alan müşterilerinin çıkarlarını korumak,
- İşletmelere ticaret bankalarından orta ve uzun vadeli kredi sağlamaları hususunda yardımcı olmak.

İhracat-İthalat Bankası

Yurtiçinde üretilen malların veya sunulan hizmetlerin yurtdışına satışında (ihracatında) satışı yapan tarafın bankasının ihracat alacağının peşin tahsiline finansman sağlayarak ya da garanti ederek hem alıcının (ithalatçının) kredi riskini hem de alıcının faaliyet gösterdiği ülke riskini üstlenme konusunda isteksiz davranması hükümet destekli ihracat-ithalat bankalarının kurulmasına neden olmuştur. Bunun ilk örneği ABD'de 1934 yılında kurulan Amerikan İhracat-İthalat Bankası'dır. Ülkemizdeki örneği ise T. İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank)'dir.

www.eximbank.gov.tr

İhracat-ithalat bankaları ülkelerin kendi ihracatlarını geliştirmek, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırmak, ihracatçılarının uluslararası ticaretten daha fazla pay almalarını sağlamak ve ihracata yönelik mal ve hizmetlerin üretim ve satışını desteklemek amacıyla ihracatçılara ya da ihracata yönelik üretim yapan ithalatçılara, yurtdışında yatırım yapan veya müteahhitlik hizmeti sunan firmalara orta ve uzun vadeli nakdi kredi veya gayrinakdi kredi kullandırmakta, ihracatçıların alacaklarını tahsil edememe riskine karşı sigorta etmekte, müşterileri ile döviz kuru riskinden koruyucu işlemler yapmaktadırlar. Amerikan İhracat-İthalat Bankası ve Türkiye İhracat-İthalat Kredi Bankası örneğinde olduğu gibi çoğunlukla bu bankalar herhangi bir şekil ve surette mevduat kabul etme yetkisine sahip değildir. Ancak, Çin İhracat-İthalat Bankası'nda olduğu gibi ticari kuruluşlardan mevduat kabul edebilme izninin verildiği ya da Hindistan İhracat-İthalat Bankası'nda olduğu gibi ticari kuruluş sınırlaması yapılmaksızın tasarruf mevduatı niteliğinde de vadeli mevduatı kabul edebilme izninin verildiği örnekler ile de karşılaşılabilmektedir.

www.hedefaof.com

Takas-Saklama Bankası

Finansal piyasa aktörleri arasında gerçekleşen menkul kıymet alım-satım işlemlerinde, işleme konu menkul kıymeti satın alan tarafa teslim, onun adına saklama hizmeti veren, türev işlemlerde ise taraflardan teminat almak suretiyle öngörülen süre sonunda işlemin gerçekleşmesine garanti veren, tarafların etkin bir risk yönetimi yapabilmesi için işlemin vadesi boyunca her gün itibarıyla ilave teminat alınması gerekip gerekmediğini izleyen ve vadede işlemin gerçekleşmesini sağlayan bankalardır. ABD ve bazı ülkelerde bu hizmetleri veren kuruluşlar takas bankası olarak değil takas kurumu şeklinde adlandırılmaktadırlar. Türkiye'de TCMB tarafından yapılmakta olan çek bedellerinin keşidecinin hesabının bulunduğu bankadan tahsili ve çek hamilinin hesabının olduğu bankaya ödenmesi işleminin İngiltere'de sadece bu konuda yetkilendirilmiş takas bankası olarak adlandırılan kuruluşlar tarafından yürütüldüğü görülmektedir.

Takas ve saklama bankalarının en eski örneği ABD'de 1853 yılında kurulmuş olan Takas Kurumu'dur. Bu örnekte olduğu gibi takas saklama bankaları çoğunlukla mevduat (ticaret) bankaları ve yatırım bankalarının ortaklığıyla kurulmaktadır.

Ülkemizde faaliyet göstermekte olan Takasbank bu tür bir bankanın örneğini oluşturur.

İNTERNET **www.takasbank.com.tr**

SIRA SİZDE 5 **Kalkınma bankaları ile yatırım bankaları arasındaki farklar nelerdir?**

Müşterilerin Niteliğine Göre Uzman Bankalar

Ülkelerin gelişim süreci ile birlikte faaliyetlerin belli alanlarda yoğunlaşması ihtiyacı ve gereğinin giderek azalması bankaları belli bir müşteri kitlesini hedefleyen uygulamalara yönlendirmiştir. Diğer bir ifade ile yoğunlaştıkları faaliyet alanına göre oluşan müşteri kitlesinin niteliğine göre başka alanlardan da aynı nitelikte müşteriler hedef alınmaya başlanmıştır. Bu gelişim hitap edilen müşteri kitlesine göre ayrıştırılan banka türünü ortaya çıkarmıştır.

Müşterilerin niteliğine göre bankalar perakendeci bankalar, toptancı bankalar ve evrensel bankalar olmak üzere üç başlık altında toplanabilir:

DİKKAT **Faaliyetleri doğrudan küçük ölçekli işletme sahiplerine ve tüketicilere yönelik olan bankalar perakendeci banka olarak adlandırılmaktadır.**

Perakendeci Banka

Bu bankalar çoğunlukla küçük tasarruf sahiplerinden vadeli ve vadesiz mevduat temin etme, çek tahsilatı, tüketici kredisi, ihtiyaç kredisi, konut kredisi, kredi kartı gibi bireysel kredi ürünlerinin pazarlanması, akreditif, kambiyo işlemleri, havale, portföy yönetimi, müşteriler adına menkul kıymet alım satımı gibi çok geniş bir yelpazeye yayılı küçük hacimli standart işlemler yapmaktadır. Bu bankalar, genellikle her türlü bankacılık hizmetlerini görebilecek bir yapıda örgütlenirler. Hedef müşteri kitlesinin ortak özelliği dikkate alınarak perakende bankalar için bireysel banka adlandırması da yapılabilmektedir.

Perakende bankacılık uygulamaları çok sayıda bireysel müşteriyi muhatap aldığı için müşteriler ile yüz yüze iletişim kurmayı dolayısıyla da yaygın bir şube ağına ve güçlü bir bilgi işlem sistemine sahip olmayı gerektirir. Bu nedenle, perakende bankacılık faaliyetleri şube bankacılığı şeklinde de adlandırılmaktadır.

Faaliyet konuları itibarıyla yaptığımız ayrıştırmaya göre tarım bankaları, kooperatif bankalar ve ipotek bankaları perakendeci banka türüne dönüşümü kolayca sağlamış olan bankalardır.

Toptancı Banka

Ekonomik faaliyetlerin çeşitlilik göstermesi ile birlikte belirli konularda uzmanlaşmış bankalara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin spesifik finansal taleplerini karşılayabilecek, sorunlarına paket çözümler geliştirecek, para piyasaları gibi toptancı piyasalarda iş yapabilecek banka arayışları artmıştır. Ülke ekonomileri birbirleri ile bütünleştikçe ve bankalar arasındaki rekabet arttıkça

www.hedefaof.com

perakendeci bankalar ölçekleri giderek büyüyen ticari ve endüstriyel şirketlerin toptancı kredi ve diğer hizmet taleplerini karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu gelişmeler toptancı bankacılık faaliyetlerine yoğunlaşan bankaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

DİKKAT **Müşteri kitlesi orta ve büyük ölçekli şirketler, ithalatçı veya ihracatçılar ile diğer bankalar ve finansal kuruluşlar gibi kurumsal müşterilerden ve bireysel emeklilik şirketi ya da fonlar gibi kurumsal yatırımcılardan oluşan ve faaliyetleri bunlara yoğunlaşmış bulunan ve büyük tutarlı kredi taleplerini başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından sağladıkları büyük tutarlı fonlar ile karşılayan bankalar toptancı banka olarak adlandırılmaktadır.**

Hedef müşteri kitlesinin ortak özelliğinin tüzel kişi olmasından dolayı toptancı bankalar için kurumsal banka adlandırması da yapılabilmektedir.

Perakendeci bankaların tersine toptancı bankacılık uygulamalarında yaygın şube ağına ihtiyaç duyulmamaktadır. Zira kurumsal müşteri kitlesi yaygın olmayacağı için müşterilerin yoğunlukla bulunduğu belli bölgelerde faaliyet göstermek yeterli olmaktadır.

Faaliyet konuları itibarıyla yaptığımız ayrıştırmaya göre kalkınma bankaları, yatırım bankaları ve ihracat-ithalat bankalarını toptancı banka türü olarak da sınıflandırmak mümkündür.

SIRA SİZDE 6 **Müşterilerin niteliğine göre uzman banka türlerini sayınız ve tanımlayınız.**

Evrensel Banka

Müşteri kitlesi bireysel ve kurumsal olmak üzere çok sayıda ve yaygınlıkta olan ve tüm bankacılık hizmetlerini sunan bankalar evrensel banka olarak adlandırılmaktadır.

DİKKAT **Evrensel bankaların özelliği mevduat (ticaret) bankalarının sunduğu hizmetlerin yanı sıra yatırım bankacılığına özgü sermaye piyasası hizmetlerini de sunabilmeleridir.**

Ancak, evrensel banka modelleri ülkelerin uygulamalarına göre değişebilmektedir. Almanya, Hollanda ve İsviçre'de ticari bankalar, sermaye piyasası, gayrimenkul ve sigorta hizmetlerini aynı organizasyon içinde yani ayrı bir iştirak ya da bağlı ortaklık edinmeksizin sunabilmektedir. İngiltere'nin yanı sıra İngiltere ile yakın ilişkileri bulunan Kanada, Avustralya ve ABD'de ise ticari bankalar bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra sermaye piyasası faaliyetinde de bulunabilmekte ancak underwriting işleminin yatırım bankaları tarafından yapılabilmesine, aynı şekilde gayrimenkul ve sigorta hizmetlerinin de yine ayrı tüzel kişilikler tarafından yürütülmesine izin verilmektedir. İngiliz usulü evrensel banka modelinde, bir banka ve bu bankanın gerek sermaye gerekse yönetim olarak kontrol ettiği yatırım bankası, sigorta şirketi gibi finansal kuruluşların ayrı ortaklıklar şeklinde faaliyet gösterdiği banka holding şirketi yapılanması söz konusudur.

SIRA SİZDE 7 **Evrensel bankaları tanımlayınız ve özelliklerini belirtiniz.**

Faaliyet Gösterdikleri Coğrafyaya Göre Bankalar

Bankalar iş planlarına göre belli bir bölgede ya da yaygın bir şekilde faaliyet gösterme tercihinde bulunabilmektedir. Bu tercihe bağlı olarak da farklı adlar ile nitelendirilen banka türleri ortaya çıkmaktadır. Fon kabul şekline göre mevduat ya da katılım bankası olarak adlandırılan bir bankanın veya faaliyet türüne göre uzman ya da evrensel banka şeklinde sınıflandırılan bir bankanın faaliyet gösterdiği coğrafyadan hareketle de bir başka adla da sınıflandırılması söz konusu olmaktadır.

www.hedefaof.com

Faaliyet gösterdikleri coğrafyaya göre bankalar; yerel banka ve uluslararası banka olmak üzere ikiye ayrılır:

DİKKAT **Merkezi ve şubeleri ulusal sınırlar içinde bulunan, yurtdışında temsilcilik ofisi, şube, iştirak ya da bağlı ortaklık gibi herhangi bir örgütlenmesi bulunmayan, faaliyetleri yurtiçinde içinde yerleşik gerçek ve tüzel kişiler ile sınırlı olan ve kuruluş, faaliyet ve diğer uygulamalar yönünden sadece merkez ve şubelerinin bulunduğu ülkenin düzenlemelerine tabi tutulan bankalar yerel banka olarak adlandırılmaktadır.**

Yerel Banka

Bu bankaların ihracatçı ya da ithalatçı müşterilerin para transfer işlemlerini gerçekleştirmek amacıyla yurtdışında kurulu bankalar ile muhabirlik anlaşması yapması ya da yine müşterilerin yurtdışındaki kişilere veya yurtdışındaki kişilerin yurtiçindeki kişilere hızlı para transferi yapmalarını sağlayan şirketler ile çalışmaları bu özelliklerini değiştirmemektedir. Zira nihai hizmeti alan taraf yine yurtiçinde yerleşik gerçek ve tüzel kişilerdir.

Yerel bankaların merkezinin ve şubelerinin belli bir bölgede ya da belli bir il veya ilçe sınırları içerisinde bulunması, aynı bölgede ya da aynı il veya ilçede yerleşik gerçek ve tüzel kişilere yönelik faaliyet göstermeleri mümkündür. Bu şekilde faaliyet gösteren bankalar bölgesel banka veya mahalli banka olarak adlandırılmaktadır.

Uluslararası Banka

Uluslararası ticaretin ve çok uluslu şirketlerin 1960'lardan itibaren hızla artması ulusal bankalara ulusal sınırlar dışında da hizmet vermeleri yönünde talep yaratmıştır. Yerel bankaların, yurtdışı piyasalarda yapacakları işlemler ile önemli ölçüde kâr elde edebilme imkanının bulunduğunu keşfetmeleri ve ulusal sınırlar dışından da fon toplayabileceklerini görmeleri uluslararası bankaya dönüşme talebinin hızla gerçeğe dönüşmesini sağlamıştır.

DİKKAT **Merkezlerinin bulunduğu ülke dışında temsilcilik, şube, iştirak ya da bağlı ortaklık gibi bir örgütlenmesi olan, bu türden örgütlenmelerin bulunduğu ülkede yerleşik gerçek ve tüzel kişilere de hizmet sunan, merkezinin bulunduğu ülkenin düzenlemelerinin yanı sıra temsilcilik, şube, iştirak ya da bağlı ortaklığın bulunduğu ülkenin düzenlemelerine de tabi olarak faaliyet gösteren bankalar uluslararası banka olarak adlandırılmaktadır.**

Uluslararası bankaların ortak özelliği merkezlerinin bulunduğu ülkede ve bu ülkenin dışında bireysel veya kurumsal çok sayıda müşteriye her türlü bankacılık hizmetlerini sunmalarıdır. Bu nedenle, uluslararası bankalar evrensel banka olarak faaliyet gösteren kurumlardır.

www.hedefaof.com

Tablo 2.4: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Uluslararası Nitelikli Bankaların Yurtdışı Örgütlenmesi

	Yurtdışı Banka*	Yurtdışı Mali Kuruluş	Yurtdışı Şube*	Sınır Dışı Banka	Sınır Dışı Şube	Temsilcilik
MEVDUAT BANKALARI						
AKBANK T.A.Ş.	2	4			1	
ANADOLUBANK A.Ş.	1			1		
DENİZBANK A.Ş.	2		1	1	1	
FİNANSBANK A.Ş.			1		1	
HSBC BANK A.Ş.			4			
ING BANK A.Ş.		1	4		1	
ŞEKERBANK A.Ş.	1			1		1
T. GARANTİ BANKASI A.Ş.	2	3	4		1	4
T. HALKBANKASI A.Ş.	1		3		1	4
T. İŞ BANKASI A.Ş.	1		14		1	2
T. VAKIFLAR BANKASI A.Ş.	2		1		1	
T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.	8		20			1
TEKSTİLBANK A.Ş.				1		1
TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.	1	2	2		1	
YAPI ve KREDİ BANKASI A.Ş.	4	4			1	
KATILIM BANKALARI						
ASYA KATILIM BANKASI A.Ş.		1				
KUVEYT TÜRK KAT. BANKASI A.Ş.			1	1	1	2
KALKINMA-YATIRIM BANKALARI						
T. SINAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.					1	
T. KALKINMA BANKASI A.Ş.		1				
BANK POZİTİF K.K.BANKASI A.Ş.	1					
TOPLAM	**26**	**16**	**54**	**5**	**12**	**15**

*Sınır içi banka/şube statüsünde

Kaynak: BDDK, 2010:16.

Tabi Oldukları Düzenlemelere Göre Bankalar

Diğer sektörlerde faaliyet gösteren şirketler ile karşılaştırıldığında bankaların çok sayıda düzenlemeye tabi tutulduğu, bu düzenlemelere uyum yönünden çok sık ve kapsamlı denetimler uygulandığı görülmektedir. Bu durum bankaları daha uygun düzenleme ve denetim koşullarının uygulandığı bölge ya da ülkelerde faaliyet gösterme arayışına yönlendirebilmektedir.

Tabi oldukları düzenlemelere göre bankalar; sınır içi ve sınır dışı bankalar diye ikiye ayrılır:

Sınır İçi (On-Shore) Banka

Kurulu bulunduğu ülkede yerleşik gerçek veya tüzel kişilerden fon kabul etme veya bunlara hizmet sunma konusunda herhangi bir kısıtlama bulunmayan, merkezinin ve şubelerinin bulunduğu ülkede ya da ülkelerde uygulanan kurallar bakımından herhangi bir ayrıcalığa tabi tutulmayan bankalar sınır içi banka olarak adlandırılmaktadır.

Faaliyet gösterdikleri coğrafyaya göre yerel ya da uluslararası banka olarak adlandırılabilecek pek çok banka merkezleri itibarıyla sınır içi banka statüsündedir.

www.hedefaof.com

Tablo 2.5: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Sınır İçi (On-Shore) Nitelikteki Bankaları

Banka adı	Kuruluş adı	Ülkesi
Akbank	Akbank ag	Almanya
Akbank	Akbank Internatıonal n.v.	Hollanda
Anadolubank	Anadolubank Nederland n.v.	Hollanda
Bankpozitif	JCS Bankpozitiv	Kazakistan
Denizbank	C.s.j.c dexıa bank	Rusya fed.
Denizbank	Denizbank a.g wıen	Avusturya
Şekerbank t.	Şekerbank kıbrıs ltd.	KKTC
T.C. Ziraat B.	Azer-Türk bank açık tip a.ş.	Azerbaycan
T.C. Ziraat B.	Kazakhstan Ziraat International Bank	Kazakistan
T.C. Ziraat B.	Turkısh Ziraat Bank Bosnıa dd.	Bosna hersek
T.C. Ziraat B.	Turkmen Turkish Comm. Bank	Türkmenistan
T.C. Ziraat B.	Uzbekıstan Turkish Bank	Özbekistan
T.C. Ziraat B.	Ziraat Bank Internatıonal a.g.	Almanya
T.C. Ziraat B.	Ziraat Bank Moscow cjsc	Rusya fed.
T.C. Ziraat B.	Ziraat Banka ad skopje	Makedonya
Türk Ekonomi B.	The Economy Bank n.v.	Hollanda
T. Garanti B	Garanti Bank Int.n.v	Hollanda
T. Garanti B.	Garanti Bank Moscow	Rusya fed.
T. Halk B.	Demir-Halk Bank n.v.	Hollanda
T. İş B.	İşbank gmbh	Almanya
T. Vakıflar B.	Kıbrıs Vakıflar Bankası ltd.	KKTC
T. Vakıflar B.	Vakıfbank Internatıonal a.g.	Avusturya
Yapı ve Kredi B.	Banque de commerce	İsviçre
Yapı ve Kredi B.	Yapı kredi bank azerbaycan	Azerbaycan
Yapı ve Kredi B.	Yapı kredi bank nederland nv	Hollanda
Yapı ve Kredi B.	Yapı kredi moscow	Rusya fed.

Kaynak: BDDK, 2010:15.

Sınır Dışı (Off-Shore) Banka

Bankaların merkezlerinin bulunduğu ülke dışında kurdukları organizasyonlar üzerinden faaliyet göstermeye başlamaları özellikle yerel bankalar üzerinde bir rekabet baskısı yaratmıştır. Bankacılığa ilişkin katı sınırlamaların olduğu bölgelerde baskı daha yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Rekabet eşitsizliği yaratan bu durumu aşmak için, yerel bankalarda bankacılık ile ilgili kuralların olmadığı ya da çok az olduğu ülke arayışları başlamıştır. Vergi ve benzeri yükümlülüklerin neredeyse yok denecek kadar da az olması bankaların menkul kıymetleştirme uygulamalarını da bu bölgelerde gerçekleştirmelerine neden olmuştur.

DİKKAT **Faaliyetleri kurulu olunan ülke harici ile sınırlı tutulan, kurulu olunan ülkede yerleşik gerçek veya tüzel kişilerden mevduat veya bir başka şekilde fon kabul etme yetkisine sahip olmayan ve bu ülkede uygulanan ekonomik ve mali mevzuata tabi tutulmayan bankalar sınır dışı banka olarak adlandırılmaktadır.**

Bu bankaların kurulu olduğu bölgeler kıyı bölgesi olarak adlandırılmaktadır. Kıyı bölgesi adlandırmasından dolayı sınır dışı bankalar için kıyı bankası adlandırması da yapılabilmektedir.

Kıyı bankaları özel bir banka olmayıp, temel olarak diğer bankalar gibi mevduat toplamakta, kredi kullandırmakta ve güvene dayalı işlemler yapmaktadır. Kıyı bankalarını diğer bankalardan ayıran özelliklerden başlıcaları şunlardır:

www.hedefaof.com

- Kıyı bankaları bulundukları ülkede geçerli olan para birimi dışındaki bir para birimi ile işlem yapar.
- Kıyı bankaları şart olmasa da esasen yerleşik olmayan kişiler ve kurumlarla işlem yapar.
- Kıyı bankaları genellikle yurtiçi finans piyasasının tabi olduğu yasaların, sınırlamaların ve kontrollerin çoğundan muaftır.
- Birçok kıyı bankacılığı merkezinde çok sıkı biçimde sır saklama ilkesi uygulanmaktadır.

Kıyı bölgelerinin en bilinen örnekleri Jersey, Cayman, Bahama, Barbados, Güney Kıbrıs gibi küçük ada ülkeleridir. Bu bölgelerin ortak özelliği dışarıda yerleşik gerçek ve tüzel kişilere ekonomik aktiviteleri ile karşılaştırılamayacak bir büyüklükte finansman hizmeti sunmalarıdır. Buradan hareketle de ihraç edilen finansal hizmetlerin bölgenin gayri safi yurtiçi hasılasına oranı esas alınarak ülkenin statüsü ile ilgili belirleme yapılmaktadır.

Tablo 2.6: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankaların Sınır Dışı (Off-Shore) Nitelikteki Bankaları

Banka adı	Kuruluş adı	Ülkesi
Denizbank	Euro Deniz Int. Bankıng Unıt It.	KKTC
Kuveyt türk	Kuveyt Türk Katılım B. Dubai Ltd.	Bir.Arap Emirlik
Şekerbank t.	Şekerbank Int. Bank Unıt. Ltd.	KKTC
Tekstil B.	The Euro Textıle Int. Bank.	KKTC

Kaynak: BDDK, 2010:15.

SIRA SİZDE 8 **Ülkemizde kıyı bankalarına yatırım yapan tasarruf sahipleri birikimlerini geri alamamışlardır. Bunun nedeni ne olabilir?**

Sermaye Yapılarına Göre Bankalar

Fon kabul şekline göre mevduat bankası olarak adlandırılan bir bankanın veya faaliyet türüne göre evrensel banka şeklinde çalışan bir bankanın ya da faaliyet gösterdiği coğrafyadan hareketle yerel banka, tabi olduğu düzenlemeye göre ise sınır içi banka olarak sınıflandırılan bir bankanın sermaye yapısına göre de ayrıca sınıflandırılması söz konusudur. Zira bu kriterler itibarıyla iki banka aynı türde dahi olsa sermaye yapısı farklı olabilmektedir. Dolayısıyla, ödenmiş sermayede pay sahibi olan taraflar itibarıyla da banka türü ayrıştırması yapılmaktadır.

Hisse senetleri halka arz edilmiş olan ya da halka arz edilmiş sayılan bankalar ödenmiş sermayede pay sahibi olan tarafların niteliğinin yanı sıra halka açık banka olarak da tanımlanmaktadır.

Sermaye yapılarına göre bankalar sınıflandırılacak olursa; kamu sermayeli banka, özel sermayeli banka, yabancı sermayeli banka ve müşterek kontrol edilen banka olmak üzere dört başlık altında incelenir.

Kamu Sermayeli Banka

Sermayesinin % 50'sinden fazlası hükümetlere ya da hükümetlere ait kuruluşlara ait olan ve yönetim ve denetimi bu kuruluşların temsilcileri ya da hükümetlerin görevlendirdiği kişiler tarafından kontrol edilen bankalar kamu sermayeli banka olarak adlandırılmaktadır. Bu bankalar, devlet açısından, kamu eliyle kurulmasında zorunluluk olan ekonomik faaliyetler, özel kişi ve kurumlar için kârlı olmayan konularda faaliyet gösterirler. Kamu bankaları, özel bankaların ya da yabancı bankaların devletleştirilmesiyle de ortaya çıkabilir. T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası, T. Kalkınma Bankası kamu sermayeli bankalara örnektir.

www.hedefaof.com

Tablo 2.7: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Kamu Sermayeli Bankalar

Banka Adı	Kontrol Eden
İller Bankası	Belediyeler (1)
T.C. Ziraat Bankası	Hazine Müsteşarlığı (1)
T. İhracat Kredi B.	Hazine Müsteşarlığı (1)
T. Kalkınma Bankası	Hazine Müsteşarlığı (1)
Türkiye Halk B.	Özelleştirme İdaresi Başk. (1)
T. Vakıflar Bankası	Vakıflar GM Temsil Ettiği V. (2)

(1) Sermayenin Çoğunluğuna Sahip Olma Şeklinde

(2) İmtiyazlı Hisselere Sahip Olma Şeklinde

Kaynak: BDDK, 2010:3.

Özel Sermayeli Banka

Sermayesinin % 50'sinden fazlası bankanın merkezinin bulunduğu ülkede yerleşik gerçek kişilere veya hükümetlere ait kuruluşlar ile bu kuruluşların yönetim ve denetimini kontrol ettiği kuruluşlar dışındaki tüzel kişilere ait olan ve yönetim ve denetimi bu kişiler ya da temsilcileri tarafından kontrol edilen bankalar özel sermayeli banka olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde Alternatifbank A.Ş., Anadolu Bank, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. özel sermayeli banka örnekleridir.

Tablo 2.8: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Özel Sermayeli Bankalar

Banka Adı	Kontrol Eden
Adabank	TMSF (1)
Aktif Yatırım B.	Çalık Holding A.Ş. (1)
Alternatifbank	Anadolu End. Holding A.Ş. (1)
Anadolubank	Habaş Sın. ve Tıb. Gaz. A.Ş. (1)
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	TMSF (1)
Diler Yatırım B.	Yazıcı Dem. Çel. S. ve T. A.Ş. (1)
Gsd Yatırım B.	GSD Holding A.Ş. (1)
Nurol Yatırım B.	Nurol Holding A.Ş. (1)
Mıllennıum Bank	Credit Europe Bank N.V. (1)
Tekstil Bankası	GSD Holding A.Ş. (1)
İmkb Takas Ve Sak. B.	İMKB (2)
Türkiye İş Bankası	T.İş Bankası A.Ş. Men. Mun. Vakfı (1)
Asya Katılım Bankası	Forum İnşaat Dekorasyon Turizm
Akbank	Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş. (1)
Türkiye Sınai Klk B.	T.İş Bankası A.Ş. (1)
Turkish Bank	Özyol Holding (1)

(1) Sermayenin Çoğunluğuna Sahip Olma Şeklinde

(2) İmtiyazlı Hisselere Sahip Olma Şeklinde

www.hedefaof.com

Yabancı Sermayeli Banka

Sermayesinin % 50'sinden fazlası kurulu olunan ülkede yerleşik gerçek veya tüzel kişilere ait olan ve yönetim ve denetimi bu kişiler ya da temsilcileri tarafından kontrol edilen bankalar yabancı sermayeli banka olarak adlandırılmaktadır. Yabancı bankalar, merkezleri başka ülkelerde bulunan esas işletmenin dışarıdaki bir şubesi olabildiği gibi, doğrudan yabancı sermayeyle o ülkede kurulmuş da olabilir. Ülkemizde faaliyet gösteren Citibank, ING Bank, Denizbank, Finansbank yabancı sermayeli mevduat bankası örnekleridir. Her yabancı sermayeli banka uluslararası banka olarak düşünülemez. Zira ödenmiş sermayede payı olan ve yabancı sermayeyi temsil eden taraf uluslararası banka olabilmesine karşın pay sahibi olduğu bankanın yerel banka olarak faaliyet göstermesi mümkündür. Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, uluslararası ölçekte faaliyet gösteren bankaların sayısının ve etkinliğinin artması, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların toplam bankacılık sistemi içerisindeki payının artmasına yol açmaktadır. Özellikle ekonomik krizin yaşandığı ülkelerde, kriz sonrası dönemde, diğer sektörlerde olduğu gibi, bankacılık sektöründe de yabancı bankaların payı artış göstermektedir.

Tablo 2.9: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yabancı (Küresel) Sermayeli Bankalar

Banka Adı	Kontrol Eden
T.Finans Katılım. B.	National Commercial Bank (1)
Bankpozitif	Tarshish-Hapo. Hold. and Inv.Ltd. (1)
Albaraka T. Kat. B.	Albaraka Banking Group (1)
Arap Türk Bankası	Libyan Foreign Bank (1)
Kuveyt Türk Kat. B.	Kuveyt Finans Kurumu (1)
Taib Yatırım B.	TAİB Bank BSC (4)
Eurobank Tekfen	Eurobank EFG Holding S.A (1)
Finansbank	National Bank of Greece (1)
Denizbank	Dexia Participation (1)
Citibank	COIC (1)
Credit Agric. Yat. B.	Credit Ag. Corp. and Inv. Bank (1)
Deutsche Bank	Deutsche Bank AG (1)
Hsbc Bank	HSBC Bank Plc (1)
Ing Bank	ING Bank NV (1)
Merrill Lynch Yat. B	Merrill Lynch Eur. As Hold. Inc. (1)
Turkland Bank	Bankmed Sal. ve Arab Bank Plc. (1)
Bank Mellat*	Bank Mellat İran (1)
Habib Bank Limited*	Habib Bank HBL (1)
Jp Morgan C. B. N.A.*	JPMorgan Chase Bank (1)
Socıete Generale S.A.*	Societe Generale SA Paris (1)
The Royal B. Of S. N.V.*	The Roral Bank of Scotland NV (1)
Westlb A.G.*	WestLB AG Düsseldorf (1)

* Kontrol eden tarafın Türkiye'deki şubesi statüsündedir.

(1) Sermayenin Çoğunluğuna Sahip Olma Şeklinde

Müşterek Kontrol Edilen Banka

Ödenmiş sermayede sahip oldukları pay oranlarına ya da aralarındaki sözleşmeye dayalı olarak hissedarların -kamu, özel ya da yabancı sermayeyi temsil eden- aralarında yaptıkları sözleşme uyarınca bankanın faaliyetleri ile ilgili stratejik kararları oy birliği ile almaları esasına dayalı olarak yönetilen bankalar müşterek kontrol edilen banka olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizdeki T. Garanti Bankası A.Ş., Yapı Kredi Bankası ve Şekerbank müşterek kontrol edilen banka örnekleridir.

www.hedefaof.com

Tablo 2.10: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Müşterek Kontrol Edilen Bankalar

Banka Adı	Kontrol Eden
T. Ekonomi Bankası A.Ş.	TEB Holding (1) ve BNP Paribas Yatırımlar Holding
T. Garanti Bankası A.O.	Doğuş Grubu ve BBVA
Şekerbank T.A.Ş.	BTA Sec. ve Şkb. T.A.Ş. P. M. V.
Yapı ve Kredi Bankası	Koç Finansal Hizmetler A.Ş.(2)

(1) BNP Paribas-Fortis yatırım Holding ve Çolakoğlu Grubu % 50'şer paya sahiptir.

(2) KOÇ Grubu ile UniCredit Grubu % 50'şer paya sahiptir.

SIRA SİZDE 9 **Son yıllarda bankacılık sisteminde kamu bankalarının payının azalması, yabancı banka girişlerinin özendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu görüşe katılıyor musunuz?**

Banka Türlerinin Küresel Görünümü

Küresel finansal piyasalar, oldukça geniş bir banka türü çeşitliliği sunmaktadır. Banka türleri dahil finansal kuruluş türlerinin artmasının; pazarın genişlemesine, çeşitlenmesine, derinleşmesine, finansal kaynaklara erişimin iyileşmesine, etkinliğin artmasına, kapsamın genişlemesine ve genel ekonomiye katkı sağlaması beklenmektedir.

Tablo 2.11: Ülkeler İtibariyle Banka Türleri

	Finansal Kuruluşlar	**Ülke**	**Finansal Kuruluşlar**
ABD	**Mevduat Kabulüne Yetkili Kurumlar**	**Avustralya**	**Mevduat Kabulüne Yetkili Kurumlar**
	Ticari Bankalar		Bankalar
	Toptancı Bankalar		Yapı Kooperatifleri
	Halk Bankaları		Kredi Birlikleri
	Thrift Bankaları		**Mevduat Kabulü Yetkisi Olmayan Kurumlar**
	Tasarruf Bankaları		Toptancı Bankalar
	Kredi Birlikleri		Finans Şirketleri
	Mevduat Kabulü Yetkisi Olmayan Kurumlar		Menkul Kıymet Şirketleri
	Menkul Kıymet Dealerları	**İngiltere**	**Bankalar**
	Yatırım Bankaları		Şehir Bankaları ve Vakıf Bankaları
	Finans Şirketleri		Bölgesel Bankalar I ve II
	Emeklilik Fonları		Banka Holding Şirketleri
	Sigorta		Vakıf işlemleri yapan Finansal Kuruluşlar
	Yatırım Fonları		**Kredi Birlikleri**
	Finansal Holding Şirketleri	**Kanada**	Bankalar
Almanya	**Küresel Bankalar**		Yabancı Banka Şubeleri ve Temsilcilikleri
	Ticari Bankalar		Kredi Kuruluşları
	(Ulusal, Bölgesel, Yabancı B Şubeleri,		Kooperatifler
	Tasarruf Bankaları	**İsviçre**	Bankalar ve Menkul Kıymet Dealerları
	(Land Banks)		Raiffeisen Bankaları
	Kredi Kooperatifleri		Yabancı B ve Men. Kıym. Dealar Temsilcilik

www.hedefaof.com

	Özel Bankalar	**Fransa**	Ticari Bankalar
	Mortgage Bankaları		Kooperatif Bankaları
	Yapı ve Kredi Kooperatifleri		Posta Ofisi
	Özel Fonksiyonu Bulunan Bankalar	**İspanya**	Bankalar
Lüksemburg	Küresel Bankalar		Tasarruf Bankaları
	İpotek Senedi İhraç Eden Bankalar		Kredi Kooperatifleri
Finlandiya	Ticari Bankalar		Yabancı Kredi Kurumlarının Şubeleri
	Kooperatif Bankaları		İhtisaslaşmış Kredi Kurumları
	Tasarruf Bankaları		E-para Çıkaran Kurumlar
	Yabancı Kredi Kuruluşlarının Şubeleri	**Çin**	Politika Bankaları ve Kalkınma Bankası
Japonya	Kamu Kuruluşları		Ticari Bankalar
	Ulusal Bankalar		Kooperatif Bankaları
	Toptancı Bankalar		Banka Harici Finansal Kuruluşlar
	Bölgesel Bankalar		Posta Tasarruf Bankası
	İnternet Bankaları		Yabancı Bankalar
	Vakıf Bankaları	**Brezilya**	Tüm Bankacılık Hizmetlerini Sunan Bankalar
	Yabancı Bankalar		Ticari Bankalar
Mısır	Ticari Bankalar		Tasarruf Bankaları
	İş ve Yatırım Bankaları		Kalkınma Bankaları
	İhtisas Bankaları		Mübadele Bankası
BAE	Ticari Bankalar		Finansal Kiralama Şirketleri
	İslami Bankalar		Tüketici Kredisi Şirketleri
Hindistan	**Ticari Bankalar** (Kamu, Özel, Yabancı)		GM Kredi Şirketleri ve Tasarruf ve Kredi Birlikleri
	Kooperatif Bankaları		Menkul Kıymet Aracı Kurumu
	Ana-kooperatif Bankaları		Borsa Aracı Kurumları
	Merkez kooperatif Bankaları		Kalkınma Ajansı
	Devlet kooperatif Bankaları		Mortagage Şirketleri
	İhtisas Bankaları		Kredi Birlikleri
			Mikrofinans Kurumları

Kaynak: BDDK, 2010:10.

www.hedefaof.com

Özet

Halktan topladığı ya da kendi sahip olduğu paraları kredi olarak kullandıran ve para akışına aracılık eden iktisadi işletme ve bu işletmenin sahibi durumunda olan şirketler banka olarak tanımlanmaktadır.
Bankaların yapabilecekleri işlemler; mevduat ve benzeri geri ödeme yükümlülüğü olan fonları kabulü, ortakları ve çalışanları da dahil olmak üzere gerçek ve tüzel kişilere nakdi ve gayrinakdi kredi kullandırımı, faktoring, forfaiting, finansal kiralama işlemleri yapma, para havalesi, transferi yapma, kredi kartı, seyahat çeki, banka kartı ve çeki gibi ödeme araçları ihraç etme, döviz alım-satımı, sermaye piyasası araçlarının alım-satımını ya da geri alım-satım taahhüdü ile alım-satımını yapma, sermaye piyasası araçlarının doğrudan halka arz yöntemi ya da başka yöntemler ile ihracına alım garantisi verme ya da aracılık hizmeti sunma, şirket devir, birleşme ve satın almaları ile ilgili işlemlerde danışmanlık hizmeti verme, portföy yönetimi ve danışmanlığı, hisse senedi takası, saklaması ve yönetimi, müşterilerin kredibilitesi hakkında referans hizmeti, saklama (kiralık kasa) hizmeti vermedir.

Banka türleri fon kabul şekline, faaliyet türlerine, faaliyet gösterdikleri coğrafyaya, tabi oldukları düzenlemelere ve sermaye yapılarına göre belirlenmektedir.

Bankalar fon kabul şekline göre ikiye ayrılmaktadır; doğrudan fon toplamaya yetkili bankalar ve dolaylı fon toplamaya yetkili bankalar. Doğrudan fon toplamaya yetkili bankalar kabul ettikleri fonun niteliğine göre mevduat bankası ya da katılım bankası olarak adlandırılmaktadır. Tahvil, bono ve benzeri sermaye piyasası aracı ihraç etmek suretiyle fon toplaması ise dolaylı fon toplama faaliyetidir. Dolaylı olarak fon toplama yetkisine sahip bankalar çoğunlukla kalkınma-yatırım bankalarıdır. Ancak, doğrudan fon toplama yetkisine sahip bankalar, pek çok ülkede ayrıca dolaylı fon toplama yetkisine de sahiptir.

Faaliyetlerine göre ise uzman banka ya da evrensel banka olarak adlandırılırlar. Uzman bankalar faaliyetlerini belli müşterilere yönelik belli ürünlerde yoğunlaştıran bankalardır. Uzmanlaşma tercihi faaliyet konusuna ya da müşterinin niteliğine göre değişebilmektedir. Faaliyetlerinin yoğunlaştığı alana göre tarım bankası, kooperatif bankası, ipotek bankası, kalkınma bankası, yatırım bankası, ihracat-ithalat bankası, takas-saklama bankası şeklinde faaliyet gösterilebilmektedir. Müşterilerin niteliğine göre perakendeci banka ve toptancı banka sınıflandırması yapılmaktadır. Evrensel bankalar müşteri kitlesi bireysel ve kurumsal olmak üzere çok sayıda ve yaygınlıkta olan ve tüm bankacılık hizmetlerini sunan bankalardır. Evrensel bankaların özelliği mevduat (ticaret) bankalarının sunduğu hizmetlerin yanı sıra yatırım bankacılığına özgü sermaye piyasası hizmetlerini de sunabilmeleridir.

Bankalar iş planlarına göre belli bir bölgede ya da yaygın bir şekilde faaliyet gösterme tercihinde bulunabilmektedir. Faaliyet gösterdikleri coğrafyaya göre yerel banka ve uluslararası banka ayırımı yapılmaktadır.

Bankalar tabi oldukları düzenlemelere göre sınır içi ve sınır dışı banka olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sınır dışı bankalar kıyı bölgesi olarak adlandırılan bölgelerde faaliyet gösterdikleri için kıyı bankası adlandırması da yapılmaktadır.

Bankaların ödenmiş sermayelerinde pay sahibi olan tarafların niteliğine göre de kamu sermayeli, özel sermayeli, yabancı sermayeli ve müşterek kontrol edilen banka şeklinde ayrıştırmaya gidilmektedir.

Fon toplama şekline göre mevduat veya katılım bankası olarak adlandırılan bir bankanın ya da dolaylı fon toplama yetkisine sahip bir bankanın faaliyet türüne göre uzman banka veya evrensel banka şeklinde de sınıflandırılabilmesi mümkündür. Diğer bir ifade ile bir mevduat bankasının faaliyetlerinin yoğunlaştığı alana göre tarım bankası, müşteri kitlesine göre perakendeci banka olarak adlandırılması söz konusu olabilmektedir. Aynı şekilde, fon kabul şekline ve faaliyet türüne göre aynı tür içerisinde sınıflandırılabilecek iki banka faaliyet gösterdikleri coğrafyaya göre yerel banka ve uluslararası banka şeklinde de ayrıştırılabilecektir. Benzer şekilde, fon kabul şekline göre mevduat bankası olarak adlandırılan, faaliyet türüne göre evrensel banka şeklinde çalışan, faaliyet gösterdiği coğrafyadan hareketle de yerel banka olarak sınıflandırılan iki bankanın sermaye yapısına göre ayrıca sınıflandırıldığında birinin kamu sermayeli diğerinin özel sermayeli olarak ayrıştırılması da söz konusu olabilir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Avrupa Birliğinin bankacılık ile ilgili Direktiflerinde banka yerine aşağıdaki hangi adlandırma kullanılmaktadır?

a. Mevduat bankası

b. Kalkınma bankası

c. Kredi kuruluşu

d. Fon kuruluşu

e. Finansman kurıluşu

2. Aşağıdakilerden hangisi diğer bankacılık faaliyetidir?

a. Kredi kullandırımı

b. Kiralık kasa hizmeti

c. Mevduat kabulü

d. Faktoring

e. Finansal kiralama

3. Aşağıdakilerden hangisi dolaylı fon toplamanın özelliği **değildir?**

a. Borçlanma aracına dayalı olma

b. Sermaye piyasası ile ilgili otoritelerin iznini alma gereği

c. TMSF tarafından belli bir tutar için geri ödeme güvencesi verilmesi

d. Mevduat bankalarının da yetkisinin olması

e. Kalkınma-yatırım bankalarının yetkisinin olması

4. Aşağıdakilerden hangisi faaliyetlerin yoğunlaştığı alan itibarıyla uzman banka türü **değildir?**

a. Perakendeci banka

b. Takas-saklama bankası

c. Tarım bankası

d. Halk bankası

e. İhracat-ithalat bankası

5. Aşağıdakilerden hangisi toptancı bankanın özelliğidir?

a. Bireysel müşterileri hedef alması

b. Yaygın şube ağı

c. Müşterileri orta ve büyük ölçekli işletmelerdir

d. Küçük tutarlı kredi kullandırımı

e. Tüketici kredisi kullandırma

6. Aşağıda faaliyetlerinin yoğunlaştığı alana göre uzman banka türleri verilen bankalardan hangisinin faaliyetlerinin tümü aynı zamanda sermaye piyasası faaliyetidir?

a. Kalkınma bankası

b. Yatırım bankası

c. İhracat-ithalat bankası

d. Takas-saklama bankası

e. İpotek bankası

7. Aşağıdakilerden hangisi uluslararası bankaların özelliklerinden biri **değildir?**

a. Merkezin bulunduğu ülke dışında şubesinin olması

b. Merkezin bulunduğu ülke dışında finansal kuruluş niteliğinde bağlı ortaklığının olması

c. Yurtdışında yerleşik gerçek ve tüzel kişilere de hizmet sunma

d. Sadece merkezinin bulunduğu ülkenin düzenlemelerine tabi olma

e. Merkezinin bulunduğu ülke dışında bankasının olması

8. Aşağıdakilerden hangisinde kıyı bankası kurulabilir?

a. İngiltere

b. Kanada

c. Cayman adaları

d. Lüksemburg

e. Türkiye

www.hedefaof.com

9. Aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Mevduat bankası olarak sınıflandırılan ve biri perakendeci diğeri evrensel banka olarak faaliyet gösteren iki bankadan biri kamu sermayeli olabilir.

b. İhracat ve ithalat bankaları sadece müşterek kontrol edilen banka olabilirler.

c. İki katılım bankasından biri özel diğeri yabancı sermayeli olabilir.

d. Kalkınma bankaları müşterilerinin niteliği itibarıyla toptancı banka olarak da adlandırılabilmelerine karşın sermaye yapılarına göre farklı olabilir.

e. Sermaye yapısına göre bir mevduat bankası hem halka açık hem de yabancı sermayeli banka olabilir.

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

a. Faaliyetlerinin yoğunlaştığı alana göre yatırım bankası olarak adlandırılabilecek bankalar sadece kamu sermayeli bankalardır.

b. Mevduat bankaları sermaye yapılarına göre yalnızca özel sermayeli banka olabilir.

c. Müşterilerinin niteliğine göre biri perakendeci diğeri toptancı banka olan iki banka sermaye yapısına göre özel sermayeli olabilir.

d. Fon kabul şekline göre katılım bankası olarak adlandırılan bankalar sermaye yapılarına göre sadece özel sermayeli olabilir.

e. Evrensel bankalar sadece yabancı sermayeli olabilir.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise "**Banka Tanımlaması**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. b Yanıtınız yanlış ise "**Bankacılık İşlemleri**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. c Yanıtınız yanlış ise "**Fon Kabul Şekline Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. a Yanıtınız yanlış ise "**Faaliyetlerine Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. c Yanıtınız yanlış ise "**Faaliyetlerine Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. b Yanıtınız yanlış ise "**Faaliyetlerine Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. d Yanıtınız yanlış ise "**Faaliyet Gösterdikleri Coğrafyaya Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. c Yanıtınız yanlış ise "**Tabi Oldukları Düzenlemelere Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. b Yanıtınız yanlış ise "**Sermaye Yapılarına Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. c Yanıtınız yanlış ise "**Sermaye Yapılarına Göre Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bankaların ekonomik finansal sistem açısından önemi aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- Bankalar kredi alış-verişinde güveni sağlayan kurumlardır. Toplum içinde parası olup, ödünç vermeye hazır ekonomik birimler ve kredi arayanlar her zaman mevcuttur. Ancak bunların arasında bir kredi alış-verişinin meydana gelmesi için ödünç verenin ödünç alana güvenmesi şarttır. Bankaların güvenilir kurumlar olarak gelişmesinden sonra, insanlar bir süre kullanmadıkları paralarını bankalara tevdi ederek, bankaya karşı bir alacak hakkına sahip olmaya, bankalar da bu paraları kredi arayanlara ödünç vermeye başlamışlardır. Çünkü bankalar, kredi alanın kredisini ölçmek, verdiği krediyi güven altına almak için gerekli teknik araçlara sahiptir.
- Bankalar küçük, büyük ödünç verilebilir fonları toplayarak, büyük fonların birikmesine hizmet ederler. Bununla, işletmelerin, bireylerin ve devletin kredi taleplerini karşılama olanağı sağlarlar.
- Bankalar, kendilerine yapılan tevdiatın vadelerinden daha uzun vadelerde kredi verebilirler. Çünkü bankaya tevdiat yapanların büyük bir bölümü mevduatlarını vadesi gelince geri çekmezler, bankalara her gün yeni tevdiat yapılır.
- Bankaların krediye aracı olmaları, firma ve bireylerin paraya olan gereksinimlerinin karşılanmasını kolaylaştırır. Çünkü her ekonomik birimin para ve krediye ihtiyacı aynı seyri izlemez. Para piyasasının akışkanlığı bu sayede artar.
- Bankalar, halkı belli süre harcamadıkları paraları saklamak külfetinden kurtarırlar. Kredi talep edenlerin, kredisini halktan daha iyi ölçme olanağına sahip olanağına sahip olduklarından, tevdiat şeklinde topladıkları paraların en verimli biçimde kullanılmasını sağlarlar.

Sıra Sizde 2

Banka dışındaki finansal kuruluşların yapabileceği bankacılık işlemleri: Faktoring, forfaiting ve finansal kiralama işlemleri ile sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışı, ekonomik veya finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri dahil her türlü türev araçların alım satımının yapılmasına aracılık edilmesi, sermaye piyasası araçlarının geri alım veya satım taahhüdü ile alım satımı, yatırım danışmanlığı, portföy işletimi ve yönetimi hizmeti verilmesi.

Sıra Sizde 3

Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurtdışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, Bankacılık Kanunu'nda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilir.

Sıra Sizde 4

Katılım bankaları, faize duyarlı kesimlerin tasarruflarını mali sisteme dahil etmek ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak, Arap sermayesini çekebilmek amacıyla kurulmuşlardır. Ancak geçen süre içerisinde katılım bankaları kendilerinden beklenen gelişmeyi sağlayamamıştır. Katılım bankalarının bankacılık sistemi içinde payı %5 civarındadır.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde 5

Kalkınma ve yatırım bankaları arasındaki farklar aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- Kalkınma bankaları esas olarak gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterirken yatırım bankaları sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde ortaya çıkar.
- Kalkınma bankalarında karlılık ikinci planda olmasına karşın yatırım bankalarında karlılık ön plandadır.
- Kalkınma bankaları işletmelere orta ve uzun vadeli kredi verdikleri halde yatırım bankaları işletmelere doğrudan doğruya kredi vermemekte, ancak onların hisse senedi veya tahvil çıkarmak yoluyla sermaye piyasasından uzun vadeli kaynak sağlamalarını kolaylaştırmaktadır.
- Kalkınma bankalarının işlevleri ekonomi ve teknoloji üzerinde yoğunlaştığı halde, yatırım bankalarının işlevleri esas olarak işletme ağırlıklıdır.
- Kalkınma bankalarının kaynaklarını, daha çok bankaların öz sermayeleri, yönetimi kendilerine bırakılan fonlar ve alınan iç ve dış krediler oluşturduğu halde, yatırım bankaları aracılığı ile aktarılan fonlar, sermaye piyasasından sağlanmaktadır.
- Kalkınma bankalarının fon aktarımı, planlı ve güdümlü bir piyasa mekanizmasında gerçekleştirilirken, yatırım bankalarının fon aktarımları serbest piyasa şartları içinde getirilmektedir.

Sıra Sizde 6

Müşterilerin niteliğine göre uzman bankalar: Perakendeci banka ve toptancı banka.

Faaliyetleri doğrudan küçük ölçekli işletme sahiplerine ve tüketicilere yönelik olan bankalar perakendeci banka olarak adlandırılmaktadır.

Müşteri kitlesi orta ve büyük ölçekli şirketler, ithalatçı veya ihracatçılar ile diğer bankalar ve finansal kuruluşlar gibi kurumsal müşterilerden ve bireysel emeklilik şirketi ya da fonlar gibi kurumsal yatırımcılardan oluşan ve faaliyetleri bunlara yoğunlaşmış bulunan ve büyük tutarlı kredi taleplerini başka firmalardan ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından sağladıkları büyük tutarlı fonlar ile karşılayan bankalar toptancı banka olarak adlandırılmaktadır.

Sıra Sizde 7

Evrensel bankaların özelliği mevduat (ticaret) bankalarının sunduğu hizmetlerin yanı sıra yatırım bankacılığına özgü sermaye piyasası hizmetlerini de sunabilmeleridir. Ancak, evrensel banka modelleri ülkelerin uygulamalarına göre değişebilmektedir. Almanya, Hollanda ve İsviçre'de ticari bankalar, sermaye piyasası, gayrimenkul ve sigorta hizmetlerini aynı organizasyon içinde yani ayrı bir iştirak ya da bağlı ortaklık edinmeksizin sunabilmektedir. İngiltere'nin yanı sıra İngiltere ile yakın ilişkileri bulunan Kanada, Avustralya ve ABD'de ise ticari bankalar bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra sermaye piyasası faaliyetinde de bulunabilmekte ancak underwriting işleminin yatırım bankaları tarafından yapılabilmesine, aynı şekilde gayrimenkul ve sigorta hizmetlerinin de yine ayrı tüzel kişilikler tarafından yürütülmesine izin verilmektedir. İngiliz usulü evrensel banka modelinde, bir banka ve bu bankanın gerek sermaye gerekse yönetim olarak kontrol ettiği yatırım bankası, sigorta şirketi gibi finansal kuruluşların ayrı ortaklıklar şeklinde faaliyet gösterdiği banka holding şirketi yapılanması söz konusudur.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde 8

Kıyı bankaları yasal düzenlemelerin kapsamı dışında faaliyet göstermektedir. Birçok yasal yükümlülükten muaftır. Bu nedenle tasarruf sahiplerine daha fazla getiri sağlayabilmektedir. Bu nedenle yatırımcılar tarafından tercih edilmişlerdir. Bununla birlikte kıyı bankalarındaki tasarruflar sigorta kapsamında değildir ve tasarruf sahipleri daha fazla riske maruz kalmaktadır. Bu konunun yeterince açıklanmaması, bankaların iyi yönetilmemesi, yönetimde kötü niyetin olması ve ekonomik krizler kıyı bankalarının yükümlülüklerini yerine getirememesine yol açmıştır.

Sıra Sizde 9

Diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi kamu bankalarının da siyasi etkilere açık olduğu, modern işletmeciliğin iyi uygulanmadığı görülmektedir. Ayrıca kamu bankaları sektörde haksız rekabete yol açmaktadır. Bu nedenle kamu bankalarının payının azaltılması sektörün gelişimi açısından yararlı olabilir. Ancak kamunun tamamen bankacılık sektöründen çekilmesi bazı sorunlara yol açabilir. Gelişmekte olan birçok ülkede yabancı bankaların payı artış göstermektedir. Yabancı bankalar gittikleri ülkelerin bankacılık sektörüne olumlu katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte, yabancı bankaların payının artış göstermesinin bazı sakıncalara yol açtığı da bilinmektedir.

www.hedefaof.com

Yararlanılan Kaynaklar

Aghion B. A. (1999) Development Banking, ***Journal of Development Economics***, Vol. 58, 83-100.

BDDK (2010) **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Sayı:5, Aralık 2010, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

Burton M., Brown B. (2009) **The Financial System and The Economy - Principles of Money and Banking**, Fıfth Edition, M.E. Sharpe Inc., Armonk, New York.

Canals J. (1997) **Universal Banking – International Comparisons and Theoretical Perspectives**, Oxford University Press, New York.

Coşkun, M. (2008). **Bankacılık Uygulamaları.** (Editör: Nurhan Aydın). TC. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1711, Açıköğretim Fakültesi Yayın No:893, Eskişehir.

Croushore D. (2007) **Money & Banking – A Policy Oriented Approach**, Houghton Mifflin Company, Boston, New York.

Heffernan S. (2005) **Modern Banking**, John&Wiley, Sons Ltd., West Sussex, England.

Ionnatta G. (2010) **Investment Banking – A Guide to Underwriting and Advisory Services**, Springer, London.

Kaplan İ. (1996) **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, Cilt 1, Dayınlarlı Yayıncılık, Ankara.

Kidwell D. S., Blackwell D. W., Whidbee D. A., Peterson R. L. (2006) **Financial Institutions, Markets and Money**, Ninth Edition, John Wiley & Sons, Inc., USA.

Mishkin F. S. (2000) **Finansal Piyasalar ve Kurumlar (Bankalar, Diğer Finansal Kurumlar)** Çev. Prof. Dr. İlyas ŞIKLAR, Prof. Dr. Ahmet ÇAKMAK, Yrd. Doç. Dr. Suat YAVUZ, Bilim Teknik Yayınevi.

Mishkin F. S., Eakins S. G. (2009) **Financial Markets and Institutions**, Sixth Edition, Pearson-Prentice Hall, USA.

Öçal T., Çolak Ö. F. (1999**) Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayın Dağıtım, Yayın No:131, Ankara.

Parasız İ. (2000) **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**, Kuşak Ofset, İstanbul.

Rose P. S. (1997) **Money and Capital Markets – Financial Institutions and Instruments in A Global Marketplace**, Irwin, USA.

Saunders A., Cornett M.M. (2006) **Financial Institutions Management – A Risk Management Approach**, Fifth Edition, McGraw-Hill Irwin, New York.

Zorome, A. (2008) Concept of Offshore Financial Centers : In Search of Operational Definition, **IMF Working Paper - WP/07/87**, Washington D.C. : International Monetary Fund.

www.hedefaof.com

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Dünya'da bankacılığın ortaya çıkışını ve bankacılığın gelişimini açıklayabilecek,
- Türkiye'de Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılığın gelişimini açıklayabilecek,
- Türkiye'de Cumhuriyet döneminde bankacılığın gelişimini açıklayabilecek,

bilgi ve yeteneğe sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Banka
- Dünya'da Bankacılığın Gelişimi
- Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi
- Bankalarda Küreselleşme
- Bankalarda Yeniden Yapılanma

İçindekiler

- Giriş
- Dünya'da Bankacılığın Doğuşu ve Gelişimi
- Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi
- Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi
- Cumhuriyet Döneminde Bankacılığın Gelişimi

www.hedefaof.com

Dünya'da ve Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi

GİRİŞ

Bankacılığın, Sümer ve Babil medeniyetlerine kadar uzanan uzun bir tarihi gelişim süreci vardır. Paranın icat edilişinden sonra ticaret hayatı yeni bir şekil kazanmış ve bankalara olan ihtiyaç hissedilmeye başlanmıştır. Modern bankaların henüz var olmadığı bu dönemlerde bankaların fonksiyonlarını yerine getiren çeşitli mekanizmalar olmuştur. Modern bankacılığın, 1609 yılında kurulan Amsterdam Bankası ile Avrupa'da başlamış olduğu kabul edilmektedir. Modern bankacılık uygulamaları 1900'lü yıllardan itibaren, ticaretin ve sanayinin gelişimine paralel olarak hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Ülkemizde modern bankacılık, Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra başlamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de benimsenen iktisadi politikaların bankacılığın gelişimi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. 1980'li yıllardan sonra küreselleşme olgusu ve teknolojik ilerleme dünya genelinde ve Türkiye'de bankacılık sistemine istikrar, sağlamlık, risk ve hız anlamında yeni boyutlar kazandırmıştır. Bu ünitede bankaların önce dünya'da, sonra da Türkiye'deki gelişimi incelenecektir.

DÜNYA'DA BANKACILIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Tarihte ilk bankacılık hizmetleri Sümer ve Babil Medeniyetlerine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde bankacılıkla ilgili hizmetler dini yapıların çevresinde ve rahipler yardımıyla başlamıştır. Servetlerini diğer insanlardan korumak isteyen kişiler, mabetlerin güvenilirliğinden ve rahiplerin dürüstlüğünden faydalanarak varlıklarını buralara emanet etmişlerdir. MÖ 3500 yılında Sümerlerde **Maket** olarak adlandırılan bu yapılar, bilinen ilk banka niteliğindeki kuruluşlardır. Maket'in rahipleri, daha sonra ödenmek üzere hammadde, araç, gereç alımı için çiftcilere borç vererek, ilk borç veren kişiler olmuşlardır. Bu dönemlerde bir hesaptan diğer bir hesaba transferlerin, tediye ve teslim emirlerinin verildiği tespit edilmiştir. Yine yapılan kazılar sonucunda bulunan belgelerle, maketlerin temel konusunun, ödünç verme ve mevduat kabul etme işlemlerinden oluştuğu ve bu işlemlerin son derecede düzenli bir biçimde organize edildiği ortaya konulmuştur.

Milattan Önce ikibinli yıllarda ünlü Hammurabi Kanunları'nda bankacılığa ilişkin çok sayıda kurallar yer almıştır. Hammurabi Kanunları'nda tapınaklarda yapılacak borç işlemleri, vadeden önce ya da vadesi gelen borcun tahsil usulleri, alınacak faiz oranları ile rehin, ipotek ve kefalet şekilleri ayrıntılı şekilde ifade edilmiştir. Faiz konusu, bütün çağlarda olduğu gibi üzerinde önemle durulan bir faktör olmuştur. İlkçağ topluluklarında da kişiler yüksek faizlerden dolayı büyük problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda doğal afetlerin yaşandığı dönemlerde faizin ve ana borcun tahsil edilmemesi şeklinde uygulamalara gidildiği görülmüştür. Yine bu dönemde alınan krediye karşılık her türlü taşınır mal rehnine, taşınmaz mal ipoteğine, bazen de güvenilir kişilerin kefaletine yer verilmişdir. Zamanla rahipler yanında Sümer tüccarları tarafından günümüzdeki çek ve itibar mektuplarına benzer özellikte bazı belgelerin kullanıldığı görülmüştür. Daha sonraları bankacılık hizmetleri, maketlerin tekelinden çıkarak, ticaretle uğraşan bazı zengin kişilerce yürütülmeye başlamıştır.

Eski Mısır, eski Yunan ve Roma'da da banka işlemlerini yerine getiren kurumlar oluşmuştur. Bankacılığı Babil ve Fenike'den öğrenmiş olan Eski Yunan'da kredi işlemleri maket sisteminin yanısıra Trapezitai adı verilen bankerler tarafından yürütülmüştür. Eski Yunan'da faize bir sınır getirilmemiştir.

www.hedefaof.com

Yüksek faiz oranları nedeniyle bağımsız siteler ve devletler, devlet bankaları kurmaya başlamışlardır. İlk devlet bankası da Eski Yunan'da kurulmuş ve ilk bankacılık krizi Atina Sitesi'nde yaşanmıştır.

Ortaçağda Avrupa'da siyasi iktidarsızlık, sürekli savaşların neden olduğı huzursuzluk ve ticari faaliyetlerin durgunlaşma, üretim ve ticaret amacıyla kullanılan ve kullandırılan kredilerde azalmaya neden olmuştur. Vatikan Kilisesi ve diğer dinler bu dönemde faizi yasaklamıştır. Aynı zamanda feodal düzenle gelen çok sayıdaki krallık ve prensliklerin ayrı paralarının olması, ticaret hayatını zorlaştırmıştır. Bu dönemde bankerlik yapan Lombard ailesi para değiştirme işinde uzmanlaşmışlardır. Çalıştıkları yere 'banchum', kendilerine de 'bancheri' adı verilen bu kişilerin bazıları para da basmıştır. Para ticareti, pazar ve fuarlarda 'banco' adı verilen tahtadan bir sıra veya masa üzerinde yapılıyordu. Bu bankerler taahhütlerini yerine getiremeyip iflas ettiklerinde bancoları halk tarafından parçalanmaktaydı. Hemen hemen tüm ülkelerde küçük değişikliklerle ifade edilen banka, iflas edenler için kullanılan bankrupt sözcüğünün, İtalyanca kelime olan banco'dan geldiği söylenmektedir.

16. yüzyılın başlarından itibaren Kuzey Almanya'nın liman şehirlerinde de tacir-bankerler ortaya çıkmıştır. Bu tarihlerde Amsterdam ve Hamburg, ticaretin en yoğun olduğu şehirlerdi. Avrupa'daki paraların çeşitliliği ve ayarlarının düzgün olmaması paraların değişiminde büyük güçlükler yaratmaktaydı. Bu güçlüğü açmak üzere 1609 yılında Amsterdam Belediyesinin garantisi altında çalışmak üzere, ilk modern banka sayılabilecek olan Amsterdam Bankası kurulmuştur. Banka, sabit nitelik ve değerde hesap parası olan **banka florinini** yaratmıştır.

Yeniçağda devletlerin yeni ülkelere ve sömürgelere sahip olma politikası, özel sektörün yeni üretim yerleri kurması ve yeni madenleri işletmeye açması sonucu ekonomik hayat canlanmıştır. Canlanan ekonomik hayat nakit sermaye talebinin artmasına, nihayetinde para ve kredi alanında yeni ihtiyaçların doğmasına neden olmuştur. 1637 yılında Venedik'te Venedik Bankası kurulmuş ve bu banka ile çek ve banknot kullanımına yol açan **Contadi di Banka Sistemi** geliştirilmiştir. 1640 yılında İngiltere'de Kral tarafından, tüccarların Londra Kulesinde saklanan altın külçelerine el konulması, devlete olan güveni sarsmıştır. Bu olaydan sonra tüccarlar altınlarını sertifika karşılığında **goldsmith** olarak adlandırılan tüccarlara vermeye başlanmışlardır. Daha sonraları goldsmithler, kasalarında biriken altınlar karşılığında, bunlara dayalı olarak borç isteyenlere **goldsmith notes** denilen kendi senetlerini vermeye başlamışlardır. Bu senetlerin piyasada alış veriş işlemlerinde kullanılması, ilk banknot sistemini oluşturmuştur. Bu dönemde Fransa ile yapılan savaş sonrasında İngiltere'nin para sıkıntısına düşmesi, bir devlet bankası kurarak bu banka aracılığı ile piyasaya para sunulması fikrini doğurmuştur. Bunun sonucunda ilk merkez bankası olarak kabul edilen İngiltere Bankası kurulmuştur. Aynı şekilde John Law adında Fransa'da yaşayan bir İskoçyalı Fransız Emisyon Bankası'nın kurulmasını sağlamıştır.

ABD'de modern ticari bankacılık 1782 yılında Kuzey Amerika'da kurulan Bank of North America ile başlamıştır. Banka, Amerika'nın bağımsızlık savaşının finansmanında kullanılmıştır. Bu bankanın başarısı üzerine başka bankalar da faaliyete geçerek, Amerika'nın bankacılık sektörü oluşmuştur. 1791 yılında hem özel, hem de merkez bankası niteliğini gösteren Bank of The United Stated kurulmuştur. 1907 yılında bankacılık sistemi ABD Merkez Bankası ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sisteminin zemini oluşmuştur.

1929 yılında Amerika'da yaşanan krizin yayılma derecesi ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda o zamana kadar ABD tarihinde yaşanmış olan en yıkıcı kriz olduğu görülmüştür. Bu kriz tüm batılı ülkeleri etkileyen on yıllık bir ekonomik gerilemeyi başlatmıştır. 1920'lerin sonunda yüzbinlerce Amerikalı büyük miktarlarda borç kullanarak borsaya para yatırmış ve borsada spekülatif bir fiyat şişkinliği oluşmuştur. Ekim 1929'da bu borsa inişe geçmiş ve hisse senedi satım paniği başlamıştır. Bu çöküş büyük krizi başlatan kıvılcım olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla büyük kriz sona ermiş; büyük krizle birlikte klasik liberal ekonomi anlayışı terk edilmiş, ulusal ekonomilerde merkezi hükümetlerin rolü artmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları daha belirgin hal almıştır. Bunun sonucu olarak gelişmiş ülkelerle azgelişmiş ülkeler arasında bankacılık anlayışı da değişiklik göstermeye başlamıştır. Örneğin azgelişmiş ekonomilerde genellikle devlet eliyle, özel yasalarla kalkınmayı desteklemek amacıyla kurulan kalkınma ve yatırım bankacılığı ön plana çıkmıştır.

www.hedefaof.com

1970'lerin başında petrol krizinden sonra petrol üreten ülkelerin kazançlarını bankalara yatırmaları ve Bretton Woods para sisteminin çökmesi sonrasında bankacılık sektöründe önemli değişiklikler yaşanmıştır.1980'lerde bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaştığı bankacılıkta, 1990'larda internet bankacılığı, 2000'lerde bireysel bankacılık hizmetlerinin ve elektronik para ve elektronik bankacılık ürünlerinin hızlı gelişim gösterdiği görülmektedir. Aynı zamanda sermayesi çeşitli devletlere ait olan, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslarüstü para ve kredi kurumları ortaya çıkmıştır.

SIRA SİZDE 1 **1929 yılında yaşanan büyük kriz bankacılığın gelişim sürecini nasıl etkilemiştir?**

Bankacılık tarihi açısından önemli bir olay da, 1973-1975 yılları arasında İngiltere'de gayrimenkullerin aşırı değer kaybetmesi sonucu, temelde kredi kullandırıcı nitelikte olan onlarca küçük bankanın iflas tehlikesiyle yüz yüze gelmesidir. Her geçen gün artan risk ve düşen kar marjları bankalarda uzmanlaşmayı artırırken, küçük bankalar yerine büyük bankalara ve uluslararası bankalara doğru eğilimi artırmıştır.

Günümüze gelindiğinde üretim ve hizmet sektörlerinde ve bankacılık sektöründe karşılaşılan en önemli olgunun **küreselleşme** olduğu görülmektedir. Küreselleşme dünyanın farklı bölgelerinin birbiri ile bağlı olduğu bir yapı olarak düşünülebilir. Malların serbest dolaşımını ifade eden ticari küreselleşme gümrük tarifelerinin aşamalı olarak kaldırılması ile sağlanırken, sermaye piyasalarında serbestleşme, sermaye akımının önündeki hukuki ve ekonomik engellerin kaldırılması ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Sermayenin önündeki engellerin kalkması ile oluşan finansal akımların artışını açıklayabilecek kavram **finansal küreselleşmedir**. Finansal küreselleşme için daha anlaşılır bir tanım şöyle yapılabilir: güçlü bir ekonomik birimin doğurduğu **finansal araçların** yüksek kazanç sağlamak için serbestçe dolaştığı ve ülkelerin ekonomik politikalarının bu akımı çekmek için çaba sarf ettiği dinamik bir ekonomik ortam. Böylece finansal küreselleşme kavramı sadece sermaye araçlarının dünyada serbest dolaşımını değil, aynı zamanda finansal sistemin ülkelerin kontrolünden çıkmasını ve finansal araçlara sahip olanların mülkiyet haklarının korunduğu hukuki ve ekonomik tüm unsurları kapsamaktadır.

Finansal küreselleşme olgusu, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, dünyanın yeniden şekillendirilmesi sürecinin bir uzantısı olarak görülmektedir. Uluslarası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların kurulması ve bu kuruluşların uyguladıkları politikalar finansal küreselleşmede en önemli faktörlerden olmuştur. Finansal küreselleşmenin etkisi önceleri gelişmiş ülkeler arasında iken sonraları tüm ülkelere yayılmıştır.

Finansal piyasalarda küreselleşmenin nedenleri arasında ülkelerdeki finansal politikaların liberalleşmesi, bilgi teknolojilerinin gelişmesi, ticaretin yaygınlaşması, ülkelerdeki hukuki mevzuatın birbirine yakınlaşması ve finansal krizlerden sonra yeniden yapılandırma politikalarının hayata geçirilmesi sayılabilir.

Finansal liberalleşmeye yönelik politikalar, faiz oranlarının serbest bırakılması, zorunlu rezervlerin azaltılması, sermaye girişlerinde engellerin kaldırılması, sermaye girişlerini teşvik eden politikaların uygulanması, kredi dağıtım kararlarında hükümetlerin etkilerini azaltıcı politikaların uygulanması, bankalarda ve sigorta sektöründe özelleştirme faaliyetlerinin artması, menkul kıymet borsalarının yabancı yatırımcılara açılması gibi politikalardır. Finansal liberalleşme faaliyetleri sonucunda ülkeler arasında sermaye akışları başdöndürücü bir hızla artmış; yönetilir boyutların ötesine geçmiştir. Finansal piyasalardaki hızlı gelişmeler, artan rekabet bankaların faaliyetlerinde önemli değişimlere neden olmuş; birçok banka faaliyetlerine son verirken, birçoğu birleşme yoluna gitmiş, bir kısmı da batmasına göz yumulamayacak boyutlara ulaşmış olduğu için büyük bedeller ödenerek kurtarılmıştır.

Artan riski yönetebilmek üzere bankalar yeni finansal araçlar, yöntemler, stratejiler geliştirmek durumunda kalmışlardır. Özellikle bankacılık alanında menkul kıymetleştirme faaliyetlerinin artması, menkulkıymetleştirilen varlıkların sigortalandığı piyasaların da hızla genişlemesine neden olmuştur. Bu gelişmeler finansal krizleri tetikleyen önemli gelişmeler olarak görülmektedir.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Menkul kıymetleştirme finansal ve finansal olmayan kurumların likiditesi düşük varlıklarının likiditesi yüksek varlıklar haline dönüştürülmesidir.**

2000'li yıllarda çok hızlı sosyal, teknolojik, siyasi ve ekonomik gelişmelerin yaşanmaya başlanması ile birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde küresel çapta finansal krizler yaşanmaya başlamıştır. Bu krizler bankacılık anlayışını da riskler, krediler, fiyatlandırma ve alınacak önlemler konusunda değiştirmeye ve geliştirmeye başlamıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak gelişmekte olan ülke piyasalarındaki bankacılık faaliyetlerinde yabancı sermaye yer almaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğünün her geçen gün hızla arttığı görülmektedir.

DİKKAT **Doğu Avrupa ülkelerinde 2000'li yıllarda yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğü yaklaşık %80'dir. Bulgaristan, Polonya, Brezilya ve Meksika gibi ülkelerde 1990'lı yıllarda hemen hemen hiç yabancı sermayeli banka bulunmazken, 2004 yılında bu ülkelerin bazılarında yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğü %67'ler seviyesine yükselmiştir.**

Küresel bankacılığın yayılmasıyla birlikte uluslararası banka kredileri akımında da artışlar olmuştur. Hızlı büyüme gösteren bankacılık kredilerinde 2005-2008 döneminde iki kat artış gözlenmiştir. Özellikle hızlı büyüme sürecindeki Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'e (BRIC ülkeleri) küresel finansal kriz yılı olan 2008'de, yabancı ülkelerden en az 130 milyar dolar bankacılık kredisi girmiştir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka faaliyetlerinin yayılmasının getirdiği bir sonuç olarak görülmektedir.

SIRA SİZDE 2 **Küreselleşme olgusu nedir ve gelişmekte olan ülkelerde bankacılığı nasıl etkilemiştir?**

TÜRKİYE'DE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

Türkiye'de bankacılığın tarihsel gelişimi, Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki ana döneme ayrılarak incelenebilir. Cumhuriyet öncesi dönemde önce sarraflar, **mudaraba** ve **para vakıfları** banka fonksiyonlarını yerine getirmiş; daha sonra İstanbul Bankası, Osmanlı Bankası ve diğer yabancı ve yerli bankaların kurulması ile bu dönemin sonuna gelinmiştir. Cumhuriyet dönemi bankacığı, izlenen ekonomi politikaları ve yaşanan gelişmeler dikkate alınarak; Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932), Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944), Özel Bankalar Dönemi (1945-1960), Planlı Dönem (1961-1980), Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001) ve Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2010) olarak altı dönemde incelenebilir.

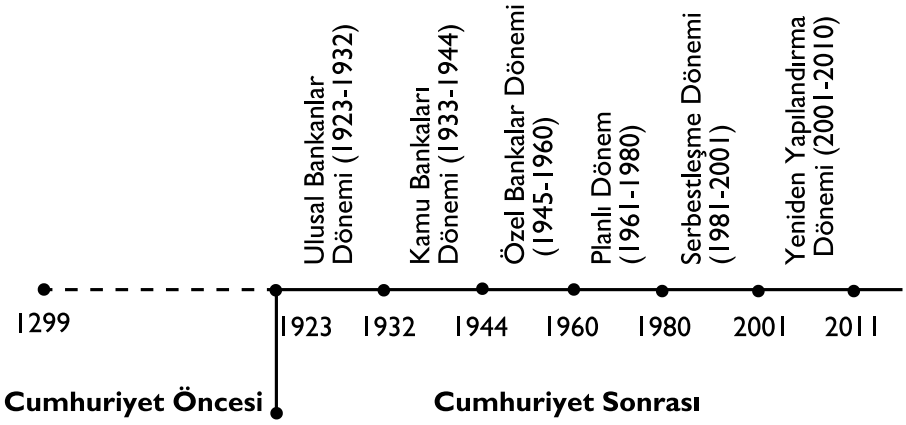

Şekil 3.1:Türkiye'de Bankacılığın Gelişimi

www.hedefaof.com

CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah ile dini ve askeri sınıfların üst seviyedeki mensupları devletin merkezde ve taşradaki yöneticilerini oluşturmaktaydı. İmparatorluğun milli gelirini yaratan tacir, esnaf, zanaatkar veya köylülerden oluşan üretici sınıf ise, yönetilenleri temsil etmekte idi. Osmanlı İmparatorluğu'nda halk, çeşitli dil, din, ırk, örf ve adetlere sahip, üç kıtada yerleşik olarak yaşamaktaydı. İmparatorlukta, Osmanlı ile birlikte yabancılar da yaşamaktaydı. Yabancılar özellikle Venedikliler ve Cenevizlililerden oluşmakta ve genellikle ticaretle uğraşmaktaydılar. Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimata kadar bankacılığa gereken ilgi gösterilmemiştir. Bankacılığın gelişmemesinde Türkler'in daha çok askeri ve devlet memurluğu gibi işlere önem vermelerinin, ticaret, sarraflık, para ticareti gibi işleri Türk ve Müslüman olmayanlara bırakmalarının rolü olmuştur.

Gerek iç ticaretle gerekse dış ticaretle uğraşan tüccarlar; sermaye ve kredi sağlanması, paranın korunması ve transfer edilmesi, vadeli satış işlemlerinde alacakların tahsili gibi sorunlarla uğraşmışlardır. Ayrıca, değişik ayar ve ağırlıktaki altın ve gümüş paralarla Osmanlı İmparatorluğu darphanelerinde basılan paralar için değişim konusunda aracılık yapacak bir sisteme de ihtiyaç duyulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda devlete ait paralar hazine-i hümayunda, tüccarların malları veya eşyaları ise değerli malların alınıp satıldığı çarşılar olan taş bedestenlerdeki sandıklarda korunmaktaydı. Özel bir koruma sistemine sahip olan bedestenlerin, sarraflık mesleğinin gerçekleştirilmesi açısından önemi büyük olmuştur.

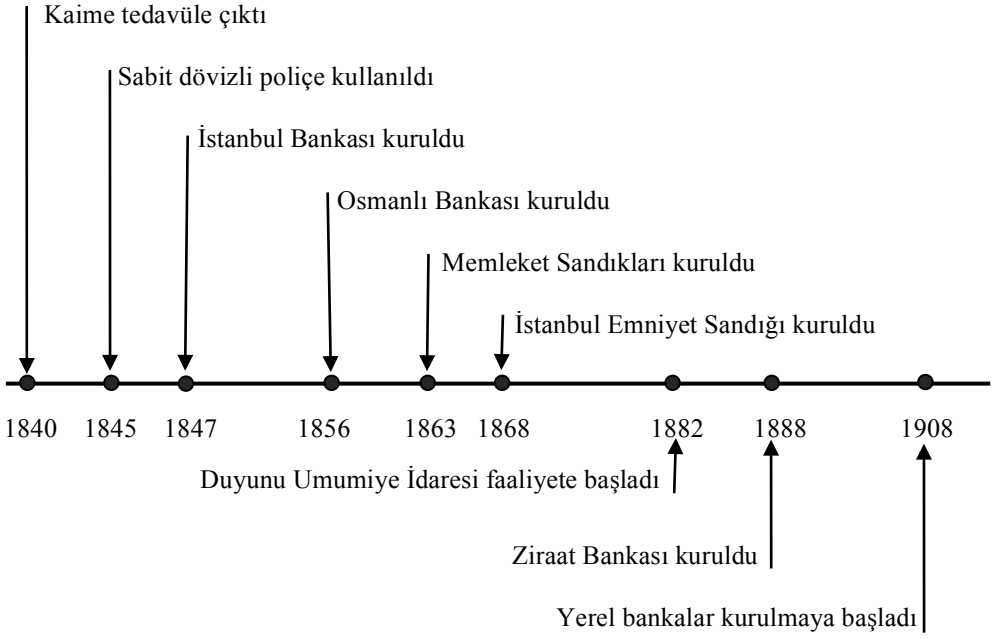

Şekil 3.2: Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılık

Osmanlı İmparatorluğu'nda kredi taleplerinin karşılanması ile ilgili ihtiyaçlar ise sarraflar tarafından karşılanmaktaydı. Padişahtan alınan özel izinle berat alan sarraflar, hazine sarrafı olurlardı. Hazine sarrafları para değiştirme, kredi kullandırma, alacak senetlerini iskonto etme ve satım işlemleri için teminat mektubu düzenleme gibi konularda faaliyet gösterir ve bu faaliyetlerden gelir elde ederlerdi. Sarraflar daha çok gayri müslimler tarafından oluşmaktaydı ve sarraflık mesleği babadan oğula geçebilmekteydi. Sarraflar daha çok Galata bölgesinde bulundukları için Galata Sarrafları olarak da anılmaktaydılar.

Rehin ya da ipotek yoluyla tüccarlara kredi kullandıran sarraflar, geri alamadıkları alacakları karşılığında edindikleri ticari malı veya emlakı, yine ticaret kesimine satıp nakde çevirmek zorundaydılar. Bu nedenle tüccarlar ile sarraflar birbiri ile uyum içinde çalışmak durumundaydı. Aynı zamanda riskli,

www.hedefaof.com

ancak çok karlı olan uluslararası ticaretin sarraflar tarafından finanse edilmesi ve temel malların Osmanlı toprakları dışına satılması sırasında gereken iznin sarraflar tarafından sağlanması da tüccarlarla sarrafların iyi geçinmesini zorunlu kılıyordu. Bu tüccarlar en çok dokuma sanayi, halıcılık, dericilik, boya sanayi, madencilik, savaş sanayi ve inşaat sanayi kollarında faaliyet göstermekteydi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankanın fonksiyonlarını yerine getiren bir diğer mekanizma islam iktisatı geleneğinden gelen **mudaraba'**dır. Mudaraba; yol tepmek, seyyar ticaret yapmak anlamlarında kullanılan darb kelimesinden türetilmiş ve sonradan islam hukukunda ticaret ortaklığı anlamında kullanılmaya başlamıştır. Bu ortaklıkta taraflardan biri sermaye, diğeri ise emek ve tecrübe ortaya koymaktaydı. Osmanlı'da mudaraba çoğunlukla uzun mesafeli ticaretle uğraşan büyük tüccarların devlet görevlileri ile ortaklığı şeklinde yürümekteydi. Mudarabada elde edilecek karın paylaşılma oranı sözleşme sırasında belirlenmekte; fakat yapılacak ticaretin yeri, süresi ve niteliği gibi konuların sözleşme ile kayda alınması şart değildi.

Ticari hayatta kullanılan bir diğer mekanizma para vakıfları idi. Para vakıfları; paranın mudaraba yoluyla işletilmesine dayanan, asker ve sivil devlet mensubu, ulema, tarikat şeyhleri ile esnaf ve zanaatkârlar tarafından, faiz karşılığı ödünç vermek üzere belli miktar paranın kullandırılması şeklinde çalışıyordu. Dini nitelikleri ağır basan para vakıflarının para ticareti yoluyla varlıklarını sürdürmüş olmaları, paranın işletilmesinin meşruiyetine katkıda bulunmuştur. İslam hukukunda faizin yasaklanmış olması, ticaret hayatında bu gibi faiz karşılığı borç verme işlemlerinin kısmen mal alım satım muameleleri veya ticari ortaklıklara dönüşmesine neden olmuştur. Faiz konusu nedeniyle Osmanlı halkı arasında ciddi tartışmalara yol açan vakıfların esas kuruluş amacı, toplumun ihtiyaç duyduğu sosyal, ekonomik ve dini faaliyetlerle ilgili finansman ihtiyacını karşılamak ve toplumu daha yüksek faizle borç sarmalına sokan tefecilerin eline düşürmemektir.

Tanzimat Fermanı ile birlikte ve sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nda finansal yapıda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Tanzimat Fermanı'nda can, ırz ve namusun korunması ve mal güvenliğinden bahsedilmiş; aynı zamanda müslim ve gayrimüslim bütün vatandaşların vergilerinin yeniden düzenlenerek eşit ve adil olarak tahsil edilmesi de yer almıştır. Ayrıca Ferman'da bir bütçe düzenlemesi ve bütçe dışı harcamalara engel olmak için gerekli kanunların çıkarılmasına yer verilmiştir. Bu kanunlar finansal politika değişikliği gerektirmiş ve buna bağlı olarak yeni kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. 1838 yılında Maliye Nezareti, 1840 yılında Maliye Hazinesi kurulmuştur.

İlk Osmanlı banknotları Abdülmecit tarafından 1840 yılında **Kaime** adıyla çıkarılmıştır. Kaime "para yerine geçen kâğıt" anlamında olup; para olmaktan çok, faiz getirili borç senedi veya hazine bonosu niteliğinde olmak üzere çıkarılmıştır. Bu paralar matbaa baskısı olmayıp, elle yapılmış ve her birine de resmi mühür basılmıştır. Kaimelerin zaman içerisinde taklidinin kolayca yapılması ve kâğıt paraya olan güvenin azalması nedeniyle 1842 yılından itibaren matbaada bastırılmasına başlanarak, el yapımı olanlarla değişimi sağlanmıştır.

Osmanlı imparatorluğunun sürekli artan bütçe açıklarınının kapatılması için kısa sürede, önemli oranda Kaime basılmıştır. Büyüyen dış ticaret açıkları nedeniyle birkaç yıl içinde Kaimenin yabancı paralar karşısında değeri önemli oranda düşmüştür. Kaimenin değerinde düşüşler nedeniyle Hükümet ithalatının finansmanı için dış piyasalardan kaynak bulmakta zorluklarla karşılaşmıştır. 1845 yılında J. Alleon ve Thedor Baltazzi adlı iki Galata bankerinin bir araya gelmesiyle Osmanlı İmparatorluğu ithalatının sabit döviz kuru üzerinden yabancı ülkelere yazılacak poliçelerle finanse edilmesi uygulaması başlatılmıştır. 1847 yılında bu bankerler, padişahın teşvikiyle İstanbul Bankası'nı (Banque de Constantinopole) kurmuşlardır. Ancak 1848'de Fransa'daki devrimden sonra, Osmanlı Devlet'inin dış ticaret hacmindeki daralma nedeniyle İstanbul Bankası'nın Hükümet'e verdiği ödünçlerin tahsil edilememesi sorunuyla karşılaşılmıştır. Ülkemizde gerçek anlamda ilk banka olarak nitelendirilen İstanbul Bankası, 1852 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş ve kaimenin yabancı paralar karşısında değerinin sabit kalmasına katkıda bulunmuştur.

Dış borç kullanma olanaklarını artırmak isteyen Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Savaşı sonrası imzalanan 1856 Paris Barış Antlaşması'ndan sonra, aynı yıl 24 Mayıs 1856'da İngiliz sermayeli Osmanlı Bankası'nı kurmuştur. Bankaya, 1863 yılında Fransız sermayesi, 1875 yılında Avusturya sermayesi

www.hedefaof.com

katılmıştır. Osmanlı Bankası 1863'te yapılan bir anlaşma ile kaime basma yetkisi elde etmiş, fakat bu konuda çok başarılı olamamış ve halk bu parayı benimseyememiştir. Osmanlı Bankası'nı diğer yabancı bankalardan ayıran önemli özelliği, Banka'ya para basma ayrıcalığının verilmesidir. Aynı anlaşma ile

daha çok kendi ülkelerinin çıkarlarına çalışmaları, ülkede ulusal bankacılık hareketini başlatmıştır. 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanından sonra Osmanlı sermayesi ile çoğunlukla tek şubeli Osmanlı Devleti tüm gelirlerini Osmanlı Bankası'na yatırmayı ve tüm ödemelerini bu banka aracılığı ile yapmayı, iç ve dış borçlanmalarda çıkarılacak tahvilleri bu banka aracılığı ile çıkarmayı kabul etmiştir. Aynı zamanda Osmanlı Bankası'na devlet bütçesini denetleme yetkisi verilmiştir. Tüm bunların karşılığında Osmanlı Bankası'nın yükümlülüğü devlete teminatı karşılığı kısa vadeli avans kullandırmak şeklinde belirlenmiştir.

Kaimelerin değerinde düşmeler 1860'larda kaimelerin piyasadan çekilmesi yönünde hareketi başlatmıştır. 1863 yılında Osmanlı Bankasıyla kaimelerin piyasadan çekilmesi, hem de döviz kurlarında istikrarın sağlanması ve Devletin kısa süreli finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla anlaşma yapılmıştır. Kaime ihracındaki başarısızlık, Osmanlı Bankası'nın çıkardığı kâğıt paraların halk tarafından benimsenmesine engel olmuştur. Bu nedenle Osmanlı Bankası ekonominin likidite ve kredi yönetiminde beklenen rolü oynayamamıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar imtiyazlı konumunu devam ettiren Osmalı Bankası, 1930 yılında TC Merkez Bankası'nın kurulmasıyla bütün imtiyazlarınını kaybetmiştir.

Osmanlı Bankası'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasına kadar sürede kurulan diğer yabancı sermayeli bankaların esas faaliyet konusu, Osmanlı Hazinesi için iç ve dış borç yönetimi idi. Bu nedenle Osmanlı dönemi bankacılığı **borçlanma bankacılığı** olarak ifade edilmektedir.

Osmanlı Devleti 1854-1875 yılları arasında 16 borçlanma yapmıştır. Bütçe açıklarını kapatmak için kullanılan dış borçlarla bütçe açıkları kapatılamamıştır. Aynı zamanda dış borçların yarattığı kısır döngü Osmanlı Devleti'nde sağlıklı finansal politikalar oluşturulmasını engellemiştir. Osmanlı Devleti'nin 1875 yılında borçlarını ödemede büyük sıkıntıya girmesinden sonra 1 Ocak 1882'de iç ve dış borç sorununun çözümü ile ilgili olarak **Düyunu Umumiye İdaresi** faaliyete geçmiştir. Osmanlı gelir kaynaklarının uluslararası bir kurumun denetimine girmesiyle birlikte, sarrafların ve bankerlerin altın çağı sona ermiş, Avrupalı sermayedarlara yeterli güvence sağlandığından bu yıllarda birçok yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Kurulan yabancı sermayeli bankalar da, Osmanlı Bankası gibi, iç ve dış borç kullandırma faaliyetlerine odaklanmıştır. Bu dönemde kurulan yabancı sermayeli bankalar genellikle ülkede faaliyette bulunan yabancı şirketleri ve tüccarları finanse etmekte idiler. Osmanlı devleti'ne kredi sağlamakla birlikte bu bankaların ve yerel bankalar kurulmaya başlamıştır. 1914 yılında başlayan 2. Dünya Savaşı ile devam eden ve ulusal ticareti geliştirmeye odaklanılan bu süreç, 1923 Cumhuriyet'in ilanına kadar sürmüştür.

Ulusal bankacılığın gelişimi yönündeki girişimlerin temel nedeni, ülke içinde birikmekte olan sermayenin ulusal ticareti geliştirmek için kullanılmasını sağlamaktı. Kurulan ulusal bankaların temel uğraşları ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi, emlak ve tüketim kredisi şeklinde idi. Bu süreçte yerli sermaye ile kurulan bankaların büyük çoğunluğu yabancı sermayeli bankalarla rekabet edemedikleri için kapanmış, böylece milli bankacılık için devlet teşvikine ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Osmanlı döneminde kurulan ulusal banka sayısı çok azdır. 1863'te Mithat Paşa, Niş valisi iken eski Yugoslavya'nın Pirot kasabasında ilk zırai kredi sandığı olan Memleket Sandıkları'nı kurmuştur. Çiftçilere uygun koşullarda kredi verilmesi amacıyla kurulan Memleket Sandıkları'nın sermayesi, imece usulüyle ve köylünün mal varlığı ile orantılı olarak sandığa buğday vermesiyle oluşturulmuştur. Zaman içinde sermayenin toplanmasında yaşanan güçlükler sonucunda Memleket Sandıkların'da bazı düzenlemelere gidilerek Menafi Sandıkları adını almıştır. Menafi Sandıkları'ndan istenen başarı sağlanamayınca 1888 yılında Devlet eliyle tarımı kredilendirmek üzere ilk devlet bankası sıfatıyla Ziraat Bankası kurulmuştur. Bankanın sermayesi, Menafi Sandıklarının alacakları bu bankaya devredilerek oluşturulmuştur.

Osmanlı döneminde kurulan, Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam eden bir diğer ulusal kredi kurumu İstanbul Emniyet Sandığı'dır. Memleket Sandıkları kurarak Ziraat Bankası'nın çekirdeğini

www.hedefaof.com

oluşturan Mithat Paşa, halkın elindeki dağınık ve az miktardaki paraları bir araya getirerek ihtiyaç sahiplerinin hizmetine sunmak ve halka tasarruf alışkanlığını aşılamak amacıyla 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığı'nın kurulmasını sağlamıştır. Bu sandığın bir kısım faaliyetleri 1907 yılında Ziraat Bankası'na bağlanmış; 1984 yılında tümüyle Ziraat Bankası'na katılmıştır.

SIRA SİZDE 3 **Osmanlı İmparatorluğu'nda bankalar kurulmadan önce bankaların işlevlerini yerine getiren hangi kurumlar veya mekanizmalar vardı?**

CUMHURİYET DÖNEMİNDE BANKACILIĞIN GELİŞİMİ

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet kurulmadan kısa bir süre önce İzmir İktisat Kongre'si toplanmış ve Kongre'de bankacılık adına önemli kararlar alınmıştır. Cumhuriyet ile birlikte Türkiye'de bankacılık daha kurumsal ve daha düzenli bir yapıya kavuşmuştur.

Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

Bu dönem 17 Şubat - 3 Mart 1923 İktisat Kongresinin toplanması ile başlamıştır. Kurtuluş Savaşı sonrası toplanan İktisat Kongresi'de önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlar;

- Ekonomik kalkınma için bankacılığın geliştirilmesi,
- Özel sektörün yetersiz olan sermaye birikiminin devlet tarafından desteklenmesi,
- Milli bankalar kurularak yabancı sermayenin baskısından kurtulunması,
- Bir ana ticaret bankası kurulması ve bu bankaya bağlı özel ticaret bankalarından oluşan bir sistem kurulması,
- Devletin ve özel bankaların iştirakinin olduğu bir sanayi bankasının kurulması şeklinde özetlenebilir.

Bu kararlardan anlaşılacağı gibi İzmir İktisat Kongresi'nde ekonomik kalkınmanın milli bankalarla gerçekleşeceği görüşünde birleşilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarıma dayalı ve az gelişmiş bir ekonomik yapı sözkonusu idi. Bu yapının değiştirilmesi için ulusal bankacılığın geliştirilmesi yönünde çok çalışılmıştır. Bu dönemde kurulan ulusal bankalar ve kuruluş yılları şu şekildedir: 1924 Türkiye İş Bankası, 1925 Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, 1927 Emlak ve Eytam Bankası. Cumhuriyet tarihinin ilk ulusal bankası Atatürk'ün direktifiyle, ticaretin finansmanına yönelik olarak kurulan İş Bankasıdır. Sanayinin finansmanı için Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, konut kredileri vermek üzere de Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Türkiye Sınai ve Maadin Bankası ülkemizde kurulan ilk kalkınma bankasıdır. Banka, özel sanayi işletmelerine orta ve uzun vadeli kredi vermek, mali, ekonomik ve teknik konularda yardımcı olmak üzere kurulmuştur. Banka 1932'de Türkiya Sanayi ve Kredi Bankası adını almış, 1933 yılında Sümerbanka'a devredilmiştir. Emlak ve Eytam Bankası 1946 yılında Emlak ve Kredi Bankasına dönüştürülmüştür.

www.hedefaof.com

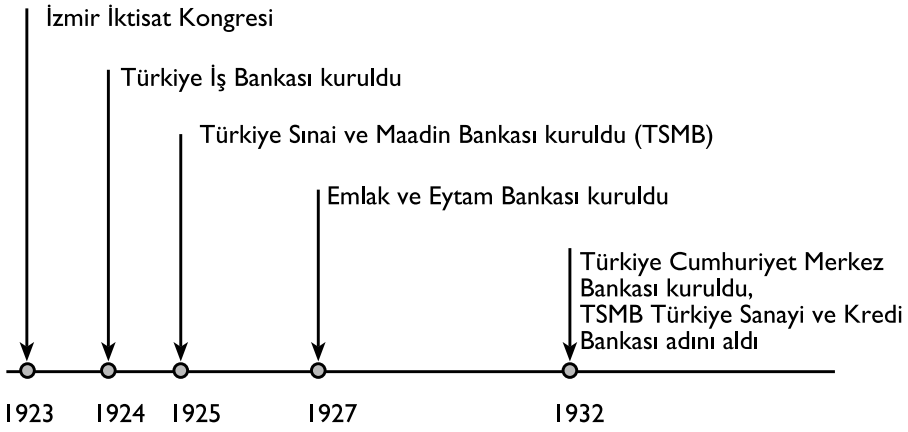

Şekil 3.3: Ulusal Bankalar Dönemi

1923	**İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik kalkınmanın ulusal bankalarla gerçekleşmesinin gerekliliği görüşü oluştu.**
1924	Cumhuriyetin ilk ulusal bankası olan ve ticaretin finanse edilmesi amacıyla İş Bankası kurulmuştur.
1925	Sanayinin finansmanı için ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası kuruldu. Banka 1932'de Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası adını aldı. 1933'te Sümerbank'a devredildi.
1927	Konut kredilerinin finansmanı için Emlak ve Eytam Bankası kuruldu. 1946'da Emlak ve Kredi Bankasına dönüştürüldü.
1932	1930'da kurulan, 1 Ocak 1932'de fiilen faaliyete başlamış olan TCMB, kuruluş yasasında, para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likidite düzeyini ayarlamak ve bankalara ödünç vermekle görevlendirilmiştir.

Bu dönemde yine İzmir İktisat Kongre'si kararlarının etkisi ile iş adamlarının kredi ve diğer bankacılık hizmetlerinin karşılanması için çok sayıda, tek şubeli özel banka kurulmuştur. Sayıca yabancı bankalardan çok olmakla birlikte ulusal sermayeli bankalar genellikle mahalli ihtiyaçlara karşılayabilen, küçük, tek şubeli bankalardı. Bu bankalardan bazıları ve kuruluş yılları şöyledir: 1924 Yaşarbank, 1927 Türk Ekonomi Bankası, 1927 İktisat Bankası, 1927 Eskişehir Bankası, 1928 Türkiye İmar Bankası ve 1928 Egebank'tır. Bu dönemde kurulmuş olan ulusal bankalardan birçoğu 1929'da yaşanan dünya ekonomik kriziyle birlikte faaliyetlerine son vermişlerdir. Bazıları ise 1990'lı yıllara kadar faaliyetlerini sürdürmeyi başarabilmiştir.

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında en önemli gelişmelerden biri 1931 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulmasıdır. 1 Ocak 1932'de fiilen faaliyete başlamış olan Banka'nın kurulması yönünde çalışmalar 1920 yılının başlarında başlamıştır. Başta ödemeler dengesi problemleri olmak üzere çeşitli mali sıkıntıların olması Banka'nın kuruluşunu geciktirmiştir. Bankanın Kuruluş Yasası'nda Merkez Bankası; para basmak, paranın değerini korumak, ekonominin genel likidite düzeyini ayarlamak ve bankalara ödünç vermekle görevlendirilmiştir. Yasa 1971 yılına kadar yürürlükte kalmış, bu süre içinde kamuya daha fazla kredi vermeye yönelik değişiklikler yapılmıştır. Önceden para basma konusunda getirilen sınırlamalar daha sonra esnek hale getirilmiş; Banka da, etkin bir para politikası yürütmeden daha çok kamu kesimini finanse etme yönünde faaliyet göstermiştir.

İNTERNET **Merkez Bankası'nın ilgili ayrıntılı bilgilere www.tcmb.gov.tr'den ulaşabilirsiniz.**

www.hedefaof.com

Kamu Bankaları Dönemi (1933-1944)

1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilmesi ile sanayileşme politikası, sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle beklenen sonucu verememiştir. Bu nedenle ekonomik gelişimin sağlanabilmesinde devletin aktif olarak rol alması gerektiği üzerinde görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır. 1929'da yaşanan büyük krizin etkisiyle dünyada müdehaleci bir politika hakim olmaya başlamış ve bu yaklaşım Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik anlayışını da değiştirmiş, sanayileşme için yeni yöntemler bulunması yönünde çalışmalar hızlanmıştır.

Büyük Kriz, İkinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen, 20. Yüzyılda yaşanan en uzun süreli, en kapsamlı ve en derin krizdir. Bu kriz, ABD borsasında büyük çöküş ve bu çöküşün tüm ülkelerde duyulmasıyla yaşanan panikle başlamıştır. Kriz, gelişmiş ve gelişmemiş tüm ülkeleri etkilemiştir. Kişisel gelir, vergi geliri, kazançlar ve fiyatlar düşmüş, uluslararası ticaret azalmış, işsizlik artmış, sanayi durma noktasına gelmiştir. Bu krizin etkisiyle klasik liberal ekonomi yaklaşımları terk edilmiş ve Keynesçi politikalar ağırlık kazanmış, ulusal ekonomilerde hükümetlerin rolü artmıştır. Krizin etkisi İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür.

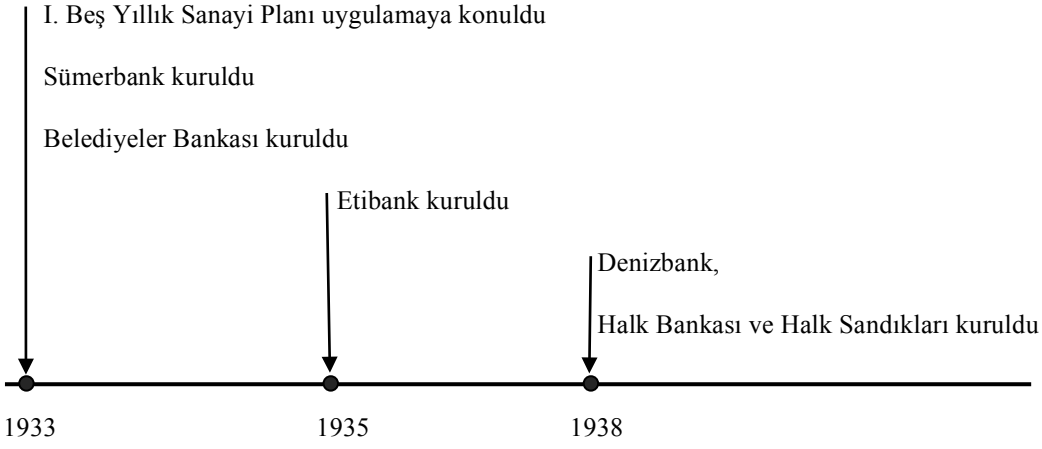

Şekil 3.4: Kamu Bankaları Dönem

Bu dönemde devlet eliyle özel amaçlı bankalar kurulmuştur, İktisadi Devletçilik politikası uygulanmaya başlamıştır. Ekonomik politika değişikliği etkisiyle tek şubeli, yerel bankaların birçoğu kapanmıştır. 1933 yılında ilk Beş Yıllık Sanayi Planı uygulanmaya başladı.

1933 Büyük imalat sanayinin desteklenmesine yönelik olarak Sümerbank kurulmuştur.

1933 Şehirlerdeki altyapı yatırımlarının sağlanmasına yönelik olarak Belediye Bankası kurulmuştur.

1935 Madencilik ve enerji sektörü işletmelerinin finansmanına yönelik olarak Etibank kurulmuştur.

1938 Denizcilik sektörünü desteklemeye yönelik olarak Denizbank kurulmuştur.

1938 Küçük ölçekli işletmelerin finansmanını desteklemeye yönelik olarak Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur.

www.hedefaof.com

Türkiye Cumhuriyeti'nde büyük krizin ve ekonomik politika değişikliğinin etkisiyle tek şubeli yerel bankaların çoğu kapanmıştır. 1930'lu yılların başında, 1920'li yıllarda izlenen özel kesimin özendirilerek sanayileşme politikası bırakılarak kamu kurumları aracılığı ile sanayileşme stratejisi uygulamaya konulmuştur. **İktisadi devletcilik** olarak adlandırılan bu sanayileşme politikasının benimsenmesinin temel nedeni, özel kesimin büyük sermaye gerektiren yatırımları gerçekleştirecek güce sahip olmamasıdır. 1933 yılında Türkiye'de ilk Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulmuştur. Bu plana göre kalkınmanın devlet eliyle sağlanması ve devletçiliğin ön planda olması söz konusu olmuştur. Bu gelişmelerin etkisiyle büyük sermayeli ve büyük ölçekli devlet bankaları kurulmuştur. Bu bankaların çoğu, gelişmesi istenen sektörlerin finansman ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Bu dönemin en belirgin özelliği devlet eliyle özel amaçlı bankaların kurulmuş olmasıdır.

1933-1944 döneminde sanayileşme için gerekli olan, ancak getirisi düşük olduğu için özel sektörce gerçekleştirilemeyen yatırımlar devlet tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yatırımların finansmanı, bütçe olanakları zorlanarak ve bazı zorunlu tasarruf imkânlarına başvurularak sağlanmaya çalışılmıştır. 1936 yılında 2999 sayılı Bankalar Kanunu ile banka mevduatlarının %15'i kadarı Devlet İç Borçlanma Senetlerine munzam karşılık ayırma zorunluluğu getirilmiştir.

Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

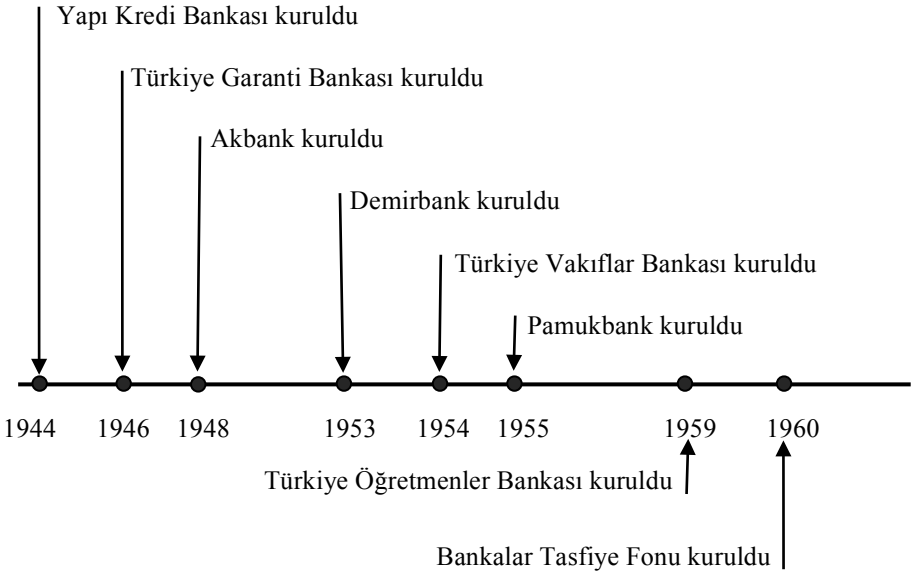

Şekil 3.5: Özel Bankalar Dönemi

www.hedefaof.com

	Bu dönemde devletçilik ile değil de özel sektör eliyle kalkınma stratejisi oluşturulmuştur. Özel bankaların ve şube bankacılığının hızla geliştiği dönemdir. Bu dönemde 3'ü özel kanunlarla olmak üzere 30 yeni banka kurulmuştur.
	Devlet bankaları kredi faaliyetlerinde serbest bırakılmıştır.
1944	Yapı ve Kredi Bankası kuruldu.
1946	Türkiye Garanti Bankası kuruldu.
1948	Akbank kuruldu.
1952	Denizcilik Bankası kuruldu.
1953	Demirbank kuruldu.
1954	Türkiye Vakıflar Bankası ve Şekerbank kuruldu.
1955	Pamukbank kuruldu.
1958	Türkiye Bankalar Birliği kuruldu.
1959	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kuruldu.
1960	Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak üzere Bankalar Tasfiye Fonu kuruldu.

İkinci dünya savaşı sonrasında canlanmaya başlayan ekonomide özel teşebbüslerin ağırlığı artmaya başlamıştır. Bu dönemde bununla bağlantılı olarak sanayileşme stratejisi devletçilik ile değil, özel sektör eliyle kalkınma stratejisi olarak oluşturulmuştur. Bankacılık sektöründe de diğer sektörler olduğu gibi faaliyetler artmış ve yeni ve özel bankalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde üçü özel kanunlarla olmak üzere 30 yeni banka kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında oluşan spekülatif ortam ve yüksek enflasyon nedeniyle özellikle tarım ve ticaret alanlarında zengin bir kesim oluşmuştur. 1950 yılında iktidara liberal ekonomi anlayışını benimseyen Demokrat Parti'nin de geçmesiyle bu anlayış iyice yerleşmiştir. Zengin kesimin sermaye birikimi, tarımda makineleşmenin de etkisiyle iyice artış göstermiştir.

1945 yılından sonraki dönemde Türkiye'de modern işletmeler, yatırımlar, milli gelir ve nüfus birlikte artış göstermiştir. Şehirleşme gelişmeye başlamış ve sınai üretimi taleple birlikte artışa geçmiştir. Bununla birlikte paraya ve krediye olan ihtiyaç artmış ve özel bankaların getirileri de yükselmiştir.

Bu dönemde kurulan bankalardan bazıları ve kuruluş yılları şu şöyledir: 1944 Yapı ve Kredi Bankası, 1946 Türkiye Garanti Bankası, 1948 Akbank, 1952 Denizcilik Bankası (özel yasa ile kurulmuştur), 1953 Demirbank, 1954 Türkiye Vakıflar Bankası (özel yasa ile kurulmuştur), 1954 Şekerbank, 1955 Pamukbank ve 1959 Türkiye Öğretmenler Bankası (özel yasa ile kurulmuştur). Ayrıca ticaret bankalarının dışında 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu bankanın kuruluş sermayesinin bir kısmı ticaret bankaları tarafından karşılanmış, bir kısmı ise kamudan kullanılan kredilerden karşılanmıştır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, savaş sonrası batı ülkeleriyle ekonomik ve politik olarak yoğun ilişkilere girildiği ve uluslararası finans kuruluşlarından kredi alma olanaklarının arttığı bir ortamda kurulmuştur. Banka, 1925 yılında kurulan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası denemesi dışında kurulan ilk kalkınma bankasıdır.

Faiz oranlarının ve bankacılık işlemlerinden doğan komisyon oranlarının hükümet tarafından belirlendiği bu dönemde, mevduat toplama ve şube açma konusunda bankalar arasında büyük rekabet yaşanmaktaydı. Şube bankacılığının yaygınlaşması ise bölgesel ölçekte çalışan yerel bankaları tasfiye sürecine itmiştir.

1953 yılından sonra yüksek enflasyon ve yüksek dış borç sorunu yaşanmaya başlamıştır. 1959 yılına kadar devam eden bu süreçte Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değeri düşürülmek zorunda kalınmıştır. Öte yandan 1958 yılında 7129 Sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmış ve bu Kanun'la devlet bankaları kredi faaliyetlerinde serbest bırakılmış, bankacılık sektöründe rekabet koşulları oluşmaya başlamıştır. Yine 1958 yılında Bankalar Kanunu ile Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur. Birliğin amacı serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları

www.hedefaof.com

doğrultusunda bankaların hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/ alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını takip etmek şeklinde tanımlanmıştır. 1960 yılında bankalardaki tasarruf sahiplerinin haklarını güvenceye almak için Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuştur.

INTERNET **Türkiye Bankalar Birliği ile ilgili detaylı bilgilere kurumun resmi web sitesi olan http://www.tbb.org.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.**

Planlı Dönem (1961-1980)

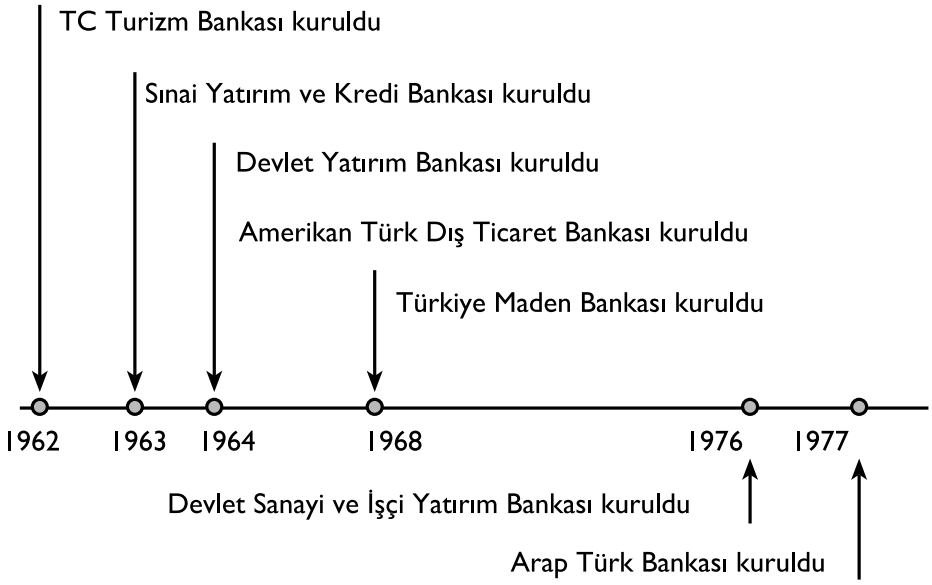

Şekil 3.6: Planlı Dönem

Bu dönemde liberal ekonomi anlayışından karma ekonomi politikasına geçilmiştir. İthal ikamesi sanayileşme politikası uygulamaya konulmuştur. Sanayinin gelişimi için düşük faiz politikası izlenmiştir. Yeni banka açılmasına sınırlamalar getirilmiştir. Özel ticaret bankalarının bir kısmı holding bankası halini almıştır.

1962 Turizm sektörüne yönelik yatırımları desteklemek üzere TC Turizm Bankası kuruldu.

1963 Kalkınma planlarında özel sektör için öngörülen alanlarda orta ve uzun vadeli kredilerin sağlanması amacıyla Sınai Yatırım ve Kredi Bankası kurulmuştur.

1964 Devlet Yatırım Bankası, Kamu iktisadi teşebbüslerin finansmanı için kurulmuştur. Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, %24 yabancı paylı olan bu banka dış ticaretin finansmanı için kurulmuştur.

1968 Türkiye Maden Bankası, madencilik sektörünü finanse etmek üzere kurulmuş, ancak faaliyete geçmeden tasfiye edilmiştir.

1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, yurtdışında çalışan işçilerin tasarruflarını öncelikli alanlara yönlendirmek üzere kurulmuştur.

1977 Arap-Türk Bankası, %60 yabancı paylı olan bu banka Arap sermayesini ülkeye çekmek üzere kurulmuştur.

www.hedefaof.com

1960 -1980 yılları arasında kamu iktisadi teşebbüsleri ve özel sektör aracılığı ile, kalkınma planlarında yer alan yatırımlar gerçekleştirilerek ithal edilen sanayi mallarının ülke içinde üretiminin sağlanmasını amaçlayan bir sanayi politikası benimsenmiştir. Bu dönemde liberal ekonomi anlayışından karma ekonomi uygulamasına geçilmiştir. İthal edilen malların yurt içinde üretilmesi politikası **ithal ikameci politika** olarak adlandırılmıştır. Bu politikanın izlendiği dönemde ekonomi dışa kapalı bir biçimde yönetilmiş, aynı zamanda döviz kurları ve faiz oranları hükümet tarafından, dünyadan bağımsız olarak belirlenmiştir. Kalkınma planlarında geliştirilmesi öncelikli olan sektörlerin desteklenmesi amaçlanarak çok düşük veya **negatif faiz** uygulaması hayata geçirilmiştir. Piyasa faiz oranlarının enflasyonun altında kalmasının bir sonucu olan negatif faiz uygulamasının temel amacı, sanayiye ucuz kaynak sağlayarak ülke kalkınmasını desteklemekti. Aynı zamanda ithal girdilerle üretilecek malların maliyetlerinin düşük kalabilmesi için Türk Lirasının yabancı paralar karşısındaki değeri aşırı yüksek tutulmuştur. Desteklenmesi amaçlanan sektörler bayındırlık, sanayi, ulaştırma, enerji, madencilik ve dış satım sektörleri olarak belirlenmiştir.

Bütün bu uygulamalar planlama yoluyla uygulamaya geçmiş ve bu uygulamayı yürütmek üzere 1962'de Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Ekonomide beşer yıllık kalkınma planları ve birer yıllık kalkınma programları ile hareket edilmesine karar verilmiştir. İlk beş yıllık kalkınma planı 1963'te uygulanmaya başlanmıştır.

İNTERNET **Devlet Planlama Teşkilatı ile ilgili detaylı bilgilere kurumun resmi web sitesi olan http://www.dpt.gov.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.**

Planlı dönem olarak adlandırılan bu dönemde yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. Böyle bir politikanın amacı; sınırlı olan kaynakların, belirlenen sektörlere, sınırlı rekabet ortamında, kalkınma planlarında belirtilen şekilde dağıtılmasıdır. Böyle bir ortamda faaliyet gösteren özel sektör bankaları şube sayılarını artırmaya yönelmişlerdir. Daha fazla mevduat toplamaları amacıyla bankaların şube sayılarını artırmaları teşvik edilmiş, küçük bankalar da sabit maliyetlerini azaltmak adına birleşme faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Ayrıca 1960-1964 yılları arasında çok sayıda banka tasfiye olmuş ve faaliyetlerine son vermiştir.

SIRA SİZDE 4 **Beş yıllık kalkınma planlarının hazırlanması bankacılığın gelişimini nasıl etkilemiştir?**

Bu dönemde beş adet kalkınma bankası ile iki adet ticaret bankası kurulmuştur. Kurulan kalkınma bankaları ve kuruluş yılları şu şekildedir: 1962 TC Turizm Bankası, 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 Devlet Yatırım Bankası, 1968 Türkiye Maden Bankası ve 1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası'dır. Ticaret bankaları ve kuruluş yılları ise 1964 Amerikan- Türk Dış Ticaret Bankası ile 1977 Arap- Türk Bankası'dır.

TC Turizm Bankası, turizm sektörüne yönelik yatırımların finansmanının desteklenmesi amacıyla kurulmuştur. Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, kalkınma planlarında özel sektör için öngörülen alanlarda orta ve uzun vadeli kredilerin, özel sektör tasarrufları ve yabancı sermaye iştiraki ile sağlanması amcıyla kurulmuştur. Devlet Yatırım Bankası, kamu iktisadi teşebbüslerinin kalkınma planlarında öngörülen yatırımları yapmaları için gerekli kredi olanaklarını sağlamak amacıyla kurulmuş kamu bankasıdır. Türkiye Maden Bankası, madencilik sektörüne yönelik finansman kolaylıkları sağlamak amacıyla kurulmuş; ancak, 1974 yılında faaliyete geçmeden tasfiye edilmiştir. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, özellikle yurtdışında çalışan işçilerin birikimlerini kalkınma planlarındaki öncelikli alanlara yönlendirmek amacıyla kurulmuştur. Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, %24 yabancı sahipli, dış ticaretin finansmanı amacıyla kurulmuş bir ticaret bankasıdır. Arap-Türk Bankası ise, %60 yabancı sahipli ve Arap sermayesini Türkiye'ye çekmek ve uluslararası bankacılık yapmak amacıyla kurulmuş bir ticaret bankasıdır.

www.hedefaof.com

Planlı dönemde özel ticaret bankalarının bir bölümü **holding bankası** haline gelmiştir. Holding bankacılığı bir sanayi veya ticaret sermayesi grubunun bir bankanın sermayesinin önemli bölümünün sahibi olmasıdır. Bu dönemde planlanan yatırımların teşvik edilmesi ve finansman kolaylığı sağlanması için bütçeden transferler yapılmış, kamu borçlanması yöntemi kullanılmış, özel tasarruflardan sağlanan kaynaklar ve Merkez Bankası kredileri kullanılmıştır. Bu gibi faaliyetlerle para arzı artmış, parasal genişleme yaşanmış ve sonuçta enflasyon sorunu yaratılmıştır.

Bu dönemde alınan kararlarla hızlı bir kalkınma yaşansa da, kalkınma yöntemlerinin enflasyona neden olması ve enflasyonist ortamda üretilen malların dışsatımının olmaması döviz kıtlığına neden olmuştur. Bunu aşmak için alınan dış borçlar da sorun yaratmıştır. 1980 yılına gelindiğinde üretim yapmak için dışalım yapmak zorunda olan firmalar döviz kıtlığı nedeniyle dışalım yapamaz hale gelmiş ve eksik kapasite ile çalışmak zorunda kalmışlardır.

Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)

1970'li yılların sonlarında döviz azlığı ve ödemeler dengesi problemleri nedeniyle başlayan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesini zorunlu kılmıştır.

24 Ocak 1980'de yürürlüğe konulan ekonomik istikrar politikası ekonominin karşı karşıya bulunduğu istikrarsızlıklarla mücadelenin yanında, yeni bir ekonomik gelişme anlayışını da beraberinde getirmiştir. İstikrarsızlığın parasal bir olgu olarak düşünüldüğü ve çözümün parasal düzenlemelerde arandığı bu ekonomi politikaları, devletin ekonomik faaliyetlerindeki rolünü azaltıp, piyasa mekanizmasına ağırlık veren bir ekonomik görüşe dayandırılmıştır. Ayrıca bu program, ekonominin dışa dönük bir şekilde yeniden örgütlenmesi düşüncesini gündeme getirmiş; diğer bir ifadeyle, istikrarın sağlanmasının ötesinde dışa açık bir ekonomik model tercih edilmiştir. Bu kararlar sadece istikrar program niteliği taşımamaktaydı. Aynı zamanda uluslararası sermayenin Dünya Bankası aracılığıyla dolaştırıldığı ve piyasa serbestisi hedefi taşıyan bir strateji niteliğindeydi.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için **esnek döviz kuru** ve **pozitif reel faiz** politikası uygulanmaya başlanmış, finansal piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçiş ile birlikte gerek kurumsal, gerekse yasal altyapı yönünden finansal piyasalarda serbestiyi öngören reformlar gerçekleştirilmiştir. Sürekli devalüasyonlarla sürdürülen günlük kur ayarlamalarına bağlı ve zaman içinde serbestlik derecesi artan bir kambiyo politikası, ithal kotalarının zaman içinde kaldırılması, pahalı döviz, ucuz kredi ve vergi iadesi ve sübvansiyonlarla desteklenen ihracat politikası benimsenmiştir. Reform sürecindeki gelişmeler bankacılık sektörünü de etkilemiş, bankalar daha rekabetçi bir ortamda çalışmaya başlamıştır. Artan rekabet bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine, kurumsal altyapı gelişmelerinin hızlanmasına ve bankacılık sektörünün finansal sistemdeki payının hızla artmasına yol açmıştır.

1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'la uluslararası denetim, gözetim ve bankacılık standartları bankacılık sistemine tanıtılmış, tekdüzen hesap planı uygulamasına geçilmiş ve banka bilançoları dış denetime tabi tutulmuştur. Mevduat Sigorta Fonu kurulmuş ve bankalararası piyasa oluşturulmuştur. Türkiye'de yerleşik olan kişilere döviz tutma ve döviz mevduat hesabı açtırma izni verilmiştir.

1987 yılında Merkez Bankası **açık piyasa işlemlerine** başlamış, 1988 yılında döviz piyasası kurulmuş, 1989 yılında döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında Türk Lirasının konvertibilitesi ilan edilerek, yurtdışında yerleşik kişilere Türkiye'de menkul kıymet yatırımı yapma, ₺ ve döviz mevduatı açma izni getirilmiştir.1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu(SPKa.) çıkarılmış ve bu Kanun'la sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yapı oluşturulmuştur.1986 yılında İstanbul menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir. SPKa.'nın çıkartılması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın kurulması ve hazine bonosu, mevduat sertifikası, tahvil, repo işlemleri, hisse senedi, varlığa dayalı menkul kıymetler gibi finansal araçların hızla gelişmesi bankaların düşük maliyetli fon imkanlarını daraltılmıştır. Tasarruf sahipleri için seçeneklerin artması, iç finansal piyasalarda bankaların paylarını azaltıcı yönde etki yapmıştır. Para ve sermaye piyasası araçlarında gözlenen hızlı gelişmeler, bankaların önemli müşterilerinin bu piyasalara kaymasına ve bankaların aktif kalitesinin zayıflamasına neden olmuştur.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Açık piyasa işlemleri T.C Merkez Bankası'nın, para politikasının hedefleri çerçevesinde, para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla, Türk Lirası karşılığında menkul kıymet kesin alım-satımı, geri alım vaadi ile satım ve geri satım vaadi ile alım işlemleri, menkul kıymetlerin ödünç alınıp verilmesi, Türk Lirası depo alınması ve verilmesi gibi işlemleri yapması ve bu işlemlere aracılık etmesidir.**

İNTERNET **İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ile ilgili detaylı bilgilere kurumun resmi web sitesi olan http://www.imkb.gov.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.**

Ekonomide serbest piyasa mekanizmasının işlerlik kazanması ve finansal piyasaların serbestleşmesine yönelik düzenlemeler yapılması, bankacılık sistemi üzerinde önemli etkiler yapmıştır. Sektöre yerli ve yabancı bankaların girişine izin verilmesi, mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması sonucu sektörde rekabet artmıştır. Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine, bankaların hem kaynak hem de plasman çeşitliliğinin arttığı bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur.Türk bankacılık sisteminde geleneksel bankacılık (mevduat-kredi) işlemlerindeki gerilemeye karşılık, akreditif, teminat mektubu, forward, futures, opsiyon gibi bilanço dışı faaliyetlerde gelişmeler görülmüştür.

Kamu kesimi açıklarının yüksek faizli iç borçlarla finansmanı, devlet tahvillerinin vergiden muaf tutulması, bankaları devlet tahvili satın almaya yönelterek, zahmetsiz ve risksiz kar olanağı sağlamıştır. Özellikle 1990'1ı yıllarda bankalar, topladığı fonların büyük bir kısmını devlet tahvili ve hazine bonolarına yöneltmiş, bankaların menkul kıymetler stokları, yüksek getirili devlet menkul kıymetleri nedeniyle mutlak ve oransal olarak genişlemiştir. Döviz ve sermaye hareketlerinde liberalleşme uygulamaları sonucunda yurtdışından sağlanan fonlarla bankaların varlık ve kaynak yapılarında yabancı fonların ağırlığı önemli hale gelmiştir. Bu ve benzeri yapısal sorunlar bankacılık sektörünü iç ve dış şoklara karşı oldukça duyarlı ve kırılgan hale getirmiştir.

Bu dönemde uygulanan serbest faiz ve esnek döviz kuru politikaları, ihracatın özendirilmesi, ithalatın serbest bırakılması, yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi, bankalar arası Türk Lirası ve döviz piyasalarının kurulması, bilgisayar ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, yabancı bankaların kurulmasına ve Türkiye'de şube açmalarına elverişli ortam yaratmıştır. Yabancı bankalar daha çok dış ticaretin finansmanını sağlamak, leasing, factoring, forfaiting, halka arzda aracılık, kısa süreli kredi işlemleri ve uluslararası piyasalardan finansmana ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde Türk bankaları da yurtdışında banka kurarak ya da şube açarak yurtdışına açılmaya başlamışlardır.

- 1990'lı yıllarda kurulan bankalar ve kuruluş yılları şöyledir: 1992 Alternatifbank, 1992 Kentbank, 1992 Tat Yatırım Bankası, 1992 Park Yatırım Bankası, 1992 Toprakbank, 1992 Bank Ekspres, 1995 EGS Bank, 1998 Okan Yatırım Bankası, 1998 Diler Yatırım Bankası, 1998 GSD Yatırım Bankası, 1999 Süzer Yatırım Bankası, 1999 Nurol Yatırım Bankası, 1999 Toprak Yatırım Bankası ve 1999 Çalık Yatırım Bankası Yabancı sermaye ile kurulan bankalar ve kuruluş yılları ise şöyledir: 1990 Societe General, 1990 Midland Bank, 1990 Avrupa Türk Yatırım Bankası, 1992 Osmanlı Bankası, 1993 Eurocredit Türk Fransız Ticaret Bankası, 1997 ING Bank, 1998 Credit Suisse First Boston, 1998 Rabobank Netherland ve 1999 Morgan

1994 yılına gelindiğinde ekonomide istikrarın sağlanamaması, Asya ve Rusya'daki krizlerin de etkisiyle bankacılık sektöründe önemli bir kriz yaşanmıştır. 1994 yılı bankacılık sektörü ve finansal sektör için risklerin zararla sonuçlandığı yıl olmuştur. Faiz oranları rekor seviyelere yükselmiş ve Türk Lirası yabancı paralar karşısında aşırı değer kaybetmiştir. Yaşanan kriz sonucunda önemli kayıplarla karşı karşıya kalınmış ve sonuçta üç banka tasfiye sürecine alınmıştır. 1994 ekonomik kriz sonrası bankacılık sektörüne karşı azalan güvenin tekrar sağlanması amacıyla, tasarruf mevduatları %100 devlet garantisi altına alınmıştır.

www.hedefaof.com

1994 krizinde sermayelerinin önemli bir kısmını kaybeden bankalar, **sıcak paraya** dayalı büyüme sürecine geri dönüldüğünde, beklenen faiz geliri ile dövizle borçlanma maliyeti arasındaki fark pozitif olduğu sürece, yurt dışından borçlanmayı sürdürmüşlerdir.

DİKKAT **Sıcak para; yabancı sermayenin kısa süreli olarak, yüksek kazanç sağlayacak piyasalara yatırım yapmasıdır. Sermayenin çok hızlı ve ani olarak hareket etmesi, gittiği ülkedeki iktisadi ve siyasi gelişmelere duyarlı olması ve bu nedenle o ülkede istikrarsızlığa yol açabilmesi gibi riskleri vardır. Sıcak paraya yön veren en önemli değişken faiz getirisi olmaktadır.**

1990'lı yılların ortalarında bazı kamu bankaları özelleştirilmiştir. Özelleştirmeler sonucu satışı gerçekleştirilen bankalar 1995'de Sümerbank, 1997'de Etibank, 1997'de Denizbank ve 1997'de Anadolu Bankası olmuştur.

Tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli bir şekilde çalışmasını riske sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önleyecek, finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını sağlayacak bir kuruma ihtiyacın artması üzerine, 23 Haziran 1999 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) oluşturulmuştur. Bu Kurul, bankaların daha iyi denetlenmesi, banka açılması ve bankaların tasfiyeleri konularında geniş yetkilerle donatılmıştır. BDDK kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuştur. Ağustos 2000'de BDDK ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) resmen faaliyete başlamıştır. TMSF, tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve bankacılık sisteminin güven ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla tasarruf mevduatını ve katılım fonlarını sigortalamak, kendisine devredilen bankaları ve varlıkları en uygun şekilde yönetmek üzere oluşturulmuştur.

INTERNET **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile ilgili detaylı bilgilere kurumun resmi web sitesi olanhttp://www.bddk.org.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.**

INTERNET **Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ile ilgili detaylı bilgilere kurumun resmi web sitesi olan http://www.tmsf.org.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.**

1999 yılının sonlarına doğru yapısal sorunlar için alınan önlemlerin uygulanmasının gecikmesi, enflasyonun yüksek olması ve iç talebin kontrol altına alınamaması sonucunda, ekonomik görünüm bozulmaya başlamış ve Kasım 2000'de bankacılık sektörü ciddi bir sarsıntı geçirmiştir. Bu sarsıntıya neden olan sorunlar 2001 yılında daha da ağır hale gelmiş ve Şubat 2001'de Türkiye'de büyük bir kriz yaşanmıştır. Döviz kurları ve faiz oranları hızlı bir şekilde yükselirken bankacılık sektörü özkaynaklarının %77'si kadar zarar etmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri bankacılık sistemimizle ilgili olarak;

- Özkaynak yetersizliği,
- Çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle yüksek likidite ve faiz riskinin varlığı,
- Vade uyumsuzluğu,
- Yüksek kur riskinin varlığı gibi mevcut yapısal sorunların günyüzüne çıkmasına neden olmuştur.

Yaşanan ekonomik ve finansal krizler Türk bankacılık sektöründe birleşme, satın alma ve devirleri gündeme getirmiştir. Bazı bankalar TMSF bünyesine alınırken bazı bankalar da yerli veya yabancı ortak arayışına girmiştir. 2001 yılında Ulusal Bank, İktisat Bankası, Tarişbank, Kentbank, Bayındırbank, Sitebank, EGS Bank, Toprakbank TMSF'ye devredilirken; Garanti Bankası çatısı altında Osmanlı Bankası ile Körfezbank, Oyakbank çatısı altında; Sümerbank, Egebank, Bank Kapital, Yurtbank, Yaşarbank, Ulusal Bank birleşmiştir.

www.hedefaof.com

Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2011)

Krizden sonra ekonomik ve finansal sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşması için Nisan 2001'de "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulanmaya konulmuştur.

Programın beş temel unsuru şu şekildedir:

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadelenin kararlı biri biçimde sürdürülmesi,
- Bankacılık sektörünün, kamu TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı şekilde yeniden yapılandırılması ve böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı ilişkiler kurulması,
- Kamu finansman dengesinin bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirilmesi,
- Enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikasının sürdürülmesi,
- Bütün bunların etkin, esnek ve şeffaf bir yapıda gerçekleştirilmesini sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısının oluşturulması.

Program sonrasında finans sektörüne yönelik düzenlemeler hızla hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla BDDK tarafından Mayıs 2001'de "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur. Program;

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi olarak dört temel unsura dayandırılmıştır.

Yeniden Yapılandırma Planı

Finansal önlemler/araçlar (Bankacılık sistemine kısa dönemli destek)

- MB tarafından likidite sağlanması
- Mevduat ve diğer kaynaklara garanti getirilmesi
- Kamu desteği sağlanması
- Ortakların sermaye artırımı

Operasyonel önlemler/araçlar (yönetim kalitesinin iyileştirilmesi ve etkinliğin arttırılması)

- Sermayenin arttırılması
- Yeni yönetim
- Çalışanların kalitesinin arttırılması
- Yabancı banka veya danışmanların kullanılması
- Yabancı bankaların sistem girmesinin özendirilmesi

Yapısal önlemler/araçlar (rekabetin arttırılması)

- Bankanın kamu yönetimine alınması (Fon'a alınma)
- Bankanın kapatılması
- Birleşme,bölünme, küçülme
- Aktif yönetimi
- Alacakların yeniden yapılandırılması ve yönetimi
- Özelleştirme

Kaynak: www.bddk.gov.tr

www.hedefaof.com

Hem ekonominin hem de finansal sistemin tekrar sağlıklı bir yapıya kavuşması için uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programları bir taraftan krizin etkisini silerken diğer taraftan yeniden büyüme sürecine sokmuştur.

Yeniden yapılandırma programının bankacılık sektörüne olumlu etkisini Şekil 3.7. ve Şekil 3.8.'de açıkça görmek mümkündür. Şekil 3.7.'de Türkiye bankacılık sektöründe toplam aktifler, kredi ve mevduatın tarihsel gelişimi; Şekil 3.8.'de ise toplam aktifler ve kredilerin gayrisafi milli hasılaya oranının gelişimi yer almaktadır. Şekil 3.7. ve 3.8.'e bakıldığında, bankacılık sektöründe aktif, kredi ve mevduat büyüklüğünün ve bu büyüklüklerin GSMH oranlarının 2002'den sonra hızla yukarıya doğru yükseldiği görülmektedir.

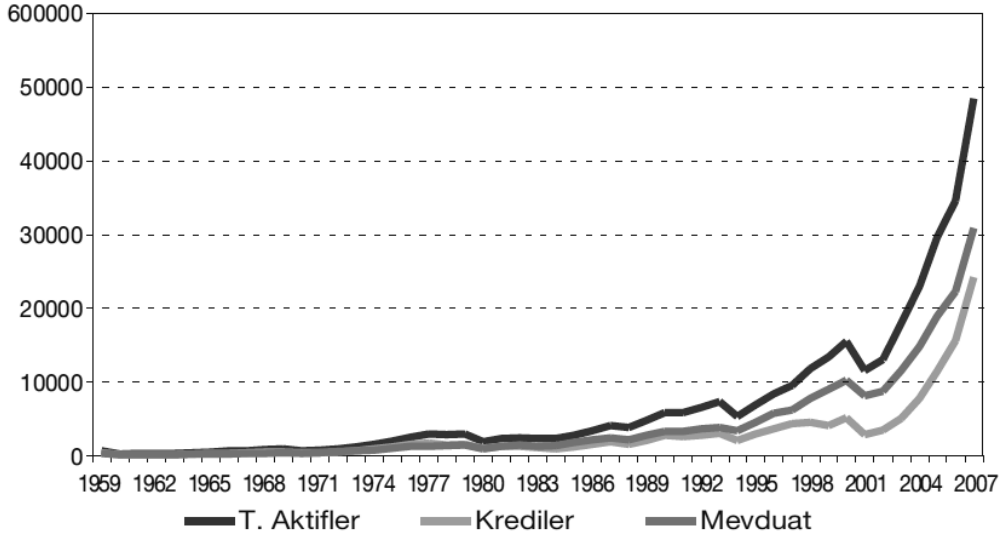

Şekil 3.7: Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler, Kredi ve Mevduat (Milyon ₺)

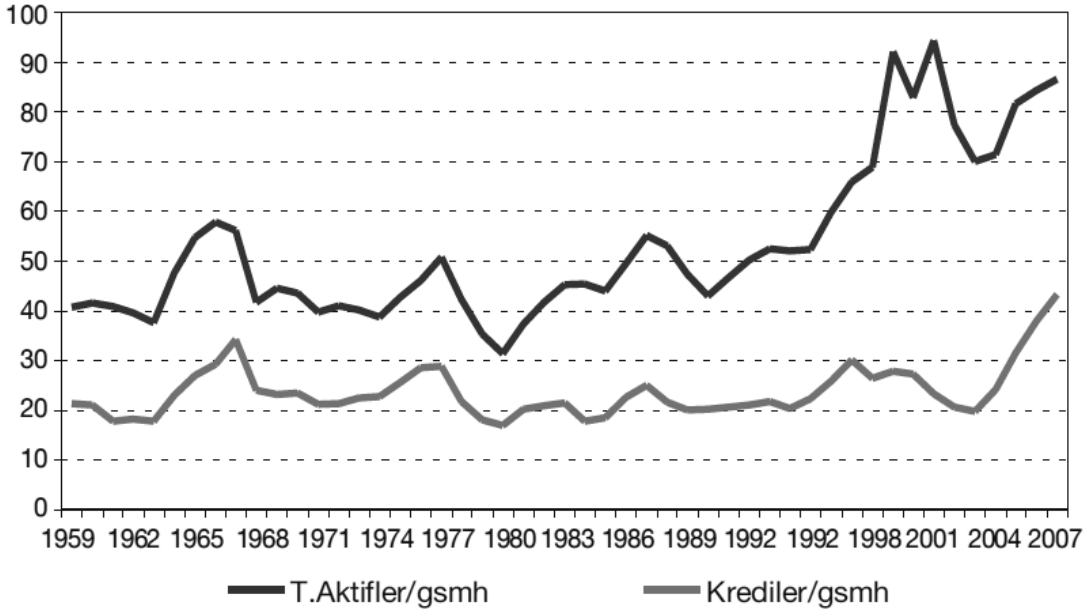

Şekil 3.8: Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler ve Kredilerin GSMH'ye Oranı (%)

www.hedefaof.com

1973'de Bretton Woods sisteminin sona erdirilmesinden sonra herhangi bir ülkede ortaya çıkan krizin, çok kısa sürede diğer ülkeleri de etkileyerek büyük kayıplara neden olması finansal piyasaların sadece ülke düzeyinde değil uluslararası düzeyde de düzenlemelere, gözetim ve denetimlere ihtiyacının olduğunu göstermiştir. Bu nedenle 1974 yılında G-10 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları tarafından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Uygulamaları Komitesi kurulmuştur. Komitenin amacı dünya ölçeğinde bankacılık denetim anlayışını ve kalitesini oluşturmaktır. Komitenin Basel şehrinde toplandığı için belirlenen kriterler Basel Kriterleri olarak ifade edilmektedir. Komite, 1988 yılında Basel I olarak adlandırılan ve bankaların sermaye yeterliliğinin hesaplanmasıyla ilgili uyulması gereken kriterleri yayınlamıştır. Dünyada yaşanan küreselleşmeye paralel olarak finansal piyasalarda yaşanan yenilikler ve krizler Basel I Kriterlerinin yeniden ele alınmasını gerekli kılmış; 2004 tarihinde Basel II olarak adlandırılan yeni düzenleme yapılmıştır. Günümüzde Basel II dünya çapında birçok ülkede uygulanırken, birçok ülke ise Basel-II'ye uyum çalışmaları devam etmektedir.

2002 yılında Türk bankacılık sisteminin Basel II ile getirilen altyapı gereksinimlerinin yerine getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Basel II uygulamasına yönelik olarak düzenleme taslakları Nisan 2010 itibarıyla sektörün ve kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Bu taslaklara ilişkin olarak iletilen görüşlerin değerlendirilmesi ve Basel II' nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışmasının sonuçlarının açıklanmasının ardından paralel uygulama dönemi olarak adlandırılan bir yıllık dönem Temmuz 2011 itibarıyla başlamıştır. Bu dönemin sona ermesi ile birlikte Türkiye'nin tam olarak Basel II'yi uygular hale geleceği beklenmektedir.

Türk bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programının uygulanmasıyla birlikte ve TMSF tarafından el konulan bankaların özelleştirilmesi sürecinde bankacılıkta küresel sermayenin payı sürekli olarak artmıştır. 2001 yılında yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğünün bankacılıktaki payı %3,1 iken 2007 yılında bu oran %15'e yükselmiştir. Eylül 2011'de ise bu oran %13,5 olarak gerçekleşmiştir. Türk bankacılık sektöründe yaşanan bu hızlı küreselleşme, birleşme ve devralma işlemleri sonucunda gerçekleşmiştir. Türkiye, gelişmekte olan ülke ekonomileri arasında en büyük özelleştirme, birleşme ve devralma işleminin yapıldığı ülkelerden birisi olmuştur.

2007'de ABD konut sektöründe başlayan ve 2009'un sonlarına kadar süren küresel finans krizinde Türk bankaları diğer ülke bankalarına göre daha az etkilenmiştir. Daha az etkilenmede, 2002-2007 döneminde yeniden yapılandırma programının kararlılıkla uygulanması sonucunda, Türk bankalarının sermaye yapısı güçlenirken, risklerinin eskisine göre düşük olmasının rolü büyük olmuştur.

SIRA SİZDE 6 **Türk bankacılık sistemi küreselleşme olgusundan nasıl etkilenmiştir?**

www.hedefaof.com

Özet

Tarihte bankacılık M.Ö. 3500 yıllarında Sümerler'de ve Babil İmparatorluğu'nda ticari ilişkilerle birlikte doğmuştur. Bu dönemde bankacılık işlemleri dini yapıların çevresinde ve rahipler tarafından yapılmaktaydı. Sümerler'de Maket olarak adlandırılan bu kuruluşlar, bilinen ilk banka niteliğindeki kuruluşlardır. Modern anlamda ilk banka 1609 yılında Amsterdam'da Amsterdam Bankası adıyla kurulmuştur.

Yeniçağda ticaretin gelişimesiyle birlikte sermaye talebi artmıştır. Bu dönemde Venedikte Venedik Bankası, İngiltere'de ilk merkez bankası olarak kabul edilen İngiltere Bankası, Fransa'da Fransız Emisyon Bankası kurulmuştur.

ABD'de modern ticari bankacılık 1782 yılında kurulan Bank of North America ile başlamıştır. 1791 yılında Bank of The United Stated kurulmuş, 1907 yılında bankacılık sistemi ABD Merkez Bankası ile olgunluğa ulaşmıştır. 1929 yılında Amerika tarihinde en yıkıcı kriz yaşanmıştır. Kriz, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sona ermiş; büyük krizle birlikte klasik liberal ekonomi anlayışı terk edilmiştir.

Bretton Woods para sisteminin çökmesi sonrasında bankacılık sektöründe önemli değişiklikler olmuştur. Bu yıllarda bilgisayar teknolojilerinde, internet bankacılığında, bireysel bankacılık ve elektronik bankacılık hizmetlerinde hızlı gelişim görülmüştür. Aynı zamanda sermayesi çeşitli devletlere ait olan, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslarüstü para ve kredi kurumları ortaya çıkmıştır.

2000'li yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerin ve liberalleşme uygulamalarındaki artışların da etkisiyle küresel çapta finansal krizlerle daha sık karşılaşılır olmuştur. Küreselleşmenin bir sonucu olarak yabancı sermayeli banka sayısında büyük artışlar görülmüştür.

Türkiye'de bankacılığın tarihsel gelişimini Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere iki ana döneme ayırarak incelemek gerekir. Cumhuriyet öncesi dönemde ilk önce sarraflar, mudaraba ve para vakıfları banka fonksiyonlarını yerine getirmiş, daha sonra İstanbul Bankası, Osmanlı Bankası ve diğer yabancı ve yerli bankaların kurulması ile bu dönemin sonuna gelinmiştir. Ülkemizde gerçek anlamda banka olarak nitelendirilecek ilk banka İstanbul Bankası'dır. Avrupalı sermayedarlara yeterli güvence sağlandığından bu yıllarda çok sayıda yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Osmanlı Bankası'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına kadar kurulan diğer yabancı sermayeli bankaların esas faaliyet konusu, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış borçlarını yönetmekti.

Cumhuriyet ile birlikte Türkiye'de bankacılık daha kurumsal ve daha düzenli bir yapıya kavuşmuştur. Dünya ve ülke ekonomisindeki gelişmeler paralelinde bankacılık sektöründe de değişimler yaşanmıştır. Devletciliğin benimsendiği dönemde devlet bankaları, liberal politikaların benimsendiği dönemde özel bankalar, planlı ekonomiye geçildiği dönemde kalkınma ve yatırım bankaları kurulmuştur.

1990'lı yılların sonlarına doğru yapısal sorunlara yönelik alınan önlemlerin gecikmesi, enflasyonun yüksek olması ve iç talebin kontrol altına alınamaması sonucu ekonomik görünüm bozulmaya başlamış ve Kasım 2000 ve Şubat 2001'de bankacılık sektörü önemli iki sarsıntı geçirmiştir. Döviz kurları ve faiz oranları hızlı bir şekilde yükselirken bankacılık sektörü özkaynaklarının çok büyük bir kısmını kaybetmiştir.

2002-2007 döneminde yeniden yapılandırma programının kararlılıkla uygulanması ve dünya ekonomisindeki olumlu gelişmeler Türk bankacılık sektörünü olumlu etkilemiş ve bankaların sermaye yapısı güçlenirken, riskleri eskisine nazaran daha yönetilebilir hale gelmiştir. Bu nedenle 2007'de ABD'de konut sektöründe başlayan ve 2009'un sonlarına kadar süren küresel finans krizinde Türk bankaları diğer ülke bankalarına göre daha az etkilenmiştir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Tarihte ilk bankacılık hizmetlerinin yapıldığı dini yapılara ne ad verilmekteydi?

a. Maket

b. Banker

c. Mudaraba

d. Para vakıfları

e. Sarraf

2. İlk bankacılık uygulamaları hangi medeniyetlerde görülmüştür?

a. Mısır

b. Sümer ve Babil Medeniyetleri

c. Eski Yunan

d. Eski Roma

e. Fransa

3. Dünyada ilk olarak hangi olaydan sonra liberal ekonomik anlayış terk edilerek ulusal ekonomilerde merkezi hükümetlerin rolü artmıştır?

a. İkinci Dünya Savaşı

b. Birinci Dünya Savaşı

c. 1929 Büyük Kriz

d. 1907 ABD Merkez Bankasının Kurulması

e. 1997 Asya Krizi

4. Osmanlı İmparatorluğu'nda devlete ait paraların korunduğu yerlere verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

a. Hazine-i hümayun

b. Taş bedesten

c. Mahsen

d. Darphane

e. Mudarabe

5. Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulan gerçek anlamda ilk banka aşağıdakilerden hangisidir?

a. 1854 Türkiye İş Bankası

b. 1852 Emlak ve Eytam Bankası

c. 1847 İstanbul Bankası

d. 1907 Bank de France

e. 1917 Ziraat Bankası

6. Türkiye'de ilk Beş Yıllık Sanayi Planı hangi dönemde uygulanmaya konulmuştur?

a. Kamu bankaları dönemi

b. Serbestleşme dönemi

c. Özel bankalar dönemi

d. Yeniden yapılandırma dönemi

e. Planlı dönem

7. Türkiye ekonomisinde **ithal ikameci politika** hangi dönemde benimsenmiştir?

a. Kamu bankaları dönemi

b. Serbestleşme dönemi

c. Özel bankalar dönemi

d. Yeniden yapılandırma dönemi

e. Planlı dönem

8. 24 Ocak 1980'de yürürlüğe konulan **Ekonomik İstikrar Politikası** aşağıdaki seçeneklerden en çok hangisine ağırlık vermektedir?

a. Piyasa mekanizması

b. Düzenleyici otorite

c. Planlama

d. Kamu teşebbüsleri

e. Kontrol

9. Açık piyasa işlemlerini hangi kurum yapar ve/veya bu işlemlere aracılık eder?

a. İMKB

b. TCMB

c. TMSF

d. BDDK

e. TBB

10. Dolaylı yabancı sermaye yatırımı biçiminde, çok hızlı ve ani olarak hareket eden, gittiği ülkedeki iktisadi ve siyasi gelişmelere duyarlı olan ve bu nedenle o ülkede istikrarsızlığa yol açabilen para aşağıdakilerden hangisidir?

a. Dolaylı para

b. Nakit para

c. Sıcak para

d. Spot para

e. Doğrudan para

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise "Dünya'da Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. b Yanıtınız yanlış ise "Dünya'da Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. c Yanıtınız yanlış ise "Dünya'da Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. a Yanıtınız yanlış ise "Dünya'da Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. c Yanıtınız yanlış ise "Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. a Yanıtınız yanlış ise "Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. e Yanıtınız yanlış ise"Planlı Dönem (1961-1980)" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. a Yanıtınız yanlış ise "Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. b Yanıtınız yanlış ise "Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1981-2001)" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. c Yanıtınız yanlış ise "Yeniden Yapılandırma Dönemi (2002-2011)" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

1929 yılında yaşanan büyük kriz, tüm batılı ülkeleri etkileyen ve bu ülkelerde ekonomik gerilemeye neden olan bir krizdir. İkinci Dünya Savaşının başlamasına kadar süren bu krizden sonra ülke ekonomilerinde merkezi hükümetin rolü artmaya başlamıştır. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde bankalar arasındaki farklar daha belirgin hale gelerek az gelişmiş ülkelerde kalkınma bankaları kurulmuştur. Gelişmiş ülkelerde ise devlet sermayesi ile uluslarüstü para ve kredi kurumları kurulmuştur.

Sıra Sizde 2

Küreselleşme, uluslararası düzlemde yaygınlaşmış iktisadi etkinliklerin işlevsel anlamda birbirlerine eklemlenmesidir. Bu kavramın içinde malların, hizmetlerin, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımı vardır. Gelişmekte olan ülke ekonomileri hem serbest dolaşım anlamında hem de bankacılık faaliyetlerinin yabancılaşması anlamında bu olgudan etkilenmektedir. Küreselleşme ile birlikte gelişmekte olan ülkelerin yabancı kredi olanakları artmıştır. Aynı zamanda bu ülkelere yabancı sermayeli bankalar faaliyet göstermeye başlamış ve bu ülkelerdeki bankacılık sisteminin rekabet yapısını ve faaliyet çeşitliliğini etkilemiştir.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde 3

Cumhuriyet öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk önce sarraflar, mudaraba ve para vakıfları banka fonksiyonlarını yerine getirmiştir. Ayrıca İstanbul Emniyet Sandığı da kredi ve mevduat işlevlerini yerine getirmiştir.

Sıra Sizde 4

Planlı dönemde yeni yabancı banka ve bazı özel durumlar dışında yeni ticaret bankası kurulmasına izin verilmemiştir. Amaç sınırlı olan kaynakların belirlenen sektörlere sınırlı rekabet ortamında mevcut bankalar aracılığıyla 5 yıllık kalkınma planlarında belirtilen şekilde dağıtılması olmuştur.Böyle bir ortamda faaliyet gösteren özel sektör bankaları şube sayılarını artırmaya yönelmişlerdir. Daha fazla mevduat toplamaları amacıyla bankaların şube sayılarını artırmaları teşvik edilmiş, küçük bankalar da sabit maliyetlerini azaltmak adına birleşme faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Sıra Sizde 5

Küreselleşme sürecinde Türkiye bankacılık sisteminde yabancı sermayenin payı sürekli olarak artmıştır. Türk bankacılık sektöründe yaşanan bu hızlı küreselleşme, birleşme ve devralma işlemleri sonucunda gerçekleşmiştir.

www.hedefaof.com

Yararlanılan Kaynaklar

(2008). **50.Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi 1958-2008**. Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:262, İstanbul.

(2010). **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler.** BDDK Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı. Sayı:5, Yıl:2010.

Apak, Sudi ve Aykut Tavşancı(2008). Türkiye'de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikalarıyla Uyumu. **Maliye Finans Yazıları.** Yıl:22, Sayı:80, s.33-53.

Çoşkun, Metin(2008).**Bankacılık Uygulamaları.** (Editör: Nurhan Aydın).TC. Anadolu Üniversitesi Yayını No:1711, Açıköğretim Fakültesi Yayını no:893, Eskişehir.

Balı, Selçuk ve Ahmet Büyükşalvarcı (2011). **1630'dan 2010'a Finansal Krizler Tarihi: Balonlar, Panikler, Buhranlar ve Küresel Finansal Kriz.** Çatı Kitapları, İstanbul.

BDDK (2006). **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Kapsamlı Versiyon).** (BIS çeviri)

Demir, Faruk v.d. (2008). CRD/ Basel II Ülke Uygulamaları, **BDDK Çalışma Tebliği,** Sayı:1, Ocak.

Devlet Planlama Teşkilatı (2007). **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Finansal Hizmetler.** Yayın No: DPT 2704- ÖİK:659, Ankara.

Erdönmez, P.Ataman (2003). Türkiye'de 2001 Yılındaki Mali Kriz Sonrasında Kurumsal Sektörde Yeniden Yapılandırma. **Bankacılar Dergisi.** Sayı 47.

Ergüneş, Nuray (2008). **Bankalar, Birikim, Yolsuzluk 1980 Sonrası Türkiye'de Bankacılık Sektörü.** Sosyal Araştırmalar Vakfı, 1. Basım, İstanbul.

Parasız, İlker (2009). **Para Banka ve Finansal Piyasalar**.9. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Tarlan, Selim (1986). **Tarihte Bankacılık.** Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın no:1986/283.

Yıldıran, Mustafa (2010). **İşletme Finansının Küreselleşmesi.** Hiperlink Yayınları, İstanbul.

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/egm/b001000.html (11.11.2011)

http://www.tcmb.gov.tr/yeni/mevzuat/PIYASALAR/genelge.pdf (29.11.2011)

http://www.tmsf.org.tr/default.html (15.11.2011)

www.hedefaof.com

4

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Türk finans sektöründe bankaların konumunu açıklayabilecek,
- Türk finans sektöründeki bankaları türleri itibarıyla sınıflandırabilecek ve konumlarını açıklayabilecek,
- Bankaların aktif ve pasif faaliyetleri ile diğer bankacılık faaliyetlerinin tür ve büyüklüklerini açıklayabilecek,
- Bankaların verimliliklerini karşılaştırabilecek,
- Bankaların finansal sağlamlık göstergelerini yorumlayabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Mevduat Bankası
- Katılım Bankası
- Kalkınma ve Yatırım Bankası
- Kamu Sermayeli Banka
- Özel Sermayeli Banka
- Yabancı Sermayeli Banka
- Kredi
- Takibe Dönüşüm Oranı
- Menkul Değer
- Mevduat
- Sermaye Yeterliliği Rasyosu
- Likidite

İçindekiler

- Giriş
- Türleri İtibariyle Bankalar
- Bankaların Faaliyetleri
- Bankaların Görünümü

www.hedefaof.com

Türk Finans Sektöründe Bankacılık Sistemi

GİRİŞ

Türk finans sektörünün başlıca oyuncuları, Merkez Bankası, bankalar, banka dışı mali kuruluşlar (faktoring, finansal kiralama, tüketici finansman şirketleri ile varlık yönetim şirketleri), sigortacılık şirketleri ve sermaye piyasası kuruluşlarıdır. 2011 yılı Eylül ayı itibariyle, finans sektörünün aktif toplamı yaklaşık ₺1.560 milyar'dir. Bankaların aktif toplamı ise yaklaşık ₺1.214 milyar'dir. Bu verilere göre bankaların finans sektörü içindeki payının %77,8 olduğu görülmektedir. İkinci sırada %9,6 ile TCMB, üçüncü sırada ise %2,6 ile portföy yönetim şirketleri yer almaktadır. Görüldüğü gibi ülkemizde bankalar finans sektöründe ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Tablo 4.1: Türk Finans Sektöründe Bankaların Ağırlığı

(Milyar ₺)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Eyl.11
Bankalar	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5	834,0	1.006,0	1.213,7
Finans Sektörü	315,9	382,8	455,2	591,5	697,8	806,5	972,4	1.095,2	1.324,2	1.559,8
Bankaların Payı	**%67,3**	**%65,2**	**%67,3**	**%68,8**	**%71,6**	**%72,1**	**%75,3**	**%76,2**	**%76,0**	**%77,8**

Finansal hizmetlere erişim kanalları da bankaların kontrolündedir. Tablo 4.2.'den görüleceği gibi ATM sayısı ile birlikte banka şubelerinin sayısı diğer finansal kuruluşların toplam şube sayısının yaklaşık 2,5 katıdır. Sektörün en fazla sayıda personel istihdam eden kuruluşları da yine bankalardır. Zira finans sektöründeki her 10 kişiden 9'u bankalarda çalışmaktadır.

Tablo 4.2: Finansal Hizmetlere Erişim Kanalları

Adet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Eyl.11
Banka Şubeleri	6.568	7.302	8.122	9.304	9.581	10.000	10.546
Sigortacılık Şubeleri	14.453	15.322	15.695	v.y.	v.y.	v.y	16.386
Aracı Kurumların Şubeleri	234	246	231	185	157	161	167
Banka Dışı Mali Kuruluş	-	-	-	41	45	45	54
Banka Personeli	138.724	150.966	167.760	182.665	184.205	190.586	194.198
Sigortacılık Personeli	12.837	15.156	14.950	16.007	13.953	15.863	15.468
Aracı Kurum Personeli	5.916	5.898	5.861	5.102	4.715	4.948	5.085
Banka Dışı Mali Kuruluş	-	-	-	4.980	4.751	5.394	5.772
Banka ATM	14.836	16.513	18.795	21.953	23.952	26.680	30.310
v.y.: Veri yok							

Kaynak: BDDK, 2011:19.

www.hedefaof.com

TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Türkiye'de bankacılık sektörü; banka ve şube sayısı, çalışan sayısı, bilanço büyüklüğü ve sektör payları açısından incelenebilir.

Banka ve Şube Sayısı

Türkiye'de 2012 yılı Şubat ayı itibarıyla 48 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalardan 31'i mevduat bankası, 4'ü katılım bankası, 13'ü ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarının 3'ü kamu sermayeli, 12'i özel sermayeli, 16'ı yabancı sermayeli banka görünümündedir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu bünyesinde bulunan 1 adet Fon Bankası, özel bankalar arasında gösterilmiştir. Katılım bankalarının ise 1'i özel sermayeli iken 3'ü yabancı sermayeli banka statüsündedir. Görüldüğü gibi sistemdeki 35 banka doğrudan fon toplama yetkisine sahip, 13'ü ise dolaylı fon toplama yetkisine sahip bankalardan oluşmaktadır.

DİKKAT **Gerek aktif gerekse kredi büyüklüklerine göre % 96,9'luk pay ile hakim banka türü doğrudan fon toplama yetkisine sahip bankalardır. Bunlar içinde de ağırlıklı paya sahip banka türü mevduat bankalarıdır.**

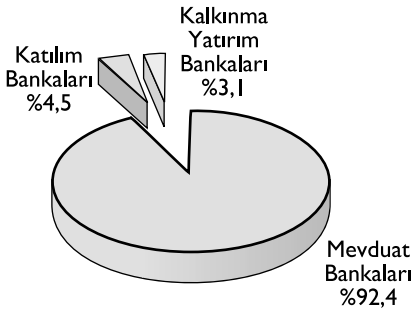

Grafik 4.1: Aktif Büyüklükleri İtibarıyla Banka Türleri (Eylül 2011)

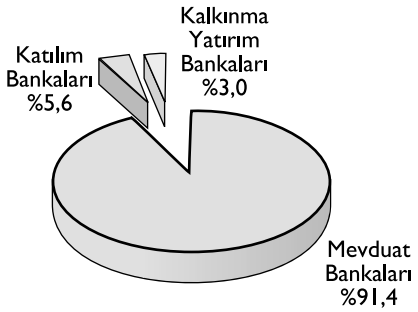

Grafik 4.2: Kredi Büyüklükleri İtibarıyla Banka Türleri (Eylül 2011)

Türk finans sektöründe faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlar itibarıyla uzman banka türlerinin neredeyse tamamı görülebilmektedir. Diğer bir ifade ile T.C. Ziraat Bankası gibi tarım sektöründe yoğunlaşmak üzere kurulmuş, T.Halk Bankası, Şekerbank gibi kooperatif bankası şeklinde ortaya çıkmış ya da T.İhracat Kredi Bankası gibi münhasıran ihracat-ithalat işlemlerine aracılık eden veya Takasbank gibi takas-teslim bankası şeklinde örgütlenmiş bankalar ile karşılaşılabilmektedir. Ancak, Tablo 4.3'de verilen şube sayısının gelişimi, müşterilerin niteliği itibarıyla uzmanlaşmaya gidildiğini, özellikle mevduat bankalarında perakendeci bankacılığa yönelik bir iş modelinin uygulandığını, kalkınma ve yatırım bankalarında ise beklenildiği gibi toptancı bankacılık ağırlıklı çalışıldığını göstermektedir.

2002 yılında bankalar yaklaşık 6.000 şube ile faaliyet gösterirken, 2011 yılı sonunda bankaların şube sayısı 10.000'i aşmıştır. Bu artışın yaşanmasında ekonomide yeniden başlayan büyüme süreci ve bankalar arasındaki artan rekabet etkili olmuştur. Mevduat bankaları içinde kamu bankalarının şube sayısındaki artış dikkat çekicidir. Aynı dönemde katılım bankalarının şube sayısındaki artış ise sektör ortalamasının oldukça üzerinde olmuştur.

www.hedefaof.com

Tablo 4.3: Banka ve Şube Sayısının Gelişimi (2002-Eylül 2011)

	Mevduat Bankaları						Katılım Bankaları***				Kalkınma Yatırım Bankaları		TOPLAM	
YIL	Kamu		Özel**		Yabancı		Özel		Yabancı					
2002	**3**	2.019	**22**	3.862	**15**	206	**2**	55	**3**	93	**14**	19	**59**	6.254
2003	**3**	1.971	**20**	3.769	**13**	209	**2**	78	**3**	110	**14**	17	**55**	6.154
2004	**3**	2.149	**19**	3.730	**13**	209	**2**	110	**3**	146	**13**	18	**53**	6.362
2005	**3**	2.035	**18**	3.800	**13**	393	**2**	125	**3**	165	**13**	19	**52**	6.537
2006	**3**	2.149	**15**	3.583	**15**	1.072	**1**	91	**3**	264	**13**	45	**50**	7.204
2007	**3**	2.203	**12**	3.626	**18**	1.741	**1**	118	**3**	304	**13**	48	**50**	8.040
2008	**3**	2.416	**12**	4.291	**17**	2.034	**1**	143	**3**	387	**13**	49	**49**	9.320
2009	**3**	2.530	**12**	4.391	**17**	2.062	**1**	158	**3**	402	**13**	44	**49**	9.587
2010	**3**	2.744	**12**	4.583	**17**	2.096	**1**	175	**3**	432	**13**	42	**49**	10.072
2011*	**3**	2.904	**12**	5.010	**16**	1.911	**1**	195	**3**	485	**13**	41	**48**	10.546

Koyu ile gösterilenler banka sayısını, diğeri ise şube sayısını ifade etmektedir.

* Eylül 2011 itibarıyla

** TMSF kontrolündeki bankalar özel sermayeli mevduat bankaları içerisinde dikkate alınmıştır.

*** 2006 yılına kadar özel finans kurumu ünvanı ile faaliyet göstermişlerdir.

Kaynak: TBB, 2011:75; http://www.tkbb.org.tr ; http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx

Sermaye yapısı itibarıyla doğrudan fon toplama yetkisine sahip olan gerek mevduat gerekse katılım bankalarında Tablo 4.3.'den görüleceği gibi 2006 yılından itibaren sayısal olarak özel sermayeli banka sayısındaki azalışa karşın yabancı sermayeli banka sayısı artmaya başlamıştır.

DİKKAT **Faaliyet gösterdikleri coğrafya kriteri dikkate alındığında toplam 20 bankanın (15 mevduat, 2 katılım, 3 kalkınma-yatırım bankası olmak üzere) uluslararası banka, 28 bankanın da yerel banka statüsünde değerlendirilebileceği görülmektedir. Faaliyet gösterilen coğrafya sayısı 26 farklı ülkeye karşılık gelmektedir. Bunlardan 5'i kıyı bölgesidir. Bu bölgelerde 5'i sınır dışı banka, 12'sinde ise sınır dışı şube statüsünde örgütlenmeye gidilmiştir.**

Çalışan Sayısı

Şube sayısındaki artışa parelel olarak bankalarda çalışan sayısında da artış yaşanmaktadır. 2005 yılında bankacılık sektöründe 138.724 kişi çalışırken, bu sayı 2011 sonunda 195.000'e ulaşmıştır. Bu dönemde personelini en fazla artıran bankalar katılım bankaları olmuştur.

Tablo 4.4: Bankacılık Sektöründe Çalışan Sayısı

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Banka Pers.	**138.724**	**150.966**	**167.760**	**182.665**	**184.205**	**190.586**	**195.292**
Mevduat Bnk.	127.851	138.599	153.212	166.326	167.063	172.552	176.600
Kal. ve Yat. Bank.	5.126	5.255	5.361	5.307	5.340	5.368	4.841
Katılım Bank.	5.747	7.112	9.187	11.032	11.802	12.666	13.851

Kaynak: Finansal Piyasalar Raporu, BDDK, Sayı 23, Eylül 2011.

Bilanço Büyüklüğü

2011 yılı sonunda 2005 yılına göre toplam aktifler %199 oranında artış göstermiştir. 2005 yılında, bankacılık sistemi aktif toplamının GSYİH'a oranı %62,5 iken 2011 yılında bu oran %100'ü aşmıştır. Bankacılık sistemindeki büyümenin başlıca nedenleri, hızlı ekonomik büyüme ve piyasa beklentilerinin olumlu yönde sürmesi, uluslararası piyasadan borçlanma imkânlarının devam etmesi, ₺'e olan güçlü talep, öz kaynakların güçlendirilmesi ve rekabetin güçlenmesidir.

www.hedefaof.com

Tablo 4.5: Bankacılık Sektörü Aktif Toplamı

(Milyon ₺)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Mevduat Bnk.	385.104	410.192	542.292	682.937	771.512	930.947	1.119.911
Kamu	124.486	143.362	163.585	207.702	249.976	298.064	342.430
Özel	239.902	266.830	294.372	370.437	414.048	497.311	619.190
Yabancı	20.716	59.324	84.335	104.798	107.488	135.572	158.291
Kal. ve Yat. Bnk.	12.867	15.341	18.879	22.934	27.021	30.929	41.636
Katılım Bnk.	9.945	13.730	19.435	25.769	33.628	43.339	56.148
Toplam	**407.916**	**439.263**	**580.606**	**731.640**	**832.161**	**1.005.215**	**1.217.695**

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB

DİKKAT **Grafik 4.3 ve 4.4'den görüleceği gibi, gerek aktif gerekse kredi büyüklüğüne göre özel sermayeli bankalar ağırlıklı paya sahiptir. Ancak, doğrudan hisse edinimi ve İMKB'den hisse satın alım yoluyla oluşan pay sahipliği dikkate alınarak yapılan hesaplamaya göre yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğü itibarıyla payı % 41,9'a yükselmekte, özel sermayeli bankaların payı % 31,5'e, kamu sermayeli bankaların payı ise % 26,5'e gerilemektedir.**

SIRA SİZDE 1 **Mevduat bankalarının faaliyetlerine göre hangi banka türü olarak sınıflandırılabileceğini açıklayınız.**

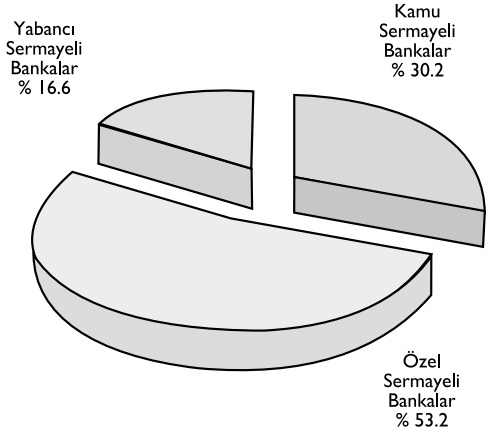

Grafik 4.3: Aktif Büyüklükleri İtibarıyla Sermaye Yapılarına Göre Bankalar (Eylül 2011)

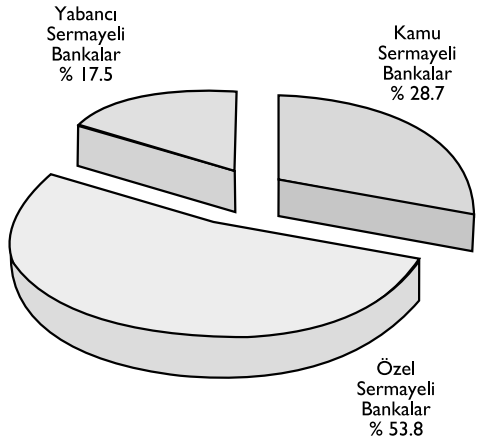

Grafik 4.4: Kredi Büyüklükleri İtibarıyla Sermaye Yapılarına Göre Bankalar (Eylül 2011)

SIRA SİZDE 2 **Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankalarda pay sahipliği ilişkisinin nasıl olduğunu açıklayınız.**

www.hedefaof.com

BANKALARIN FAALİYETLERİ

Bankaların faaliyetleri; bankacılık işlemleri, sermaye piyasası işlemleri, sigortacılık işlemleri ve diğer işlemler başlıkları altında toplanabilir. Mevduat bankaları, finansal kiralama işlemleri dışındaki tüm işlemleri yapmaktadırlar. Katılım bankaları mevduat toplayamamakta diğer tüm işlemleri yapmaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise mevduat ve katılım fonu kabulü dışındaki tüm işlemlere aracılık etmektedir.

Tablo 4.6: Bankacılık Lisansına Konu Temel Faaliyetlerin Görünümü

		Mevduat Bankası	**Katılım Bankası**	**Kalkınma ve Yatırım Bankası**
Bankacılık İşlemleri	Mevduat kabulü	√		
	Katılım fonu kabulü		√	
	Kredi verme islemleri	√	√	√
	Ödeme, fon transferi ve tahsilât işlemleri	√	√	√
	Kambiyo senetlerinin istirası işlemleri	√	√	√
	Saklama hizmetleri	√	√	√
	Ödeme vasıtalarına ilişkin işlemler	√	√	√
	Kambiyo işlemleri; para piyasası araçları, kıymetli maden alımı, satımı, emanete alınması	√	√	√
	Garanti işleri	√	√	√
	Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık	√	√	√
Sermaye Piyasası İşlemleri	Vadeli islem ve opsiyon sözlesmelerinin, finansal araçların alımı, satımı ve aracılık	√ (17/32)*	√	√(3/13)*
	Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü	√(29/32) *	√	√(11/13)*
	Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satısına aracılık işlemleri	√	√	√(5/13)*
	İhraç edilmis olan sermaye piyasası araçlarının alım satımına aracılık işlemleri	√(30/32) *	√	√(11/13)*
	Yatırım danısmanlığı işlemleri	√	√	√(4/13*)
	Portföy isletmeciliği ve yönetimi	√	√	√(5/13)*
	Piyasa yapıcılığı	√	√	√
	Saklama hizmetleri	√	√	√
Sigortacılık İşlemleri	Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri	√	√	√
Diğer	Faktöring ve forfaiting işlemleri	√	√	√
	Finansal kiralama işlemleri		√	√

* Grupta yer alan bankalardan kaçının SPK tarafından verilen yetki belgesi bulunduğunu göstermektedir.

Kaynak: BDDK, 2010:9.

Her ticari kuruluş için geçerli olduğu gibi bankaların faaliyetleri hakkında da bir fikir edinebilmek için finansal raporlarına bakılmalıdır. Finansal raporlar ise bilanço, gelir tablosu gibi finansal tablolar ile bahse konu tabloların hazırlanmasında esas alınan muhasebe ve finansal raporlama standartlarına göre verilen ve kamu otoriteleri tarafından yapılması zorunlu tutulan açıklamalardan oluşmaktadır.

Aktif Faaliyetler

Aşağıdaki grafikten görüleceği gibi bankaların aktif faaliyetlerinin bütününü gösteren bilançolarının büyüklüğünün Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya (GSYH) oranı 2005 yılından itibaren her yıl artan bir seyir izlemiştir. Bankaların aktif büyüklüğü, 2011 yılında da GSYH'yı aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır.

www.hedefaof.com

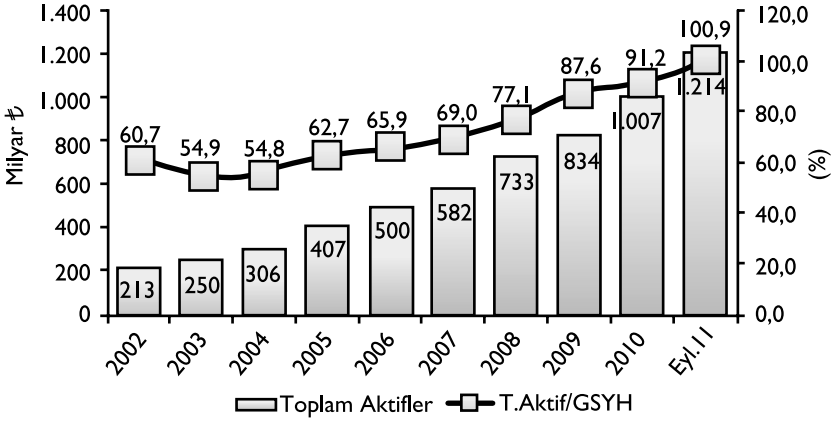

Grafik 4.5: Bilanço Büyüklüğü GSYH Karşılaştırması

Bankaların aktif değerleri; likit aktifler, menkul kıymetler, krediler ve diğer aktiflerden oluşmaktadır.

Bankalar 2004 yılından itibaren menkul değer yatırımlarını azaltmaya başlamıştır. Diğer bir ifade ile aracılık fonksiyonunun gereği olan kredi kullandırımına yönelmişlerdir. Kredilerin aktif içindeki payı 2008 yılında % 50'yi aşan bir düzeye çıkmıştır. Küresel krizin etkisiyle 2009 yılında gerileme yaşanmış olmakla birlikte kredi kullandırım faaliyetinin büyüklüğü Eylül 2011'de % 55'e yaklaşan düzeylere ulaşmıştır. Kredi kullandırımındaki artışa paralel olarak bilanço büyüklüğünün GSYİH'ya oranının arttığı görülmektedir.

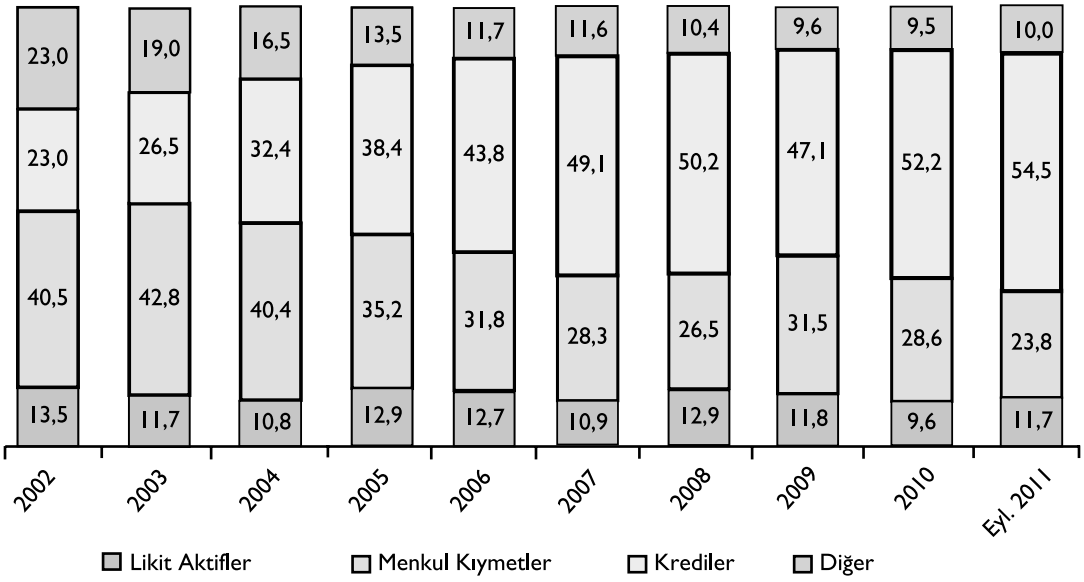

Grafik 4.6: Aktif Yapısının Gelişimi (%)

Bankaların ihtiyatlı hareket ederek aktiflerinin en az % 10'una yakınını likit aktif niteliğindeki yatırımlardan oluşturdukları görülmektedir.

Kredi Kullandırımı

Grafik 4.7.'den görüleceği gibi kredi kullandırımları içinde kurumsal/ticari nitelikli krediler ağırlıklı paya sahiptir.

www.hedefaof.com

DİKKAT **KOBİ kredileri de dahil edilerek bir hesaplama yapıldığında kredi portföyünün 2/3'lük kısmının reel sektörün finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.**

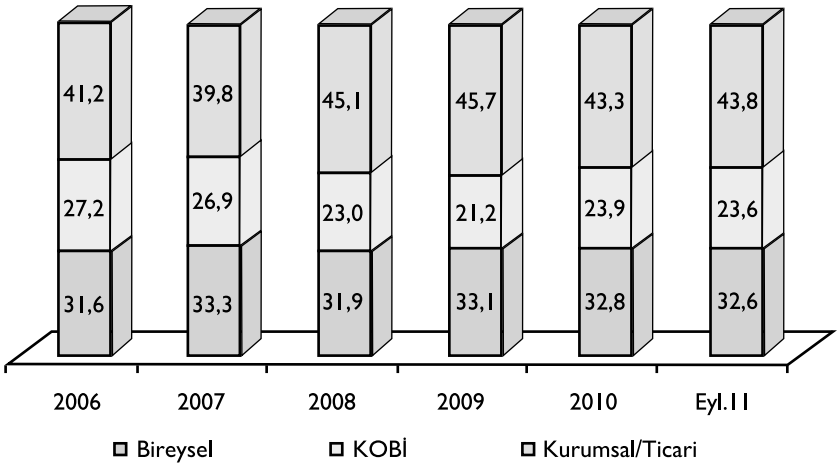

Grafik 4.7: Kredi Türlerinin Gelişimi (%)

Para cinsleri itibarıyla ise 2002 yılında Yabancı Para (YP) cinsinden kullandırılan kredi kullandırımına ağırlık verildiği ancak 2003 yılından itibaren Türk Parası (TP) kredi kullandırımına yönelindiği dikkati çekmektedir. Son yıllardaki gelişim trendine bakıldığında kredilerin % 25 ile % 30'luk kısmının YP cinsinden kullandırılmakta olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

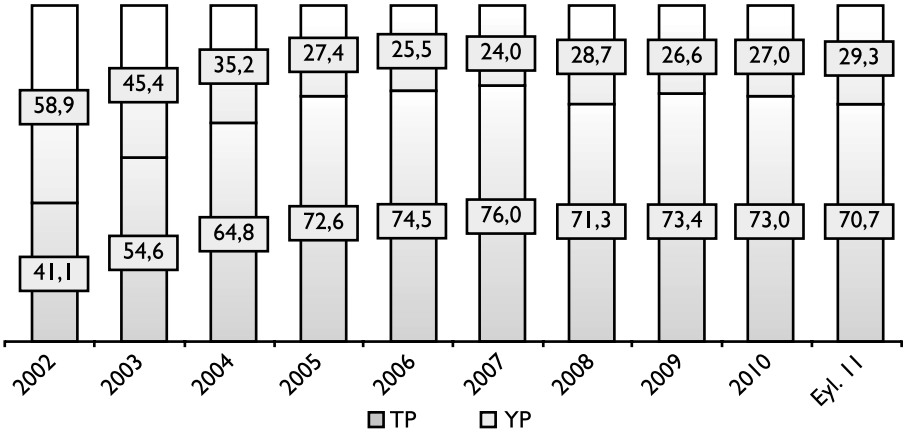

Grafik 4.8: Para Cinsi İtibarıyla Kredilerin Gelişimi (%)

KOBİ kredilerinin dağılımına bakıldığında, tutar olarak orta büyüklükteki işletmelere kullandırılan kredilerin ağırlıklı paya sahip olduğu görülmektedir. Ancak, muhatap olunan müşteri sayısı itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında da kredi kullandırılan mikro büyüklükteki işletme sayısının oldukça fazla olduğu sonucuna varılmaktadır.

www.hedefaof.com

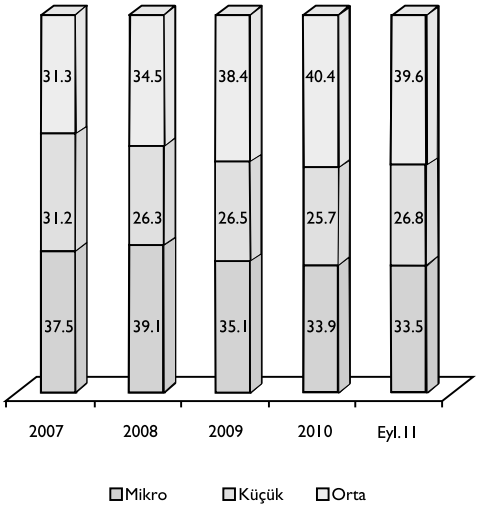

Grafik 4.9: Ölçek Büyüklüğüne Göre KOBİ Kredilerinin Gelişimi (%)

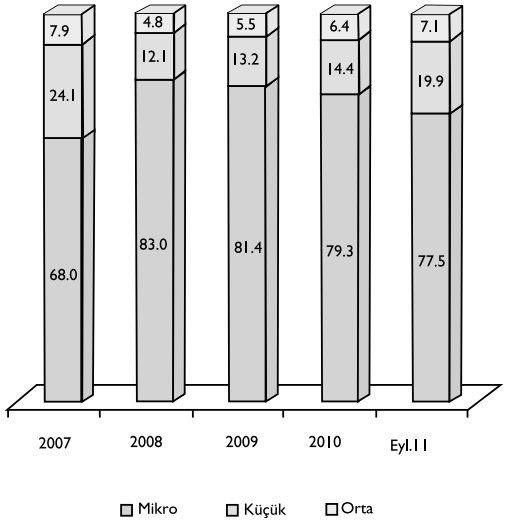

Grafik 4.10: Müşteri Sayısına Göre KOBİ Kredilerinin Gelişimi (%)

Bireysel kredi müşteri sayısı 40,8 milyon kişiyi aşmıştır. Bireysel krediler içinde en yüksek paya sahip olan kredi türü konut kredileridir. % 24,4'lük pay ile üçüncü sırada yeralmasına karşın kredi kartı alacakları yaklaşık 29 milyon kişi ile en çok sayıda müşteri kitlesinin muhatap alındığı bireysel kredi türünü oluşturmaktadır. Ayrıca, Eylül 2011 itibarıyla, taksitli, taksitsiz kredi kartı alacakları toplamının 1,9 katı büyüklüğünde de tahsis edilmiş ancak kullandırılmamış kredi kartı harcama limit taahhütü bulunmaktadır.

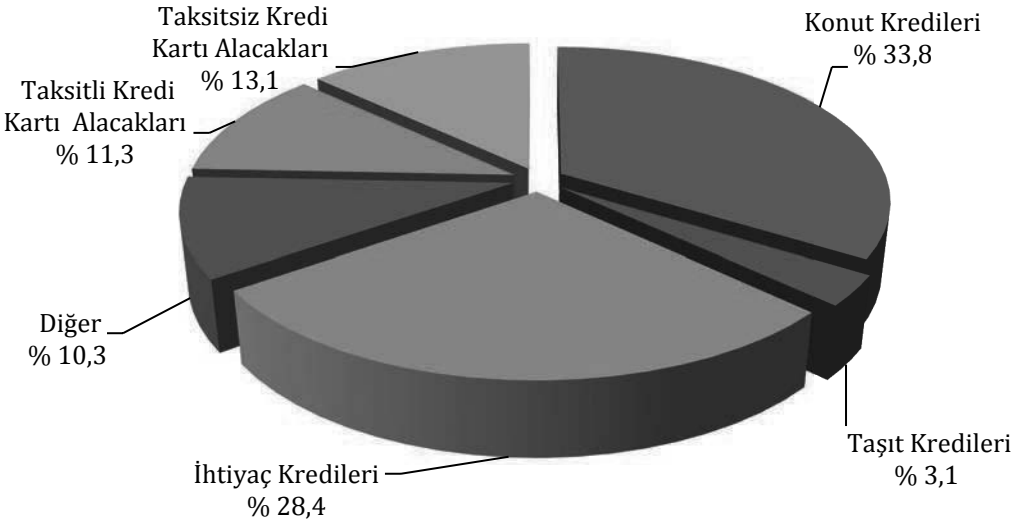

Grafik 4.11: Bireysel Kredilerin Dağılımı (Eylül 2011)

Sorunlu Krediler

Bir bankanın, müşterisine kredi kullandırmasından sonra üç olay meydana gelebilir: Birincisi; sözleşme şartlarına göre kredinin anapara ve faizi banka tarafından vadesinde tahsil edilir. İkincisi; kredi şartları banka ve müşteri yönünden tatminkâr olacak şekilde yeniden belirlenir. Üçüncüsü ise kredinin anapara ve faizlerinin, sözleşme şartlarına uygun olarak tahsili şüpheli hale gelir veya tahsil edilemez ve kredi sorunlu hale gelir. Sorunlu krediler;

www.hedefaof.com

1. Borçlusunun özkaynaklarının veya verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle tamamının tahsil imkânı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya

2. Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamış olan ve kredinin zafiyete uğramış olduğu kabul edilen veya mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen veya tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen veya

3. Anaparanın, faizin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren doksan günden fazla geciken veya

4. Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen veya vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan kredilerdir.

Bankaların geneli itibarıyla anapara ve faizinin tahsilinde sorun yaşanan kredilerin toplam kredilere oranı % 5,3 ile % 2,7 arasında seyretmiştir. Takibe dönüşüm oranı olarak adlandırılan bu oranın en yüksek olduğu banka türü yabancı sermayeli mevduat bankaları, en düşük olduğu banka türü ise kalkınma-yatırım bankalarıdır.

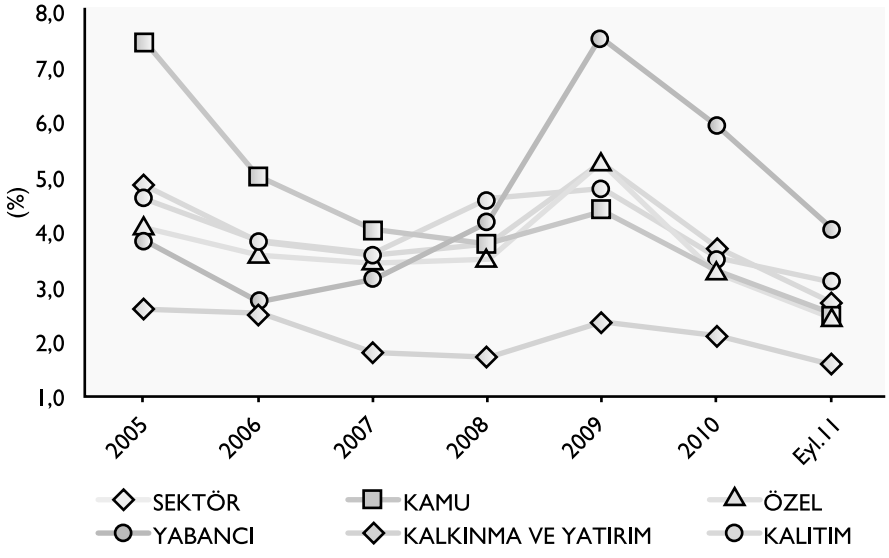

Grafik 4.12: Banka Türleri İtibarıyla Takibe Dönüşüm Oranının Gelişimi

Kredi türleri itibarıyla ayrıştırılarak bir değerlendirme yapıldığında ise son üç yıldır KOBİ kredilerinin tahsilatında en fazla sorun yaşanan kredi türü olduğu, bunları bireysel kredilerin izlediği gözlenmektedir.

www.hedefaof.com

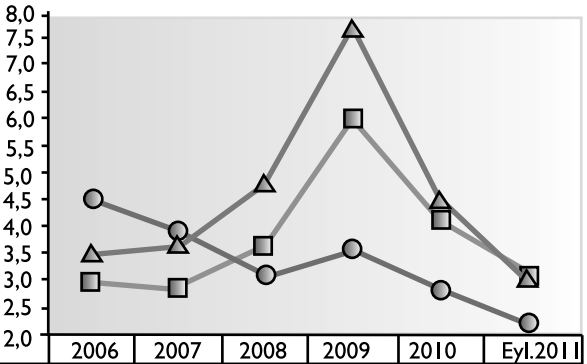

	2006	2007	2008	2009	2010	Eyl.2011
Bireysel Krediler	3,0	2,9	3,7	6,0	4,1	3,1
Kobi Kredileri	3,5	3,6	4,8	7,6	4,5	3,1
Kurumsal/Ticari Krediler	4,5	3,9	3,1	3,6	2,8	2,2

Grafik 4.13: Kredi Türleri İtibarıyla Takibe Dönüşüm Oranının Gelişimi

Bireysel kredilerde ise tahsilinde en fazla sorun yaşanan kredi türü kredi kartı kullanımından kaynaklanan alacaklardır. Zira tutar olarak tahsilinde sorun yaşanan kredi kartı alacakları bu nitelikteki bireysel kredilerin yarısından fazlasını oluşturan bir büyüklüktedir ve takibe dönüşüm oranı (TDO) da en yüksek bireysel kredi türüdür. Tahsilinde sorun yaşanan bireysel kredi portföyünde tutar itibarıyla taşıt kredileri, takibe dönüşüm oranına göre ise konut kredileri en az sorunlu kredi türü olarak öne çıkmaktadır.

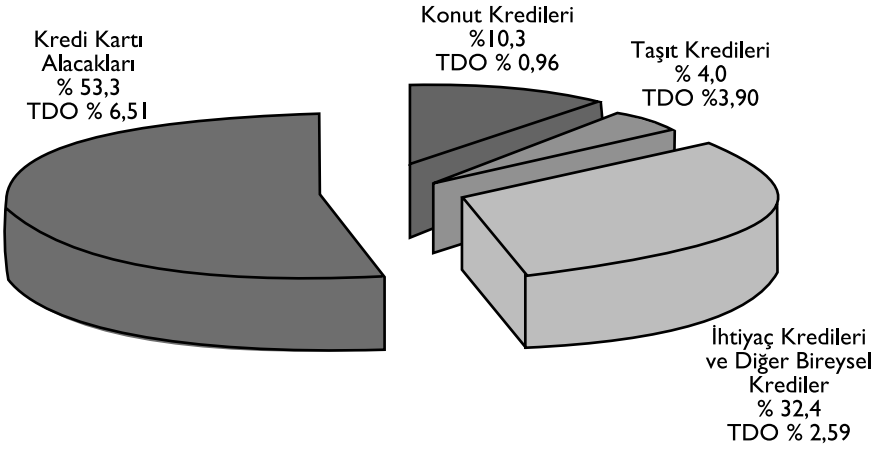

Grafik 4.14: Tahsilinde Sorun Yaşanan Bireysel Kredi Türlerinin Dağılımı ve

Takibe Dönüşüm Oranları (Eylül 2011)

Yakın İzlemedeki Krediler

Tahsilinde sorun yaşanma potansiyeli yüksek olan kredileri ifade eden yakın izlemedeki krediler ve diğer alacaklar;

1. Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde halihazırda herhangi bir sorun bulunmayan, ancak, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya

2. Anapara veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yeralan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının veya bir kısmının geri ödenmeme riski bulunan veya

www.hedefaof.com

3. Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak tahsil imkanı sınırlı kredi için gerekli gecikme süresi koşulunu taşımayan veya

4. Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan, krediler ve diğer alacaklardır.

Türleri itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında tahsilinde gecikme yaşanma potansiyeli en yüksek olan kredi türünün tüketici kredileri olduğu, bu kredileri işletme kredilerinin izlediği görülmektedir.

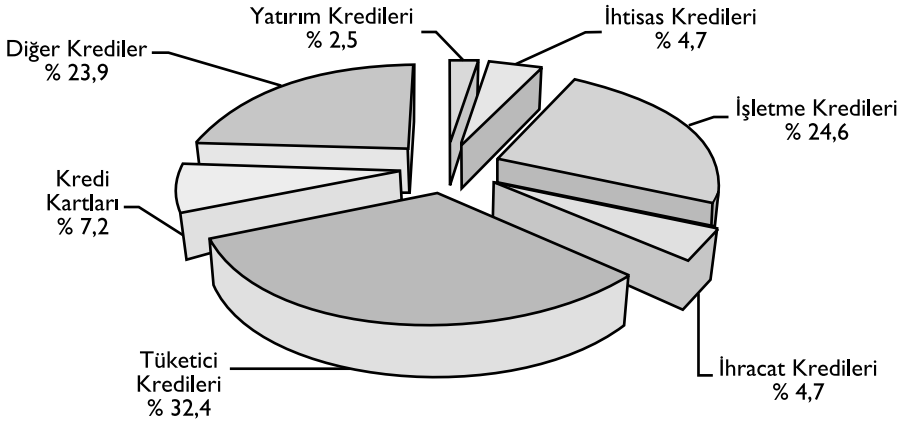

Grafik 4.15: Yakın İzlemedeki Kredilerin Dağılımı (Eylül 2011)

SIRA SİZDE 3 **Takibe dönüşüm oranının nasıl hesaplandığını ve yakın izlemedeki kredi teriminin ne ifade ettiğini açıklayınız.**

Menkul Değer Yatırımları

Bankaların 2005 yılından itibaren ikinci önemli yatırım kalemine dönüşmüş olan menkul değerlere yaptıkları yatırımlar değerlendirildiğinde portföyün ortalama 1/3'lük kısmının vadeye kadar elde etmek tutma yani yatırım amaçlı oluşturulduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

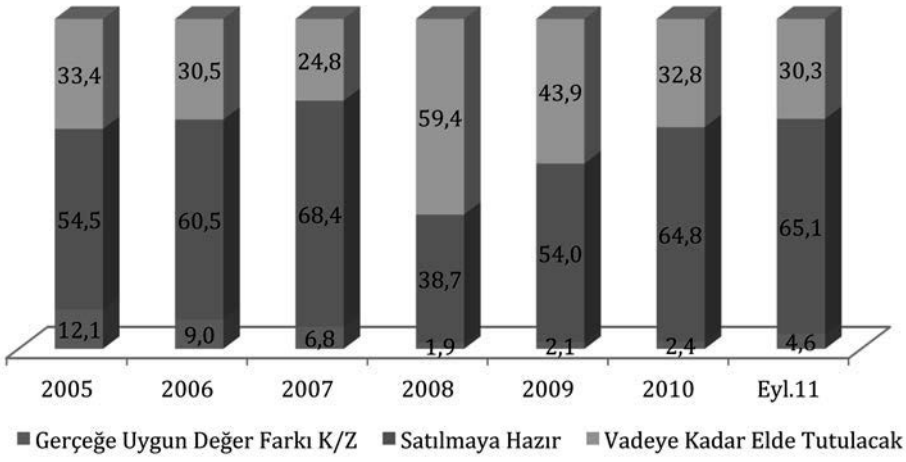

Grafik 4.16: Menkul Değer Yatırımlarının Niteliği (%)

www.hedefaof.com

DİKKAT **Menkul değerlerin büyük çoğunluğunun piyasadaki gelişmelerden kâr elde etmek ve/veya repo gibi yöntemler ile yeniden fonlamada kullanmak amacıyla edinildiği gözlenmektedir.**

Getirilerinin niteliği itibarıyla değerlendirildiğinde ise değişken faizli menkul değerlere yapılan yatırımlar azalırken sabit faizli menkul değerlere yapılan yatırımların arttığı görülmektedir.

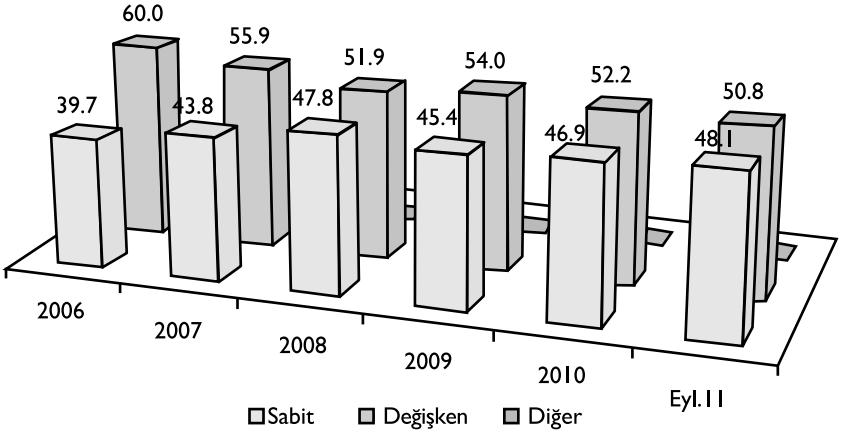

Grafik 4.17: Menkul Değer Yatırımlarının Getirisinin Niteliği (%)

Pasif Faaliyetler

Bankaların pasif değerleri; mevduat ve katılım fonu, yurtdışı bankalardan temin edilen borçlar, menkul kıymet ihraçları ve öz kaynaklardan oluşmaktadır.

Aşağıdaki grafikten görüleceği gibi doğrudan fon toplama yetkisine sahip mevduat ve katılım bankalarının hem sayı hem de aktif büyüklüğü itibarıyla ağırlıklı banka türü olması başlıca finansman kaynağının da mevduat ve katılım fonu gibi doğrudan toplanan fonlardan oluşmasına yol açmıştır. Ancak, 2011 yılında doğrudan toplanan fonların payında gerileme yaşanmıştır.

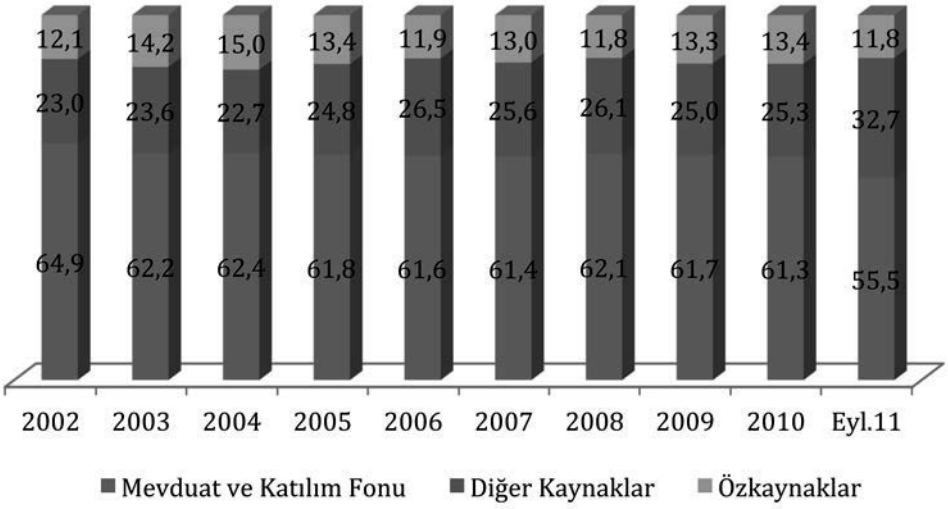

Grafik 4.18: Kaynakların Niteliği (%)

www.hedefaof.com

Doğrudan Fon Toplama

Yıllar itibarıyla değişmekle birlikte doğrudan toplanan fonların % 60 ile % 65 arasındaki kısmının TMSF güvencesine tabi olan tasarruf mevduatı ve katılım fonundan oluşmaktadır. Doğrudan toplanan bir diğer fon türü ise ticari mevduattır.

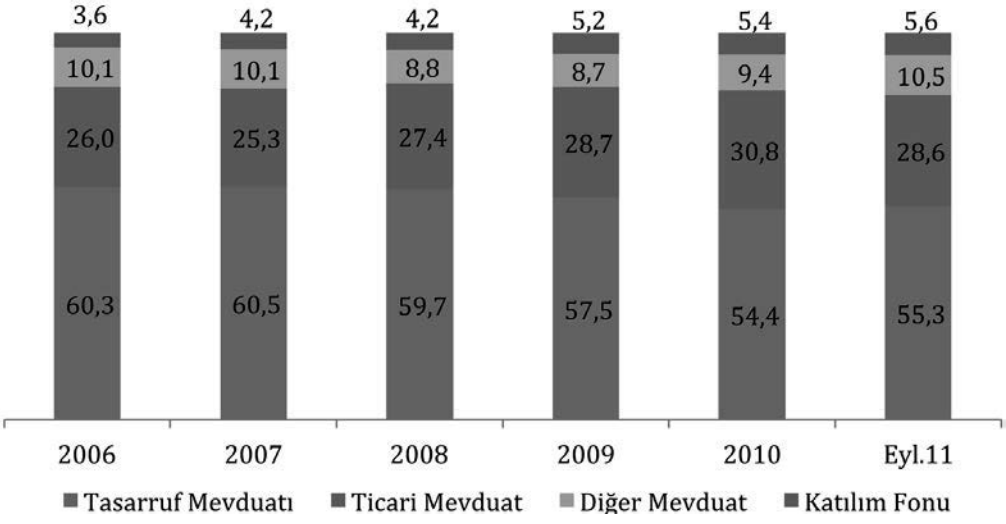

Grafik 4.19: Doğrudan Toplanan Fonların Niteliği (%)

Grafik 4.20'den görüleceği gibi, doğrudan topanan fonların % 80'inden (2008, 2009 ve 2010 yılları dikkate alınacak olursa % 90'dan) fazlasının vadesi 3 aya kadar vadede yoğunlaşmaktadır. Bu vadede ise 2009 yılından beri 1-3 ay arası vade ağırlıklı paya sahiptir.

DİKKAT **Doğrudan toplanan fonların vadesinin kısa olması bankaların kaynakları ile yatırımları arasında vade uyumsuzluğuna neden olmaktadır.**

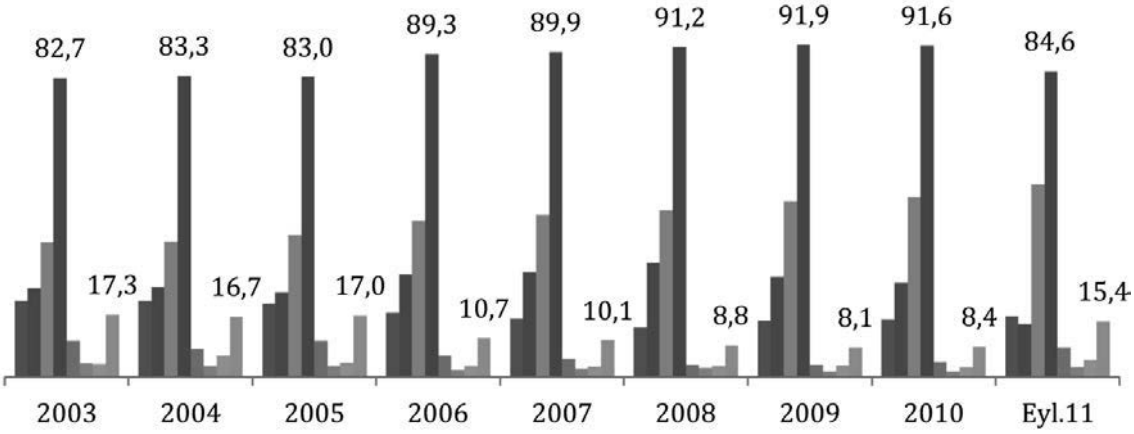

Grafik 4.20: Doğrudan Toplanan Fonların Vadesi (%)

www.hedefaof.com

Para cinsi itibarıyla bakıldığında ise doğrudan toplanan fonların 1/3'ünün YP cinsinden olduğu görülmektedir. Mevduat ve katılım fonu şeklinde doğrudan fon arzeden tarafların halen YP cinsinden fon tercihlerinin güçlü olmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Doğrudan toplanan fonların % 95'inden fazlası Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerden temin edilmektedir.

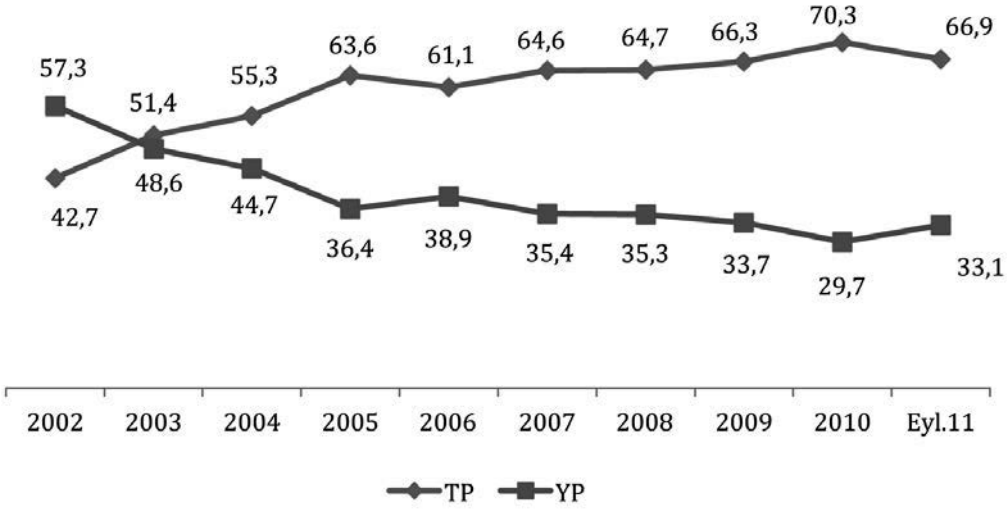

Grafik 4.21: Doğrudan Toplanan Fonların Para Cinsi (%)

Dolaylı Fon Toplama

Yatırımlarını dolaylı fonlar ile finanse etmek durumunda olan kalkınma-yatırım bankalarının en önemli kaynak kalemi yurtiçinde ya da yurtdışında kurulu bankalardan aldıkları borçlardır. İkinci fon temin şekli menkul kıymetlerin geri alım vaadi ile satışı şeklindeki repo işlemleridir. Bu tür bankalar için esas fon temin yöntemi olan tahvil-bono ihracı yoluyla kaynak sağlama yöntemi ise üçüncü sırada yeralmaktadır.

Doğrudan fon toplama yetkisine sahip olan mevduat ve katılım bankaları yönünden bakıldığında ise diğer kaynaklar içinde repo yoluyla sağlanan fonların birinci sırada yeraldığı görülmektedir. İkincil kaynak kalemi Eylül 2011 itibarıyla 25,6 milyar ABD Doları büyüklüğüne ulaşmış bulunan sendikasyon-seküritizasyon kredileridir. Ağırlıklı ortalama vade sendikasyon kredilerinde 1,4 yıl, seküritizasyon kredilerinde ise 6,5 yıldır. Bu durum uzun vadeli kredi kullandırma tercihine yardımcı olmaktadır. Ancak, söz konusu kaynakların YP cinsinden olması döviz kuru riskinden korunma baskısı yaratmaktadır. Kalkınma-yatırım bankalarında olduğu gibi üçüncü dolaylı kaynak temin yöntemi tahvil-bono ihracıdır. Toplam tutarı ₺15 milyar'i aşan bir büyüklüğe ulaşmış olan tahvil-bono ihracı, mevduat bankalarının uzun vadeli yatırım tercihlerine yardımcı olan finansman kaynağı alternatifine dönüşmüştür.

SIRA SİZDE 4 **Sendikasyon ve seküritizasyon kredisi ne demektir?**

Diğer Bankacılık Faaliyetleri

Bankaların bilanço dışında izledikleri ve belli bir koşulun yerine getirilmemesi halinde yükümlülük üstlendikleri diğer bankacılık faaliyeti kapsamındaki işlemlerin 2/3'ünden fazlasını teminat mektupları yoluyla verilen garanti ve kefaletler oluşturmaktadır. İkinci ağırlıklı garanti ve kefalet türü ise dış ticarete yönelik olan akreditif işlemleridir.

www.hedefaof.com

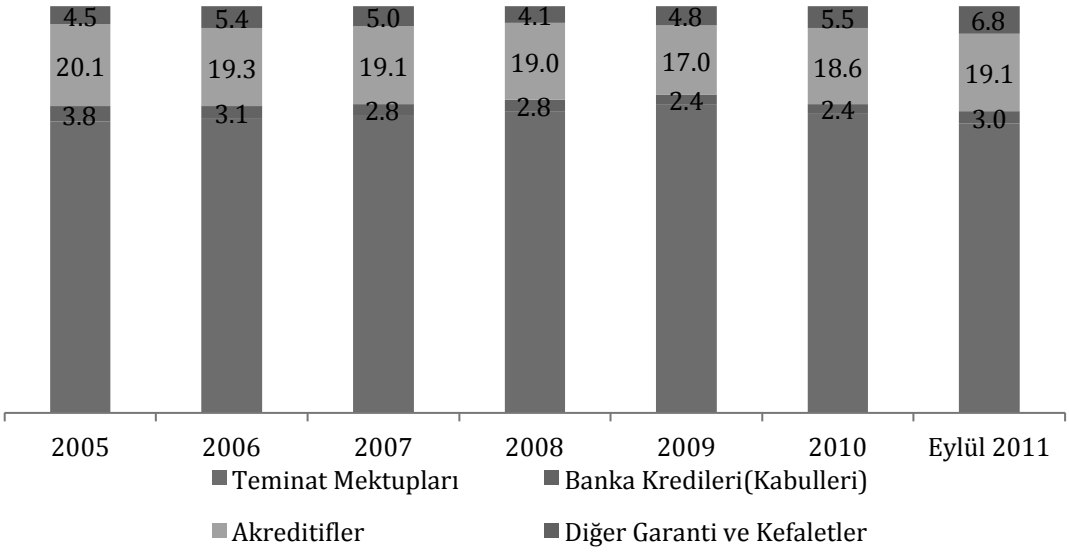

Grafik 4.22: Garanti ve Kefalet Yoluyla Üstlenilen Yükümlülüklerin Dağılımı (%)

Aktif-pasif arasında vade uyumsuzluğu ile bilanço içinde yabancı para açık pozisyon nedeniyle, türev işlemler genellikle kur ve faiz artışlarına karşı koruma sağlamak için yapılmaktadır. Bu amaçla en yoğun kullanılan türev işlem türü swaplar olmaktadır. Ayrıca döviz likiditesi olan bankalar artan ₺ zorunlu yükümlülüklerini kısa vadeli USD/₺ swap işlemleri ile fonlamaktadırlar. Bu nedenle, türev işlem türleri içinde swap işlemleri % 50'nin üzerinde bir ağırlığa sahiptir. Opsiyon ve forward işlemlerinde kontrat bazında önemli bir pozisyon taşınmamaktadır. Forward işlemleri, katılım bankaları haricinde daha çok kurumsal müşteri talepli yapılmaktadır.

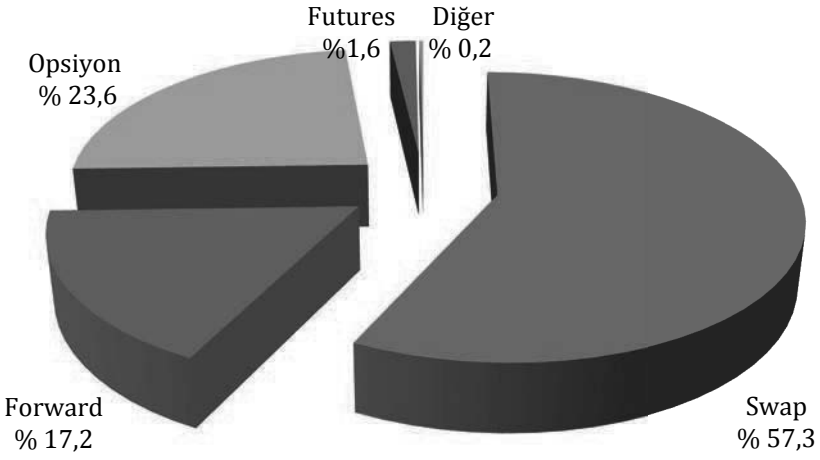

Grafik 4.23: Türev İşlemlerin Dağılımı (%)

DİKKAT **Türev işlemlerin sözleşmede öngörülen vadelerde gerçekleşmesi büyük önem taşımaktadır. Zira döviz kuru ya da faiz riskinden korunma amacıyla taraf olunan türev işlemin gerçekleşmemesi korunulan riske maruz kalınması sonucunu doğuracaktır. Dolayısıyla, riskten korunma amacıyla yapılacak bir türev işlemin karşı tarafının sınır içi bir banka olması, öngörülen vadede işlemin gerçekleşebileceği konusunda olumlu bir izlenim yaratmaktadır.**

www.hedefaof.com

Bu açıdan değerlendirildiğinde Tablo 4.7'den türev işlemlerin yaklaşık olarak % 90'ının sınır içi statüdeki kuruluşlar ile yapıldığı ve bu kuruluşların yaklaşık 3/4'ünün de banka olduğu görülmektedir. Bu kuruluşların yarıya yakını İngiltere'de faaliyet göstermektedir.

Tablo 4.7: Türev İşlemlerin Karşı Tarafları (Eylül 2011)

(%)	Bankalar	Banka Dışı Finansal Kuruluşlar	Diğer Tüzel Kişiler	Gerçek Kişiler	
Opsiyon	56,03	2,70	24,79	16,49	
Forward	43,46	3,85	45,81	6,88	
Futures	96,96	0,53	1,10	1,41	
Swap	87,82	4,39	7,62	0,17	
Diğer	87,66	0,00	3,94	8,40	
Toplam	**73,47**	**3,86**	**17,66**	**5,01**	
	Yurt içi	**İngiltere**	**Fransa**	**Amerika**	**Diğer**
Opsiyon	44,65	34,71	6,02	5,06	9,56
Forward	57,35	28,54	4,59	1,61	7,91
Futures	28,63	34,02	0,00	37,31	0,05
Swap	9,05	61,05	8,32	8,09	13,49
Diğer	42,88	57,12	0,00	0,00	0,00
Toplam	**25,30**	**49,45**	**7,08**	**6,66**	**11,51**

Kaynak: BDDK, 2011: 44.

BANKALARIN GÖRÜNÜMÜ

Türk finans sektöründe bankaların ağırlıklı paya sahip olması doğal olarak bu kuruluşların verimlilik ve finansal sağlamlıklarının önem derecesini daha da arttırmaktadır. Zira bankaların yaşayabilecekleri sıkıntılar çok hızlı bir şekilde finans sektörünün tamamını etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum bankalara Türk finans sektörünün sistemik önemi haiz kuruluşları olma gibi bir misyon yüklemektedir.

Verimlilik

Verimlilik göstergeleri şube ve personel bazında ve işletme bazında analiz edilmektedir.

Şube ve Personel Verimliliği

Şube başına aktif ve kâr tutarı kalkınma-yatırım bankalarında daha yüksektir. Kalkınma-yatırım bankalarının büyük tutarlı kurumsal kredi kullandırmasına karşın az şubeli olmaları daha verimli bir şube performansı görüntüsünün oluşmasına neden olmaktadır. Doğrudan fon toplama yetkisine sahip olan mevduat ve katılım bankaları dikkate alınarak karşılaştırma yapıldığında mevduat bankalarının şubelerinin topladıkları mevduata göre daha fazla tutarda aktif yarattığı ve dönem kârına katkılarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kalkınma-yatırım bankaları personel verimliliği en yüksek banka türüdür. Ancak, 2004 yılından beri mevduat bankaları gerek personel başına aktif gerekse personel başına dönem kârı bakımından sektör ortalamasının üzerinde bir performansı sağlamayı başarmıştır.

www.hedefaof.com

Tablo 4.8: Şube Bazında Verimlilik

(milyon ₺)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Şube Başına Aktif									
Mevduat Bankaları	33,0	39,6	47,7	61,5	68,2	70,9	78,4	86,2	99,0
Kalkınma ve Yatırım	269,7	311,0	343,2	367,6	365,3	449,7	521,4	614,3	774,0
Katılım Bankaları	33,0	29,4	28,1	34,1	38,6	46,1	48,1	59,1	71,4
Sektör	**33,6**	**39,8**	**47,3**	**62,0**	**68,4**	**71,4**	**78,7**	**87,0**	**100,0**
Şube Başına Mevduat									
Mevduat Bankaları	22,4	25,7	30,9	39,0	43,0	44,6	49,9	54,4	62,0
Katılım Bankaları	28,5	23,0	22,8	28,7	31,3	35,1	35,5	46,9	54,5
Sektör	**21,8**	**24,8**	**29,5**	**38,3**	**42,1**	**43,8**	**48,9**	**53,7**	**61,3**
Şube Başına Dönem Kârı									
Mevduat Bankaları	0,4	0,9	14,7	10,2	41,3	1,8	1,4	2,1	2,2
Kalkınma ve Yatırım	13,3	13,4	11,3	29,1	29,8	20,6	21,0	22,4	21,1
Katılım Bankaları	0,1	0,4	0,4	0,9	1,1	1,2	1,2	1,2	1,3
Sektör	**0,5**	**0,9**	**1,0**	**0,9**	**1,6**	**1,8**	**1,4**	**2,1**	**2,2**

Kaynak: BDDK, 2010:100-102.

Tablo 4.9: Personel Bazında Verimlilik

(milyon ₺)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Personel Başına Aktif									
Mevduat Bankaları	1.718	2.019	2.957	3.174	3.888	3.898	4.244	4.629	5.385
Kalkınma ve Yatırım	1.651	1.881	3.387	4.516	4.499	5.214	5.398	5.062	5.766
Katılım Bankaları	1.672	1.500	1.562	1.794	1.979	2.175	2.399	2.849	3.419
Sektör	**1.689**	**1.958**	**2.309**	**2.933**	**3.310**	**3.445**	**4.010**	**4.528**	**5.266**
Personel Başına Mevduat									
Mevduat Bankaları	1.166	1.310	904	1.110	1.296	1.435	2.156	2.921	3.373
Katılım Bankaları	1.353	1.174	1.272	1.514	1.617	1.671	1.794	2.263	2.610
Sektör	**1.096**	**1.218**	**1.439**	**1.813**	**2.038**	**2.114**	**2.489**	**2.794**	**3.228**
Personel Başına Dönem Kârı									
Mevduat Bankaları	21	44	107	80	82	104	104	111	119
Kalkınma ve Yatırım	81	81	76	179	66	189	178	185	157
Katılım Bankaları	7	21	22	43	53	56	59	60	60
Sektör	**23**	**44**	**49**	**43**	**75**	**88**	**73**	**110**	**116**

Kaynak: BDDK, 2010:102-104.

www.hedefaof.com

İşletme Verimliliği

İşletme giderlerinin toplam gelirlere oranı en yüksek olan banka türü katılım bankalarıdır. En düşük olan banka türü de kalkınma-yatırım bankalarıdır. Ancak, kalkınma-yatırım bankalarının işletme giderleri artma eğilimindedir. Mevduat bankaları çok fazla sayıda personel ve şube ile faaliyet göstermelerine karşın işletme verimliliği bakımından sektör ortalamasını yakalamış bankalardır.

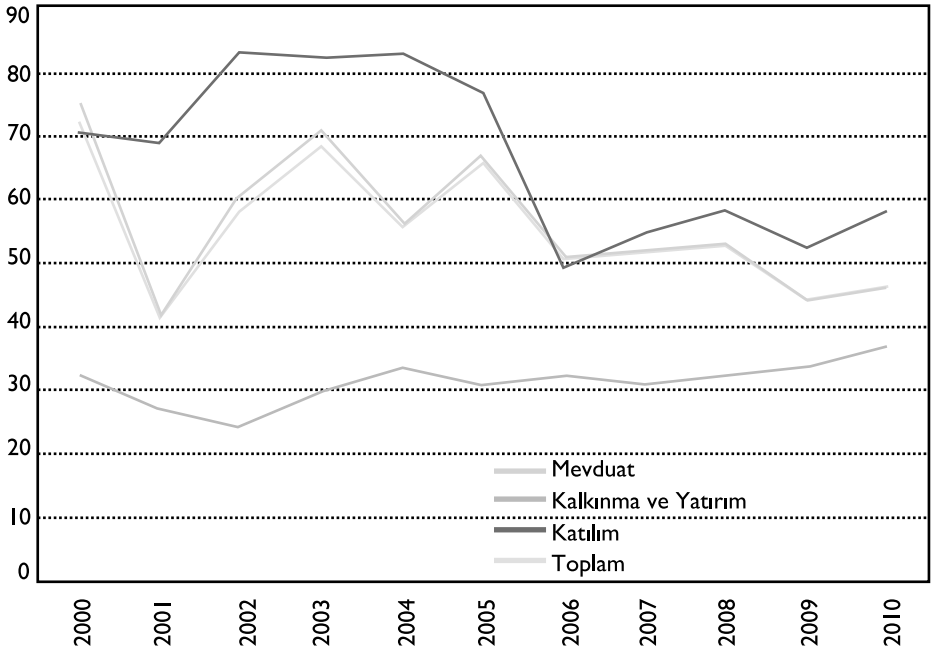

Grafik 4.24: İşletme Giderleri / Toplam Gelirler Oranının Gelişimi

Kaynak: BDDK, 2010:105.

Tablo 4.10'dan toplam giderler içinde işletme giderlerinin payının 2008 yılına göre arttığı görülmektedir. Personel giderlerinin toplam işletme giderleri içindeki payının artmasından da görüleceği gibi bu artış personel giderlerinin yükselmesinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte, bankaların faiz dışı gelirlerini artırma yönünde izlediği politikalar ve kredi portföyündeki genişlemeye paralel olarak komisyon gelirlerini artırması sonucu yükselen komisyon gelirlerinin toplam işletme giderlerine oranı artış göstermiştir.

Tablo 4.10: Bazı Gelir-Gider Oranlarının Gelişimi

(%)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Eyl.11
Bank.Hizmet Gel. ve Al.Ücr.ve Kom./Top.Gelirler	12,1	11,9	11,8	12,1	13,0	14,2	15,2
Toplam İşletme Giderleri/Toplam Giderler	42,9	33,9	32,2	31,3	38,0	42,1	38,8
Personel Gideri/Toplam İşletme Giderleri	28,9	36,0	37,2	38,5	38,4	40,1	40,3

Kaynak: BDDK, 2011: 26.

Grafik 4.25'den görüleceği gibi, banka türleri itibarıyla kalkınma-yatırım bankalarının işletme giderleri içinde personel giderlerinin payı daha yüksektir. En düşük banka türü ise mevduat bankalarıdır.

Grafik 4.26'dan görüleceği gibi, komisyon gelirlerinin toplam işletme giderlerini karşılama oranı kalkınma-yatırım bankalarında sektör ortalamasının oldukça altındadır. En yüksek olduğu banka türü ise katılım bankalarıdır.

www.hedefaof.com

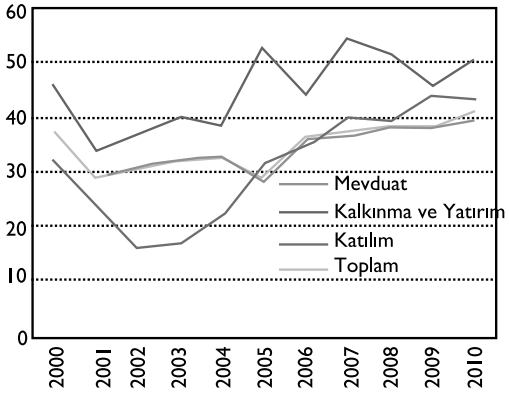

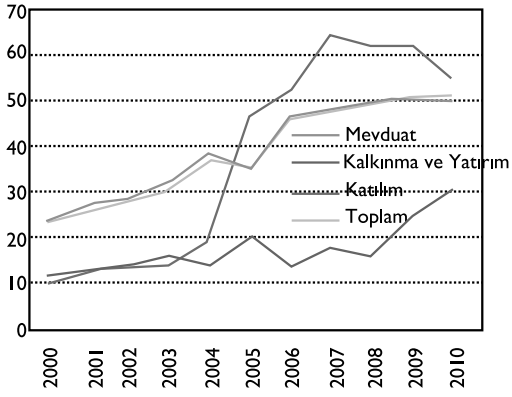

Grafik 4.25: Personel Giderleri/İşletme Giderleri Grafik **4.26:** Komisyon Gelirleri/Toplam Gelirler

Kaynak: BDDK, 2010:107-108.

Finansal Sağlamlık

Bankaların finansal sağlamlığına etki edebilecek gelişmeler kârlılık performansına bakılarak analiz edilebilir. Faiz ve faiz dışı gelirler ile giderler arasındaki ilgi ve dengelerin nasıl gelişmekte olduğunun ve sürdürülebilirliğinin analizi bunun örneklerini oluşturmaktadır. Bu analizlere, sorunlu krediler ve muhtemel zararlar için ne ölçüde karşılık ayırıldığı, yeterli olup olmadığı değerlendirmeleri de dahil edilmelidir. Bunun yanısıra bazı göstergelere de bakılmalıdır. Bunların başında özkaynak (sermaye) yeterliliği ve özkaynak unsurlarının kalitesine ilişkin göstergeler gelmektedir. Ayrıca, geçmişte yaşanan deneyimler döviz kuru, likidite gibi risklerin gelişiminin de değerlendirilmesi gereğini göstermiştir.

Kârlılık

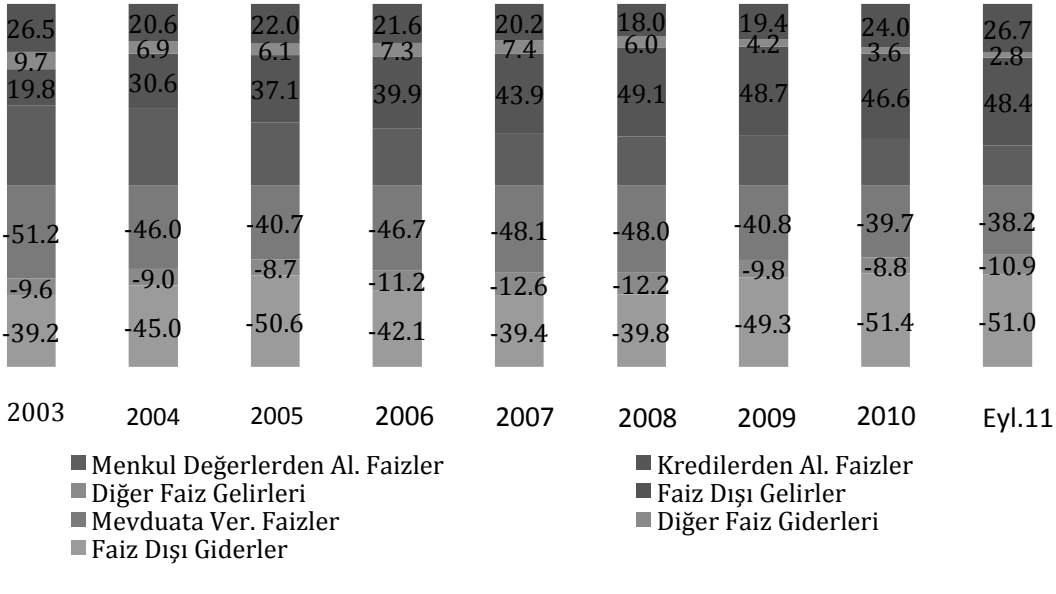

Grafik 4.27: Gelir-Gider Bileşenleri (%)

Bankaların aktif faaliyetlerinin ağırlığının kredi kullandırımına kaymasına bağlı olarak faiz gelirleri içinde kredilerden alınan faizlerin payının yükselmesine neden olmuştur. Grafik 4.27'den görüleceği gibi faiz gelirleri ile giderleri arasında pozitif bir denge oluşmasına karşın faiz dışı gelirler ile giderler arasında negatif bir denge oluşmuştur. Nitekim 2010 yılı ve Eylül 2011 itibarıyla toplam giderler içinde faiz giderlerinin payı yeniden % 50'nin üzerine çıkmıştır. Ancak, 2010 yılından itibaren faiz dışı gelirlerin faiz dışı giderlere göre daha fazla arttığı ve negatif ilişkinin az da olsa düzeldiği gözlenmektedir.

www.hedefaof.com

DİKKAT **Piyasa faizlerindeki gelişmelere bağlı olarak faizi artışlarının (azalışlarının) hızla doğrudan toplanan fon türü olan mevduat faizlerine yansıtılması aynı hızda faiz giderlerinin artmasına (azalmasına) neden olmaktadır. Kredilerin çok büyük çoğunluğunun sabit faizli olması nedeniyle mevduat faiz artışlarının (azalışlarının) yaşandığı durumlarda gelir-gider dengesi de aynı hızda olumsuz (olumlu) yönde etkilenmektedir.**

Banka türleri itibarıyla net faiz-getiri marjının (net faiz geliri (getiri) / yıllık ortalama aktif büyüklüğü) gelişimine bakıldığında, 2010 yılı sonu itibarıyla, 2002-2009 döneminin en düşük düzeyinden de daha düşük bir düzeye gerileme olduğu görülmektedir. Net faiz marjı en yüksek banka türü olarak kalkınma-yatırım bankaları öne çıkmaktadır. Katılım bankalarının getiri marjının ise 2009 ve 2010 yıllarında genel ortalamanın altında kaldığı gözlenmektedir.

Tablo 4.11: Banka Türleri İtibarıyla Net Faiz-Getiri Marjı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Mevduat	5,7	4,2	5,6	4,5	4,2	4,4	4,1	5,0	3,8
Kalkınma- Yatırım	12,4	11,6	8,9	6,5	6,3	6,1	6,6	5,5	4,1
Katılım	8,1	7,3	5,8	4,5	4,8	4,7	4,8	4,6	3,5
Sektör	**6,1**	**4,6**	**5,8**	**4,6**	**4,2**	**4,5**	**4,2**	**5,0**	**3,8**

Kaynak: BDDK, 2010:89.

Yıllık bazda ele alınması gereken, aktif getirisi (ROA-Net Kâr / Toplam Aktif) ve özkaynak getirisi (ROE-Net Kâr / Toplam Özkaynaklar) karşılaştırılarak bir değerlendirme yapıldığında da kalkınma-yatırım bankalarının aktif getirisi en yüksek, özkaynak getirisi ise en düşük bankalar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kalkınma-yatırım bankalarının üstlendikleri risklere kıyasla yüksek özkaynakla çalışmaları özkaynak getirisinin düşük düzeylerde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Katılım bankalarının aktif ve özkaynak getirisinin genel ortalamanın altında bir gelişim gösterdiği dikkati çekmektedir. Bu bankaların çalışma prensipleri nedeniyle diğer banka türleri ile bir karşılaştırma yapılması yerine kendi içinde yani katılım bankaları arasında bir karşılaştırma yapılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Tablo 4.12: Banka Türleri İtibarıyla Aktif ve Özkaynak Getirisi

(%)	2002		2004		2006		2008		2009		2010	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
Mevduat	1,2	10,7	2,1	15,0	2,2	20,3	1,7	16,4	2,4	19,7	2,2	17,8
Kalkınma Yatırım	4,9	15,5	2,8	6,1	4,8	9,7	4,0	8,7	3,7	7,8	2,7	6,0
Katılım	0,4	4,4	1,4	10,7	2,8	25,1	2,5	17,4	2,1	16,0	1,8	13,9
Sektör	1,3	11,2	2,1	14,0	2,3	19,1	1,8	15,5	2,4	18,2	2,2	16,4

Kaynak: BDDK, 2010:87.

SIRA SİZDE 5 **Bankaların kârlılık performansının karşılaştırılmasında kullanılabilecek getiri ölçütlerini açıklayınız.**

Grafik 4.28'den, sorunlu krediler ve diğer alacaklar için 2006 ve 2007 yıllarına göre daha az oranda karşlılık ayrıldığı sonucu çıkarılmaktadır. Bu durum bankaların kârlılık perforamansına olumlu bir şekilde yansımaktadır.

DİKKAT **Sorunlu krediler ve diğer alacaklar için karşılaştırma dönemine göre daha az (fazla) oranda karşılık ayrılması faiz dışı giderleri azaltıcı (artırıcı) bir etki yaratır. Bu nedenle kârlılık performansının değerlendirilmesinde karşılık ayırma etkisi de dikkate alınmalıdır.**

www.hedefaof.com

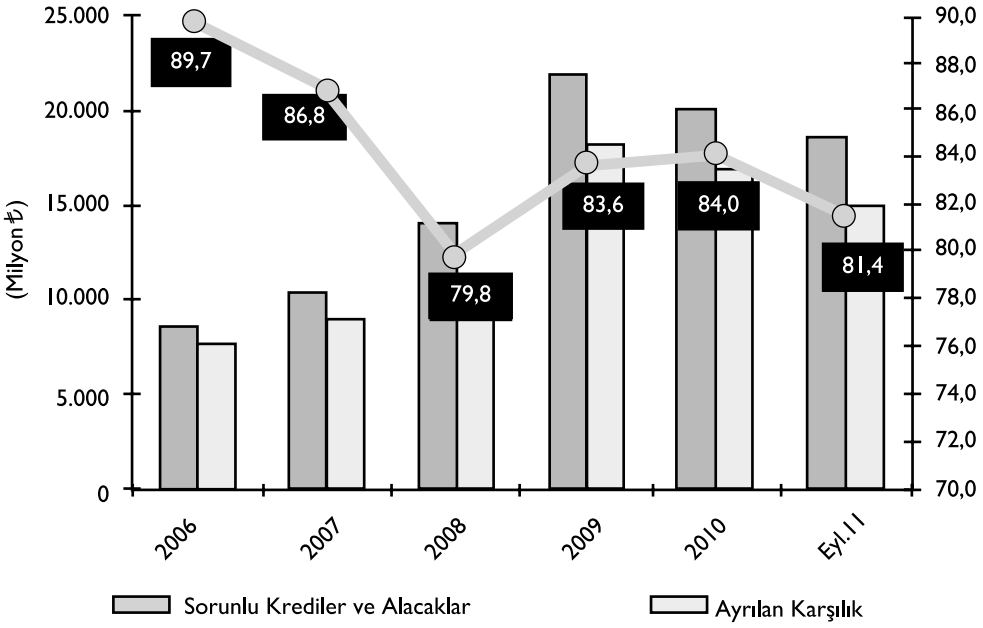

Grafik 4.28: Sorunlu Krediler ve Diğer Alacaklar İçin Ayrılan Karşılık

Özkaynak Yeterliliği

Bankaların maruz kalabilecekleri risklere karşılık bulundurmaları gereken özkaynak tutarını belirleyen ölçüt sermaye yeterliliği rasyosudur. Kısaca SYR olarak adlandırılan bu rasyo aşağıda förmülüze edilen şekilde hesaplanmaktadır.

$$\frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}}$$

SIRA SİZDE 6 **Sermaye yeterliliği rasyosu neyin ölçütüdür ve nasıl hesaplanır açıklayınız.**

Özkaynak ana ve katkı sermaye olmak üzere iki bileşenden hesaplanmaktadır. Ana sermaye ödenmiş sermaye ve benzeri unsurlardan oluşmaktadır. Ana sermayenin ağırlıklı olması sermaye kalitesinin yüksek olduğu şeklinde değerlendirilir.

İNTERNET **Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/**

Eylül 2011 itibarıyla, bankaların özkaynaklarının % 90'ından fazlası ana sermaye unsurlarından oluşmaktadır. Ana sermaye içindeki birinci ağırlıklı kalem yedek akçeler, ikinci ağırlıklı kalem de ödenmiş sermayedir.

www.hedefaof.com

Tablo 4.13: Özkaynak Unsurları

(Milyon ₺)	2008	2009	2010	Eyl.11	Özkaynak içindeki pay (%)
Ana Sermaye	**88.619**	**104.139**	**123.625**	**136.713**	**90,5**
-Ödenmiş Sermaye	39.406	42.542	47.931	49.952	33,1
-Ödenmiş Sermaye Enflasyon Farkı	7.263	7.057	6.640	7.259	4,8
-Hisse Senedi İhraç Primleri	3.333	3.174	3.170	3.170	2,1
-Yedek Akçeler	39.911	49.228	62.023	79.277	52,5
-Net Dönem Kârı ile Geçmiş Yıl Kârı	13.718	20.568	22.752	14.573	9,7
-Yedek Akçelerle Karşılanamayan Zarar	-18.023	-17.992	-17.867	-17.827	-11,8
Katkı Sermaye	**8.560**	**12.201**	**14.493**	**15.381**	**10,2**
-Genel Karşılıklar	3.641	4.083	5.060	7.816	5,2
-İkincil Sermaye Benzeri Borçlar	5.493	5.538	5.182	5.941	3,9
-SHMD ile iştirak ve bağlı ortaklıklara ilişkin değer artış fonlarının % 45'i	-692	2.461	4.022	1.437	1,0
Sermayeden İndirilen Değerler	**-4.452**	**-1.300**	**-553**	**-1.090**	**-0,7**
Özkaynaklar	**92.727**	**115.040**	**137.564**	**151.004**	**100,0**

Kaynak: BDDK, 2011:52.

Kredi riski bankaların aktif faaliyetleri ile diğer bankacılık faaliyetleri sonucunda alacaklı hale geldikleri tarafların yükümlülüklerini öngörülen vadede yerine getirmemeleri nedeniyle zarara maruz kalınması riskini ifade etmektedir. Basel I prensiplerine göre borçlu olan yani bankaların alacaklı olduğu verdiği teminatın niteliğinden hareketle kredi riski ağırlıklandırması yapılmaktadır. Basel II prensiplerine göre ise ilgili tarafın kredi riskinde tabi olacağı risk ağırlıklandırması derecelendirme notu dikkate alınarak belirlenmektedir.

Tablo 4.14: Kredi Risk Ağırlıkları ve Kredi Riski Ağırlıklandırması

Milyon ₺	2008	2009	2010	Eyl.11	
				Tutar	Ağırlık.Tutar
Risk Ağırlığı %0 Olan Varl.	228.731	262.657	264.778	320.859	0
Risk Ağırlığı %10 Olan Varl.	0	0	0	0	0
Risk Ağırlığı %20 Olan Varl.	48.257	51.460	55.585	63.396	12.679
Risk Ağırlığı %50 Olan Varl.	94.785	99.039	129.169	161.322	80.661
Risk Ağırlığı %100 Olan Varl.	375.908	402.532	526.525	653.199	653.199
Risk Ağırlığı %150 Olan Varl.	1.747	2.228	2.942	8.409	12.614
Risk Ağırlığı %200 Olan Varl.	173	392	636	13.461	26.922

Tablo 4.14'den görüleceği gibi, bankaların aktif faaliyetleri ve diğer bankacılık faaliyetlerinin % 50'sinden fazlası için % 100 risk ağırlığı ile kredi riski hesaplanmaktadır. % 0 kredi risk ağırlığı uygulanan faaliyetler kapsamına Türkiye Cumhuriyeti Hazinesince ihraç edilmiş TP ve YP cinsinden hazine bonosu ve devlet tahvillerine yapılan yatırımlar girmektedir. TP cinsinden olan bahse konu devlet iç borçlanma senetleri için Basel II uygulamasında da benzer bir uygulama söz konusudur. Ancak, YP cinsinden hazine bonosu ve devlet tahvilleri için ülkelerin derecelendirme notu esas alınarak risk ağırlığının belirlenmesi gereğince kredi riski hesaplanması zorunluluğu doğmaktadır. Türkiye'nin YP cinsinden derecelendirme notu % 100 risk ağırlığına karşılık gelmektedir. Basel I'e göre % 0 risk ağırlığı uygulanan ve dolayısıyla herhangi bir sermaye tahsisi söz konusu olmayan YP cinsinden hazine bonosu ve devlet tahvili yatırımı bulunan bankalar için Basel II uygulamasında % 100 risk ağırlığı ile birlikte ilave sermaye bulundurma zorunluluğu doğmaktadır.

www.hedefaof.com

Piyasa riski, genel piyasa riski, spesifik risk, kur riski, emtia riski ve takas riski olmak üzere beş risk bileşeninden oluşmaktadır. Genel piyasa riski, alım-satım amaçlı yatırım yapılan tahvil, bono ve benzeri faize dayalı finansal araçlarda faiz oranı değişmelerine, hisse senedi ve hisse senedi benzeri ortaklık hakkı sağlayan finansal araçlarda ise bunların fiyatlarındaki değişmelere bağlı olarak maruz kalınabilecek zarar olasılığı için hesaplanmaktadır. Söz konusu alım-satım amaçlı yatırım yapılmış finansal araçları ihraç veya garanti eden ya da ödeme yükümlülüğünü üstlenen tarafın yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle ortaya çıkabilecek zarar olasılığı ise spesifik risk olarak hesaplamaya dahil edilmektedir. Döviz kurlarında meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle döviz varlık ve yükümlülüklerinden kaynaklanabilecek zarar olasılığı kur riski olarak dikkate alınmaktadır. Bankaların emtia ya da emtiaya dayalı türev araçlara yatırım yapmaları halinde emtia fiyatlarındaki değişmeler nedeniyle maruz kalabilecekleri zarar olasılığı da emtia riski olarak piyasa riski içerisine girmektedir. Piyasa riskine dahil edilen finansal araç, döviz ya da emtianın belli bir fiyattan belli bir tarihte karşı taraftan alınmasının söz konusu olduğu işlemlerde takas işleminin öngörülen tarihte gerçekleşmemesi halinde ise işleme konu olan finansal araç, döviz ve/veya emtianın fiyatındaki değişmeler nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını ifade eden takas riski de hesaplanmaktadır.

Operasyonel risk ise Basel II prensipleri ile getirilmiş bir risk türüdür. Bankaların kendi iç kontrol uygulamalarındaki aksaklıklar sonucu oluşabilecek hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçması, üst düzey yönetimdeki kişiler de dahil olmak üzere çalışanların zaman ve koşullara uygun hareket edememesi, yönetim hataları, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın ve sel gibi felaketler veya terör saldırıları nedeniyle ortaya çıkabilecek zararlar için operasyonel risk hesaplaması yapılmaktadır.

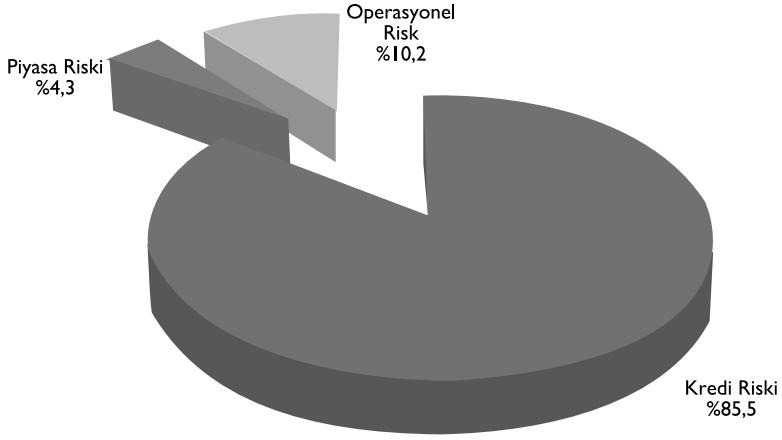

Grafik 4.29: Risk Unsurları (Eylül 2011)

SYR hesaplamasındaki en ağırlıklı risk unsuru kredi riskidir. İkinci ağırlıklı sermaye tahsisi gerektiren risk türü ise operasyonel risktir.

www.hedefaof.com

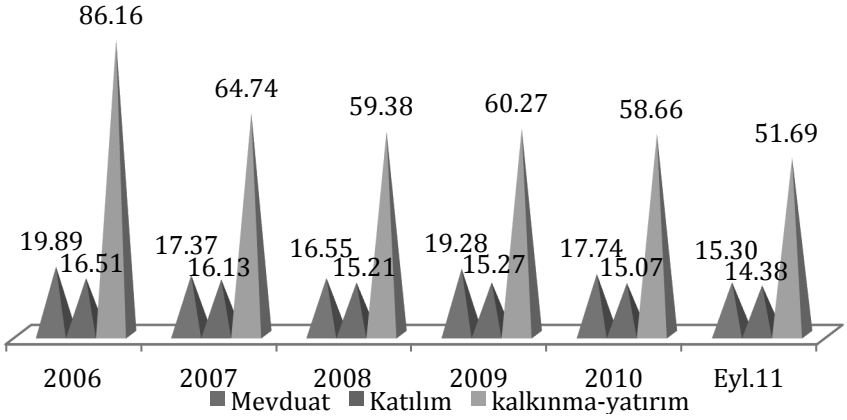

Grafik 4.30: Banka Türleri İtibarıyla Sermaye Yeterliliği Rasyosunun Gelişimi (%)

Uluslararası uygulamalarda asgari % 8 olması öngörülen rasyonun, yeni şube açmak ve/veya yurtdışında ortaklık edinmek isteyen bankalar için en az % 12 olması zorunlu tutulmaktadır. Banka türleri itibarıyla kakınma-yatırım bankaları risk düzeylerine göre oldukça yüksek düzeyde özkaynak ile faaliyet göstermektedir. Bu durum bankaların geneli itibarıyla hesaplanan SYR düzeyini yükseltmektedir. Hem mevduat hem de katılım bankalarının SYR'si BDDK'nın öngördüğü % 12'lik hedef rasyo düzeyinin üzerindedir.

İNTERNET **Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,**

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/

Döviz Kurlarının Değişmesinin Etkisi

DİKKAT **Bankaların döviz varlıkları ile döviz yükümlülüklerinin Türk Lirası cinsinden karşılıkları arasındaki fark yabancı para pozisyon olarak adlandırılır. Pozisyonun büyüklüğü kur riskine maruz kalınan tutarı ifade eder. SYR'nin hesaplanmasında piyasa riskine dahil edilen kur riskini sınırlandırmak için ayrıca yabancı para net genel pozisyon tutarının bankaların özkaynaklarının % 20'sini aşmaması kuralı getirilmiştir.**

Yabancı para net genel pozisyon tutarı iki aşamada hesaplanır. Birinci aşamada bilançoda kayıtlı döviz cinsinden varlıklar ile dövize endeksli varlıkların ve döviz cinsinden yükümlülükler ile dövize endeksli yükümlülüklerin Türk Lirası karşılıkları arasındaki fark bulunur. Bu tutar bilanço içi yabancı para pozisyon tutarı olarak adlandırılır. İkinci aşamada ise bilanço dışında izlenen ve ileri bir tarihte gerçekleşmesi söz konusu olan forward, swap, futures ve opsiyon işlemlerinden kaynaklanan döviz girişi ile sonuçlanacak vadeli döviz alım taahhütleri ile yine bu tür işlemlerden kaynaklanan döviz çıkışı ile sonuçlanacak vadeli döviz satım taahhütleri dikkate alınır. Diğer bankacılık faaliyetlerinin konusunu oluşturan bu tür işlemler Türk Lirası karşılıkları arasındaki fark ise bilanço dışı yabancı para pozisyonu ifade eder. Bilanço içi ve bilanço dışı yabancı para pozisyon toplanmak suretiyle de yabancı para net genel pozisyon (YPNGP) hesaplanır. Toplam tutarın negatif olması kısa (açık) döviz pozisyonu, pozitif olması ise uzun (fazla) döviz pozisyonu taşındığı anlamına gelmektedir. Grafik 4.31'den görüleceği gibi, bilanço içi pozisyon itibarıyla kısa (açık) pozisyon taşınmasına karşın bilanço dışı pozisyon itibarıyla uzun (fazla) pozisyon alınması ve böylece yabancı para net genel pozisyonun daha küçük tutarda bir kısa (açık) pozisyona düşürülmesi veya uzun (fazla) pozisyona dönüştürülmesi mümkündür.

www.hedefaof.com

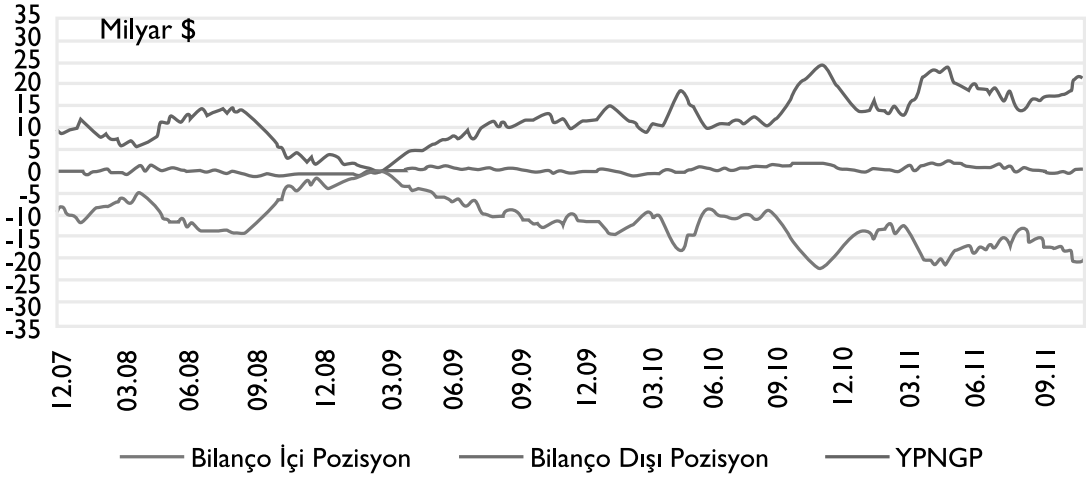

Grafik 4.31: Sektörde Bilanço İçi, Bilanço Dışı ve Yabancı Para Net Genel Pozisyonun Gelişimi

Kaynak: BDDK, 2011: 42.

Bu sınırlamaya karşın bankaların taşıdıkları pozisyonun yönüne gore döviz kurlarındaki değişmelerden kâr (zarar) etmeleri mümkündür. Tablo 4.15'den görüleceği gibi, tüm banka türleri itibarıyla yabancı para net genel pozisyon büyüklüğü öngörülen % 20 sınırının çok altında olmasına karşın kısa (açık) döviz pozisyonu taşıyan mevduat bankaları döviz kurlarının düşmesi (yükselmesi) halinde kâr (zarar) etmekte, uzun (fazla) döviz pozisyonu taşıyan katılım bankaları ise zarar (kâr) etmektedir.

Tablo 4.15: Kur Değişiminin Etkisi (Eylül 2011)

(Milyon Dolar)						Kurlardaki Değişim Oranı (%)					
						-20	-10	1	5	25	50
	Bilanço İçi YP Pozisyon (BİP)	Özkaynak (Özk)	BİP/Özk. (%)	YPNGP	YPNGP/ Özk. (%)	Kurlardaki Değişimin Sermayeye Etkisi (%)					
Mevduat	-18.028	70.277	-25,7	-521	-0,7	5,1	2,6	-0,3	-1,3	-6,4	-12,8
Kal. Yat.	305	8.269	3,7	-27	-0,3	-0,7	-0,4	0,0	0,2	0,9	1,8
Katılım	22	3.227	0,7	25	0,8	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,2	0,3
Sektör	**-17.701**	**81.773**	**-21,6**	**-523**	**-0,6**	**4,3**	**2,2**	**-0,2**	**-1,1**	**-5,4**	**-10,8**

Kaynak: BDDK, 2011: 43.

SIRA SİZDE 7 **Yabancı para net genel pozisyon oranını açıklayınız.**

İNTERNET **Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Özkaynak Standart Oranının Banakalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik,**

http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/

www.hedefaof.com

Likidite Gelişmeleri

DİKKAT **Belli bir sure içinde vadesi gelecek varlıklar ile yükümlülükler arasındaki fark likidite açığı ya da fazlasını oluşturmaktadır. Herhangi bir vade diliminde likidite açığı oluşması bankanın o vade diliminde finansman sorunu yaşayabileceğinin göstergesi olarak dikkate alınabilir.**

Tablo 416'dan tüm vade dilimlerinde likidite fazlası ile çalışıldığı görülmektedir. Mart 2011'den itibaren 7 günlük vade dışındaki vade dilimlerinde likidite fazlalığının azalmaya başladığı dikkati çekmektedir.

Tablo 4.16: Vade Dilimlerine Göre Net Likidit Açığı/Fazlası (₺Milyon)

	7 Gün	1 Ay	3 Ay	12 Ay	Toplam
Aralık 2008	152.076	96.278	94.325	156.471	277.026
Mart 2009	163.299	95.075	98.260	160.779	308.425
Haziran 2009	168.132	104.621	97.187	165.536	314.491
Eylül 2009	176.558	111.827	111.581	179.607	318.363
Aralık 2009	200.907	126.148	125.595	192.827	338.911
Mart 2010	202.036	128.395	122.356	194.400	347.159
Haziran 2010	203.306	123.918	108.076	179.687	366.923
Eylül 2010	210.723	132.454	120.468	187.418	373.421
Aralık 2010	214.581	129.566	118.475	192.520	402.121
Mart 2011	202.559	111.590	104.386	181.482	404.209
Haziran 2011	174.857	86.045	72.641	161.980	411.441
Eylül 2011	181.713	77.803	64.817	157.628	432.490

Aşağıdaki grafikten görüleceği gibi bankaların tüm vade dilimlerindeki likidite açığı ya da fazlasının % 90'ından fazlası mevduat bankaları kaynaklıdır. Likidite fazlasının en az olduğu vade dilimi 3 aya kadar olan vadedir. Mevduat vadesinin 1-3 ay arasında yoğunlaşması bu vade diliminde likidite fazlasının düzeyini düşürücü etki yapmaktadır.

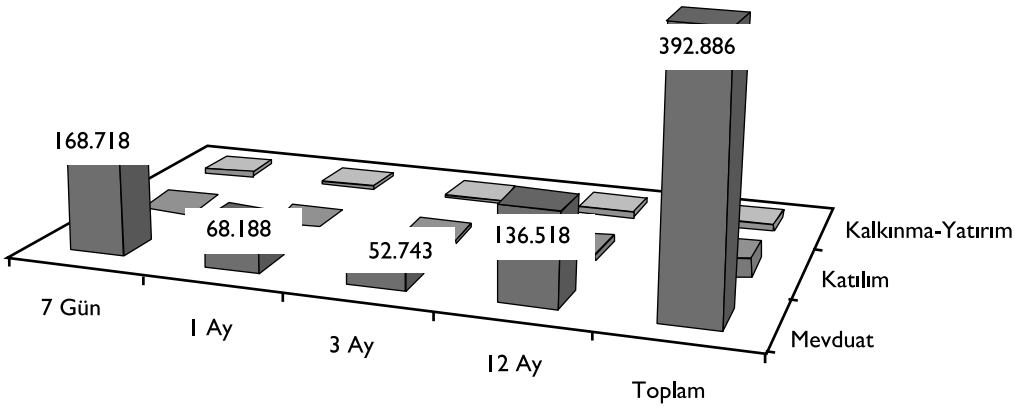

Grafik 4.32: Banka Türleri İtibarıyla Vade Dilimlerine Göre Net Likidite Açığı/Fazlası

(Eylül 2011- ₺Milyon)

İNTERNET **Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,**
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/

www.hedefaof.com

Özet

Türk finans sektörünü oluşturan kuruluşlar, merkez bankası, bankalar, banka dışı mali kuruluşlar -faktoring, finansal kiralama, tüketici finansman şirketleri ile varlık yönetim şirketleri-, sigortacılık şirketleri ve sermaye piyasası kuruluşlarıdır. Bankalar aktif büyüklüğü itibarıyla sektörde % 75'i aşan oranda bir ağırlığa sahiptir. Finansal hizmetlere erişim kanalları bankaların kontrolündedir. ATM sayısı ile birlikte banka şubelerinin sayısı diğer finansal kuruluşların toplam şube sayısının yaklaşık 2,5 katıdır. Sektörün en fazla sayıda personel istihdam eden kuruluşları da yine bankalardır. Zira finans sektöründeki her 10 kişiden 9'u bankalarda çalışmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren 48 bankanın, 35'i -31'i mevduat, 4'ü katılım bankası olmak üzere- doğrudan, 13'ü dolaylı fon toplama yetkisine sahiptir. Gerek aktif gerekse kredi büyüklüğüne göre hakim banka türü mevduat bankalarıdır. Mevduat bankalarının 10'unda perakendeci bankacılığa yönelik bir iş modelinin uygulandığı görülmekte ise de bu bankalarda dahil olmak üzere mevduat bankalarının tümünde evrensel banka şeklinde çalışma tercihi hakimdir. Kalkınma-yatırım bankaları ise beklenildiği gibi toptancı bankacılık ağırlıklı çalışılmaktadır. Faaliyet gösterdikleri coğrafya itibarıyla toplam 20 banka -15 mevduat, 2 katılım, 3 kalkınma-yatırım bankası olmak üzere- uluslararası banka statüsündedir. Faaliyet gösterilen coğrafya sayısı 26 farklı ülkeye karşılık gelmektedir. Bunlardan 5'i kıyı bölgesidir.

Sermaye yapısına göre özel sermayeli bankalar ağırlıklıdır. Doğrudan hisse ediniminin yanısıra İMKB'den hisse satın alım yoluyla oluşan pay sahipliği de dikkate alınarak yapılan hesaplamaya göre yabancı sermayeli bankaların aktif büyüklüğü itibarıyla payı % 41,9'a yükselmekte, özel sermayeli bankaların payı % 31,5'e, kamu sermayeli bankaların payı ise % 26,5'e gerilemektedir. Yabancı sermayeli bankaların 23'ünde tam kontrol, 5'inde müşterek kontrol, 8 bankada ise iştirak ilişkisi söz konusudur.

Bankaların aktif faaliyetlerinin bütününü gösteren bilançolarının büyüklüğü GSYH'yı aşan bir büyüklüğe ulaşmıştır. Aktif faaliyetlerinin % 50'sinden fazlası kredi kullandırımına yöneliktir.

Kredilerin 2/3'lük kısmı reel sektörün finansman ihtiyacının karşılanmasına yönelik olan kurumsal/ticari krediler ile KOBİ kredilerinden oluşmaktadır. Bireysel krediler içinde ise tutar olarak konut kredileri, müşteri sayısı itibarıyla da kredi kartı alacakları birincil ağırlığa sahip kredi türleridir. Son üç yıldır tahsilatında en fazla sorun yaşanan kredi türleri sırasıyla KOBİ kredileri ve bireysel kredilerdir. Tahsilinde en fazla sorun yaşanan bireysel kredi türü ise kredi kartı kullanımından kaynaklanan alacaklardır. Tüketici kredileri ve işletme kredileri tahsilinde gecikme yaşanma potansiyeli en yüksek olan kredilerdir. Takibe dönüşüm oranının en yüksek olduğu banka türü yabancı sermayeli mevduat bankaları, en düşük olduğu banka türü ise kalkınma-yatırım bankalarıdır.

İkinci en önemli aktif faaliyet şekli olan menkul değer yatırımları çoğunlukla piyasadaki gelişmelerden kâr elde etmek ve/veya repo gibi yöntemler ile yeniden fonlamada kullanmak amacıyla yapılmaktadır. Sabit faizli menkul değerlere yapılan yatırımlar artmaktadır.

Mevduat bankası türünün ağırlıklı olması pasif faaliyetlerin de doğal olarak doğrudan fon toplama şekli olan mevduat kabulü ağırlıklı olmasına neden olmaktadır. Doğrudan toplanan fonların en az % 60'lık kısmı TMSF güvencesine tabi olan tasarruf mevduatı ve katılım fonu şeklinde kabul edilmektedir. Bunların 1/3'ü YP cinsinden fonlardır ve vadeleri de 3 aya kadar olan vade dilimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Yatırımlarını dolaylı fonlar ile finanse etmek durumunda olan kalkınma-yatırım bankalarının en önemli kaynak kalemi yurtiçinde ya da yurtdışında kurulu bankalardan aldıkları borçlardır. Doğrudan fon toplama yetkisine sahip olan mevduat ve katılım bankaları yönünden ise repo yoluyla sağlanan fonların birincil dolaylı fon kabul şeklidir. Esas dolaylı fon kabul türü olan tahvil-bono ihracı hem kalkınma-yatırım bankaları hem de mevduat bankaları için üçüncü derecede başvurulan bir pasif faaliyet türüdür.

Bankaların bilanço dışında izledikleri ve belli bir koşulun yerine getirilmemesi halinde yükümlülük üstlendikleri diğer bankacılık faaliyeti kapsamındaki işlemlerin 2/3'ünden fazlası teminat mektupları yoluyla verilen garanti ve kefalet türü işlemlerdir. İkinci ağırlıklı garanti ve kefalet türü dış ticarete yönelik olan akreditif

www.hedefaof.com

işlemleridir. Diğer bankacılık faaliyetleri kapsamındaki türev işlemler aktif-pasif arasında vade uyumsuzluğu ile bilanço içindeki yabancı para kısa pozisyon nedeniyle genellikle kur ve faiz artışlarına karşı koruma sağlamak için yapılmaktadır. Bu amaçla en yoğun kullanılan türev işlem türü swaplar olmaktadır. Türev işlemler yaklaşık olarak % 90'ı sınır içi statüdeki kuruluşlar ile yapılmıştır. Bu kuruluşların 3/4'ü de bankalardır.

Şube başına aktif ve kâr tutarı ve dolayısıyla şube verimliliği kalkınma-yatırım bankalarında diğer banka türlerine göre daha yüksektir. Doğrudan fon toplama yetkisine sahip olan mevduat bankaları katılım bankalarına kıyasla topladıkları mevduata karşılık daha fazla tutarda aktif yaratabilmektedir. Kalkınma-yatırım bankalarında personel verimliliği de yüksektir. 2004 yılından beri mevduat bankalarında da personel verimliliği sektör ortalamasının üzerindedir.

İşletme giderlerinin toplam gelirlere oranı en yüksek olan banka türü katılım bankaları, en düşük olan banka türü de kalkınma-yatırım bankalarıdır. Kalkınma-yatırım bankalarının işletme giderleri artma eğilimindedir. Mevduat bankaları çok fazla sayıda personel ve şube ile faaliyet göstermesine karşın işletme verimliliği bakımından sektör ortalamasını yakalamış bankalardır.

Faiz gelirleri içinde kredilerden alınan faizlerin payı artmış ve faiz gelirleri ile giderleri arasında pozitif bir denge, faiz dışı gelirler ile giderler arasında ise negatif bir denge oluşmuştur. Net faiz-getiri marjı (net faiz geliri (getiri) / yıllık ortalama aktif büyüklüğü) en yüksek banka türü kalkınma-yatırım bankalarıdır. Yıllık bazda ele alınması gereken, aktif getirisi (ROA-Net Kar / Toplam Aktif) ve özkaynak getirisi (ROE-Net Kar / Toplam Özkaynaklar) bakımından kalkınma-yatırım bankaları aktif getirisi en yüksek, özkaynak getirisi ise en düşük bankalardır. Katılım bankalarının aktif ve özkaynak getirisi genel ortalamanın altındadır.

SYR hesaplamasında esas alınan özkaynakların % 90'ından fazlası kaliteli sermaye unsurlarının içinde yeraldığı ana sermayeden oluşmaktadır. Sermaye tahsisi gereken risk unsurları arasında kredi riski % 85,5, operasyonel risk % 10,2'lik paya sahiptir. Geri kalan kısım için de piyasa riski hesaplanmaktadır. Kredi riskinin hesaplanmasında aktif faaliyetleri ve diğer bankacılık faaliyetlerinin % 50'sinden fazlası % 100 risk ağırlığı ile dikkate alınmaktadır.

Uluslararası uygulamalarda asgari % 8 olması öngörülen SYR'nin, yeni şube açmak ve/veya yurtdışında ortaklık edinmek isteyen bankalara izin verilebilmesi için BDDK uygulamalarında en az % 12 olması koşulu aranmaktadur. Banka türleri itibarıyla kakınma-yatırım bankaları risk düzeylerine göre oldukça yüksek düzeyde özkaynak ile faaliyet gösteren bankalardır.

Tüm banka türleri itibarıyla yabancı para net genel pozisyon büyüklüğü BDDK tarafından öngörülen % 20 sınırının çok altında olmasına karşın kısa (açık) döviz pozisyonu taşıyan mevduat bankalarının döviz kurlarının düşmesi (yükselmesi) halinde kar (zarar), uzun (fazla) döviz pozisyonu taşıyan katılım bankalarının da zarar (kar) etmesi söz konusudur.

Sektör geneli itibarıyla tüm vade dilimlerinde oluşan likidite açığı ya da fazlasının % 90'ından fazlası mevduat bankaları kaynaklıdır. Likidite fazlasının en az olduğu vade dilimi 3 aya kadar olan vadedir. Mevduat vadesinin 1-3 ay arasında yoğunlaşması bu vade diliminde likidite fazlasının düzeyini düşürücü etki yapmaktadır.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Türk finans sektöründe aktif ve kredi büyüklüğüne gore ağırlıklı paya sahip olan banka türü aşağıdakilerden hangisidir?

a. Kalkınma bankaları

b. Yatırım bankaları

c. Mevduat bankaları

d. Katılım bankaları

e. Dolaylı fon toplama yetkisine sahip bankalar

2. Aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. Uluslararası banka statüsünü haiz mevduat bankası sayısı aynı statüdeki katılım ve kalkınma-yatırım bankası sayısından fazladır.

b. Bankaların çoğunluğu yerel banka statüsündedir.

c. Uluslararası banka statüsünü haiz bankaların faaliyet gösterdikleri coğrafya sayısı 20'den fazladır.

d. Uluslararası banka statüsünü haiz bankaların faaliyet gösterdikleri coğrafyalar arasında kıyı bölgeleri yoktur.

e. Uluslararası banka statüsünü haiz bankaların bazılarının sınır dışı banka ve sınır dışı şube şeklinde örgütlenmeleri vardır.

3. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

a. Bankaların aktif faaliyetleri GSYH'nın ancak % 50'si kadar bir büyüklüğe ulaşmıştır.

b. Bankaların kredi kullandırım faaliyetine ağırlık vermesine paralel olarak bilanço büyüklüğünün GSYH'ya oranı artmaktadır.

c. Bankaların aktif faaliyetleri menkul değer yatırımı ağırlıklıdır.

d. Bankaların ihtiyatlı hareket ederek aktiflerinin % 15'indan fazlasını likit aktif niteliğindeki yatırımlardan oluşturmaktadır.

e. Hiç biri

4. Aşağıdakilerden hangisi reel sektöre yönelik kredi kullandırım türlerinden **değildir?**

a. Kurumsal kredi

b. Orta ölçekli işletme kredisi

c. KOBİ kredisi

d. Taşıt kredisi

e. Ticari kredi

5. Takibe dönüşüm oranı en düşük banka ve kredi türü aşağıdakilerden hangisidir?

a. Yabancı sermayeli bankalar-konut kredileri

b. Özel sermayeli bankalar-konut kredileri

c. Kamu sermayeli bankalar-tüketici kredileri

d.Kalkınma-yatırım bankaları-kredi kartı alacakları

e. Katılım bankaları-kredi kartı alacakları

6. Doğrudan toplanan fonlar içinde nitelik itibarıyla en az ağırlığa sahip fon türü aşağıdakilerden hangisidir?

a. Tasarruf mevduatı

b. Ticari mevduat

c. Katılım fonu

d. Diğer mevduat

e. Özel mevduat

7. Bankaların diğer bankacılık faaliyetleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır?**

a. İşlemlerin 2/3'ünden fazlasını teminat mektupları yoluyla verilen garanti ve kefaletler oluşturur.

b. Garanti ve kefalet yoluyla üstlenilen yükümlülükler arasında banka kabulleri en az sıklıkla rastlanılan işlemlerdir.

c. Türev işlemlerin yarıdan fazlası swap işlemleridir.

d. Türev işlemlerin büyük çoğunluğu sınır içi statüdeki kuruluşlar ile yapılmıştır.

e. Türev işlemlerin karşı tarafı kuruluşların büyük çoğunluğu banka dışı finansal kuruluşlardır.

8. Şube, personel ve işletme verimliliği en yüksek banka türü aşağıdakilerden hangisidir?

a. Kalkınma-yatırım bankaları

b. Mevduat bankaları

c. Katılım bankaları

d. Doğrudan fon toplama yetkisine sahip bankalar

e. Müşterek kontrol edilen bankalar

www.hedefaof.com

9. Mevduat faizlerinin artması kullandırdığı kredilerin büyük çoğunluğu sabit faizli olan bir mevduat bankasını nasıl etkiler?

a. Net faiz geliri artar

b. Gelir-gider dengesi etkilenmez.

c. İşletme giderleri azalır.

d. Personel giderleri artar.

e. Faiz giderleri artar.

10. Aşağıdakilerden hangisi, sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında esas alınan özkaynağın büyük çoğunluğunu oluşturan sermaye türünü ve kredi riskinin hesaplanmasında dikkate alınan ikinci risk ağırlığı oranını göstermektedir?

a. Ana sermaye - % 100

b. Katkı sermaye - % 50

c. Ana sermaye - % 50

d. Ana sermaye - % 0

e. Katkı sermaye - % 0

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise "**Türleri İtibarıyla Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. d Yanıtınız yanlış ise "**Türleri İtibarıyla Bankalar**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. b Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Faaliyetleri**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. d Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Faaliyetleri/Kredi Kullandırımı**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. d Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Faaliyetleri / Aktif Faaliyetler / Kredi Kullandırımı**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. b Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Faaliyetleri/Pasif Faaliyetleri/Doğrudan Fon Toplama**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. d Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Faaliyetleri /Diğer Bankacılık Faaliyetleri**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. a Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Görünümü/Verimlilik**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. e Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Görünümü/Finansal Sağlamlık/Karlılık**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. d Yanıtınız yanlış ise "**Bankaların Görünümü/Finansal Sağlamlık/Özkaynak Yeterliliği**" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bireysel bankacılığa yönelik iş modeli uygulayanlar da dâhil olmak üzere mevduat bankaları evrensel banka şeklinde faaliyet göstermektedir.

Sıra Sizde 2

Bankalarda yabancı sermayenin pay sahipliği ilişkisi doğrudan hisse edinimi ve İMKB'den hisse satın alım yoluyla oluşabilmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren bankalardan 29'unda yabancı sermaye payı bulunmaktadır. Bunlardan 13'ünün sermayesinin tamamı yabancı sermayelidir.

Sıra Sizde 3

Takibe dönüşüm oranı, anapara ve faizinin tahsilinde sorun yaşanan kredilerin toplam kredilere oranını ifade etmektedir. Anapara veya faizinin tahsilinde gecikme yaşanması muhtemel olan krediler yakın izlemedeki krediler olarak adlandırılır.

Sıra Sizde 4

Lider bir banka (genelde bir yatırım bankasıdır) önderliğinde birden fazla banka veya benzeri ödünç veren kurum tarafından kurulan şirketler birliği tarafından, belli bir amaç için yine kurumlara (bankalar veya büyük holdinglere) büyük tutarlarda verilen uluslararası kredilere sendikasyon kredisi denir. Seküritizasyon kredileri ise, banka portföyünde yer alan araçların gelecekte sağlayacağı nakit akımlarının, diğer bir ifadeyle çeşitlendirilmiş ödeme haklarını teminat göstererek yurt dışından sağlanan fonları ifade etmektedir.

Sıra Sizde 5

Bankaların karlılık performanslarının karşılaştırılmasında kullanılabilecek getiri ölçütleri, aktif getirisi (ROA-Net Kar / Toplam Aktif) ve özkaynak getirisi (ROE-Net Kar / Toplam Özkaynaklar)'dir.

Sıra Sizde 6

Sermaye yeterliliği rasyosu, bankaların maruz kalabilecekleri risklere karşılık bulundurmaları gereken özkaynak tutarını belirleyen ölçüttür. Bu rasyo ana ve katkı sermayenin toplanması ile bulunan özkaynak tutarının kredi, piyasa ve operasyonel risklerinin toplamına bölünerek hesaplanır.

Sıra Sizde 7

Yabancı para net genel pozisyon tutarı iki aşamada hesaplanır. Birinci aşamada bilançoda kayıtlı döviz cinsinden varlıklar ile dövize endeksli varlıkların ve döviz cinsinden yükümlülükler ile dövize endeksli yükümlülüklerin Türk Lirası karşılıkları arasındaki fark bulunur. Bu tutar bilanço içi yabancı para pozisyon tutarı olarak adlandırılır. İkinci aşamada ise bilanço dışında izlenen ve ileri bir tarihte gerçekleşmesi söz konusu olan forward, swap, futures ve opsiyon işlemlerinden kaynaklanan döviz girişi ile sonuçlanacak vadeli döviz alım taahhütleri ile yine bu tür işlemlerden kaynaklanan döviz çıkışı ile sonuçlanacak vadeli döviz satım taahhütleri dikkate alınır. Diğer bankacılık faaliyetlerinin konusunu oluşturan bu tür işlemlerin Türk Lirası karşılıkları arasındaki fark ise bilanço dışı yabancı para pozisyonu ifade eder. Bilanço içi ve bilanço dışı yabancı para pozisyon toplanmak suretiyle de yabancı para net genel pozisyon (YPNGP) hesaplanır. Toplam tutarın negatif olması kısa (açık) döviz pozisyonu, pozitif olması ise uzun (fazla) döviz pozisyonu taşındığı anlamına gelmektedir. Pozisyonun büyüklüğü kur riskine maruz kalınan tutarı ifade eder. SYR'nin hesaplanmasında piyasa riskine dahil edilen kur riskini sınırlandırmak için ayrıca YPNG'nin bankaların özkaynaklarının % 20'sini aşmaması kuralı getirilmiştir.

www.hedefaof.com

Yararlanılan Kaynaklar

BDDK (2010). **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler**, Sayı:5, Aralık 2010, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

BDDK (2011). **Finansal Piyasalar Raporu**, Sayı:21, Eylül 2011, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

www.hedefaof.com

www.hedefaof.com

5

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Risk kavramını detaylarıyla tanımlayabilecek,
- Risk yönetim sürecini açıklayabilecek,
- Riskin ölçülmesinde bütünleşik etkiyi hesaplayabilecek,
- Bankaların maruz kaldıkları riskleri tanımlayabilecek,
- Kredi riskini ölçme yöntemini açıklayabilecek,
- Piyasa riski kapsamında riske maruz değer yöntemini açıklayabilecek,
- Operasyonel riski ölçme yöntemlerini açıklayabilecek,
- Bankacılıkta sermaye yeterliliği düzenlemelerini açıklayabilecek,
- Uluslararası Aktüerler Birliği'ne göre risk sınıflandırmasını yapabilecek,
- Bir risk yönetimi yöntemi olarak sigortayı açıklayabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Risk
- Risk Yönetimi
- Piyasa Riski
- Kredi Riski
- Operasyonel Risk
- Riskin Transferi
- Sigortacılıkta Risk Sınıflandırması
- Sigortacılıkta Risk Yönetimi

İçindekiler

- Giriş
- Risk Kavramı
- Bankacılıkta Risk Yönetim Süreci
- Bankalarda Sermaye Yeterliliği
- Sigortacılıkta Risk ve Risk Yönetimi

www.hedefaof.com

Bankacılıkta ve Sigortacılıkta Risk

GİRİŞ

Risk, kökleri Arapça risk veya Latince risicum kelimesine dayanan bir sözcüktür. Etimoloji sözlüklerine göre, insanoğlunun hayatına yunan mitolojisi ile birlikte girmiş olan risk sözcüğü, hemen hemen aynı kavramla İngilizce dışında, İspanyolca, Fransızca ve İtalyancada kendine yer bulmuştur. Yunancada "kayalıkların etrafındaki yelkenlilerin karşılaştıkları tehlikeyi" ifade etmek için kullanılmış bir kelimedir. İtalyancada "risco", Almancada "risiko", İngilizcede "risk" olarak yazılan ve belirsizliği ifade eden bu kavramın, İnce'de "tehlike ve fırsat" şekilleri yan yana getirilerek yazılması ilgi çekicidir. Risk kelimesi ilk kez 16. yüzyılda (1507) Almancada iş dünyası ile ilişkilendirilerek, "ekonomik başarı için cesaret etmek" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Türkçede önceleri riziko olarak kullanılmış, daha sonra risk olarak yerleşmiştir.

İnsan, hayatında her zaman riski algılar ve bu riskleri bilinçli veya bilinçsizce yönetmeye çalışır. Çocukken oluşabilecek risk algısı düşmek, yanmak, yaralanmak şeklinde tanımlanır ve deneyimler sonucunda yeni riskler ilave edilir. Çocuk, canı acıdığı için kendisi riskten korunma yöntemleri geliştirir veya ebeveynleri tarafından bu riskleri azaltacak önlemler alınır. İnsanlar yeni ortamlarda yeni risklerle karşılaşırlar ve bu riskleri yönetmek için yöntemler geliştirene kadar bu risklere karşı korumasızdırlar. Bu nedenle, başkalarının tecrübelerinden faydalanmak, mevcut ortamda yapılan işlerin risklerinin bilinmesine, işin yapılma şeklinin değiştirilmesine veya ilave tedbirlerin alınmasına imkân verecektir.

DİKKAT **İşletmeler bulundukları iş ve hukuk çerçevesine bağlı olarak, faaliyetleri nedeniyle çeşitli risklere maruzdurlar.**

İşletmelerin ne tür risklerle karşı karşıya kalabileceğinin tanımlanması ve bu risklerden korunmaları için yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu riskler, operasyonel, mali, hukuki ve vergisel riskler gibi genel başlıklar altında tanımlanabilir. Bu risklerin hiç bir zaman tamamıyla yok edilmesi mümkün değildir; ancak, maliyetine katlanmak veya fırsatlardan vazgeçmek suretiyle risk azaltılabilir veya başkalarına transfer edilebilir.

Bankalar ve diğer finansal kuruluşlar da, bireylere ve işletmelere benzer şekilde çeşitli risklerle karşı karşıyadırlar. Finansal kuruluşlar genellikle kredi, kredi kartı ve teminat mektubu gibi hizmetler sunmak suretiyle işletmelerin ve bireylerin risklerini üstlenirler. Bu risklerin yönetilmesi için yöntemler geliştirip süreçler oluştururlar. Bu bölümde, bankacılıkta ve sigortacılıkta risk ve risk yönetimi konusu ele alınacaktır.

RİSK KAVRAMI

Gündelik hayatımızda muhtemel zarar ve tehlikeyi ifade etmek için kullanılan risk ifadesinin sözlük anlamı *"zarara uğrama tehlikesi, riziko"* olarak tanımlanmaktadır. Risk kavramı, ekonomik faaliyetler, sağlık, çevre, bilgi teknolojileri, güvenlik, finans, sigortacılık ve bankacılık alanlarında çok sık kullanılır. Bu sektörlerde riskler temel başlıklar altında tanımlanmıştır. Bu riskler için alt faktörler belirlenerek riskin ölçülmesinde toplulaştırma yöntemine gidilebilir. Bankacılık düzenlemelerinde risk, *"bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali"* olarak tanımlanmıştır (BDDK, 2006a).

www.hedefaof.com

Bankacılıkta kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riske ilişkin detaylı düzenlemeler yapılmıştır. Bankacılıkla ilgili risklerin hesaplanmasına ilişkin yöntemler ve prensipler, uluslararası alanda *Uluslararası Takas Bankası* (Bank for International Settlements) bünyesinde bulunan Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından belirlenmektedir.

İNTERNET Daha ayrıntılı bilgi için *Uluslararası Takas Bankası*'nın internet sitesini ziyaret edebilirsiniz: http://www.bis.org/bcbs/index.htm

BANKACILIKTA RİSK YÖNETİM SÜRECİ

Risk yönetim süreci, riskin *tanımlanması*, *ölçülmesi* ve *yönetilmesi*nden oluşur. Risk yönetim süreci, riskin tanımı yapıldıktan sonra bir yöntemle ölçülmesini ve mevcut kaynaklarla yönetilmesini gerektirir. Risk yönetimi süreci, faaliyet sürdüğü sürece süreklilik arz eder. Faaliyet devam ederken yeni risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve yönetilmesi gerekir.

Risk yönetimi sürecini, günlük yaşamımızdan bir örnekle açıklayalım: İstanbul'da yaşıyoruz ve belirli bir saatte sınava girmek için Ankara'ya gitmek istiyoruz. Planlama aşamasından başlayarak çeşitli riskleri tanımlamaya, hesaplamaya ve yönetmeye başlarız. Amacımıza ulaşana kadar bu risk yönetimi süreci devam eder. Planlama aşamasında, bütçemize ve ihtiyaçlarımıza bağlı olarak uçak, otobüs veya otomobil ile ulaşım tercihini ortaya koyarız. Bu tercihlerden birini seçtiğimizde karşılaşacağımız risklerin boyutu farklılaşır ve bunu sayısallaştıramasak bile tahminde bulunuruz. Havaalanına zamanında ulaşma riski ve uçakların zamanında kalkıp inmesi gibi riskleri tahmin edip uçağı tercih edebiliriz.

Benzer analizi otobüs için de yapabiliriz. Otomobil tercihinde ise riskler uçaktan çok farklı olmakla birlikte, otobüs tercihindeki risklere yakın risklerle karşı karşıya kalabiliriz. Örneğin, trafik kazası riski, otobüs tercihi ile otomobilde benzer olmakla birlikte; sürücünün ustalığı, aracın bakım düzeyi ve gücü, hava şartları gibi unsurlar maruz kalınan riskin boyutunu değiştirir. Ancak, bu riskleri ölçmek pek de mümkün değildir. Geçmişte yayımlanan raporlar, haberler, tecrübeler veya internetten edindiğimiz bilgiler, bu risklere ilişkin bir kanaatimizin oluşmasını sağlar.

Nihai olarak, riskler, maliyet ve isteklerimiz bizi planlama aşamasında otomobille gitmemiz tercihine yöneltebilir. Böyle bir durumda, yeniden bir planlama aşamasına gireriz ve yeni risklerin tanımlanması ve ölçümlenmesi gerekir. Yolda ilerlerken, hava, yol, sürücü ve araba şartlarındaki değişim yeni risklerin tanımlanmasını ve ölçümlemenin yeniden yapılmasını gerektirir. Yollardaki trafik işaretleri, kaza riskini azaltmak için konulmuştur, ancak kısıt ve tercihlerimiz bazen bu kuralları ihlal etmemiz sonucunu doğurabilir ve yeni bir risk olarak "trafik cezası riski" karşımıza çıkar.

Bu örnekten de görüleceği üzere, risk yönetimi adı altında olmasa da hayatımızda bu süreçleri uygulamaktayız

Riskin Tanımlanması

Riskin tanımlanması, *riskin kaynaklarının tespiti* ve *problemin analizini* gerektirir. Riskin kaynağı, ilişkiye geçtiğimiz taraflar veya dışsal faktör olarak etkileşimde bulunmak zorunda olduğumuz taraflar olabilir. Örneğin, hangi müşteriyle alacak borç ilişkisine veya alışveriş ilişkisine girileceği, işletmenin tercihine bağlıdır. Diğer taraftan, vergi ve izin gibi kamu düzenlemeleri, işletmenin tercihinden bağımsız dışsal faktörler de riskin kaynağı olabilirler. Problemin analizinde ise, tehlikelerin neden olduğu risk tespit edilir. Tehlikeler, para kaybetme, yaralanmalar, mal ve can kayıpları olarak karşımıza çıkar.

Riskin tanımlanması, çeşitli yöntemler ile yapılabilir. Bu yöntemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

i. *Amaç odaklı belirleme:* Amaca ulaşmayı engelleyebilecek muhtemel tehditlerin tespit edilmesiyle belirlenir. Örneğimizde, belirli bir saatte Ankara'da bulunmamızı ve sınava girme amacımızı engelleyebilecek tehditler veya aksaklıklar tespit edilir.

ii. *Senaryo bazlı belirleme:* Gelecekte gerçekleşecek eylem ve alınacak kararların muhtemel sonuçların tespit edilmesidir. Bu yöntemde, Ankara'ya gitmek için A, B veya C isimli otobüs firmalarından birinin seçiminin olumlu ve olumsuz sonuçları gibi ayrıntılı senaryoların oluşturulması gerekir.

www.hedefaof.com

iii. *Uzman görüşüne dayalı belirleme:* Muhtemel alternatiflerin getirdiği risklerin, konunun uzmanı tarafından değerlendirilmesi yoluyla tespit edilmesidir. Örneğin, seyahat acentesinden veya İstanbul-Ankara arasındaki yolculuğu çok yapmış olan başka kişilerden görüş alınabilir.

iv. *Ankete dayalı belirleme:* Konuyla ilgili kişilerin düşüncelerini somutlaştırmak için anket yapılabilir. Örneğin, uçak veya otobüs firmasının tercih edilmesinde internette yer alan anketlerden faydalanılabilir.

v. *Risk matrisine dayalı belirleme:* Temel faaliyetler bazında yukarıdaki yöntemler kullanılarak riskler, kontrol düzeyi ve nihai etki şeklinde oluşturulacak risk matrisi ile belirlenebilir. Örneğin, uçak ve otobüs için temel faaliyetler ve benzer riskler tanımlanabilir ve bir risk matrisi oluşturulabilir.

DİKKAT **Risk matrisleri, kurumsal risk yönetiminin önemli bir aracıdır.**

Kurumsal risk yönetiminde, şirketler ve kurumlar temel faaliyetlerini ve risklerini tanımlar ve bunları ölçmeye ve yönetmeye çalışırlar. Örnek olması açısından, BDDK tarafından Bankaların İç Sistemlerine İlişkin Yönetmelikte tanımlandığı üzere, bankaların temel faaliyetleri bazında risklerini tanımlamaları ve ölçmeleri öngörülmektedir (BDDK, 2006a).

Bankadaki Operasyonel Faaliyetler	Hacim veya Nizbi Ağırlık	**Operasyonel Faaliyetler ile İlgili Riskler**							**Risk Yönetim Sistemleri**				Birleşik Ortalama Risk Düzeyi
		Kredi Riski	Piyasa Riski	Likidite Riski	Operasyonel Risk	Kanunlardan Kaynaklanan Risk	İtibar Riski	Diğer Riskler	Üst Yönetimin Gözetimi	Politikalar, Uygulama Usulleri ve Limitler (Sınırlar)	Risk Yönetimi, İzlemesi ve Yönetim Bilgi Sistemi	İç Kontroller	
Kredilendirme (Türlerine göre sıralanabilir.)													
Bireysel Bankacılık Operasyonları													
Mevduat Toplama ve Yatırım Ürünleri													
Fon Yönetimi (Bilanço içi ve dışı alım-satım işlemleri dahil)													
Mali Yatırımlar ve Plasmanlar													
Müşteri Fonlarının İdaresi ve Saklama													
Birleşme ve Devralmalar													
Sigortacılık Hizmetleri													
Ödemeler Sistemi													
Bilgi Sistemleri													
İnsan Kaynakları													
Hukuki İşler													
Yeni Teknolojiler													
Diğer Faaliyetler													
Nihai Risk Düzeyi:													

Şekil 5.1: Banka Risk Değerlendirme Matrisi

Kaynak: Banka Risk Değerlendirme Matrisi (BDDK, 2006a).

www.hedefaof.com

SIRA SİZDE 1 **Risk tanımlama yöntemleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.**

Riskin Ölçülmesi

Riskin ölçülmesi, tanımlanmış bir riske ilişkin (genellikle olumsuz durum) *etkinin büyüklüğü* ve *etkinin olasılığı* tahmin edilir ve bu iki sayı çarpılarak *bütünleşik etki* hesaplanır. Bütünleşik etki, maruz kalınan risk tutarını ifade eder. Riskin ölçülmesi, karşılaştırma yapabilmek açısından önemlidir ancak, bu her zaman mümkün olmayabilir. Riskin ölçülememesi, risk yönetiminde doğru karar almayı zorlaştırır.

Yukarıdaki örnekten hareketle, otobüs veya uçağa binememe durumu bir olumsuzluk olup, bunu *"vasıtaya geç kalma riski"* olarak tanımlayalım. Böyle bir durumda, kural gereğince biletiniz yanıyorsa, bilet için ödenen ücret etkinin büyüklüğünü gösterir. Otobüs veya uçağa binememe olasılığını tahmin etmek için ise, geçmiş deneyimlerden veya varsa somut istatistiklerden yararlanılabilir. Genellikle deneyimlerimize göre, bulunduğumuz yerden havaalanına veya terminale olan uzaklık, ulaşım imkânları, trafiğin durumu gibi unsurları dikkate alarak muhtemel gecikmeyi tahmin etmede kullanabiliriz.

Yukarıdaki örnekte, "vasıtaya geç kalma riski"nde otobüs ve uçak biletinin fiyatı belirli olduğundan (örneğin, otobüs bileti fiyatı ₺50, uçak bileti fiyatı ₺200) etkinin büyüklüğü bilinebilir. Bu riskin olasılığının tahmin edilmesinde, uçak ve otobüs yolcularının yüzde kaçının uçağa veya otobüse yetişmediğine ilişkin güvenilir bir araştırmada bir istatistik varsa, bu gösterge olarak kullanılabilir. Bazen konuşma arasında, "Uçağa yüzde 90 yetişirim" denir. Bu, uçağa yüzde 10 olasılıkla yetişemem anlamına gelir. Aynı kişi "Otobüse yüzde 99 yetişirim" demiş ise, otobüse geç kalma olasılığı yüzde 1'dir.

Riski sayısallaştırmak için bulduğumuz bu rakamların toplulaştırılması ve karşılaştırılabilir olması açısından, etkinin büyüklüğü ile olasılığını çarpmak suretiyle *bütünleşik etkiyi* veya *maruz kalınan riski* hesaplayabiliriz. Bu örnekte, "vasıtaya geç kalma riski"nin tutarı (bütünleşik etkisi) otobüs için ₺0,5(=₺ 50x %1) ve uçak için ₺20(=₺200x %10) olacaktır. Sonuç olarak, uçakla seyahatin "vasıtaya geç kalma riski"nin bütünleşik etkisi otobüse göre çok daha yüksektir.

DİKKAT **Bütünleşik Etki = Olumsuz Etkinin Büyüklüğü x Etkinin Olasılığı**

Riskin Yönetilmesi

Risk yönetimi sürecinde riskin, tanımlama ve ölçmeden sonra yönetilmesi gerekmektedir. Risk yönetim kapsamında, risklerin izlenmesi, raporlanması ve kontrol edilmesi gerekir. Risklerin izlenmesi, faaliyetlerin risklilik düzeylerinin sürekli izlenmesi ve belli limitlere ulaşması halinde ilgili birimlerin ve kişilerin bilgilendirilmesini gerektirir. Riskin işletmenin bütününü etkileyebileceği dikkate alınarak yönetim kurulları da dahil olmak üzere ilgililere raporlama yapılması gerekir.

Risk yönetiminde, risklerin azaltılması için aşağıdaki üç alternatiften birinin seçilmesi gerekir.

1. *İlave kontrollerin konulması ve tedbirlerin alınması:* İlave kontroller ve tedbirler işletmeye ve bireylere ilave maliyet getirecektir. Örnekte, "vasıtaya geç kalma riski"ni azaltmak için yola daha erken çıkılması veya daha hızlı olacağı düşüncesiyle toplu taşıma yerine taksiye binilmesi ilave kontrol ve tedbirdir.

2. *Başkalarına transfer edilmesi:* Riskin başkalarına transferi için bir bedel ödenmesi gerekecektir. Bu bedelin ne olabileceğinin tahmin edilmesi, yani bütünleşik riskin hesaplanması gerekir. Bu riskin bedelinin ödenmesi suretiyle risk sigorta şirketine aktarılabilir veya hizmet olarak sunulmak suretiyle gelir elde edilecekse, işletmede tutulabilir. Örneğin, uçağa geç kalma riski nedeniyle yüzde 10 olasılıkla ₺200 kaybetme olasılığı için bütünleşik risk ₺20 olarak hesaplanmıştı. Uçak şirketi, ₺30 ilave bedel ödenmesi karşılığında uçuş saatinde her an değişiklik yapmayı mümkün kılması halinde, bu bedel ödenmek suretiyle risk uçak şirketine transfer edilmiş olacaktır.

3. *Faaliyetin iptal edilmesi*: Faaliyetin iptal edilmesi, muhtemel getiriden yoksun kalmaya neden olacaktır. Genellikle getiri ile risk arasında doğrusal bir ilişki vardır. Getiri yüksek ise riskin de yüksek olması beklenir. Yukarıdaki örnekte uçağa geç kalma riskinin bütünleşik etkisi (₺20) otobüse ilişkin bütünleşik etkiden (₺0,5) yüksek olduğundan otobüs tercih

www.hedefaof.com

edilebilir. Böyle bir durumda, uçağın sağlayacağı konfor ve zaman faydasından yoksun kalınacaktır.

SIRA SİZDE 2 **Risk yönetiminde riskin azaltılması için alternatifler nelerdir?**

BANKACILIK RİSKLERİ

Bankacılık riskleri, Banka Risk Matrisinde her bir faaliyet bazında kredi riski, piyasa riski, likidite riski, operasyonel risk, kanunlardan kaynaklanan risk, itibar riski ve diğer riskler olarak sıralanmıştır. Bu risklerden aşağıdakiler Yönetmelikte tanımlanmıştır (BDDK, 2006b):

"Kredi riski: Kredi müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın maruz kalabileceği zarar olasılığını,

Piyasa riski: Bankanın genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski, takas riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığını,

Likidite riski: Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması nedeniyle ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememe riskini,

Operasyonel risk: Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın ve sel gibi felaketlerden veya terör saldırılarından kaynaklanabilecek zarar olasılığını,"

ifade etmektedir.

Kanunlardan kaynaklanan risk ve itibar riskinin tanımına söz konusu Yönetmelikte yer verilmemiştir. Kanunlardan kaynaklanan risk, bankanın uyması gereken bankacılık düzenlemeleri ve yaptığı faaliyetler nedeniyle genel hukuk düzenlemelerindeki belirsizliklerden veya muhtemel değişiklikten kaynaklanabilecek zarar olasılığıdır. İtibar riski ise, bankanın yaptığı faaliyetler nedeniyle itibarını zedeleme olasılığını ifade eder. Güven kurumları olan bankaların yukarıda sayılan risklerin yanında, itibar riskine de önem vermeleri gerekmektedir.

DİKKAT **Uluslararası bankacılık standartlarında kredi, piyasa ve operasyonel riskler önemli görülmekte, bu riskler için bankaların sermaye bulundurmaları gerekmektedir.**

2008 yılında yaşanan Global Krizle birlikte bankalarda likidite riskinin önemi görülmüştür ve bu kapsamda çalışmalar başlatılmıştır. Likidite riskinin ölçülmesine ve izlenmesine ilişkin uluslararası standartları oluşturma çabaları devam etmektedir (BCBS, 2009). Ülkemizde likidite riskinin ölçülmesine ve yönetilmesine ilişkin düzenleme 2006 yılında yürürlüğe konmuştur (BDDK, 2006f). Sermaye yükümlülüğüne konu olan kredi, piyasa ve operasyonel riskin ölçülmesine ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir.

Kredi Riski

Banka faaliyetlerinin önemli bir kısmında kredi riski farklı düzeylerde görülür. Bir kişiye veya şirkete nakit kredi verilmesi, kredi riskinin en bilinen şeklidir. Bankalar, türevler ve taahhütler gibi işlemleri nedeniyle de kredi riskine maruz kalabilirler. Risklerin ölçülmesi başlığında bahsedildiği üzere, *etkinin büyüklüğü* ve *etkinin olasılığının* tahmin edilmesi ve *bütünleşik etkinin* hesaplanması gerekmektedir. *Etkinin büyüklüğü,* bankanın verdiği kredi tutarından teminat tutarının düşülmesinden sonra kalan kısımdır. *Etkinin olasılığı* ise, krediyi alan kişinin krediyi zamanında geri ödememe olasılığıdır.

Örneğin, ABC Bankası Y işletmesine ₺1 milyon krediyi 1 yıl vade ile vermiş olsun. Bankanın maruz kaldığı riskin *etkisinin büyüklüğü* kredi tutarı olan ₺1 milyon'dir. Y işletmesinin bir yıl içinde iflas etmesi ve borcunu ödeyememesi olasılığı ise, *etkinin olasılığı* olacaktır.

www.hedefaof.com

Etkinin olasılığını tahmin etmek için genel kanaatlerden ziyade, firmaya ilişkin veriler ve finansal tablolardan faydalanarak bir metodolojinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu metodolojiler, kredi riski modellerinin temellerini oluştururlar ve bu modellerin doğruluğunun zaman içinde test edilmesi gerekir. Kredi riski modellerinin geliştirilmesinde istatistik önemli bir rol oynar.

Bankaların *etkinin olasılığını* tahmin etmek için kendi modellerini geliştirmeleri, risk yönetiminin yeterliliği için çok önemlidir. Bankacılık düzenlemeleri, bankaları kendi kredi riski modellerini geliştirmeleri yönünde teşvik etmektedir. Bunların yanında, *kredi derecelendirme kuruluşları* firmalara derece notu vermekte ve *etkinin olasılığını* veri tabanlarındaki bilgileri de dikkate alarak tahmin etmektedirler. Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının derecelerine ve derecelerin tanımlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 5.1: Derecelendirme Kuruluşlarının Derecelerinin Eşleştirmesi

S&P	***Moody's***	***Fitch***	***Risk Düzeyi***
AAA	Aaa	AAA	Düşük
AA+	Aa1	AA+	Makul
AA	Aa2	AA	
AA-	Aa3	AA-	
A+	A1	A+	Ortalama
A	A2	A	
A-	A3	A	
BBB+	Baa1	BBB+	Kabul edilebilir
BBB	Baa2	BBB	
BBB-	Baa3	BBB-	
BB+	Ba1	BB+	Dikkatle kabul edilebilir
BB	Ba2	BB	
BB-	Ba3	BB-	
B+	B1	B+	Yönetim dikkati gerektirir
B	B2	B	
B-	B3	B	
CCC+	Caa1	CCC+	Özel dikkat gerektirir
CCC	Caa2	CCC	
CCC-	Caa3	CCC-	
CC	Ca	CC	Standart altı varlıklar
C	C	C	Şüpheli varlıklar
D		D	Kayıp varlıklar

Kaynak: Çabukel (2007: 34).

www.hedefaof.com

Kriz dönemlerinde kredi derecelendirme kuruluşlarının tahminlerindeki sapmalar, bu kuruluşların düzenleyiciler, kamuoyu ve politikacılar tarafından eleştirilmesine neden olmaktadır. En son 2008-2009 Global Kriz sonrasında da bu kuruluşların, krizin oluşmasında ve büyümesinde etkilerinin olduğu ve bunların piyasalara etkilerinin sınırlandırılması gereği tartışılmaktadır.

Örnek olarak, ABC Bankasının kendi modeliyle (içsel derecelendirme sistemi) Y firmasına, B kredi derecesini verdiğini kabul edelim. (Benzer değerlendirmeyi kredi derecelendirme kuruluşu da yapabilir.) Bu kredi derecesindeki firmaların bir yıl içinde temerrüt (borç ödeyememe ve iflas etme) olasılığı %2 olsun. Diğer bir ifadeyle, B kredi derecesini haiz 100 şirketten 2 tanesi bir yıl içinde borcunu ödeyememekte veya iflas etmektedir. Y Firmasına verilen ₺1 milyon kredinin Bütünleşik Etkisi ₺20.000 (=₺1.000.000x %2) olacaktır. Yani, Bankanın, verdiği ₺1 milyon kredi nedeniyle maruz kaldığı kredi riski tutarı ₺20.000'dir.

Y firmasının, kredinin teminatı olarak ₺700.000 değerindeki gayrimenkulünü bankaya ipotek olarak verdiğini kabul edelim. ABC Bankasının şirketin ödeme güçlüğüne düşmesi halinde bu gayrimenkulü satarak kredinin ₺700.000'sini tahsil etmesi mümkündür. Böyle bir durumda, etkinin büyüklüğü ₺300.000'ye (₺1.000.000- ₺700.000) düşecektir. Bütünleşik Etki ise, ₺6.000(=₺300.000 x %2) olacaktır.

DİKKAT **Beklenen kayıp tutarı = (Kredi Tutarı-Teminat Tutarı) x Temerrüt Olasılığı**

Bankacılık düzenlemelerinde kredi riski için hesaplanan bütünleşik etki, *beklenen kayıp tutarı* olarak ifade edilir. Kredi riskine ilişkin beklenen kayıp tutarı için karşılık ayrılmasına Basel-II düzenlemelerinde yer verilmektedir. Basel-I'de ise olasılık içermeyen daha genel bir yaklaşım benimsenmiş ve bu yaklaşım halen ülkemizde uygulanmaktadır (BDDK, 2006e). Diğer taraftan, kredi riski için bankanın bulundurması gereken sermaye tutarının hesaplanmasına "Bankalarda Sermaye Yeterliliği" başlığı altında yer verilecektir.

SIRA SİZDE 3 **Kredi riskinde etkinin büyüklüğü, etkinin olasılığı ve bütünleşik etki kavramlarını tanımlayınız.**

Piyasa Riski

Bankalar portföylerinde bono, tahvil, hisse senedi, döviz gibi finansal araçları bulundururlar ve portföy tercihlerine bağlı olarak çeşitli şekillerde muhasebeleştirirler. Özellikle rayiç değerlemenin yapıldığı portföylerde gün sonunda piyasa değeri ile değerleme yapılır ve kar/zarar hesaplanır. Zarar etme durumu, risk olarak kabul edilir ve istenmeyen bir durumdur. Bu tür bir portföy için p*iyasa riskine ilişkin tanımda belirtildiği üzere genel piyasa riski, kur riski, spesifik risk, emtia riski ve takas riski* hesaplanır. Bu hesaplama yöntemleri, *riske maruz değer modelleri* olarak ifade edilir. Konunun basitleştirilmesi açısından kur riski ile konu sınırlandırılacaktır, ancak diğer risklerde de benzer yöntemler izlenir.

DİKKAT **Piyasa riski, riske maruz değer modeli veya standart metot ile hesaplanır. Bankalar piyasa riski için sermaye bulundurmak zorundadır.**

Örneğin, 30.12.2011 tarihinde ABC Bankasının kasasında 10 milyon Amerikan Doları (USD) olduğunu kabul edelim. Risk yönetimi açısından ne kadar kayıpla karşılaşılacağı (*bütünleşik risk*) önem arz etmektedir. Bunun tespiti için USD kurunun ne kadar düşeceğinin bilinmesi gerekir. Kurun yükselmesi halinde ise banka kar edecektir. 01.01.2000-31.12.2011 tarihlerindeki Dolar kurunun gelişimine aşağıda yer verilmiştir. Buna göre, ₺0,50 ile başlayan kur, 2001 krizi ile birlikte ₺1,60'ye kadar yükselmiş ve daha sonra aşağı ve yukarı yönlü hareketler yapmıştır.

www.hedefaof.com

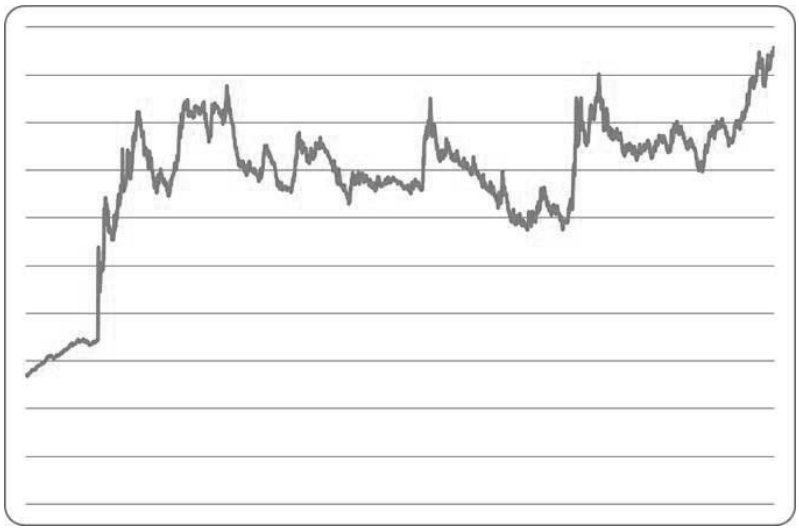

Şekil 5.2: Dolar Kuru (03/01/2000-29/07/2010)

(**Kaynak:** TCMB).

Yukarıdaki şekilden, kurun uzun dönemli hareketi görülmektedir. Son bir yıllık kur hareketine ise, aşağıdaki şekilde yer verilmiştir. Yılın başında ₺1,55 seviyesinde olan kur yıl sonunda ₺1,92olarak gerçekleşmiştir. USD kuru yarın akşam ne olacaktır? Banka döviz kuru düşerse ne kadar zarar eder? Risk yönetimi, bu sorulara piyasa verilerine dayalı ve olasılık dağılımını içeren cevap aramaktadır. Buna göre, USD kuru büyük bir ihtimalle en son görülen değer olan ₺1,92 ortalama olmak üzere, %50 olasılıkla aşağı veya %50 olasılıkla yukarı hareket edebilecektir. Diğer bir ifadeyle, Dolar kurunun aşağı veya yukarı gitme olasılığı teorik olarak eşit kabul edilir.

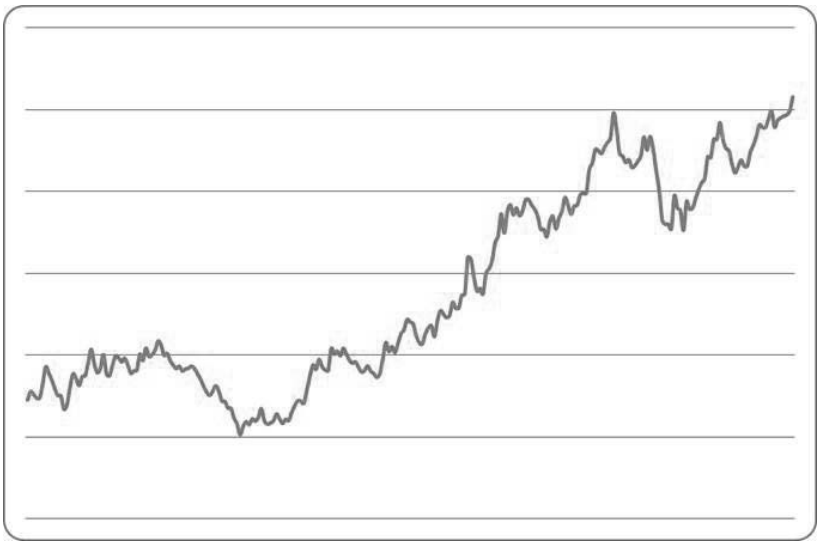

Şekil 5.3: Dolar Kuru (02/01/2011-31/12/2011)

Dolar kurundaki günlük değişim oranlarına aşağıdaki şekilde yer verilmiştir. Buna göre, günlük değişimlerde sıfır (0) ortalama olmak üzere aşağı ve yukarı yönlü hareketler gözlenmektedir. Günlük değişimlerin boyutları çok farkı düzeyde olmakla birlikte, 27.10.2011 tarihinde kurdaki en yüksek düşüş olarak %-2,01 (=1,7652/1,8014 - 1) görülmüştür. Kur bir gün önce ₺1,8014 iken 27.10.2011 tarihinde ₺1,7652 olarak gerçekleşmiştir. Örnekteki portföyde 10 milyon USD için, söz konusu kur düşüşü yaklaşık olarak 201.000 USD (=10.000.000 USD x %2,01) zarar oluşturacaktır.

www.hedefaof.com

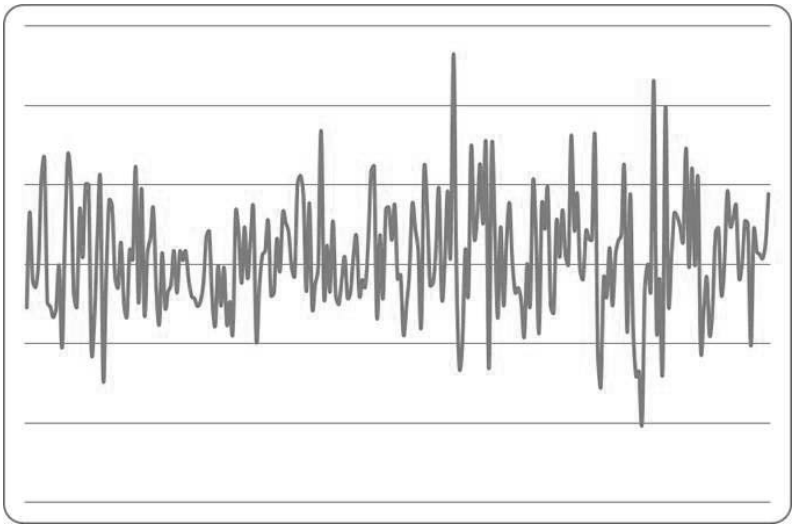

Şekil 5.4: 365 Dolar Kurundaki Günlük Değişim (02/01/2011-31/12/2011)

Yukarıdaki şekilde yer alan günlük değişimlerin ortalaması % 0,09 ve standart sapması %0,72'dir. Buna göre, günlük değişimlerin histogramı aşağıdaki gibi olacaktır. Aşağıdaki şeklin normal dağılıma yakın olduğu görülmektedir. Piyasadaki işlem gören Dolar kuru, Euro kuru, faiz oranları, hisse senedi endeksleri ve hisse senedi fiyatlarının günlük değişimlerinin histogramı, normal dağılıma yakındır. Günlük değişimlerin normal dağıldığı varsayımıyla, piyasa riski hesaplanabilir. Bu varsayım temelinde yapılan risk analizi, *parametrik yöntemle* Riske Maruz Değer hesaplamasıdır.

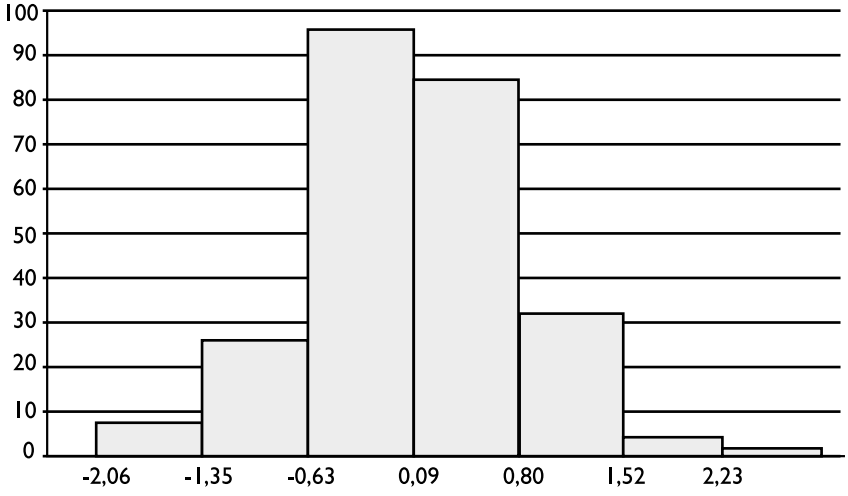

Şekil 5.5: Dolar Kurunun Günlük Değişimine İlişkin Histogram

Bankacılık düzenlemesinde riske maruz değer, elde tutulan bir portföy ya da varlık değerinin, faiz oranlarında, döviz kurlarında ve hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalabileceği en yüksek zararı, belli bir zaman diliminde ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değer olarak tanımlanmaktadır (BDDK, 2006c: madde 3). Buradaki olasılık seviyesi, % 99 olarak düzenlemede yer almıştır (BDDK, 2006c: madde 7). Normal dağılım tablosunda %99 olasılık seviyesinin gösterdiği z değeri 2,33'tür. (Burada 2,33 değerinin bilinmesi yeterli olup, daha detaylı bilgi için istatistik kitaplarındaki normal dağılım konusu incelenebilir.)

Örnekte ABC Bankasının kasasında 10 milyon USD olduğu için, Dolar kurunun düşmesi risk oluşturmaktadır. Düzenlemede yer aldığı üzere %99 olasılık seviyesi, normal dağılım tablosunda 2,33 değerini gösterir. Risk ölçümünde kullanılan kavram olarak olasılık etkisi, 2,33 değeri ile standart

www.hedefaof.com

sapmanın çarpımı (2,33x%0,72=%1,68) olacaktır. Yani, bankacılık düzenlemesi gözlem dönemi içinde görülen en yüksek değer olan %2,01'lik düşüşü almak yerine, %99 olasılık seviyesindeki değer olan %-1,68'lik düşüşün dikkate alınmasını öngörmektedir.

Bankacılık düzenlemeleri, riske maruz değer hesabında ayrıca "elde tutma süresi" olarak 10 işgünü öngörmüştür (BDDK, 2006c: Madde 7). Bunun anlamı, bankanın piyasa koşulları dâhil olmak üzere çeşitli nedenlerle, mevcut pozisyonunu 10 işgününe kadar koruyabileceğidir. Bu durum yukarıdaki hesaplanan değerin $\sqrt{10}$ ile çarpılmasını gerektirir. Nihai olarak etkinin olasılığı, günlük değerlerin değişimlerinin standart sapması, 2,33 değeri ve $\sqrt{10}$ değerinin çapımı olacaktır. Etkinin olasılığı ile etkinin büyüklüğünün (portföyün tutarı) çarpımı, bütünleşik riski verecektir.

DİKKAT **Parametrik yöntemle riske maruz değer**

$$RMD = Portföy\ Tutarı\ x\ Standart\ Sapma\ x2{,}33\ x\ \sqrt{10}$$

Örneğimizde, ABC Bankasının kasasındaki, 10 milyon USD portföy için hesaplanacak riske maruz değer 530.504 USD olacaktır. (Standart sapma = %0,72)

$$RMD = 10.000.000USD\ x\ \%0{,}72\ x\ 2{,}33\ x\ \sqrt{10} = 530.504USD$$

Riske maruz değer yukarıda açıklanan parametrik yöntem yanında tarihsel yöntem ve simülasyon yöntemlerinden biriyle hesaplanabilir. Her bir yöntemin varsayımları değişmekte ve sonuçları farklı rakamlar olabilmektedir. Bankacılık düzenlemelerinde riske maruz değer yöntemini kullanmak isteyen bankalara ilave şartlar getirilmiştir. Bankalar öncelikle bu modellerin doğruluğunu test edecekler ve BDDK onayı aldıktan sonra yasal raporlarında kullanabileceklerdir (BDDK, 2006c: madde 6). Bankacılık düzenlemeleri, riske maruz değer modelleri yerine "Standart Metot" ile piyasa riski hesaplamasının yapılmasına imkân tanımıştır. Standart yöntemde, portföydeki tutarların düzenlemede öngörülen katsayılarla çarpılmak suretiyle piyasa riski hesaplanır.

Bankaların hesapladıkları kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk tutarlarının toplamı kadar asgari bir sermayesinin bulunması gerekmektedir. Finansal tablo dipnotlarında piyasa riski için sermaye yükümlülüklerine yer vermektedirler. Ülkemizde bankalar 2011 yılı itibarıyla, riske maruz değer hesaplamalarını kendi risk yönetimlerinde kullanmaktadır ama piyasa riski için sermaye bulundurmada standart metodu tercih etmektedirler.

İNTERNET **Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin Finansal Tablolar ve dipnotlarına internet sitesinden ulaşabilirsiniz. Diğer bankaların internet sitesinde de Finansal Tabloları ve dipnotları yayımlanmaktadır. (Erişim tarihi: 26.01.20012) www.yapikredi.com.tr/arsiv/ykb/finansal_tablolar/YKB-SOLO%2031032010.PDF**

Örnek olarak, Yapı ve Kredi Bankasının (YKB) 31 Mart 2010 tarihli finansal tablo dipnotlarında, bankanın genel piyasa riskinin ₺88.814, spesifik riskinin 19.826, kur riskin ₺1.859 ve opsiyonlardan kaynaklanan riskin ₺1.448 olduğu anlaşılmaktadır Toplam piyasa riski ise söz konusu rakamların toplamı olup, ₺111.947 olarak gerçekleşmiştir. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle rakamları binle çarpmak gerekir). Yani, Bankanın piyasa riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü ₺111,9 milyon'dir.

www.hedefaof.com

Tablo 5.2: YKB'nin Piyasa Riski Unsurları (31.03.2010)

		31 Mart 2010
(I)	Genel piyasa riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü-standart metot	88.814
(II)	Spesifik risk için hesaplanan sermaye yükümlülüğü-standart metot	19.826
(III)	Kur riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü-standart metot	1.859
(IV)	Emtia riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü-standart metot	-
(V)	Takas riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü- standart metot	-
(VI)	Opsiyonlardan kaynaklanan piyasa riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü- standart metot	1.448
(VII)	Risk ölçüm modeli kullanan bankalarda piyasa riski için hesaplanan sermaye yükümlülüğü	-
(VIII)	Piyasa riski için hesaplanan toplam sermaye yükümlülüğü (I+II+III+IV+V+VI+VII)	111.947
(IX)	**Piyasa riskine esas tutar (12,5xVIII) veya (12,5xVII)**	**1.399.338**

Kaynak: www.yapikredi.com.tr.

Piyasa riskine esas tutar ise, piyasa riski tutarının 12,5 ile çarpılması suretiyle hesaplanır. Bu katsayı, birin (1) asgari sermaye yükümlülüğü olan %8'e (1/0,08=12,5) bölünmesiyle bulunur. Piyasa riskine esas tutar ₺1.399.338 (=₺111.947 x 12,5) olarak verilmiştir.

Bu raporlamanın daha iyi anlaşılması için genel piyasa, spesifik risk, kur riski, emtia riski, takas riski tanımlarına aşağıda yer verilmiştir (BDDK, 2006b: madde 3).

Genel piyasa riski: Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyonların değerinde faiz oranı riski ve hisse senedi pozisyon riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığı.

Spesifik risk: Bankanın alım satım hesapları içinde yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyonlarda, olağan piyasa hareketleri dışında, bu pozisyonları oluşturan finansal araçları ihraç veya garanti eden ve ödeme yükümlülüğünü üstlenen kuruluşların yönetimlerinden ve mali bünyelerinden kaynaklanabilecek sorunlar nedeniyle meydana gelebilecek zarar olasılığı.

Emtia riski: Bankanın, emtia fiyatlarındaki hareketler nedeniyle, emtiaya ve emtiaya dayalı türev finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar olasılığı.

Takas riski: Bir menkul kıymet, döviz veya emtianın sözleşmede öngörülen fiyattan belli bir vadede teslimini konu alan ve her iki tarafın yükümlülüklerini vadede yerine getirmesini öngören işlemlerde, takas işleminin vade tarihinde gerçekleşmemesinden ötürü işleme konu menkul kıymet, döviz veya emtianın fiyat değişimleri nedeniyle bankanın maruz kalacağı zarar olasılığı.

Ayrıca, opsiyon işlemine konu olabilecek finansal araçlar için de hesaplama yöntemine bankacılık düzenlemelerinde yer verilmiştir (BDDK, 2006g). Piyasa riskine konu bütün varlıklar için alternatif olarak risk ölçüm modeli kullanmak mümkün olmakla birlikte, banka bütün piyasa riski unsurları için standart metodu kullandığından, sermaye yükümlülüğü sıfır olarak görülmektedir.

Operasyonel Risk

Bankacılık için önemli olan diğer bir risk türü operasyonel risktir. Bu riskin hesaplanması kredi ve piyasa riskine göre daha karmaşıktır. Bankadaki her bir faaliyette oluşabilecek risklerin tanımlanması, bunların etkisinin büyüklüğü ve etki olasılığının tahmin edilmesi gerekir. Bankanın etkinin büyüklüğünü ve etki olasılığını tahmini, benzer nitelikte faaliyet yapan bankaların maruz kaldığı risklere ait verilerin toplanması ve bu verilerin hesaplamada kullanılmasıyla mümkündür. Operasyonel riskin hesaplanmasındaki en temel güçlük verinin temin edilmesidir.

www.hedefaof.com

Bankacılık standartlarında temel operasyonel riskler ve bunlara ilişkin bazı örnekler aşağıdaki gibi sayılmıştır:

1. *Banka içi yolsuzluk:* Varlıkların çalınması ve vergiden kaçınılması gibi hususlar.
2. *Banka dışı yolsuzluk:* Bilgilerin çalınması ve bankanın soyulması gibi hususlar.
3. *Personel uygulamaları ve iş güvenliği:* Ayrımcılık, ücretler, çalışanların sağlık ve güvenliği gibi hususlar.
4. *Müşteri, ürün ve faaliyet uygulamaları:* Piyasanın maniple edilmesi, rekabet kuralları ve başkası adına yapılan işlemler gibi hususlar.
5. *Maddi varlıkların zarar görmesi:* Doğal afetler, terör ve ayaklanma gibi hususlar.
6. *Faaliyetlerin durması veya sistemlerin çalışmaması:* Araçların, yazılımın ve donanımın çalınması gibi hususlar.
7. *Uygulama ve süreç yönetimi:* Veri girişi hataları ve zorunlu raporların üretilmemesi gibi hususlar.

Bankalar her zaman operasyonel riskleri yönetmek için kontrol noktaları oluştururlar ve önlemler alırlar. Örneğin, banka içi yolsuzluğun önlenmesi için kasa sayımları her akşam düzenli olarak yapılır. Benzer şekilde, bankalar soygun veya terör saldırısına maruz kalmamak için bütün şubelerde güvenlik görevlisi ve kamera sistemleri kullanırlar.

Operasyonel riske ilişkin sermaye bulundurma yükümlülüğü Basel-II ile birlikte gelmiştir. Operasyonel risk temelde dört yöntemden biriyle hesaplanır. Bu yöntemler, *temel gösterge yöntemi*, *standart yöntem, alternatif standart yöntem* veya *ileri ölçüm yaklaşımıdır*. İleri ölçüm yaklaşımı, yukarıdaki belirtilen faaliyet bazında risk hesaplaması gerektirmekte olup, veri ve modelleme güçlüklerinin bulunması nedeniyle burada işlenmeyecektir. Ülkemizde 2011 yılı itibarıyla temel gösterge yöntemi kullanılmaktadır. Standart yaklaşım ve alternatif standart yaklaşımı kullanmak için ise, bankalar tarafından düzenlemede yer alan şartlara uyum sağlandıktan sonra BDDK tarafından izin verileceği hüküm altına alınmıştır (BDDK, 2006a: madde 14).

DİKKAT **Operasyonel risk tutarı=Ortalama Brüt Gelir x %15**

Temel gösterge yaklaşımında, bankanın son üç yıl itibarıyla gerçekleşen yıl sonu *brüt gelir tutarlarının* ortalaması yüzde 15 ile çarpılır ve operasyonel risk olarak hesaplanır. Brüt gelir, net faiz gelirlerine, net ücret ve komisyon gelirlerinin, temettü gelirlerinin, ticari kâr/zararın (net) ve diğer faaliyet gelirlerinin eklenmesi; satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler hesaplarında izlenen menkul kıymetlerin satışından kaynaklanan kâr/zarar ile olağanüstü gelirler (iştirak ve bağlı ortaklık hisseleri ile gayrimenkul satış kazançları dâhil) ve sigortadan tazmin edilen tutarların düşülmesi suretiyle hesaplanır (BDDK, 2006b: madde 15).

Örneğimizde, Yapı ve Kredi Bankası tarafından operasyonel riskin hesaplanmasında "Temel Gösterge Yöntemi" kullanılmıştır. Buna göre, 2007, 2008 ve 2009 yıl sonu brüt gelirleri dikkate alınmış ve operasyonel risk tutarı ₺624.481 olarak tespit edilmiştir. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir.) Bankanın operasyonel riske ilişkin sermaye yükümlülüğü ₺624,5 milyon 'dir.

Operasyonel riske esas tutar ise, operasyonel risk tutarının 12,5 ile çarpılması suretiyle hesaplanır. Bu katsayı, birin (1) asgari sermaye yükümlülüğü olan %8'e (1/0,08=12,5) bölünmesiyle bulunur. Banka için operasyonel riske esas tutar ise ₺7.806.018 (~=₺624.481 x 12,5) olarak hesaplanmıştır.

Standart yöntemde, bankanın faaliyet kolları bazında yıl sonu brüt gelir tutarları, ilgili faaliyet kolunun oranı ile çarpılmak suretiyle her bir faaliyet koluna ilişkin operasyonel risk olarak hesaplanır. Geçmiş üç yıllık operasyonel risk tutarları karşılaştırılmak suretiyle toplam operasyonel risk ve operasyonel riske esas tutar belirlenir. Faaliyet kollarının tanımına ve faaliyet kollarına ilişkin oranlara aşağıda yer verilmiştir (BDDK, 2006b: madde 16).

www.hedefaof.com

Tablo 5.3: Faaliyet Kollarına İlişkin Oranlar

Faaliyet kolu	Oran (Yüzde)
Kurumsal bankacılık	18
Alım satım	18
Perakende bankacılık	12
Perakende aracılık	12
Ticari bankacılık	15
Takas ödemeler	18
Acente hizmetleri	15
Varlık yönetimi	12

Kaynak: BDDK, 2006b: Madde 16.

"Kurumsal bankacılık: Sermaye piyasası araçlarının ihracına, varlıkların menkul kıymetleştirilmesine, sendikasyon kredisi kullandırımlarına ve şirket birleşme ve devralmalarına yönelik danışmanlık ve aracılık hizmetleri ve bu kapsamda edinilen ortaklık payları ile kamu kurumlarına doğrudan ya da satın alınan borçlanma senetleri aracılığıyla verilen krediler ile perakende bankacılık faaliyet kolu dışında kalan mevduat veya katılım fonu kabulü,

Alım satım: Para piyasası ve sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri, efektif dâhil kambiyo işlemleri, kıymetli maden ile bunlara veya emtiaya dayalı sözleşmelerin alım satımı,

Perakende bankacılık: Bir milyon Euro veya muadili bir para karşılığı veya daha düşük tutarda olmak üzere, gerçek veya tüzel kişilere kullandırılan her türlü nakdi ve gayrinakdi krediler ile mevduat veya katılım fonu kabulü, kredi kartlarına dayalı işlemler,

Perakende aracılık: Kurumsal bankacılık dışındaki aracılık faaliyetleri,

Ticari bankacılık: Bir milyon Euro veya muadili bir para veya daha fazla bir tutarda nakdi ve gayrinakdi kredi kullandırımları, faktoring, forfaiting, finansal kiralama ve dış ticaret işlemleri,

Takas ve ödemeler: Fatura ödemelerine aracılık işlemleri, havale hizmetleri, takas hizmetleri,

Acente hizmetleri: Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri ile kiralık kasa ve saklama faaliyetleri,

Varlık yönetimi: Fon yönetimi."

SIRA SİZDE 4 **Operasyonel riskin hesaplanmasında kullanılan yöntemlerden temel gösterge yöntemi ve standart yöntemi tanımlayınız.**

BANKALARDA SERMAYE YETERLİLİĞİ

Bankalar faaliyetlerinin önemli bir kısmını mevduat gibi yabancı kaynaklarla finanse ederler. Mali durumlarının güçlü olduğunu yabancı kaynak sağlayanlara ve denetim otoritelerine raporlamalar yapmak suretiyle gösteririler. Bankacılık faaliyetleri nedeniyle kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riske maruzdurlar. Bankaların güven sağlaması, maruz kaldıkları riskler için yeterli tutarda sermaye bulundurmasıyla mümkün olacaktır. Sermayenin ne kadar tutulacağı hususuna sermaye yeterliliği düzenlemelerinde yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde sermaye yeterliliği standart (SYR) oranı tanımlanmış ve oranın asgari %8 olması gerektiği belirtilmiştir. SYR oranının yüksek olması bankanın mali gücünün yüksek olduğunu gösterir. SYR oranının, asgari oranın altına düşmesi ise bankanın yükümlülüklerini karşılama riskini ve iflas riskini artırır. Bu orana aşağıda yer verilmiştir:

$$SYR = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riskine Esas Tutar} + \text{Piyasa Riski Esas Tutar} + \text{Operasyonel Riske Esas Tutar}}$$

www.hedefaof.com

DİKKAT **Sermaye yeterliliği standart oranına ilişkin kurallar Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından belirlenmektedir. Bu kurallar, Basel düzenlemeleri olarak adlandırılırlar.**

Basel düzenlemeleri Basel-I ve Basel-II olarak adlandırılmıştır. Basel-I, 1988 yılında geliştirilmeye başlanmış ve revize edilmiştir. Bankacılık faaliyetlerinin yapısındaki değişiklikler, Basel-II'yi geliştirmeye yöneltmiştir. Bu düzenlemelerde, bankanın kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riski için sermaye yükümlülüğü getirilmiştir. Piyasa riski ve operasyonel risk konuları altında riskin hesaplama yöntemlerine yer verilmişti. Piyasa riski tutarı ve operasyonel risk tutarı bankaların söz konusu risklere ilişkin asgari bulundurması gereken sermayeyi ifade etmektedir. Risk tutarlarının 12,5 ile çapılması suretiyle piyasa riskine esas tutar ve operasyonel riske esas tutar hesaplanır. (12,5 katsayısı birin (1) asgari sermaye yükümlülüğü olan %8'e bölümüdür.)

Kredi riski bölümünde açıklanan yöntem, daha çok karşılık düzenlemeleri ile ilgili olup bankacılıktaki kredi karşılıklarına ilişkindir (BDDK, 2006e). Kredi riskinin sermaye yeterliliği standart oranına etkisi kredi riskine esas tutarın hesaplanmasıyla olmaktadır. Kredi riskine esas tutarın hesaplanması, Basel-I kapsamında tanımlanmış ve Basel-II düzenlemesinde ciddi boyutta değişikliğe uğramıştır. Konunun basitleştirilmesi açısından burada Basel-I düzenlemelerine yer verilecek ve örneklerle açıklanacaktır.

Örnekte, Yapı ve Kredi Bankasının finansal tablo dipnotlarına aşağıda yer verilmiştir. Buna göre hesaplanan sermaye yeterlilik oranı %16,90 olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar asgari sermaye yeterlilik oranı olan %8'in çok üzerindedir. Piyasa riskine esas tutar ve operasyonel riske esas tutara ulaşma yöntemi piyasa riski ve kredi riski bölümlerine açıklanmıştı. Özkaynak ve kredi riskine esas tutarların hesaplama yöntemi ilerleyen bölümde açıklanacaktır. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir.)

Tablo 5.4: YKB'nin Sermaye Yeterliliği Oranına İlişkin Tablo (31.03.2010)

Kredi riskine esas tutar (KRET)	51.497.376
Piyasa riskine esas tutar (PRET)	1.399.338
Operasyonel riske esas tutar (ORET)	7.806.018
Özkaynak	**10.257.178**
Özkaynak / (KRET+PRET+ORET)*100	**16,90**

Kaynak: www.yapikredi.com.tr

Bankacılıkta Sermaye

Bankacılıkta sermaye reel sektör işletmelerinden farklılık arz etmektedir ve sermaye yeterliliği standart oranında özkaynak kavramı kullanılmaktadır. Bankacılıkta özkaynak unsuru olarak, ana sermaye ve katkı sermaye sayılmaktadır. Bankacılık düzenlemelerinde yer verilen ana sermayenin unsurlarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir (BDDK, 2006d: madde 4).

a. Ödenmiş sermaye ve buna ilişkin enflasyona göre düzeltme farkı,

b. Hisse senedi ihraç primleri,

c. Hisse senedi iptal kârları,

d. Yedek akçeler ve bunlara ilişkin enflasyona göre düzeltme farkları,

e. Net dönem kârı ile geçmiş yıllar kârı,

www.hedefaof.com

f. Muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıkların ana sermayenin yüzde yirmibeşine kadar olan kısmı,

g. Sermayeye eklenecek iştirak ve bağlı ortaklık hisseleri ile gayrimenkul satış kazançları,

h. Net dönem zararı ile geçmiş yıllar zararı toplamının yedek akçeler ile karşılanamayan kısmı,

i. Faaliyet kiralaması geliştirme maliyetleri,

j. Maddi olmayan duran varlıklar,

k. Ertelenmiş vergi aktifi tutarının ana sermayenin yüzde onunu aşan kısmı,

Katkı sermaye, ana sermayeye göre daha düşük sermaye niteliği olan unsurlardan oluşmaktadır. Bunlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir (BDDK, 2006d: madde 5):

a. Genel karşılıklar,

b. Menkuller yeniden değerleme değer artışı,

c. Gayrimenkuller yeniden değerleme değer artışı,

d. İştirakler, bağlı ortaklıklar ve birlikte kontrol edilen ortaklıklardan bedelsiz olarak edinilen ve dönem karı içerisinde muhasebeleştirilmeyen hisseler,

e. Birincil sermaye benzeri borçların ana sermaye hesaplamasında dikkate alınmayan kısmı,

f. İkincil sermaye benzeri borçlar,

g. Satılmaya hazır menkul değerler ile iştirak ve bağlı ortaklıklara ilişkin değer artış fonları,

h. Yedek akçelere ilişkin enflasyona göre düzeltme farkı hariç olmak üzere, sermaye yedeklerinin, kâr yedeklerinin ve geçmiş yıllar kâr ve zararının enflasyona göre düzeltme farkları.

Üçüncü kuşak sermaye, ana sermaye ve katkı sermaye unsurlarına göre daha zayıf nitelikte olup sadece piyasa riskine yönelik olan riskleri kapsamak amacıyla bankacılık düzenlemelerinde yer verilmiştir. 2008-2009 Global Krizi sonrasında, uluslararası standartlar paralelinde düzenlemelerden çıkartılmıştır. Diğer taraftan, bilançodaki bazı kalemlerin özkaynaktan düşülmesi için sermayeden indirilen değerler tanımlanmıştır.

Örnekteki Yapı Kredi Bankası'nın finansal tablo dipnotlarında, bankanın sermaye yeterliliği standart oranının hesaplanmasında dikkate alınan özkaynak unsurlarına yer verilmiştir. Aşağıdaki tablodan görüleceği üzere, Bankada üçüncü kuşak sermaye bulunmamaktadır ve ₺86.193 de sermayeden indirilecek değer olarak görülmektedir. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir.) Bankanın ₺10.3 milyar özykanağı bulunmaktadır.

Tablo 5.5: YKB'nin Özkaynak Tablosu (31.03.2010)

Ana sermaye toplamı	7.495.637
Katkı sermaye toplamı	2.847.734
Üçüncü kuşak sermaye	-
Sermaye	10.343.371
Sermayeden indirilen değerler	86.193
Toplam Özkaynak	**10.257.178**

Kaynak: www.yapikredi.com.tr

www.hedefaof.com

SIRA SİZDE 5 **Banka açısından sermayenin önemini ve türlerini açıklayınız**

Basel-I'de Kredi Riskine Esas Tutar

Basel-I'de kredi riskine esas tutarın hesaplanması için, bankanın aktifindeki değerlerin ve bilanço dışı yükümlülüklerinin risk ağırlıklarına (% 0, % 20, %50, %100, %150 ve %200 gibi) göre tasnifi gerekmektedir. Bu tasnif işleminden sonra, toplam değerler söz konusu oranlarla çarpılır ve risk ağırlıklı varlıklar bulunur. Tasnife ilişkin temel hususlar burada açıklanmış olmakla birlikte bu alanda çok detaylı düzenleme bulunmaktadır. (BDDK, 2006b)

DİKKAT **Risk ağırlılıkları, kredi alacağının bulunduğu ülkenin Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkenin olması, OECD üyesi ülkede faaliyet gösteren bankanın olması ve gayrimenkul teminatlı olmasına göre belirlenmektedir.**

Bankaların kredi alacağı OECD ülkesinin merkezi hükümetinden ise %0, OECD ülkesinin banka ve finansal kuruluşundan ise %20 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Kredi alacağı, gayrimenkul teminatlı ise teminatlı kısım %50 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Diğer durumlarda, %100 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Ayrıca, düzenlemelerde bazı özel nitelikteki işlemler için %150 ve %200 risk ağırlığı tanımlanmıştır.

Örnek olarak Yapı ve Kredi Bankasının finansal tablo dipnotlarında, kredi riskine esas tutara ilişkin tabloya aşağıda yer verilmiştir. Buna göre, "B satırında" yer alan bilanço kalemleri (net) tutarlarının toplamı ₺66.740.260 olup, bankanın bilançosundaki toplam aktifin değerine eşittir. Yani bankanın aktifinde yer alan bütün kalemler ana gruplar olarak sıralanmış ve risk ağırlıklarına göre tasnif edilmiştir. Benzer şekilde, bilanço dışında "Nazım Kalemler" olarak adlandırılan yükümlülükler de risk ağırlıklarına göre tasnif edilmiştir.

Bilanço kalemleri (net) ve Nazım Kalemleri toplamına, C satırında "Toplam risk ağırlıklı varlıklar" olarak yer verilmiştir. Toplam risk ağırlıklı varlıklar (C satırı) ile Risk ağırlıklarının (A satırı) çarpımlarının toplamı ise 51.497.376 (=%0x 19.679.191 + %20 x 3.141.344 + ... + %200 x 33.440) olacaktır. Bankanın kredi riskine esas tutarı ₺51.479.376'dir. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir.) Bankanın kredi riskine esas tutarı ₺51,5 milyar'dir. Bankanın kredi riski (kredine riskine ilişkin sermaye yükümlülüğü) ₺4.118.350 (=51.479.376* % 8) olacaktır.

Tablo 5.6: YKB'nin Kredi Riskine Esas Tutara İlişkin Tablo (31.03.2010)

	A	%0	%20	%50	%100	%150	%200
Kredi riskine esas tutar							
Bilanço kalemleri (net)	B	18.742.202	1.718.798	7.307.045	34.438.888	299.966	33.440
Nakit değerler		626.076	274	-	-	-	-
Vadesi gelmiş menkul değerler		-	-	-	-	-	-
T.C. Merkez Bankası		1.754.292	-	-	-	-	-
Yurtiçi, yurtdışı bankalar, yurtdışı merkez ve şubeler		-	1.040.752	-	5.970	-	-
Para piyasalarından alacaklar		1.100.000	-	-	-	-	-
Ters repo işlemlerinden alacaklar		-	3.000	-	-	-	-
Zorunlu karşılıklar		1.309.957	-	-	-	-	-
Krediler		1.990.609	651.876	7.176.871	29.669.920	299.966	33.440
Tasfiye olunacak alacaklar (net)		-	-	-	486.170	-	-
Kiralama işlemlerinden alacaklar		-	-	-	-	-	-
Satılmaya hazır finansal varlıklar		-	-	-	-	-	-
Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar		11.473.014	-	-	-	-	-
Aktiflerimizin vadeli satışından alacaklar		-	-	-	12.578	-	-
Muhtelif alacaklar		-	120	-	637.349	-	-
Faiz ve gelir tahakkuk ve reeskontları		183.823	12.899	130.174	569.608	-	-
İştirak, bağlı ortak. ve birlikte kontrol edilen ortaklıklar (iş ortaklıkları) (net)		-	-	-	1.781.951	-	-
Maddi duran varlıklar		-	-	-	1.043.851	-	-
Diğer aktifler		304.431	9.877	-	231.491	-	-
Nazım kalemler		**936.989**	**1.422.546**	**391.161**	**12.064.287**	-	-
Gayrinakdi krediler ve taahhütler		936.989	652.772	391.161	11.964.730	-	-
Türev finansal araçlar		-	769.774	-	99.557	-	-
Risk ağırlığı verilmemiş hesaplar		-	-	-	-	-	-
Toplam risk ağırlıklı varlıklar	C	19.679.191	3.141.344	7.698.206	46.503.175	299.966	33.440

Kaynak: www.yapikredi.com.tr

www.hedefaof.com

Bu tabloda örneğin krediler kaleminde, "%0" risk ağırlığı kapsamında OECD ülkelerinin (bu durumda büyük ölçüde Türkiye) merkezi hükümetlerine veya bunların garantisi kapsamında olan şirketlere ₺1.990.609 kredi verilmiştir. "%20" risk ağırlığı kapsamında, Türkiye'deki bankalara veya bankaların teminatına istinaden başkalarına ₺651.876 kredi verilmiştir. Gayrimenkul teminatlı kredi miktarı (%50 risk ağırlığı) ₺7.176.871 'dir. Benzer şekilde bütün aktif ve nazım hesaplar ayrıştırılmış ve risk ağırlıklarına göre tasnif edilmiştir. %150 ve %200 risk ağırlığındaki krediler sınırlı miktar da olup diğer krediler %100 risk ağırlığına tabi tutulmuştur. (Banka finansal tablolarında rakamlar ₺bin olarak ifade edilmektedir.)

Basel-I ve Basel-II Uzlaşısı

Basel-II standardı, 2006 yılında Basel Bankacılık Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Basel-II'nin getiriliş amacı, bankaların risklerinin daha iyi ölçülmesi ve buna göre sermaye yükümlülüğü düzenlemelerinin oluşturulmasıdır. Basel-I'de yer alan OECD kuralının ve gayrimenkul teminatlı olmayı esas alan kredi riski ölçümünün doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülmüştür. Basel-II'de derecelendirme kuruluşlarının notları veya bankanın ürettiği derecelendirme notları, kredi riskinin ölçümünde belirleyici hale gelmiştir.

Kredi derecelendirme kuruluşlarının kredi derecelerinin piyasa katılımcıları tarafından mutlak doğru olarak kabul edilmesi ve sınırlı sayıda firmanın derecelendirme yapması, bu kuruluşlara olan bağımlılığı artırmıştır. Bu nedenle son zamanlarda, Avrupa Birliği ve Finansal İstikrar Kurulu tarafından derecelendirme kuruluşlarına olan bağımlılığın azaltmasına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Basel-II'de kredi riskinin ölçümü dört yaklaşımdan biriyle yapılabilmektedir. Bu yaklaşımlar, basitleştirilmiş standart yaklaşım, standart yaklaşım, temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım ve gelişmiş derecelendirmeye dayalı yaklaşım'dır. Diğer taraftan, Basel-II kapsamında getirilen operasyonel riskin ölçülmesine ilişkin yöntemler yukarıda operasyonel risk bölümünde anlatılmıştır.

Tablo 5.7: Basel-II'deki Yöntemlerin Gelişmişlik Düzeyi

Gelişmişlik Düzeyi	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımı	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım
		Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımları
	Gelişmiş Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	

Basel-II'de bankanın aktifi çeşitli portföylere (hükümetler, kurumsal vb.) ayrılmaktadır. Basel-II'nin standart yaklaşımına göre, kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri kedi dereceleri risk ağırlıklarının belirlenmesinde esastır. Sözkonusu kredi dereceleri esas alınarak, aşağıdaki risk ağırlıkları uygulanır. Örneğin, BB+ derecesine sahip bir OECD ülkesine ait yabancı para tahviller Basel-I'de %0 risk ağırlığına tabi tutulurken, Basel-II'de %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Yani Basel-II ile birlikte, kredi derecesi düşük ülkelerin tahviline yatırım yapan bankanın sermaye yükümlülüğü artmaktadır ve sermaye yeterliliği standart oranı düşmektedir. Basel-II'nin standart yönteminde temel varsayım, kredi derecelendirmelerinin doğru olduğudur.

Tablo 5.8: Kredi Derecelerine Göre Uygulanacak Risk Ağırlığı

Kredi Derecesi	Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-'ya kadar	%20
A+'dan A-'ya kadar	%50
BBB'den BB-'ya kadar	%100
BB-'den daha düşük olanlar	%150
Derecelendirilmemiş	%100

www.hedefaof.com

DİKKAT **İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemler denetim otoritesinin izni ile kullanılabilmektedir.**

İçsel derecelendirmeye dayalı (Internal Rating Based- IRB) yaklaşımlarda hesaplama yapabilmek amacıyla her bir işlem için temerrüt olasılığına (Probablity of Default- PD) ve temerrüt tutarına (Exposure at Default- EAD) ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan bağımsız olarak ayrıca temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default- LGD) oranı ve efektif vadenin (Maturity- M) tahminine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu değişkenler bankaların veri tabanları kullanılmak suretiyle tahmin edilebilir.

Temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda sadece temerrüt olasılığı (PD) ve temerrüt tutarının (EAD) değişkenlerinin bankalar tarafından hesaplanması gerekirken, ileri düzey içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda temerrüt halinde kayıp (LGD) ve efektif vade (M) değişkenlerinin de bankalar tarafından hesaplanmasına ihtiyaç duyulur.

İNTERNET **Basel-II ilişkin daha fazla bilgi için BDDK'nın internet sitesini ziyaret edebilirsiniz: http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel.aspx**

SİGORTACILIKTA RİSK

Risk, geleneksel anlamda gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir "kaybı" ifade etmesi açısından belirsizliği ifade eder. Belirsizlik hallerinde ortaya çıkan ve zarar veya kayıp durumuna yol açabilecek bir olayın, yani tehlikenin ortaya çıkma olasılığı veya ciddiyetine verilen isimdir. Tehlike ise, kurum ya da insanların yaralanması, hastalanması, zarar görmesi veya bunların bileşimi olabilecek zarar potansiyeli olan ve korkulması, kaçınılması gereken bir durumu ifade etmektedir. Kısaca tehlike ile eş anlamlı ve ileride ortaya çıkması beklenen ama meydana gelip gelmeyeceği kesin olarak bilinmeyen olaylar için kullanılmaktadır. Risk, gelecek ile ilgili bir kavramdır, çünkü gelecek belirsizlik ifade eder.

Risk kavramının tek bir tanımı yoktur. Ekonomi, istatistik, davranış biliminde, risk teorisinde farklı tanımlar yapılmaktadır. Gerçekleştiğinde acı veren ve zarara neden olan veya kişi veya kurumların maddi veya manevi kayıp ve zararına ilişkin olasılığı ifade eden risk kelimesi, çoğunlukla sigorta ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır.

Risk, şans eseri meydana gelen bir olay sonucunda ortaya çıkacak varyasyon olarak tanımlanmaktadır. Farklı sonuçların meydana gelme olasılığı ne kadar yüksek ise, risk o kadar yüksektir. Sigortacılıkta risk, sigortalanmış hayat ya da mal olarak ifade edilir.

Risk, gelecekte gerçekleşmesi beklenen veya istenen bir sonuçtan olumsuz yönde sapmanın olasılığı olarak nitelendirilmektedir. Risk, sigortacılık açısından;

- ✓ Tarafların iradesi dışında olmalıdır,
- ✓ Sigortanın hasarı ödemesi için, sigorta sözleşmesi yasalara uygun olmalıdır,
- ✓ Gelecekte olma olasılığı mevcut ancak ne zaman gerçekleşeceği belirsiz olmalıdır..

Risk faktörü sigortacılığın temel unsurlarından biridir. Risk ve sigorta iç içe geçmiş iki kavram olarak çoğu zaman birlikte kullanılmaktadır. Ülkemizde *risk, riziko ve tehlike* kavramları çoğu zaman birbiri yerine kullanılan kavramlardır.

Risk kavramı, *belirsizlik* ve *tehdit* olarak iki farklı anlamıyla incelenmekte ve insanların malları, canları ve işletmeleri açısından zarara uğrama veya arzu edilmeyen bir olayın oluşma olasılığı olarak ifade edilmektedir. Risk, insan hayatında ne zaman gerçekleşeceği veya gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan bir unsurdur.

Bireylerin ve kurumların günlük hayatta karşılaşacakları risk faktörleri arasında, kaynakları itibariyle;

Sosyal risk faktörleri (hırsızlık, yağma, kazalar vb),

Fiziksel risk faktörleri (yangın, dolu, sel, kuraklık, rüzgar vb),

www.hedefaof.com

Ekonomik risk faktörleri (enflasyon, döviz kurları ve faizlerde değişmeler, finansal krizler vb) ve

Politik risk faktörleri (siyasi erkin ekonomiye yaptığı müdahaleler, zorlayıcı tedbirler, yabancı hükümetlerin etkileri vb.) yer almaktadır.

SİGORTACILIKTA RİSK SINIFLANDIRMASI

Sigorta şirketinin karşılaşacağı riskler, teknik riskler, teknik olmayan riskler ve yatırım riskleri olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır:

Teknik Riskler

Sigortacılığın yapısından kaynaklanan ve sigortacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi sırasında ortaya çıkan teknik riskler; cari ve özel riskler olarak ikiye ayrılmaktadır:

Cari riskler;

- ✓ tarife yetersizliği veya primin yanlış hesaplanması nedeniyle riskin karşılanamaması,
- ✓ hasar frekansı ve/veya hasar tutarını dolayısıyla da risk primini etkileyecek unsurlarda beklenen dışında bir değişimin olması,
- ✓ risk analizi ve hesaplamasında bilgi yetersizliği nedeniyle temel hesaplar ve riskin kalitesine yönelik hatalar yapılması,
- ✓ teknik karşılıkların hatalı belirlenmesiyle oluşan değerleme riski,
- ✓ yetersiz teminat alma veya koruma nedeniyle oluşan reasürans riski,
- ✓ kümülatif riskin oluşturduğu katastrofik risk,
- ✓ hasar ve harcamaların aşırı artmasından kaynaklanan aşırı büyüme riski ve
- ✓ sigorta fonlarının sorumlulukları karşılamada yetersiz kalması sonucu oluşacak iflas riski olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

Özel riskler; bireysel niteliklidir. Ancak birden çok kişinin maruz kalabileceği, fakat kitlesel olmayan bir risk özelliği taşır. Kişilerin karşılaştığı sıradan kazalar, hırsızlık, salgın olmayan hastalık veya ölüm gibi risklerdir.

Teknik Olmayan Riskler

Firmanın yönetimi, bağlı bulunduğu grup, hukuki nedenlerden kaynaklanan ve kapsamı geniş tutulan riskler bu gruptadır.

Yatırım Riski

Sigorta şirketinin yatırım getirileri, likidite yapısı ve performansıyla ilgili risklerdir. Bu tür riskler;

- ✓ firmanın karşılaştığı ve kaybın olma olasılığı olan saf riskler,
- ✓ kâr veya zarar olasılığının bulunduğu spekülatif riskler,
- ✓ firmanın mali hedef ve amaçlarıyla ilgili belirsizliği ifade eden stratejik riskler,
- ✓ firmanın işiyle ilgili riskler ve
- ✓ fiyatlar, faiz oranları, döviz kurları ve paranın değer değişimi nedeniyle oluşan finansal riskleri içermektedir.

www.hedefaof.com

ULUSLARARASI AKTÜERLER BİRLİĞİ'NE GÖRE RİSK SINIFLANDIRMASI

Aktüerler Birliği'nin raporuna göre, sigorta şirketinin karşılaşacağı riskler, 6 başlıkta gruplanabilir:

Teknik Risk

Sigorta şirketleri ve müşteri arasında yapılan sözleşmeden kaynaklanan riskler, teknik riskler grubundadır. Bunlar;

- ✓ Prim Yazım Süreci Riski: Sigortalanan riskin seçimi ve onaylanmasından kaynaklanan finansal kayıp riski,
- ✓ Ürün Tasarım Riski: Sigorta şirketinin, sigorta sözleşmesinin yanlış veya hatalı içeriği nedeniyle karşılaştığı finansal kayıp riski,
- ✓ Fiyatlama Riski: Sigorta konusu olan şeyin fiyatının, riski karşılayacak düzeyde belirlenememesi sonucu oluşan finansal kayıp riski,
- ✓ Hasar Riski: Sigorta yapılan branşta beklenen hasardan daha fazla hasar gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan risk,
- ✓ Ekonomik Çevre Riski: Sosyal ve ekonomik değişkenlerin şirket üzerinde yaratacağı ters etki riski,
- ✓ Net Konservasyon Riski: Konservasyona düşen hasar miktarının veya hasar konsantrasyonunun beklenenin çok üzerinde olması nedeniyle ortaya çıkan risk,
- ✓ Sigortalı Davranış Riski: Sigortalıların kendilerinden beklenmeyen sıra dışı bir davranış içine girmeleri nedeniyle oluşan risk,
- ✓ Rezerv Riski: Sigorta ettirenlere, taahhüt edilen sorumlulukları yerine getirmek için ayrılan rezervlerin yetersiz kalması nedeniyle oluşan finansal kayıp riski olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

SIRA SİZDE 6 **Uluslararası Aktüerler Birliği'ne göre riskler kaça ayrılır? Sigortacılıkta karşılaşılan riskler nelerdir?**

Piyasa Riski

Piyasa riski, fiyatı, piyasada belirlenen varlıkların taşıdığı riski ifade eder. Bu varlıkların fiyatlarında meydana gelen oynaklıklar, mali kayıplar oluşturur. Bu tür riskler, yalnızca sigortacılık sektöründeki kurumları değil, tüm finansal kurumları etkiler.

Enflasyon, faiz oranı, döviz kuru, hisse senedi fiyatları gibi göstergelerde meydana gelen özellikle öngörülemeyen değişiklikler, şirketlerin aktif veya pasiflerini etkileyerek, mali kayıplara neden olabilir.

Likidite Riski

Likidite, ödemeleri zamanında yapma güç ve yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Likidite riski, sahip olunan varlıkların nakit talebini karşılayamamasını; istenildiğinde paraya çevrilememesini ve varlığın, cari piyasa değerinin altında elden çıkarılmasını ifade eder. Likidite riski, finansal piyasalarda karşılaşılan önemli risklerden biridir.

Likidite riski, nakit giriş ve çıkışları arasındaki dengenin gerçekleştirilmesinin taşıdığı belirsizlik olarak da tanımlanabilir. Bu tür risk, özellikle nakde ihtiyaç duyulduğu zaman, varlıkların satılamaması ve paraya çevrilememesinden kaynaklanmaktadır. Varlıkların vadelerinin, yükümlülüklerin vadelerinden daha uzun olma durumu, likidite riskini artırmaktadır.

www.hedefaof.com

Kredi Riski

Kredi riski, kredi verilen tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı, kredi verenin maruz kalabileceği zarar olasılığıdır. Alacakların hiç veya zamanında ödenmemesi de özellikle sigorta şirketleri için bir tür kredi riskidir. Bu nedenle kredi riski, kredi veren (veya alacaklı olan) herkesin yönetmesi gereken bir risk türüdür. Kredi riski yönetimi; ticari hayatını kredili veya vadeli işlemlere dayalı gerçekleştiren kurumlar için önemli bir fonksiyondur.

Faaliyet Riski

Faaliyet riski, kurum içi kontrollerdeki aksamalar ve şirket yönetimindeki hatalardan kaynaklanan risk olarak tanımlanmaktadır. İç kontrollerdeki aksamalar, mevcut hata ve sahtekârlıkların gözden kaçmasına neden olabileceği gibi, bu risk, kurumun zarar etmesine neden olabilir. Faaliyet riski, yöneticilerin veya çalışanların hataları ve yetersizlikleri, bilgi-işlem sistemindeki hatalar veya şirketin iyi planlanmış iş stratejileri hazırlayamaması nedeniyle kaynakların verimsiz kullanımı veya değişiklilerle hızlı uyum sağlayamaması gibi nedenlerden dolayı da ortaya çıkabilir.

Olay Riski

İşletmenin kontrolü dışında gelişen ve işletmeyi olumsuz etkileyen risklere olay riski adı verilir. Bu gruba giren bazı örnekler;

Hukuki Risk: Beklenmeyen dava veya mevzuattan kaynaklanan bir hukukî takip, şirketin şartlarını ve gelirlerini olumsuz etkileyebilir. Aynı şekilde düzenleme otoritesi tarafından alınan yeni bir karar, şirkete ek maliyet yükleyebilir veya bazı iktisadi faaliyetlerini durdurmak zorunda kalabilir.

İmaj Riski: Herhangi bir olay nedeniyle, müşteriler ve halk nezdinde meydana gelen bir imaj kaybı, şirkete büyük finansal kayıplara mal olabilir.

Doğal Afet Riski: Bir doğal afet sonucu şirket faaliyetini aksatabilir veya böyle bir afet sonucu oluşan hasar ödemeleri, şirketi finansal açıdan zor durumda bırakabilir.

Politik Risk: Hükümetin yaptığı politika değişmeleri şirketlerin iktisadi faaliyetlerini olumlu veya olumsuz şekilde etkileyebilir. Örneğin hayat sigortalarında vergi indirimi, şirketleri olumlu etkilerken; acil tedavilere ücretsiz bakım zorunluluğu getirilmesi, sağlık sigortası şirketlerini olumsuz etkiler.

KİTAP **Risk tanımları ve farklı risk sınıflandırılmaları hakkında detaylı bilgi için bakınız: Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi, G. Şebnem Uralcan, 3. Baskı, Hiperlink, İstanbul, 2011.**

BİR RİSK YÖNETİMİ YÖNTEMİ OLARAK SİGORTA

Riskin olduğu yerde/alanda kaçınılmaz olan risk yönetimi, iki önemli aşamadan oluşmaktadır. Mevcut durumun incelenmesi ve sigortalı varlıklarının gizlilik, bütünlük ve kullanılabilirlik bileşenlerine tehlike oluşturacak tehditlerin belirlenmesi ve bu tehditlerin kullanabilecekleri zayıf noktaların listelenmesi yani risk keşfi birinci aşamadır. Risk alma isteğine bağlı olarak risk tedavisi ikinci aşamada yer almaktadır. Risk tedavisinde; riskten kaçınma, riski azaltma, riski transfer etme olmak üzere üç farklı seçenek yer alır.

- ✓ Riskten kaçınma, riske neden olan tehdidin ortadan kaldırılarak riskin tümüyle ortadan kaldırılmasıdır.
- ✓ Riski azaltma, ilgili tehdidin ortaya çıkma olasılığını ve/veya ortaya çıkması durumunda kuruma olan olumsuz etkisinin azaltılmasıdır.
- ✓ Riskin varlığını kabul ederek, dış kaynak kullanımı ya da sigortalama gibi yöntemlerle ilgili riskin bir başkasına transfer edilmesidir.

www.hedefaof.com

Gerçek risk ya da teknik kullanımı ile kalan risk, varlığın ve ortamın kendisinden kaynaklanan yapısal risk üzerine risk tedavi seçeneklerinin uygulanmasından geride kalan anlamına gelmektedir. Yapısal risk ise, söz konusu riskin gerçekleşme olasılığı ve olasılıktan bağımsız her bir ortaya çıkışında kuruma vereceği zarar ile hesaplanabilir.

Riskin keşfi ve tedavi yöntemleri, sektörden sektöre ve kuruma göre farklılık gösterebilir. Risk yönetiminde önemli olan sektöre, kurum kültürüne, riskin boyutuna, çalışanlarına ve önem verdiği değerlere uygun bir yapının oluşturulmasıdır. Doğru risk yönetimi, kurumun ihtiyaçlarına çabuk ve uygun çözümler getirirken, bu amaçla harcanacak zaman ve kaynakların verimli kullanımını sağlayacaktır.

Genellikle olumsuz bir durum yani tehlike olarak değerlendirilen riskten kaçınmak, risklerin olumsuz etkilerinden etkilenmemek için olasılıklar göz önüne alınarak, önlem(ler) almaya yönelik, çalışma ve planlama faaliyetlerini içeren bir disiplin olarak risk yönetimi ortaya çıkmıştır. Risk yönetiminin başlıca araçlarından biri sigortadır.

www.hedefaof.com

Özet

Risk, belirsizlik hallerinde ortaya çıkan ve zarar veya kayıp durumuna yol açabilecek bir olayın, yani tehlikenin ortaya çıkma olasılığı veya ciddiyetine verilen isimdir. Sigortacılık açısından riskin taşıması gereken temel özellikler, tarafların iradesi dışında oluşması, yasal olması, gelecekte olması olası ancak zamanı belirsiz olmasıdır. Teknik riskler genellikle sigortacılık faaliyetinden, satılan üründen, satan şirketten kaynaklanan riskler iken, teknik olmayan riskler, işletmenin daha çok dış çevresinden kaynaklanır.

Gündelik hayatımızda muhtemel zarar ve tehlikeyi ifade etmek için kullanılan risk ifadesinin sözlük anlamı "zarara uğrama tehlikesi, riziko" olarak tanımlanmaktadır. Risk kavramı, ekonomik faaliyetler, sağlık, çevre, bilgi teknolojileri, güvenlik, finans, sigortacılık ve bankacılık alanlarında çok sık kullanılır. Bankacılık düzenlemelerinde risk, bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali olarak tanımlanmıştır.

Risk yönetim süreci, riskin tanımlanması, ölçülmesi ve yönetilmesinden oluşur. Bu süreç, tanımı yapıldıktan sonra bir yöntemle ölçülmesini ve mevcut kaynaklarla yönetilmesini gerektirir. Riskin tanımlanması, riskin kaynaklarının tespiti ve problemin analizini gerektirir. Riskin kaynağı, ilişkiye geçtiğimiz taraflar veya dışsal faktör olarak etkileşimde bulunmak zorunda olduğumuz taraflar olabilir. Riskin tanımlanmasına ilişkin yöntemler; amaç odaklı belirleme, senaryo bazlı belirleme, uzman görüşe dayalı belirleme, ankete dayalı belirleme ve risk matrisine dayalı belirlemedir. Risk yönetimi sürecinde riskin, tanımlama ve ölçmeden sonra yönetilmesi gerekmektedir. Risk yönetiminde, muhtemel risklerin azaltılabilmesi için ilave kontrollerin konulması ve tedbirlerin alınması, başkalarına transfer edilmesi ve faaliyetin iptal edilmesi alternatiflerinin değerlendirilmesi gerekir.

Riskin ölçülmesi, risk olarak tanımlanmış olumsuz duruma ilişkin *etkinin büyüklüğü* ve *etkinin olasılığı* tahmin edilir. Etkinin büyüklüğü ile olasılığı çarpmak suretiyle *bütünleşik etki* veya *maruz kalınan risk* hesaplanır. Riskin ölçülmesi karşılaştırma açısından önemlidir. Aynı zamanda birden farklı faaliyet nedeniyle maruz kalınan riskin karşılaştırması yapılabilir veya bir faaliyete ilişkin riskin zaman içinde seyri görülebilir.

Bütünleşik Etki = Etkinin Büyüklüğü x Etkinin Olasılığı

Bankaların yaptıkları her faaliyette kredi riski, piyasa riski, likidite riski, operasyonel risk, kanunlardan kaynaklanan risk, itibar riski veya diğer riskler farklı düzeylerde bulunur. Banka Risk Matrislerinde her bir faaliyet bazında yer alan riskler tanımlanır ve her bir risk düzeyi tahmin edilir. Bankacılıkta, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riske ilişkin sermaye yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca, likidite riskinin ölçülmesi ve yönetilmesine ilişkin uluslararası standart oluşturma çabaları devam etmektedir.

Bankanın müşteriye verilen krediden teminat kabul edilebilecek değerler düşüldükten sonra kalan tutar *etkinin büyüklüğünü*; müşterinin borcunu zamanında ödeyememesi veya iflas etmesi olasılığı ise etkinin olasılığını ifade edecektir. Etki büyüklüğü ile etki olasılığının çarpımı ise bütünleşik etkiyi gösterir ve kredi riskinde beklenen kayıp tutarı olarak ifade edilir.

Beklenen Kayıp Tutarı = (Kredi Tutarı-Teminat Tutarı) x Temerrüt Olasılığı

Piyasa riskini hesaplamada riske maruz değer yöntemi kullanılır. Ayrıca, bankacılık düzenlemeleri daha basit bir yaklaşım olan standart metodu kullanmayı mümkün kılmıştır. Riske maruz değer yönteminde, tarihsel yöntem, parametrik yöntem ve simülasyon yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemlerden tarihsel yöntem geçmişte gerçekleşmiş gerçek değerleri risk hesaplamasında esas alır. Parametrik yöntem geçmişteki verilerin normal dağılıma uygun hareket ettiğini varsayar. Bu varsayımdaki farklılık hesaplanan riske maruz değer tutarını değiştirir. Riske maruz değerin hesaplanmasında bankacılık düzenlemesinde %99 güven aralığının normal dağılımdaki z değeri olan 2,33 esas alınır. Portföyün 10 gün süreyle elde kalacağı varsayımıyla $\sqrt{10}$ ile çarpılır.. Buna göre Riske Maruz Değer (RMD) parametrik yöntemde aşağıdaki şekilde hesaplanır.

www.hedefaof.com

RMD=Portföy Tutarı X Standart Sapma X2,33 X $\sqrt{10}$

Operasyonel riskin ölçülmesinde bankacılık düzenlemeleri temel gösterge yöntemi, standart yöntem, alternatif standart yöntem ve ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmayı öngörmüştür. İleri ölçüm yaklaşımları veriye dayalı istatistiki hesaplamaları gerektirir. Standart yöntem ve alternatif standart yöntemin kullanılması BDDK'nın iznine tabidir. Temel gösterge yönteminde, bankanın faaliyetlerinden elde ettiği brüt gelir tutarının katsayı ile çarpılması sonucunda elde edilen rakamlardır. Brüt gelir rakamlarının hesaplanmasında faaliyetin son üç yıllık gelir tutarları dikkate alınır. Etkinin büyüklüğü brüt gelir, etkinin olasılığı ise katsayı (%15) olarak değerlendirilir.

Operasyonel risk =Ortalama Brüt Gelir x %15

Basel Bankacılık Denetim Komitesi bankaların güvenli bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi, sermaye yeterliliği rasyosunu hesaplamaya ilişkin kuralları 1988 yılında geliştirmiştir. Bu kurallar Basel-I olarak adlandırılmıştır. Daha sonra gelişmiş risk ölçüm yöntemlerini içeren Basel-II oluşturulmuştur. Aşağıda yer alan sermaye yeterliliği (SYR) standart rasyosu asgari yüzde 8 olarak belirlenmiştir.

$$\text{SYR}=\frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riskine Esas Tutar+Piyasa Riski Esas Tutar+ Operasyonel Riske Esas Tutar}}$$

Kredi riskine esas tutar Basel-I'e göre bankanın aktifleri ve bilanço dışı işlemlerinin risk ağırlıklarına (%0, %20, %50, %100 gibi) göre tasnif edilir. Risk tutarları ile söz konusu risk ağırlıklarının çarpılması suretiyle kredi riskine esas risk tutarı bulunur. Risk ağırlılıkları, kredi alacağının bulunduğu ülkenin Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatına (OECD) üye ülkenin olması, OECD üyesi ülkede faaliyet gösteren bankanın olması ve gayrimenkul teminatlı olmasına göre geliştirilen bir metodoloji çerçevesinde belirlenmektedir.

Basel-II standardı 2006 yılında Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Basel-II'nin getiriliş amacı, bankaların risklerinin daha iyi ölçülmesi ve buna göre sermaye yükümlülüğü düzenlemelerinin oluşturulmasıdır. Basel-I'de yer alan OECD kuralının ve gayrimenkul teminatlı olmaya bağlı kredi riski ölçümünün doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülmüştür. Bunun yerine derecelendirme kuruluşlarının veya bankanın ürettiği kredi dereceleri, kredi riskinin ölçümünde belirleyici hale gelmiştir. Operasyonel risk Basel-II'nin bir unsuru olarak sermaye yükümlülüğüne yeni getirilmiştir. Basel-II'de kredi riski ölçümü standart yöntem, alternatif standart yöntem, temel içsel derecelendirme yaklaşımı veya ileri içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlardan biri kullanılarak yapılmaktadır. Standart yöntemde bağımsız derecelendirme kuruluşlarının notları esas alınmaktadır. İçsel derecelendirme yöntemlerinde ise bankanın temerrüt olasılığı gibi risk unsurlarının banka tarafından tahmin edilmesi gerekmektedir.

Aktüerler Birliği'nin raporuna göre, sigorta şirketinin karşılaşacağı riskler, 6 başlıkta gruplanabilir:

Teknik risk: Sigorta şirketleri ve müşteri arasında yapılan sözleşmeden kaynaklanan riskler, teknik riskler grubundadır. Piyasa riski. *Piyasa riski*: Fiyatı, piyasada belirlenen varlıkların taşıdığı riski ifade eder. *Likidite riski*: Likidite, ödemeleri zamanında yapma güç ve yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Kredi riski: Kredi riski, kredi verilen tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı, kredi verenin maruz kalabileceği zarar olasılığıdır. *Faaliyet riski*: Kurum içi kontrollerdeki aksamalar ve şirket yönetimindeki hatalardan kaynaklanan risk olarak tanımlanmaktadır. *Olay riski:* İşletmenin kontrolü dışında gelişen ve işletmeyi olumsuz etkileyen risklere olay riski adı verilir.

Riskin olduğu yerde/alanda kaçınılmaz olan risk yönetimi, iki önemli aşamadan oluşmaktadır. Mevcut durumun incelenmesi ve sigortalı varlıklarının gizlilik, bütünlük ve kullanılabilirlik bileşenlerine tehlike oluşturacak tehditlerin belirlenmesi ve bu tehditlerin kullanabilecekleri zayıf noktaların listelenmesi yani risk keşfi birinci aşamadır. Risk alma isteğine bağlı olarak risk tedavisi ikinci aşamada yer almaktadır. Risk tedavisinde; riskten kaçınma, riski azaltma, riski transfer etme olmak üzere üç farklı seçenek yer alır. (i) Riskten kaçınma, riske neden olan tehdidin ortadan kaldırılarak riskin tümüyle ortadan kaldırılmasıdır. (ii) Riski azaltma, ilgili tehdidin ortaya çıkma olasılığını ve/veya ortaya çıkması durumunda kuruma olan olumsuz etkisinin azaltılmasıdır. (iii) Riskin varlığını kabul ederek, dış kaynak kullanımı ya da sigortalama gibi yöntemlerle ilgili riskin bir başkasına transfer edilmesidir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi bankanın nakit akışındaki dengesizlik ve/veya yetersizlikler sonucunda ödeme yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilememesini ifade eden bankacılık riskidir?

a. Piyasa riski

b. Operasyonel risk

c. Kredi riski

d. Likidite riski

e. Kanunlardan kaynaklanan risk

2. Bir yıl içerisinde temerrüt olasılığı %1,5 olarak tahmin edilen bir firmaya verilen ₺500.000 tutarındaki kredi için ₺300.000 değerinde gayrimenkul ipoteği teminat olarak alınmıştır. Firmanın ödeme güçlüğüne düşmesi ihtimali nedeniyle bankanın maruz kalacağı bütünleşik etki ne kadardır?

a. 200.000

b. 7.500

c. 4.500

d. 500.000

e. 3.000

3. Aşağıdakilerden hangisi piyasa riskine ilişkin unsurlardan biri **değildir?**

a. Emtia riski

b. Takas riski

c. Kur riski

d. İtibar riski

e. Spesifik risk

4. X menkul kıymetinden ₺2.000.000 değerindeki bir portföyün standart sapması % 2,45 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu portföyün %99 (z= 2,33) güven seviyesinde ve 10 günlük elde tutma zorunluluğuna göre riske maruz değerini hesaplayınız.

a. 49.000

b. 60.085

c. 350.354

d. 361.037

e. 858.369

5. Aşağıdakilerden hangisinde operasyonel risk hesaplama yöntemleri bir arada verilmiştir?

a. Standart yöntem, Simülasyon yöntemi, Temel gösterge yöntemi

b. Temel gösterge yöntemi, Riske maruz değer, Standart yöntem

c. Standart gösterge yöntemi, İleri ölçüm yaklaşımı, Standart yöntem

d. İleri ölçüm yaklaşımı, Parametrik yöntem, Tarihsel yöntem

e. Temel gösterge yöntemi, İleri ölçüm yaklaşımı, Standart yöntem

6. Son 3 yıl içerisinde ortalama ₺750.000 brüt gelir elde eden bir bankanın temel gösterge yöntemi kullanılarak hesaplanan operasyonel risk tutarı ne kadardır? (kat sayı= %15)

a. 112.50

b. 93.750

c. 112.500

d. 1.171.875

e. 140.625

7. Aşağıdakilerin hangisinde sermaye yeterliliği oranı doğru olarak ifade edilmiştir?

a. Ana Sermaye / (Kredi Riskine Esas Tutar+ Piyasa Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar)

b. Özkaynak / (Kredi Riskine Esas Tutar + Piyasa Riskine Esas Tutar + Operasyonel Riske Esas Tutar)

c. (Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk) / Özkaynak

d. (Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk) / Ana Sermaye

e. Ana Sermaye + Katkı Sermaye / (Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk)

8. Aşağıdakilerden hangisi risk ile benzer anlamlara gelen sözcüklerden birisi **değildir?**

a. Tehlike

b. Belirsizlik

c. Riziko

d. Şans

e. Kayıp olasılığı

www.hedefaof.com

9. Aşağıdakilerden hangisi sigortacılıkta riskin temel özelliklerinden birisidir?
a. Tarafların iradesi dışında olmalıdır

b. Yasalara uygun olmalıdır

c. Ne zaman gerçekleşeceği belirsiz olmalıdır

d. Gelecekte gerçekleşme olasılığı bulunmalıdır

e. Yukarıdakilerin tümü

10. Aşağıdakilerden hangisi sigortacılık açısından teknik bir risk değildir?
a. Hasar riski

b. Prim yazım süreci riski

c. Piyasa riski

d. Fiyatlama riski

e. Ürün tasarım riski

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise "Bankacılık Riskleri" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

2. e Yanıtınız yanlış ise "Kredi Riski" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

3. d Yanıtınız yanlış ise "Piyasa Riski" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

4. d Yanıtınız yanlış ise "Piyasa Riski" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

5. e Yanıtınız yanlış ise "Operasyonel Risk" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

6. c Yanıtınız yanlış ise "Operasyonel Risk" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

7. b Yanıtınız yanlış ise "Bankalarda Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri" konusunu tekrar gözden geçiriniz.

8. d Yanıtınız yanlış ise "Risk Nedir?" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. e Yanıtınız yanlış ise "Risk Nedir?" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. c Yanıtınız yanlış ise "Uluslararası Aktüerler Birliği'ne Göre Risk Sınıflandırması" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Riski tanımlamanın beş yöntemi bulunmaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Amaç odaklı belirleme: Amaca ulaşmayı engelleyebilecek muhtemel tehditlerin tespit edilmesiyle belirlenir.
2. Senaryo bazlı belirleme: Gelecekte gerçekleşecek eylem ve kararlarda muhtemel sonuçların tespit edilmesidir.
3. Uzman görüşe dayalı belirleme: Muhtemel alternatiflerin getirdiği risklerin konunun uzmanı tarafından değerlendirilmesi yoluyla tespit edilmesidir.
4. Ankete dayalı belirleme: Konuyla ilgili kişilerin düşüncelerini somutlaştırmak için anket yapılmasıdır.
5. Risk matrisine dayalı belirleme: Temel faaliyetler bazında risklerin kontrol düzeyi ve nihai etki şeklinde oluşturularak risk matrisinin belirlenmesidir.

Sıra Sizde 2

Risk yönetiminde riskin azaltılması için üç temel alternatif bulunmaktadır:

İlave kontrollerin konulması ve tedbirlerin alınması,

Başkalarına transfer edilmesi,

Faaliyetin iptal edilmesi.

Sıra Sizde 3

Kredi riskinde etkinin büyüklüğü, toplam kredi tutarından teminat tutarının düşülmesi sonucunda kalan tutardır. Etki olasılığı ise, verilen kredinin zamanında ödenmemesi ihtimalidir. Bütünleşik etki ise, etkinin büyüklüğü ve etkinin olasılığının çarpılması sonucunda bulunur.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde 4

Temel gösterge yönteminde, bankanın son üç yıl itibarıyla gerçekleşen yıl sonu brüt gelir tutarlarının ortalaması yüzde 15 ile çarpılır ve operasyonel risk olarak hesaplanır. Standart yöntemde ise, bankanın faaliyet kolları bazında yıl sonu brüt gelir tutarlarının ortalaması ilgili faaliyet kolunun oranı ile çarpılarak operasyonel risk olarak hesaplanır. Standart yöntemin kullanılması için BDDK'dan izin alınır.

Sıra Sizde 5

Bankanın faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürebilmesi için yeterli sermayesinin bulunması gerekir. Bu yeterlilik uluslararası prensipler dahilinde Basel standartları kapsamında belirlenmiştir. Bankacılıkta özkaynak unsuru olarak ana sermaye ve katkı sermaye sayılmaktadır. Ayrıca, Global Kriz sonrasında daha zayıf bir sermaye türü olarak üçüncü kuşak sermaye düzenlemelerden çıkartılmıştır. Ana sermaye, ödenmiş sermaye, hisse senedi ihraç primleri, yedek akçeler, net dönem karı ve geçmiş yıl karları gibi unsurları içerir. Katkı sermaye ise, genel karşılıklar, yeniden değerleme değer artışları, değer artış fonları gibi unsurları kapsarlar.

Sıra Sizde 6

Uluslararası Aktüerler Birliği, sigortacılıkta riski altı başlık altında toplamaktadır. Bunlar; teknik risk, kredi riski, piyasa riski, faaliyet riski, likidite riski ve olay riski.

Yararlanılan Kaynaklar

BCBS, 2009, **International Framework** for **Liquidity Risk Measurement, Standards and Monitoring** - Consultative Document, Dec. 2009.

BDDK, 2006a, **Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik,** 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

BDDK, 2006b, **Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,** 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

BDDK, 2006c, **Risk Ölçüm Modelleri İle Piyasa Riskinin Risk Ölçüm Modellerinin Değerlendirilmesine İlişkin Tebliğ,** 3 Kasım 2006 Tarih ve 26335 Sayılı Resmi Gazete.

BDDK, 2006d, **Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik,** 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

BDDK, 2006e, **Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,** 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete.

BDDK, 2006f, **Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik,** 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmî Gazete.

BDDK, 2006g, **Opsiyonlardan kaynaklanan Piyasa Riski İçin Standart Metoda Göre Sermaye Yükümlülüğü Hesaplanmasına İlişkin Tebliğ,** (3 Kasım 2006 tarih ve 26335 sayılı Resmi Gazete.

Bölükbaşı; A. G. ve Pamukçu, E. B. (2009), **Sigortanın Temel Prensipleri,** İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Çabukel, Rıdvan, 2007, **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel-II Uygulaması,** TBB, Mart 2007.

Dinçer, Fehmi, **Kelimelerin Tarihi: "Risk" Kelimesinin Etimolojisi,** http://blog.milliyet.com.tr/kelimelerin-tarihi---risk--kelimesinin-etimolojisi/Blog/?BlogNo=225803, Erişim: 11.03.2012.

Nomer, C. ve Yunak, H. (2000), **Sigortanın Genel Prensipleri,** İstanbul, Ceyma Matbaacılık.

Uralcan, G. Ş. (2011), **Temel Sigortacılık Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi,** 3. Baskı, İstanbul: Hiperlink.

www.hedefaof.com

6

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigortanın tanımı, işlevi ve genel ilkelerini anlatabilecek,
- Türk Sigorta Sektörünün yapısı, kurumları ve aktörlerini tanıyabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Sigorta Kavramı
- Sigortanın Genel İlkeleri
- Sigortanın İşlevleri
- Sigorta Sözleşmesi
- Tahkim
- Sigorta Şirketi
- Eksper
- Aktüer
- Acente
- Broker

İçindekiler

- Giriş
- Sigorta Nedir?
- Sigortanın İşlevleri
- Sigortanın Genel İlkeleri
- Sigorta Sözleşmeleri ve Sigortanın Tarafları
- Türk Sigorta Sektörünün Yapısı
- Türk Sigorta Sektöründeki Aktörler
- Türk Sigorta Sektöründeki Kurumlar

www.hedefaof.com

Sigortacılığın Genel İlkeleri ve Yapısı

GİRİŞ

Bireylerin, toplumsal yaşamda kişisel ve mal varlığının karşı karşıya kaldığı çok çeşitli tehlikelere karşı korunabilmeleri açısından, sigortacılık sektörü büyük önem taşımaktadır. Sigortacılık, ticarî hayatın canlanmasıyla, ekonomik değeri olan ticarî malları çeşitli risklere karşı koruma ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır

SİGORTA NEDİR?

Sigorta, insanın sağlığı, hayatı veya sahip olduğu mal ve mülkünün; kazaya uğrama, yok olma gibi tehlikelere karşı, belirli bir ücret karşılığında değerini tazmin taahhüdüyle temin etmek olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka tanımda sigorta, riskli bir olayın meydana gelme olasılığı göz önünde bulundurularak, risk ortaya çıktığında, zararı kısmen ya da tamamen karşılamak üzere, bu işle uğraşan bir kuruluştan belirli bir zaman dilimi süresince ödeme karşılığında elde edilen güvencedir.

Türk Ticaret Kanununun (TTK) sigorta mukavelesi (sözleşmesi) başlıklı 1263 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında, sigorta sözleşmesi "*Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde, tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli birtakım hâdiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır*" şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımda *sigortacı,* ödenen ücret karşılığında söz konusu muhtemel zararı tazmin etmeyi kabul eden taraf; *sigortalı* ise olası zararlara karşı prim ödemek suretiyle kendini ya da malını güvenceye alan taraf olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin sahibi olduğu her türlü mala yönelik tehlike ve gerçekleşmesi meşru bir hakkının ihlaline yol açılabilecek veya hukukî bir sorumluluk doğurabilecek herhangi bir olay, sigortanın konusunu oluşturmaktadır. Sigorta, sigortanın konusu olan şeyden ziyade, sigortalı kişinin o malla veya olayla ilgili maddî menfaatidir.

Sigorta, TTK'nın tanımında da görüldüğü gibi bir tür sözleşmedir. Sigorta sözleşmelerinde hizmet veren (*sigorta şirketleri)* ve hizmet alan (*sigortalı)* olmak üzere iki taraf vardır. Sigorta sözleşmesini konusu, sigortalının üzerinde menfaati olan her türlü eşya ve mülküdür.

SİGORTANIN İŞLEVLERİ

Sigorta, karşılaşılması muhtemel tehlike veya herhangi bir olaydan önce alınan tedbirlerle ilgili bir risk yönetimi türüdür. Sigorta ile risk yönetiminde az sayıdaki insanın başına gelen zarar, aynı riske maruz bulunan insanların tümü tarafından birlikte göğüslenip daha kolaylıkla karşılanabilir duruma gelmektedir.

Sigorta sistemi, genelde toplumsal yaşam içinde değişik önemlere sahip; özelde de ekonomik nitelikli birçok işlevi aynı anda yerine getirmektedir. Sigorta ettiren gerçekleşmesi muhtemel belirli olayların risklerine karşı koruma satın alırken; sigorta şirketleri de riskler karşılığında talep edilecek bu miktarları yatırıma yönlendirirler. Sigorta sektörünü, riskten korunmak isteyen sigortalılardan toplanan tüm kaynakları, riskle karşılaşan sigortalılara aktaran basit bir mekanizma olarak görmek yanlıştır. Yapılan birçok çalışma, bankaların ve sigorta şirketlerinin ekonomik büyümeye katkı sağladığını ortaya koymuştur.

Sigortanın temel işlevleri şöyle özetlenebilir:

www.hedefaof.com

Ekonomik ve Sosyal Hayatta Öngörülebilirlik ve Güvence Sağlaması

Sigorta, geleceğin getireceği risklerden korkmadan yaşama, çalışma ve yeni teşebbüslere girişme imkânı sağlar. Bu bağlamda sigortanın en önemli fonksiyonu, gerçek ve tüzel kişilerin (ticarî işletmeler) ekonomik ve sosyal hayatta güvende olmalarını sağlamasıdır.

Sigorta, modern toplumda kişilerin özellikle ekonomik yönden hayatını devam ettirebilmesi için güvence sağlamaktadır. Sigorta, ölüm yangın, hırsızlık, doğal afetler, sakatlık gibi risklerin gerçekleşmesinden doğacak sorunların ve kayıpların önüne geçmesi ve sosyal huzursuzlukların çoğalmasını engellemesiyle, huzur ve güven ortamının sağlanmasına katkıda bulunur. Örneğin kaza sigortası, kişilerin tek başına karşılayamayacağı kaza riski ve tehlikelerine karşı güvence sağlamaktadır.

Rizikonun önüne geçemese de, sigorta şirketleri ve sigortacılar, bilgi ve uzmanlık danışmanlığı yaparak riskten kaçınma, önleme ve en az zarar ile kurtulma konusunda hizmet verirler.

Aynı Amaca Yönelik Dayanışma Sağlaması

Sigortanın temel işlevlerinden bir diğeri de, insanların malları ve hayatları için tehlike oluşturan risklere karşı "*dayanışma*" sağlaması olarak sayılmaktadır. İktisadî bir dayanışma aracı olarak gelişen sigorta ihtiyacının ortaya çıkmasında iki temel kavramdan biri risk, diğeri de prim olmuştur. Söz konusu dayanışmanın kaynağı, bir kişinin maddî zararının aynı tehlikeyle karşı karşıya olan diğer kişiler tarafından paylaşılmasıdır. Aynı tehlikeye maruz kalan birçok kişinin ödeyeceği katkı payları, sigorta primi olarak toplanmakta ve bir fon oluşturularak tehlikeye maruz kalan kişilerin zararları bu fondan karşılanmaktadır. Fon için ödenecek prim miktarı, rizikonun ağırlığına göre değişiklik gösteren ve sigortacı tarafından toplanan katkı payıdır.

Aynı tehlikeyle karşılaşma olasılığı olan taraflar arasında "*olası tehlikelerin maliyetini*" paylaştıran dayanışma unsuru, paylaşım kitlesinin reasürans yolu ile genişlemesiyle, dayanışmayı uluslararası boyuta taşımaktadır.

Tasarruf Artışı Sağlaması

Bireyler, riskleri bertaraf edebilmek için, kazançlarının bir bölümünü zorunlu olarak tasarruf etmekte ve tasarruflarını sigorta primi ödeyerek sigorta şirketlerinin fonlarına aktarmaktadır. Hayat sigortaları ve benzeri sigortalar, şirketler açısından, uzun vadeli bir fon birikimi; sigorta ettirenler açısından da küçük bir tasarrufla ödenen primlere karşılık, belirlenen tarihte, belirli bir meblağın toplu olarak alınması anlamına gelmektedir.

Sigorta şirketleri tarafından toplanan primler, para ve sermaye piyasalarına aktarılarak, makroekonomik kaynak oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Yaratılan kaynak, kredi maliyetlerini düşürerek, yatırım, üretim ve istihdam artışı sağlamaktadır. Sigortacılık sektörü bir yandan bireyleri risklere karşı korurken; diğer yandan da toplanan bu fonların finansal piyasalara aktarılmasıyla birlikte yatırımların artırılmasını sağlamakta, nihaî olarak kalkınmayı teşvik etmektedir. Sigortacılık sektörü, bu işlevi ile kalkınmanın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Sigorta, üretim, nakliye ve sağlık gibi birçok sektörde ürün ve hizmetlerin sigortalanmasıyla yeni iş olanakları yaratarak, ticaret ve sanayinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Özellikle hayat sigortaları ve bireysel emeklilik sistemi devletin büyük harcamalar gerektiren sosyal güvenlik programları tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Risklerin Etkin Yönetimi ve Zararın Karşılanması

Sigorta, risk yönetimi ve risk analizi ile ticarî ve endüstriyel tesislerde hasar oluşumu riskini en aza indirerek, muhtemel hasara bağlı her türlü iş ve kâr kaybının önlenmesini sağlar. Ayrıca kişilerin ve kuruluşların hayatları, sağlıkları, malları ve finansal varlıkları için güvence oluşturarak, finansal açıdan istikrarlı bir ortam yaratılması, ticaret ve sanayi üretiminde devamlılığı sağlaması da önemli bir katkıdır.

Sigorta sektörü, ekonominin karşılaşacağı muhtemel toplam riskleri, ölçerek, yöneterek ve transfer edilmesini sağlayarak azaltmaktadır. Sigortacı, riskin gerçekleşmesi ihtimalinde olası hasar düzeyini

www.hedefaof.com

tahmin ederek ve prim miktarını riskin büyüklüğü ve gerçekleşme ihtimaline göre belirler. Bu nedenle sigortalılar daha az prim ödeyebilmek için, risk gerçekleştiğinde bunu en az hasarla atlatmak için gereken tedbirleri alır. Böylece sigorta, kişilerin kaynak kullanımında daha özenli davranmalarını, kaynakları daha verimli kullanmalarını sağlar.

Bir işletmenin hasar nedeniyle faaliyetini sürdüremeyerek kapatılması durumunda ortaya çıkacak sorunlar göz önüne alındığında, sigortanın ülke ekonomisine sağladığı katkılar daha iyi değerlendirilecektir. Şirketler sigorta ile karşılaşacakları muhtemel riskler için büyük fonlar ayırmak zorunda kalmayacak, likit sermayesini yatırım yapmak, üretimi artırmak, teknoloji geliştirmek ve Ar&Ge faaliyetleri için kullanacaktır.

Riske Karşı Güvencenin Uluslararası Boyuta Dağıtımı

Sigortanın başarıya ulaşması, sigortacılığın niteliği gereği, mümkün olabildiğince geniş bir alana yayılmasıyla doğru orantılıdır. Sigorta şirketleri, yabancı ülkelerdeki şirketlerle ortaklık kurarak ve reasürans anlaşmaları yaparak rizikoya daha geniş bir topluluğun katılımını sağlayarak başarısını artırabilir. Özellikle reasürans anlaşmaları ile risklerin tüm dünyaya yayılması, sektörde başarının en önemli anahtarıdır. Sigortanın ayrıca uluslararası bir niteliğe sahip olması sonucu, ülke dışında yapılan sigortalardan elde edilen kazançlar, görünmeyen işlemler kalemi altında ülkenin ihracatında büyük rol oynamaktadır.

SIRA SİZDE 1 Tarihsel gelişimi açısından birey ve toplum hayatında sigortanın en önemli işlevi nedir?

SİGORTACILIĞIN GENEL İKELERİ

Sigortacılığın genel ilkeleri, sigorta sözleşmelerinde iki taraf arasındaki hukukî ilişkiyi düzenleyen, sigorta işlemlerinin iş hayatı açısından ciddî, güvenilir, her türlü keyfîlikten uzak ve istikrar getiren işlemler olmasını sağlayan temel ilkelerdir.

Sigorta genel ilkeleri, her türlü sigorta teminatı için uyulması ve uygulanması zorunlu olan prensiplerdir. Sigorta branşları için geçerli olan, genel kabul görmüş ve ülkemizdeki mevzuatta da yeri olan genel ilkeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Mutlak İyiniyet İlkesi

Sigorta sözleşmesi, sigorta şirketi ve sigorta yaptırmak isteyen kişi arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayan bir hukuki işlemdir. Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin beyanı esastır. Sigortalı teminat altına aldığı nesneye ilişkin tüm bilgileri doğru olarak vermek; aynı şekilde sözleşmeye aracılık eden kişi de neyi, ne şartlar altında aldığı konusunda doğru ve gerçek bilgileri sigortalıya beyan etmek zorundadır. Sigorta sözleşmesinin taraflarının her birinin diğerine, poliçe düzenlemesinde etkili olabilecek her türlü bilgiyi, bir başka ifadeyle sözleşmenin kabul edilip etmemesinde etkili olabilecek bütün bilgileri, talep edilmemiş olsalar dahi vermesi gereklidir. Sigorta sözleşmesinin temeli, mutlak iyi niyet ilkesine dayanır. Sigorta konusunun; özellikleri, kullanış biçimi, yapısıyla ilgili teknik bilgi; hasar olasılığını artıran hususlar, sigorta konusunun geçmişte uğradığı hasar, tazminat vb. risklerle ilgili bilgi; varsa başka ilgili poliçeler ve formatını sigortacının hazırladığı poliçe teklifinde beyan edilmelidir.

Gerçeklerin gizlenmesi veya gerçeğe aykırı bilgiler verilmesi, zarar gören tarafa; genellikle de sigortacıya sözleşmeyi feshetme hakkı verir. Sigortalı, sigorta konusu üzerinde, sürekli denetim olanaklarına sahiptir. Ayrıca özel bir koşul ya da yükümlülük söz konusu olmadıkça, dilediği şekilde tasarruf ve kullanım hakkına sahiptir.

Mutlak iyiniyet ilkesi, hem sigortalı hem de sigortacı açısından gereklidir. Bununla birlikte uygulamada sigorta konusu hakkında beyan yükümlülüğüne sahip olan sigortacıyı daha çok ilgilendiren bir yükümlülüktür. Mutlak iyiniyetin gerçekleşmesi, beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle mümkündür. Mutlak iyiniyetin göstergesi sigortalı açısından beyan yükümlülüğü; sigorta şirketi açısından tazminat tutarının en kısa sürede sigortalıya ödenmesidir.

www.hedefaof.com

İyiniyet ilkesine göre; sigortalı tarafın yükümlü olduğu durumlar

- Sigorta konusu hakkında doğru bilgi verme sorumluluğu sigortalıya aittir; sigortacı bu bilgileri kontrol etme yetkisine sahiptir;
- Sigortalı iyi niyet göstergesi olarak gerekli tüm tedbirleri alarak sigorta konusu üzerinde sürekli denetim sağlamalıdır;
- Rizikonun gerçekleşmesi halinde sigortalı iyi niyet çerçevesinde ve en kısa zamanda hasar durumunu sigorta şirketine bildirmek ve sigortacı da sigortalının ihmalinden doğmuş olsa da hasarı karşılamak durumundadır;
- Sigortalı hasar oluşmadan önce sigortalı malını gerekli tüm önlemleri alarak sigortalı değilmişçesine korumak yükümlülüğü altındadır. Hasar oluştuğunda da yine koruma önlemlerini almak, hasar oluşumundan sonra sigortacıya gerekli bilgileri ihbar yoluyla bildirmek zorundadır;
- Hasar durumunda oluşan riskleri, gerçek değerine uygun olarak; hasar sonucu oluşmayan veya hasar sonucu oluşan riskleri değerinin çok üzerinde bildirmemelidir.

İyiniyet ilkesine göre; sigortacının yükümlü olduğu durumlar

- Sigortacı, hasar oluştuğunda sigortalıyı mağdur etmeden en kısa zamanda tazminatı ödemek zorundadır. Sigortalı tarafın kötü niyetli davranışları, tazminat ödemesinde ölçü olarak alınmaz;
- Sigortacı poliçe düzenlenirken, yüksek değerde pirim alma, olmayan risklere karşı teminat verme gibi etik olmayan davranışlarla sigortalıyı kandırmaya çalışmamalıdır;
- Poliçe düzenleme yetkisine sahip olan sigortacı, her iki tarafı da mağdur etmeyecek şekilde titiz davranarak poliçe teminatlarını tüm detaylarıyla düzenlemeli ve sigorta mesleğine güvensizlik yaratacak davranışlardan kaçınmalıdır.

Sigortalanabilir Menfaat İlkesi

Sigorta menfaati, sigorta hukukunda, bir kimse ile bir şey arasında bulunan iktisadi ilişkiyi tanımlamak için kullanılır. Sigorta edilebilir menfaatler, sigorta yaptıranın, sigorta sözleşmenin konusu olan mal ya da kendi yaşamı üzerindeki muhtemel rizikolar sonucu maruz kalacağı zarar ve kayıpları ifade etmektedir. Poliçe sahibi sigortalının bu sayılan konular üzerideki ölçülebilir menfaati, sigorta sözleşmesinin konusunu oluşturmaktadır. Sigortalıya verilen teminat, sigorta sözleşmesinin koşulları çerçevesinde sigortalının finansal kaybını tazmin etmeyi hedeflemektedir. Sigortalanabilir menfaat, sigortalı kişinin sigortalı mal ile ilgili kayıp gerçekleştiğinde, ortaya çıkan malî kaybını ifade eder. Örneğin kişinin arabası üzerinde sigortalanabilir menfaati vardır; çünkü arabası çalındığında veya hasara uğradığında, mali açıdan (çalınan veya hasara uğrayan arabanın değeri oranında) zarara uğramaktadır

Sigortalanabilir menfaat ilkesi, aynı zamanda sigortalının sahip olduğu mal, değer ya da faydayı, sigorta yaptırabilmesinin kanunî hakkını ifade eder. Sigorta ettiren ve sigorta konusu olan şey arasındaki yasal ilişkiden doğan sigorta ettirme hakkına, sigorta edilebilir menfaat denir. Sigortanın konusu, sigortalı şey ya da rizikonun gerçekleşmesindeki olası sorumluluktur. Bu bağlamda sigortanın konusu, yangın sigortasında "*bina ve gayrimenkul*", nakliyat sigortalarında "*gemi ve yük*", sorumluluk sigortalarında "*yasal sorumluluk*" ve hayat sigortalarında "*yaşam*" olarak belirlenmektedir.

Sigorta konusu değerin korunmasında sigortalının, para ile ölçülebilir yasal bir menfaatinin olması gerekir. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 1269 uncu maddesinde, "*sigortalanan mal ile sigortalı arasında parasal ve yasal bir menfaat ilişkisi olması gerekliliği"* açıkça ifade edilmektedir.

Sigortalanabilir menfaatin başlıca unsurları şöyle sıralanabilir:

- Sigortalanabilir nitelikteki mal, can ya da sorumluluk olmalı ve bunlar sigorta konusunu teşkil etmeli,
- Sigorta ile konusu arasında finansal, hukuki, ahlaki ve geçerli bir ilişki bulunmalı ve yasal zemindeki bu ilişki para ile ölçülebilir olmalı,
- Sigortalanan malın üzerinde mülkiyet hakkı olan sahibi yanında, kiracılık hakkı olan, emanetçi, yediemin, ipotek ve rehin hakkı sahibi kişinin de menfaatinin olması gerekirlidir.

www.hedefaof.com

Sigorta ettirenin bir nesneyi teminata alırken, mutlaka onun sahibi olması gerekmez; üzerinde menfaati bulunması yeterlidir. Sahibi bulunduğu binayı sigorta ettiren yanında bir kimse, kredi kullanmak için bankaya teminat olarak gösterdiği bir binayı, banka kişi bu binanın sahibi olmamasına karşın, üzerinde ipotek hakkından doğan menfaati nedeniyle sigorta edebilir.

Hayat ve ferdi kaza sigortaları dışındaki bütün mal ve sorumluluk sigortaları, tazminat sözleşmeleridir. Tazminat sözleşmesinin amacı, sigortalının mali durumunu hasar meydana gelmeden önceki haline getirmek ve hasarı yerine koymaktır. Sözleşmede belirtilen sigorta bedeli/miktarı sigortalının zararını tazmin etme olanağı sağlamaktadır.

Sigorta sözleşmesi, sigortalının hasar öncesindeki mali düzeyinin üzerine çıkarılmasını hedeflemez ve bu amaç için kullanılamaz. Sebepsiz zenginleşme veya spekülatif kazanç amacı gütmez. Hasar olduğunda sigortalının, zararının karşılanması, sözleşme gereğidir. Hasar nedeniyle oluşan zararın giderilmesi yani tazmini nakden ödeme şeklinde olabileceği gibi, onarımı üstlenme veya yerine yenisini verme şeklinde de olabilir. Nakden ödeme haricindeki seçenekler, sigortalı ve sigortacının mutabık kalması halinde olabilir.

Sigorta konusu olan rizikonun ölçülebilir olması, olayların istatistikî olarak kavranması incelenmesi ve böylece prim oranları ve hasar maliyetlerinin belirlenmesi için gereklidir.

Sigorta yapılması konusunda parasal bir çıkar veya tazmin edilmesi gereken bir maddi kayıp söz konusu değilse, sigorta sözleşmesi kurulmaz. TTK'nın 1269 uncu maddesine göre, rizikonun gerçekleşmesi hususunda hiçbir menfaati bulunmayan kimse, tazminat yani zarar sigortası yaptıramaz. Sigorta sözleşmesi sigortalı mal üzerindeki parasal menfaat ilişkisini teminat altına aldığından, sigortalanabilir menfaatten söz edilebilmesi için sigortalının, sigortalı kıymetin hasara uğramasından ötürü yasal olarak geçerli parasal bir kaybının olması gerekir. Bu menfaat ilişkisinin sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda, sözleşmenin devamı sırasında ve rizikonun gerçekleştiği anda var olması gerekir.

Yakın Neden İlkesi

Yakın neden, sigorta sözleşmesinde güvence altına alınmış olan menfaatin hasara uğramasında en etkili, en hâkim nedendir. Bir hasarın tazmin edilebilmesi için, o hasarın poliçede yer alması ve genel/özel şartlarda belirtilen teminat kapsamına en yakın nedenlerden biri kapsamında olması gerekir. Yakın nedeni, diğer nedenlerden ayıran özelliği, hasarın oluşumunda tek başına belirleyici olmasıdır. Örneğin, sigorta poliçesinde hırsızlık teminatı verilmiş bir eve, kapısı kırılarak girilmesi ve hiçbir şey çalamadan hırsızın kaçtığı durumda; hırsızın kırdığı kapının hasarı bu poliçe kapsamında ödenecektir. Çünkü hasarın yakın nedeni, çalma durumu gerçekleşmemiş olmasına rağmen, hırsızlık olayıdır.

Sigorta uygulamasında sigorta poliçeleri, sigorta konusu ile ilgili olarak ortaya çıkabilecek bütün hasarları güvence altına almamaktadır. Temin edilen rizikolar sigorta poliçelerinde gösterilenler ile sınırlıdır. Sigortalının karşı karşıya kaldığı zarardan ötürü, sigortacıdan bir talepte bulunabilmesi için meydana gelen hasarın poliçede teminat altına alınan tehlike veya olaydan ileri geldiğini belirtmek gerekir.

Sigorta konusunu etkileyecek rizikolar, sigorta poliçesi açısından üç bölümde toplanmaktadır:

- *Teminat altındaki rizikolar*; sigorta poliçesinde güvence altına alındığı belirtilen rizikolar,
- *Teminat altında olmayan rizikolar*; temin edilen rizikolar arasında sayılmayan, sigortacının sorumluluğu dışında kalan tehlikeler,
- *Yakın neden;* yakın neden ön plandaki neden olmalıdır. Yakın neden ile hasar arasında doğrudan bir ilişki olmamalıdır. Yakın neden belirlenirken bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Hasar tek bir nedene bağlı olabileceği gibi, birbirini kesintili veya kesintisiz bir şekilde izleyen birçok olayın sonucu olarak ta ortaya çıkabilir. Bir başka olasılık ta, birden fazla nedenin bir arada etkide bulunarak hasara yol açmasıdır. Bu farklı nedenlerin bazılarının poliçe teminatına dahil olmasına karşılık diğerlerinin teminat dışında olması, hasarın yakın nedeninin belirlenmesinde güçlük yaratmaktadır.

www.hedefaof.com

Zincirleme olaylar sonucunda kesintisiz bir şekilde meydana gelen bir hasarın yakın nedeninin açıklanmasına şöyle bir örnek verilebilir:

- Fırtına, ahşap binanın çatı duvarını yıkar,
- Çöken duvar, binanın elektrik kablolarını koparır,
- Kopan elektrik kabloları, kısa devre nedeniyle kıvılcım çıkarır,
- Kıvılcımlar, ahşap binada yangına neden olur,
- İtfaiyenin yangını söndürmek ve komşu binaların yanmasını önlemek amacıyla sıktığı su, evdeki yanmış eşya ve komşu binalarda zarara neden olur.

Bu zincirleme olaylar sonucunda yanmış eşya ve komşu binalarda meydana gelen su hasarının yakın sebebi (hakim ve belirleyici sebep) fırtınadır.

Yakın neden ilkesinin daha kolay anlaşılması için; kasko poliçesi olan bir arabanın camının kırılması durumunda, zararın poliçenin tüm değeri üzerinden değil zararı oluşturan alt rizikonun karşılığına denk gelen meblağın tazminat olarak ödenmesi örnek verilebilir. Sigorta şirketi, bu olayda, yakın neden ilkesi gereğince sadece camın bedelini ödemekle yükümlüdür.

Tazminat İlkesi

Tazminat, sigortalı ve sigorta şirketi arasında yapılan sözleşmenin nedenidir. Sigorta sözleşmesinin konusuyla ilgili hasar meydana geldiğinde, sigortacı şirket tarafından zarar gören menfaatinin telafisi için sigortalıya ödenen miktara tazminat denir. Tazminat ilkesi çerçevesinde sigorta sözleşmesinin amacı, zarar görenin ekonomik durumunu zarardan önceki durumuna getirmektir.

Tazminat ilkesinin iki temel amacından birincisi; sigortalının sigorta şirketinden alacağı tazminat ile zenginleşmesinin önüne geçmektir. Hukukî bir terim olarak sebepsiz zenginleşme, bir kimsenin haklı bir sebep olmaksızın, bir başkası aleyhine zenginleşmesidir. Tazminat sözleşmesinin ikinci amacı, sigortalının mali durumunu hasar meydana gelmeden önceki durumuna getirmektir. Tazminat ödeme sorumluluğu; nakit ödeme, tamir ettirme ya da yenileme şeklinde olabilir.

Bazı durumlarda, sigorta sözleşmesindeki sigorta bedeli ile sigorta konusunun gerçek değeri arasında farklılıklar olabilir. Tazminat ilkesi uygulamasında, sigorta bedeli ile sigorta konusunun gerçek değeri arasında farklılıklar, aşkın ve eksik sigorta terimleriyle ifade edilmektedir.

Aşkın sigorta terimi, tazminat poliçelerinde söz konusu olan bir kavramdır. Poliçedeki sigorta bedelinin, sigorta konusunun gerçek ve makul değerinin üzerinde olmasını ifade etmektedir. Tazminat ilkesiyle amaçlanan sigorta bedelinin sigorta değerine eşitliği olmakla birlikte, uygulamada bu eşitliğin her zaman sağlanamadığı sıkça görülen bir durumdur. Çeşitli nedenlerle sigorta bedeli sigortalı malın gerçek ve makul değerin üzerinde olabilmektedir. Bu durumda sigorta bedelinin, sigorta değerini aşan kısmı geçersizdir. Sigorta değerini aşan kısma isabet eden primin sigorta ettirene iadesi gerekir. Rizikonun gerçekleşmesi anında da söz konusu eşitsizlik mevcut ise, sigortacının azami sorumluluğu sigorta değeri ile sınırlıdır. Dolayısıyla, sigorta şirketi, bir tam hasar durumunda, o malın gerçek değerini ödemek veya ikame etmek durumundadır.

Eksik sigorta, poliçede yazılı sigorta bedelinin, sigortaya konu olan malın gerçek ve makul değerinin altında olması durumudur. Sigortalı, bilmeyerek veya daha az prim ödemek amacıyla malın gerçek değerinin altında bir beyanda bulunabilmektedir.

Eksik sigorta halinde sigortalı, uğranılan maddî kayıpların bütünüyle giderilmesinden yeterince yararlanamamaktadır. Örneğin, tam hasar halinde, sigorta şirketinin ödeyeceği en fazla miktar, poliçede beyan edilmiş sigorta bedeli kadar olacaktır. Kısmi hasarlarda ise sigorta şirketinin ödeyeceği tazminat; gerçekleşen zarar tutarı sigorta bedelinin sigorta değerine oranı kadar indirilecektir.

TTK'nın 1288 inci maddesine göre, aksine sözleşme yapılarak eksik sigorta halinde yukarıda belirtilen oran kuralının uygulanmayacağı kararlaştırılabilir. Bu durumda, sigorta bedelini aşmamak

www.hedefaof.com

kaydıyla zararın tamamı ödenecektir. Hasar gerçekleştiğinde sigorta şirketi, poliçede beyan edilen sigorta bedelini tazminat olarak öder. Tazminat ödemelerinde aşkın ve eksik sigorta durumu uygulanmaz.

Tazminat kavramı, sigortanın konusu olan; mal, can ve sorumluluk sigortasında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Tazminat ile ilgili olarak, mal sigortasında malın gerçek değeri, rayiç bedeli, piyasa bedeli gibi ölçütler önem taşırken; sorumluluk sigortalarında sigorta tarafları arasında kararlaştırılan veya zorunlu sorumluluk sigortasında olduğu gibi kamu otoritesi tarafından belirlenen sınırlar, azamî tazminata esas teşkil eder.

Halefiyet (Rücu) / Hakların Devri İlkesi

Halefiyet, hukuk dilinde bir kimsenin bir başkasına karşı sahip olduğu haklarının, üçüncü bir kişiye devredilmesi ve söz konusu hakların üçüncü kişi tarafından kullanılmasını ifade eder. Sigortacılıkta eğer hasar bir başka kişinin kusuru sonucu meydana gelmiş ise, sigortacı söz konusu hasarda, sigortalıya ödediği tazminat oranında, sigortalının yerine geçerek kusuru olan kişiye başvurma hakkını (Rücu Hakkı) elde eder.

Rücu, hukukî bir terim olarak, bir kişinin hukuken diğer bir kişinin yerine geçerek üçüncü kişilere karşı onun haklarını sorumlu kişiler nezdinde aramasıdır. Sigortacı, halefiyet ilkesi gereği, ödediği tazminat tutarı kadar bir meblağ için sigortalının yerine geçer ve hasara sebep olanlara rücu ederek, ödediği tazminat miktarını geri ister.

Sigortacılıkta temel hedef, sigorta sözleşmesinin konusu olan şey ya da menfaat ile ilgili riskin gerçekleşmesi durumunda, sigortalının parasal anlamda azalmış olan menfaatinin telafi edilmesi, bir başka ifade ile tazmin edilmesidir. Tazminat ilkesinin uzantısı olarak halefiyet ilkesi, üzerinde sigorta sözleşmesi yapılan değer, başkasının kusuru ile hasara uğramışsa, sigortalının kusur sahibi üçüncü kişiyi dava etme hakkı ve zararını alma hakkı doğar. Sigortalı hasar nedeniyle sigortacıdan da tazminat alırsa, ikinci kez tazminat alarak haksız kazanç sağlamış olur. Halefiyet, sigortalının hem sigortacı hem de kusurlu üçüncü kişiden tazminat almasını önlemek amacıyla sigortacı, sigortalıya ödediği sigorta tazminatı oranında onun yerine geçerek, onun hasarla ilgili bütün haklarına halef olur. Halefiyet ya da rücu hakkının amacı, sigortalının zararından fazlasını tazminat olarak almasının önlenmesidir.

Sigortacının kanuni halefiyet hakkı, kara sigortaları yönünden T.T.K. madde 1301'de düzenlenmektedir. 1 inci maddede halefiyet hakkı, "*Sigortacı sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçer. Sigorta ettiren kimsenin vaki zarardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel nispetinde sigortacıya intikal eder.*" olarak tanımlanmıştır.

Bu durumda kanun, kanunî halefiyet hakkı için iki şart aramaktadır:

İlk olarak; riskin gerçekleşmesinden doğan zararlar için sigorta ettiren (zarar gören) üçüncü şahıslara (sigortalı ve sigorta ettirenin dışındaki) karşı tazminat talebi hakkına sahip olmalıdır.

İkinci olarak, sigortacı sigorta tazminatını ödemiş olmalıdır. Sigortacı ancak ödediği sigorta bedeli nispetinde sigorta ettiren şahsın haklarına halef olabilir. Sigorta tazminatı miktarı dışında kalan kısım için sigorta ettiren hak sahibi olmaya devam eder. Sigorta tazminatının gerçek hak sahibi olan şahsa ödenmiş olması gerekir. Sigortacı sigorta poliçesi hükümlerine göre ödemekle yükümlü olduğu sigorta tazminatını ödedikten sonra, sigortalıya kanunen halef olur.

Halefiyet ilkesi, sebepsiz zenginleşme yasağı ilkesinin sonucudur. Böylece zarara uğrayan şahsın zararı sigortacı tarafından giderilecek, sigortacı da ödediği tutarı kanunî halefiyet hakkına dayanarak zarar verenden tahsil edebilecektir.

Halefiyet ilkesinin üç amacı vardır;

- *Sigortalının aynı hasardan dolayı çifte tazminat almasını ya da tazminat birikimini önlemek*

Zarar sigortalarında, halefiyet ilkesi sayesinde, sigortacı ödediği tazminattan dolayı, sorumlu kişiye rücu edebilmekte, böylece zarar gören sıfatıyla sigortalının aynı zarar için hem sigortacıdan hem de zarar sorumlusundan ayrı ayrı tazminat alması, bundan dolayı da riziko yüzünden zenginleşmesi önlenmiş olmaktadır. Örneğin yangın olayı sigortalı için hiçbir zaman bir kâr aracı olmamalıdır. Sigortalının sahibi

www.hedefaof.com

olduğu bina komşunun kusuru ile yandığında, sigortalının hem komşusundan hem de sigortacısından ayrı ayrı tazminat talep ederek uğradığı zararın iki mislini elde etmesini ancak halefiyet ilkesi önlenmiş olacaktır. Sigortalının sebepsiz zenginleşmesinin önlenmesi, onun için rizikoyu çekici olmaktan çıkartmaktadır. Sigortalı böylece hasarın meydana gelmesine engel olmak için her türlü tedbiri alır ve kastî hasarlar önlenmiş olur.

- *Sigorta sözleşmesi sayesinde ve sigortalının iradesine aykırı olarak zarar verenin sorumluluktan kurtulmasını engellemek*

Kanunî halefiyetin sigortacıya sağladığı rücu hakkı, zarar verenin tamamen yabancısı olduğu, mali külfetine katılmadığı sigorta sözleşmesinin varlığı sayesinde sorumluluktan kurtulmasını engellemektedir. Böylece sigortalının iradesine ve hakkaniyetine aykırı bir sonucun doğmasını önlemektedir. Halefiyet ilkesinin getirilmesindeki temel amaç sigortalı lehine tazminat birikimini önlemektir.

- *Halefiyet, sigorta oranlarının aşağı çekilmesine yardımcı olur.*

Halefiyet ilkesinin gerçekleşme şartları;

TTK'nın 1301 inci maddesine göre; sigortacının, sigortalının yerine geçerek zarar sorumlusu üçüncü şahıs aleyhine sigortalının talep ve dava haklarına sahip olabilmesi için bazı şartların bir araya gelmesi gerekmektedir.

- Hukuken geçerli bir sigorta sözleşmesinin varlığı,
- Riziko gerçekleşince bu sözleşmeden doğan bir borç olarak sigorta tazminatının sigortalıya ödenmesi,
- Sigortalının zarar sorumlusu üçüncü şahsa karşı haksız fiil, sözleşme veya kanun hükmü gibi herhangi bir hukuki sebep nedeniyle talep ve dava hakkına sahip olması,

Sigortacının halefiyeti, bu şartların gerçekleşmesiyle otomatik olarak işlemeye başlar ve kanundaki özel düzenlemenin bir sonucu olarak kendiliğinden gerçekleşir Halefiyetin gerçekleşmesi için bir kanunî şekil şartına da gerek yoktur.

DİKKAT **Sigortacılıkta temel hedef, sigorta sözleşmesinin konusu olan şey ya da menfaat ile ilgili riskin gerçekleşmesi durumunda, sigortalının parasal anlamda azalmış olan menfaatinin telafi edilmesi, bir başka ifade ile tazmin edilmesidir.**

Hasara Katılım İlkesi

Hasara katılım ilkesi, tazminat ilkesinin uzantısı gibi görülmektedir. Hasara katılım ilkesi, müşterek ve kısmi sigortalarda sigortalının gerçek zararından fazlasını sigorta aracılığı ile elde etmesini önlemek için uygulanmaktadır. Hasara katılım, birden fazla sigorta şirketinin bir riski birlikte sigorta ettiği durumlarda söz konudur. Müşterek sigorta olarak ta ifade edilen bu gibi durumlarda, sigortacıların katılım oranı esas alınarak azamî teminat ve gerçekleşen hasar miktarı paylaştırılarak tazminat ödenir. Hasara katılım, sigortacının poliçe koşullarına göre hasarı ödedikten sonra, aynı hasardan dolayı herhangi bir nedenle sorumlu olan diğer sigortalıları hasarı paylaşmaya davet etmesidir.

Hasara katılımın söz konusu olabilmesi için, aşağıdaki koşulların varlığı gereklidir:

- Birden fazla sigorta poliçesi bulunmalıdır,
- Bütün poliçeler aynı sigorta konusu ile ilgili olmalıdır,
- Bütün poliçeler, hasara yol açan tehlikeyi teminat altına almalıdır,
- Hasar gerçekleştiğinde bütün poliçeler yürürlükte olmalıdır,
- Bütün poliçeler, aynı sigortalının aynı menfaat ilişkisini sağlamış olmalıdır,
- Bütün poliçelerde hasara katılmayı engelleyecek bir hüküm olmamalıdır.

www.hedefaof.com

Hasar katılım ilkesi gereği hasar oluştuğunda riskle ilgili güvence birden çok sigortacı tarafından verilmiştir. Hasara katılımda genel kural, tazminatın sigortalıya herhangi bir sigortacı tarafından ödendikten sonra, ödemeyi yapan sigortacının diğer sigortacılara rücu etmesidir.

Bazı durumlarda riskin bir kısmı sigortacı üzerinde bırakılmıştır. Sigorta poliçelerinde uygulanan "*muafiyet*" durumu hasar gerçekleştiğinde sigortalının yükümlülüğünde olan, poliçede belirtilen meblağ kadar sorumlu olduğu ve hak talep edemediği kısımdır.

Hasara katılım, çifte sigortadan farklıdır. Çifte sigortada sigortalı aynı riske karşı, birden çok sigorta şirketinden ve her seferinde riskin tam karşılığı olan azamî teminat değeri kadar aynı süreler için sigorta poliçesi satın almıştır. Böyle bir uygulama, risk gerçekleştiğinde sigortalının hasar oranının üzerinde bir kazanç sağlayarak zenginleşmesi başka bir ifadeyle haksız kazanç kapısı olması nedeniyle, hem yasalarca hem de ahlâken kabul edilemez bir durumdur.

KİTAP Sigortanın genel ilkeleri ile ilgili olarak Cahit Nomer ve Hüseyin Yunak, (2000), Sigortanın Genel İlkeleri, İstanbul, Ceyma Matbaacılık adlı kitaba başvurabilirsiniz

SİGORTA SÖZLEŞMELERİ VE SİGORTANIN TARAFLARI

Sigorta sözleşmesi, TTK'nın 1263 üncü maddesinde *"sigortacının bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatine zarar verecek bir rizikonun meydana gelmesi halinde tazminat ödemeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım olaylar dolayısıyla para ödemeyi veya başka edalarda bulunmayı üstlendiği bir sözleşmedir."* şeklinde tanımlanmıştır.

Sigortacının düzenlediği sözleşme dolayısıyla sigortalısına karşı bir tazminat sorumluluğundan bahsedilebilmesi için öncelikle sözleşmede öngörülen rizikoların; sözleşmede belirtilen süre ve coğrafi alan ve/veya yerde, sigorta genel şartlarında düzenlenen ve sigortacının sorumluluğuna girdiği beyan ve kabul olunan hallerden birinin somut bir şekilde ortaya çıkması suretiyle ve varsa sigorta genel şartlarına ekli özel şartlar dahilinde gerçekleşmesi şartları aranır.

Sigorta sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi olmamakla birlikte, tarafların sözleşmeyi her türlü ispat amacıyla yazılı yapması istenir. Nitekim TTK'nın 1265 inci maddesinde, sigortacının sigorta sözleşmesi gereğince her iki tarafın sahip olduğu hakları ve yükümlülükleri gösteren bir sigorta poliçesi veya poliçe yerine geçmek üzere geçici bir sigorta ilmühaberi düzenleyip sigorta ettirene vermek zorunda olduğu öngörülmüştür.

Sigortacı tarafından düzenlenecek sigorta poliçesinde;

- Sigortacının, sigorta ettirenin ve varsa sigortadan faydalanacak kimsenin adı ve soyadı veya ticaret unvanı ile ikametgâhları,
- Sigortanın konusu,
- Sigorta kapsamındaki rizikolar ile teminatın başlayacağı ve sona ereceği an,
- Sigorta bedeli,
- Sigorta priminin tutarı ile ödeme zamanı ve yeri,
- Sigorta teminatı kapsamındaki rizikoların gerçek niteliklerini tamamen tayin eden tüm hallerin,
- Sigortacı tarafından sağlanan teminat ve istisna edilen hususlar (her poliçede, sigorta priminin ekonomik olarak kabul edilebilir bir düzeyde olmasını ve temin edilen güvencenin genel ahlaka aykırı olmamasını sağlamak için bazı hususların teminat dışında bırakılması gerekir).
- Poliçenin düzenlenme tarihinin yazılması gereklidir.

www.hedefaof.com

Sigorta sözleşmelerinin içeriğinin, Hazine Müsteşarlığı tarafından onaylanmış ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenerek, zahmetsizce okunabilecek tarzda bastırılmış olması gerekir. Sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak tesis edilen özel şartlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılgıya sebep olmayacak şekilde açık olarak belirtilir. Teklif formunda ayrıca sigorta konusuna göre; sigorta süresi ve sigorta bedelinin de yer alması gerekmektedir. Sözleşmenin kurulmasından önceki bir tarihten itibaren sigorta koruması sağlayacak şekilde sigorta yaptırılabilir. Ancak, sözleşmenin yapılması sırasında, rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin ortadan kalkmış olduğu sigortalı tarafından biliniyorsa sözleşme geçersiz sayılır.

İki tarafa borç yükleyen bir sözleşme türü olarak sigorta sözleşmesinin, bir tarafında sigorta teminatı vermek üzere ilgili kanun ve mevzuata göre sigortacılık faaliyetinde bulunmaya yasal olarak yetkili bulunan "*sigortacı"*; diğer tarafında da muhtemel riziko ile karşı karşıya olan "*sigortalı*" yer almaktadır.

Sigorta sözleşmesinin tarafları ve bu sözleşmeden etkilenen kişiler kısaca aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

Sigortacı, sigorta sözleşmesinde sigorta himayesi sağlama borcunu üzerine alan taraftır. Sigortacılık mevzuatı gereği, sigortacılık yapmak üzere anonim şirket veya kooperatif şirketler olarak kurulan şirketler, ruhsatname almış olduktan sonra sigortacılık faaliyeti yapabilirler. Yabancı sigorta şirketleri Türkiye'de şube açarak faaliyet gösterebilir.

Sigorta ettiren**,** sigortacı ile sigorta sözleşmesi kurarak sigortalının menfaatini sigortacı nezdinde prim ödemek suretiyle teminat altına alan kişiyi ifade eder. Sigorta ettiren, kendisi veya temsilcisi kendi adına ve hesabına sigorta sözleşmesini kurabilir. Gerçek veya tüzel kişi sıfatıyla sigorta ettiren, sözleşmeden doğan prim ödeme borcu/yükümlülüğü altına girer. Sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat eğer sigorta ettirene ait ise, "*kendi hesabına sigorta*", sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan menfaat sigorta ettirene ait değil ise "*başkası hesabına sigorta*" söz konusudur.

Sigortalı, genellikle sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişidir, fakat bazı durumlarda, sigortalı ile sigorta ettiren ayrı kişiler olabilir. Sigortalı, zarar sigortalarında menfaati teminat altına alınan; can sigortalarında ise üzerinde riziko gerçekleşme ihtimali olan kişiyi ifade etmek için kullanılır. Aynı zamanda hayat sigortalarında, hayatı sigorta edilen şahsın belirli bir tarihte hayatta olması ya da ölümü rizikoyu oluşturduğundan, sigortalıya "*riziko şahsı*" da denilir. Zarar sigortalarında ise sigortalı, sigortadan yararlanan şahıstır. Sigorta ettiren tarafından akdedilen sigorta sözleşmesinden doğan haklar, sigortalıya aittir. Diğer bir ifadeyle, teminat kapsamındaki tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, sigortalı meydana gelen hasarın tazmini talebinde bulunmaya yasal olarak yetkili olan kişidir.

Lehtar, can sigortalarında, sigorta sözleşmesine taraf olmamakla birlikte, lehine sigorta sözleşmesi akdedilen ve rizikonun gerçekleşmesi hâlinde kural olarak sigorta tazminatını sigortacıdan isteme hakkına sahip olan kişiyi ifade eder. Lehtar, sigorta ettiren tarafından başlangıçta veya sözleşmenin devamı sırasında atanabilir.

İpotekli alacaklı**,** sigortalı kıymet üzerinde kanunen tanınmış öncelikli bir hakka sahip olan taraf ve gerçek hak sahibidir. Poliçede tanımlanan riziko gerçekleşmeden önce tesis edilmiş olması şartıyla, sigorta tazminatını talep hakkı bu öncelikli alacaklıya ait olur; sigortacı onay almak şartıyla sigorta tazminatını ödeyebilir.

Zarar gören üçüncü şahıs, sorumluluk sigortalarında zarar gören üçüncü şahsa kanun ya da sigorta sözleşmesi ile doğrudan sigortacıya başvurma hakkı tanınabilir. Bu halde zarar gören, doğrudan sigortacıya başvurup sigorta tazminatının kendisine ödenmesini talep edebilir (örneğin, trafik ve ihtiyari mali mesuliyet sigortasında olduğu gibi).

Sigortacılıkta sigorta yaptırmak isteyen kimse ve sigortacı arasındaki ilişkiyi kurmak ve ilgili mevzuata göre düzenlemek için yapılan sözleşmeler, *teklif formu* ve *sigorta poliçesi* evrakları ile düzenlenmektedir.

www.hedefaof.com

Teklif Formu

Teklif formu, sigorta yaptırmak isteyen kimsenin dolduracağı ve yaptıracağı sigorta ile ilgili gerekli tüm bilgileri içeren bir belgedir. Sigortacı tarafından hazırlanan ve sigorta ettirenin risk hakkında bilgi vermesini amaçlayan bu belge, sigortacının rizikoyu değerlendirmesini sağlayacak soruları içermektedir. Bu belgenin sigorta ettiren ve sigortacı arasında yazılı olarak düzenlenmesi, her sigorta ettirene sorulacak olan ortak sorular hem zaman tasarrufu hem de bütün soruların sorulduğuna dair ispat kolaylığı sağlar. Teklif formları, sigorta sözleşmesine temel oluştururken, riziko hakkında bilgi sahibi olmayı sağlayacak işlemlere hız ve etkinlik kazandırır.

Teklif formlarının bütün sigorta dallarında aynı derecede yaygın olarak kullanıldığı söylenemez. Özellikle hayat, ferdî kaza ve kara taşıtları ve yangın rizikolarında teklif formları yaygın şekilde kullanılırken; büyük yangın ve mühendislik rizikolarında, riziko ekspertizinin bilgisine ve riziko müfettişlerinin raporlarına başvurulur. Müfettişin hazırladığı raporda riziko, ayrıntılı olarak tanıtıldıktan sonra, içinde bulunduğu çevre koşulları da dikkate alınarak, riziko tehditleri belirlenir. Azami olası hasar veya tazmini gerektirecek azamî hasar belirlenirken, hasarı önlemeye yönelik öneriler ve öngörülen sigorta bedelinin isabetli olup olmadığı değerlendirmesine yer verilir. Teklif formu olmadan da sigorta sözleşmesi yapılabilir. Bunun yanında iyi hazırlanmış bir teklif formu, sigortacının sunduğu teminat çeşitleri hakkında bilgi verirken, tanıtım ve reklam işlevini de görürler.

Teklif formu ile riziko hakkında bilgi toplanmasından sonra, sigortacının rizikoyu değerlendirme ve teminat verip vermeme konusunda istatistik teknikleri, mesleki bilgi ve tecrübelerini kullanarak karar vermesi, sigortacılığın bilim olarak kabul edilmesini sağlamıştır.

Sigortacının iş kabulünde rizikoya karşı duyarlı yaklaşımı ve göstereceği özen yanında, rizikoları peşinen reddetmeden belirli koşullara bağlı olarak teminat altına alması beklenir. Sigortacının rizikoyu temin etme önerisine karşı "riziko sigorta edilebilir nitelikte midir? Eğer riziko sigorta edilebilir nitelikte ise; hangi koşullarla sigorta edilebilir?" gibi sorulara cevap vermelidir. Sigorta sözleşmesinde standart poliçe şartlarına, riziko özelliklerine göre, bazı özel koşullar ve yükümlülükler eklenebilir. Özellikle büyük ve karmaşık rizikolarda poliçe koşulları rizikonun özellikleri göz önüne alınarak şekillendirilir.

Sigortacı iş kabul ederken; sigorta konusu ve sigortalıyla ilgili fiziksel ve moral rizikoları, sigorta hizmetlerinin arzında kapasite fazlalığı bulunup bulunmadığını dikkate alarak, sigorta şirketinin iş kabulündeki stratejisine paralel olarak, özellikle de büyük rizikoların kabulünde, sigorta şirketinin reasürans kapasitesini de belirleyici bir unsur olarak dikkate almak zorundadır.

Sigorta sözleşmelerinde kapsam içine alınmış olan riskler ve kapsam dışı bırakılmış riskler açıkça belirtilir. Belirtilmemiş olan riskler teminat kapsamında sayılır. Sigorta sözleşmelerinde yabancı kelimelere yer verilemez. Yabancı kelimelerin karşılığı olarak Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen kelimelerin kullanımı esastır.

Teklif formunda öncelikle ilgili sigorta dalında, teklif sahibinin adı, soyadı, adresi, önceki ve mevcut sigortalar hakkında bilgiler gibi genel nitelikli bilgilere yanında, her sigorta çeşidine göre faklılıklar gösteren; örneğin hayat sigortalarındaki teklif sahibinin "yaşı ve sağlık durumu" gibi sigorta ettiren hakkında özel bilgi edinmeyi amaçlayan sorulara da yer verilmektedir. Sigorta şirketleri ve sigorta acenteleri tarafından, gerek sözleşmenin kurulması gerekse sözleşmenin devamı sırasında; sigorta ettiren, lehtar ve sigortalıya yapılacak bilgilendirmeye ilişkin hususlar, yönetmelikle düzenlenmektedir. Poliçe, sigortacı ve teklif sahibi arasında sigorta koşulları ve prim üzerinde anlaşmalarıyla kurulan sigorta sözleşmesinin kanıtıdır. Sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra taraflar arasında düzenlenen sigorta poliçesi, biçim olarak, sigorta türlerine göre farklılık göstermektedir.

Poliçede, her sigorta dalının özelliklerine göre, sigorta ettirenin/sigortacının borç ve yükümlülükleri, hasar oluştuğunda izlenecek yol, tahkim gibi noktalara açıklık getiren standart "*Genel Şartlar*" ve sözleşmenin ve muhtemel rizikonun özelliklerine cevap vermeyi amaçlayan ve özel yükümlülükler, genel şarlarla verilen teminatın genişlemesi gibi konuları içeren "*Özel Şartlar*" yer almaktadır.

Mevcut sigorta poliçesinin, koşulları; örneğin sigortalının adresi, sigorta bedelindeki artış veya rizikoya ilişkin konularda herhangi bir değişiklik yapıldığında, yeni bir poliçe hazırlamak yerine, söz konusu değişiklikleri yapmak amacıyla bir belge hazırlanır. Değişiklikleri yapmak için düzenlenen belgeye *zeyilname* adı verilir.

www.hedefaof.com

Sigorta Primi

Sigorta pirimi aynı tür tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin aralarından, söz konusu tehlikeye doğrudan doğruya maruz kalanların zararını karşılamak amacıyla oluşturulan ortak fon için ödenen katkı payıdır. Sigortacı bir rizikoyu kabul etmeye karar verdikten sonra teminatın şartlarını ve sonrasında da sigorta primini belirler. Katkı payı olarak ödenen prim miktarı, rizikonun ağırlık derecesine göre değişir. Prim tutarı "*yüzde*" veya "*binde*" olarak ifade edilen bir oranın, sigortacının sorumluluğuna esas oluşturan bir tutar ile çarpılması sonucu bulunur.

Sigortacı, sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesinden doğan zarardan sorumludur. Sözleşmede öngörülen rizikolardan herhangi birinin veya bazılarının sigorta kapsamı dışında kaldığının ispat yükü sigortacıya aittir.

SIRA SİZDE 2 **Sigortacı ve sigorta yaptırmak isteyen taraflar arasındaki ilişki nasıl kurulur?**

TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNÜN YAPISI

Türkiye'de sigortacılık sektörü, genç nüfus ve düşük sigortalılık oranı, dinamik ve güçlü mali yapısı ile her geçen gün büyüyen bir sektördür. Hem yerli sermaye hem de yabancı yatırımcıların sektöre yönelik artan ilgisi ve sektöre yeni katılan aktörlerle, rekabet her geçen yıl daha da keskinleşmektedir. Türk Sigorta Sektörü, pazara girmesi beklenen yeni aktörlerle yelpazesini daha da genişletecek ürünleri ve büyüme eğilimi ile dikkat çekmektedir.

Ülkemizde kurulan ilk reasürans şirketi olan Milli Reasürans, suiistimalleri ve haksız rekabeti önlemek ve ödemelerin zamanında yapılmasını sağlamak gibi katkılarıyla, Türk sigortacılığının gelişmesinde olumlu rol oynamış, halkın sigortaya olan güvenini arttırmıştır.

Türkiye'de 1939 yılında sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlanmıştır. 1959 yılında yürürlüğe giren 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu, sigorta sektörünü ciddi bir biçimde ele almıştır. 1987 yılında yürürlüğe giren 3379 ve7397 sayılı yasalar, hukukî alandaki boşlukları doldurmak, sigorta şirketlerini mali yönden geliştirmek ve sigorta aracılarının durumunu yeniden düzenlemek amacını taşıyan, önemli ve köklü değişikler getiren hukuki düzenlemelerdir.

Sigortacılık sektöründe verilen hizmetler genel olarak *"hayat dışı"* ve "*hayat*" branşları olarak ikiye ayrılmaktadır. Hayat dışı branş; kaza, hastalık/sağlık, kara-hava-su-raylı araçlar, nakliyat, yangın ve doğal afet, kredi, emniyeti suiistimal gibi alt başlıkları içermektedir. Hayat branşında ferdi kaza, evlilik/doğum gibi alt kategoriler bulunmaktadır. Sektörde ayrıca bireylerin gelir elde ettikleri dönemde düzenli olarak tasarrufta bulunmaları, yatırıma yönlendirilen tasarruflarıyla birikim oluşturmaları ve emeklilikte gelir elde etmeleri üzerine kurulmuş ve özel emeklilik sistemi içinde yer alan, bireysel emeklilik şirketleri yer almaktadır. Sistem ile hem bireylerin emeklilik dönemindeki refah düzeyinin yükseltilmesi, hem de oluşan uzun vadeli emeklilik fonlarıyla ekonomiye ciddi bir kaynak yaratılması amaçlanmaktadır. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım zorunlu değildir. Katılımcılar; mevcut gelir düzeyleri ve emeklilik dönemine ait gelir beklentilerini göz önüne alarak, katkı payı tutarını kendileri belirleyerek ve emeklilik sözleşmesi imzalayarak sisteme dahil olmaktadırlar Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip herkes sisteme katılabilmektedir.

Sigorta Grupları ve Branşları

Hayat Dışı (elementer)	*Hayat Branşları*	*Bireysel Emeklilik*
1. Kaza	1. Hayat	
2. Hastalık/Sağlık	2. Evlilik / Doğum Sigortası	
3. Kara Araçları	3. Yatırım Fonlu Sigortalar	
4. Raylı Araçlar	4. Sermaye İtfa Sigortası	
5. Hava Araçları	5. Fonların Yönetimi İşlemi	
6. Su Araçları	6. Hastalık / Sağlık	
7. Nakliyat		

www.hedefaof.com

8. Yangın ve Doğal Afetler
9. Genel Zararlar
10. Kara Araçları Sorumluluk
11. Hava Araçları Sorumluluk
12. Su Araçları Sorumluluk
13. Genel Sorumluluk
14. Kredi
15. Emniyeti Suiistimal
16. Finansal kayıplar
17. Hukuksal Koruma
18. Destek

Türk Sigorta Sektörü'nde bugün 34'ü hayat dışı, 7'si hayat, 16'sı hayat ve emeklilik branşlarında hizmet veren toplamda 58 şirket faaliyet göstermektedir. Sigorta ve emeklilik şirketleri 15 bin 468 personel istihdam ederken, 2011 yılı ilk yarısı itibariyle 16 bin 386 acente de sektörde hizmet vermektedir. Bunların yanında sektörde bir de reasürans şirketi (Millî Reasürans) yer almaktadır. Ülkemizde sigorta sektörü, dinamik yapısı, sahip olduğu nitelikli işgücü ve büyüme potansiyeliyle, Avrupa ve dünya piyasalarında gelecek vadeden sektörler arasında dikkati çekmektedir.

DİKKAT **Sigortacılık sektöründe verilen hizmet, genel olarak 'hayat dışı' ve 'hayat' branşları olarak ikiye ayrılmaktadır.**

Sigorta sektörü, karşılıklı tarafların güveni üzerine kurulmuştur. Sektörde kanunlarca belirlenmiş ve gerekli olan kurumlar yanında sivil toplum örgütü şeklinde kurulmuş kurumlar da yer almaktadır.

TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNDEKİ AKTÖRLER

Ülkemizde sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak, sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere 3 Haziran 2007 tarihinde kabul edilen 5684 no'lu Sigortacılık Kanunu, 14 Haziran 2007 Tarih ve 26552 Sayılı Resmî Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun temel amacı, Kanuna tâbi kişi ve kuruluşların sigortacılık faaliyetine başlaması, teşkilâtın kuruluşu, yönetimi, çalışma usul ve esasları ile faaliyetlerinin denetlenmesi ve sona ermesine ilişkin hususlar ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik olarak sigorta tahkim sistemi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektedir.

Sigorta ve Reasürans Şirketleri

5684 no'lu Sigortacılık Kanununda düzenlenen sigorta şirketi, *"Türkiye'de kurulmuş sigorta şirketi ile yurt dışında kurulmuş sigorta şirketinin Türkiye'deki teşkilâtını"* ifade etmektedir.

Bazı sigorta türlerinde, sigortacının tek başına kendi bünyesinde tutamayacağı kadar büyük rizikolar vardır. Sigortacı böyle bir rizikonun bir kısmını "*reasürans*" olarak ifade edilen işlemle, diğer bir sigortacıya devreder. Sigorta şirketleri, teminat verdikleri rizikolarda büyük hasarların aynı zamana gelme ihtimaline karşı, hasar ödemelerinde zorlanmamak için reasürans (mükerrer sigorta) yaptırır. Reasürans, sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesidir. Reasürans, sigorta şirketleri için bir tür teminat veya korunma aracı olma niteliğindedir. İki tarafa borç yükleyen hukuki bir işlem olarak hukuk literatüründe yer alan reasürans, sedan ve reasürör adını alan iki taraf arasında yapılan bir anlaşmadır.

www.hedefaof.com

Reasürör, poliçeden doğan sorumluluğun bir kısmını sedandan reasürans yoluyla devralan şirkettir. Reasürans, sigorta şirketlerine, tek başlarına yüklenmeleri kendi sermayeleri, ihtiyatları, özvarlıkları bakımından kısaca mali yönden mümkün olmayan riskleri, sigortalayabilme imkânı vermektedir. Bir takım mali ölçüler esas alınarak, branş esasıyla tespit edilen saklama payları, yüklenici/sedan şirketin risk üzerindeki sorumluluk miktarını göstermekte, aşan kısımlar ise çeşitli reasürans anlaşmalarıyla, reasürans şirketlerine devredilmektedir. Reasürans işlemlerinde riski bu şekilde devreden şirkete *sedan*, devir alan şirkete *reasürör* denir. Sedan şirket, sigortalıdan toplamış olduğu primlerin ve sigortalıya ödemiş olduğu hasarların belli bir kısmını, değişik tekniklere göre yapılmış reasürans anlaşmaları vasıtasıyla, reasürans şirketine yansıtır. Ancak sedan şirket ile reasürör arasındaki risk transferi işlemi, yıllık anlaşmalar olmaksızın da yapılabilmekte; sedan şirket, her bir risk için, ihtiyari olarak, reasüröre müracaat edebilmektedir.

Reasüransa duyulan gereksinimin nedenleri ve bu kurumun toplumsal ve ekonomik yaşamdaki işlevleri aşağıda şekilde özetlenmektedir;

- Rizikonun yayılması

Sigorta şirketleri, aynen kişilerin uğradıkları zararı sigorta yoluyla, toplumda aynı tehlikeye uğraması muhtemel diğer kişilere yaymak gibi, üstlendikleri rizikoları reasürans aracılığı ile yayma yoluna giderler. Çünkü hiçbir sigortacının portföyü "*Büyük Sayılar Kanunu'nun*" işlemesine olanak sağlayacak büyüklük ve çeşitliliğe sahip değildir

- Sigortacının iş kabul kapasitesinin artması

Sigorta şirketleri reasürans yoluyla, kendi mali gücünün izin verdiğinden daha fazla iş kabul etmesine ve "*Büyük Sayılar Kanunu'nun*" işlerlik kazandırmasına olanak sağlayacak şekilde büyük rizikoları kabul olanağına kavuşur. Ayrıca belirli sigorta dallarında işlerin bir kısmını otomatik olarak reasüröre devredip, sigorta dalında daha çok poliçe keserek genel kabul kapasitesini artırır.

- Sigortacının iş kabul esnekliğinin artması

Sigortacı normal koşullarda kabul etmeyeceği ancak rekabet ve vb. nedenlerle teminat vermek zorunda kaldığı rizikoları reasürans sayesinde esnek bir politika izleyerek kabul eder. Ayrıca sigortacı reasürans ile kendisine yabancı olan iş türü ya da bölgeyi ek maliyet gerektirmeden tanıma imkânı bulur.

- Sigorta şirketinin mali yapısının desteklenmesi

Özellikle yeni kurulmuş ve gelişmekte olan bir şirket reasürörün mali desteğine ihtiyaç duyar. Yasal bir zorunluluk olan "cari rizikolar karşılığı"nın ayrılması zorunluluğu, yıl içinde istihsal masraflarını ve hasarlarını ödemek zorunda kalması ağır bir yük oluşturur. Sigorta şirketi üstlendiği rizikoların bir kısmını bölüşmeli reasürans anlaşmalarıyla otomatik olarak reasüröre devreder. Reasüröre devredilen işlere ilişkin hasar payına ek olarak, alınacak reasürans komisyonu istihsal ve yönetim giderlerine katkıda bulunur.

Reasüransın, yıldan yıla değişerek dalgalanmalar gösteren ve şirketin mali yapısında olumsuz etkileri olan hasar taleplerinin törpülenmesine ve böylece hasar oranının göreceli bir istikrar kazanmasını sağlaması, diğer bir yararıdır.

Sigorta şirketi, reasürans sayesinde, sigortalıların hasar taleplerini karşılayabilmek için sürekli nakit bulundurarak kaynaklarını bağlı tutmak zorunda kalmaz. Sigortacı özellikle reasürans anlaşmalarında yer alan "*peşin hasar*" uygulamasından yararlanarak acil nakit gereksinimini reasürörden karşılayabilir.

- Birikim (Kümül) fazlasının yol açabileceği doğal afet hasarlarının kontrolü

Sigortacı, çeşitli sigorta dallarında farklı sigortalılara verdiği sigorta teminatlarının birikmesiyle ortaya çıkabilecek hasarları, teke tek poliçe keserken öngördüğünden çok daha yüksek sorumluluk altına sokar. Yangın sigortalarında bir alış veriş merkezinin hasar görmesi aynı olaydan dolayı birikim (kümül) durumuna örnek verilebilir. Benzer şekilde sel, deprem ve halk hareketi gibi olaylar birçok poliçeyi ve hatta değişik sigorta dallarındaki poliçeleri etkiler. Sigortacının bu yükün altından kalkabilmesi, reasürans yoluyla mümkündür.

www.hedefaof.com

- Reasürörden sigortacıya teknik bilgi aktarımı

Reasürörler, farklı sigorta şirketleri ve piyasalarda çalışma imkânı bulmaları ile zamanla önemli bir bilgi ve deneyim birikimine sahip olurlar. İş kabulünde, hasar önleme, özel rizikolar, hasarın tasfiyesi ve sigorta şirketi personelinin eğitimi gibi konuları birlikte çalıştığı sigorta şirketiyle paylaşarak teknik katkı sağlamaktadır. Sigorta şirketleri yeni iş alanına girerken yanlarında bu konuda deneyim sahibi reasürörün teknik desteğine ihtiyaç duyar.

Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır. Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, sigortacılık işlemleri ve bunlarla doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka işle iştigal edemezler.

Kanunun 3 üncü maddesinin 1inci fıkrasının (a) bendinde anonim şirket şeklinde kurulacak sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin kurucularının taşıması gereken nitelikler sıralanmıştır. Buna göre sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri kurucularının;

- Müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması,
- Bir sigorta veya reasürans şirketinin kurucusu veya ortağı olmanın gerektirdiği mali güce ve itibara sahip bulunması,
- Tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda ve hakkında 20 nci maddenin ikinci ve üçüncü fıkrası hükümleri uygulanan şirketlerde oy hakkının ya da sermayesinin doğrudan veya dolaylı yüzde on ve daha fazla bir oranda veya bu oranın altında olsa bile denetim ve yönetime etkili olabilecek şekilde denetim ve yönetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması,
- Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi süreli hapis veya sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla adlî para cezasına mahkûm edilmemiş yahut cezası ne olursa olsun basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, görevi kötüye kullanma gibi yüz kızartıcı suçlar ile kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, Devlet sırlarını açığa vurma veya vergi kaçakçılığı suçlarından dolayı hüküm giymemiş olması,
- Tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişinin yönetim ve denetimine sahip kişilerin, mali güç dışında kuruculardа aranan diğer şartları taşıması gereklidir.

Yabancı sigorta şirketlerinin ve reasürans şirketlerinin Türkiye'de faaliyet göstermesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir.

5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 4 üncü maddesi sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin teşkilât yapısını düzenlemektedir. Sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin yönetim kurulları genel müdür dâhil beş kişiden, denetçiler ise iki kişiden az olamaz. Genel müdür, yönetim kurulunun doğal üyesidir.

Genel müdür ve yardımcılarının, mali güç dışında sigorta şirketi ve reasürans şirketi kurucularında aranan şartları taşıması, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olması ve genel müdürlüğe atanacakların en az on yıl, sigortacılık veya sigortacılık tekniği ile ilgili konulardan sorumlu; genel müdür yardımcılıklarına atanacakların yedi yıldan az olmamak üzere sigortacılık alanında deneyim, iktisat, işletme, muhasebe, hukuk, maliye, matematik, istatistik, aktüerya veya mühendislik alanlarının en az birinde; diğer genel müdür yardımcılıklarına atanacakların da sorumlu olacakları alanda en az yedi yıl deneyim sahibi olması şarttır. Genel müdür yardımcılıklarından en az birinin sigortacılık veya sigortacılık tekniği ile ilgili konulardan sorumlu olması zorunludur. Murahhas üyelerin genel müdürde aranan şartları taşıması zorunludur.

Başka unvanlarla istihdam edilseler dahi, yetki ve görevleri itibarıyla genel müdür yardımcısına denk veya daha üst konumlarda görev yapan diğer yöneticiler de genel müdür ve genel müdür yardımcılarına ilişkin hükümlere tâbidir.

www.hedefaof.com

Denetçilerin, mali güç dışında sigorta şirketi ve reasürans şirketi kurucularında aranan şartları taşımaları, en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları ve sigortacılık, iktisat, hukuk, maliye, işletme ve muhasebe alanlarında en az üç yıl deneyimi olan kişilerden seçilmesi şarttır.

Sigorta veya reasürans şirketinin hâkim hissedarı tüzel kişilerin yönetim ve denetimine sahip kişilerde de, mali güç dışında sigorta şirketi ve reasürans şirketi kurucularında aranan şartlar aranır.

Sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri; tüm iş ve işlemlerinin, sigortacılık mevzuatı ve ilgili diğer mevzuata, şirketin iç yönergeleri ile yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunun sürekli kontrol edilmesi, denetlenmesi ile hata, hile ve usulsüzlüklerin tespiti ve önlenmesi amacıyla risk yönetim sistemleri de dahil olmak üzere etkin bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. İç denetim, dışarıdan hizmet alımı yoluyla da yapılabilir.

Sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, faaliyet göstermek istedikleri her bir sigorta branşında Müsteşarlıktan ruhsat almak zorundadır. Müsteşarlık, ruhsat talebinin değerlendirilmesini yaparken;

- Sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin kurucuları ile yönetici ve denetçilerinin bu Kanunda öngörülen şartları taşımaması,
- İş planına ve ibraz edilen belgelere göre sigorta sözleşmesine taraf olanların hak ve menfaatlerinin yeterince korunamayacağının anlaşılması veya yükümlülüklerin sürekli ve yeterli olarak yerine getirilebilecek şekilde oluşturulmaması,
- Başvurunun yeterli beyan ve bilgileri içermemesi veya bu Kanunda öngörülen şartları taşımadığının anlaşılması,
- Sigorta şirketleri ve reasürans şirketlerinin, gerekli teknik donanım ya da yeterli sayıda nitelikli personele sahip olmadığının veya ruhsat talep edilen alanda sigortacılık yapma yeterliliğinin bulunmadığının

yapılan denetimle tespit edilmesi durumlarından en az birinin gerçekleşmesi durumunda, ruhsat talebini reddeder. Alınan ruhsatlar, ticaret siciline tescil ve Ticaret Sicil Gazetesi ile Türkiye çapında dağıtımı yapılan ve tiraj bakımından ilk on sırada yer alan günlük gazetelerden ikisinde ilan ettirilir. Sigorta şirketleri hayat ve hayat dışı sigorta gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilir. Bu gruplarda yer alan sigorta branşları Bakan tarafından belirlenir.

Kuruluş işlemlerini tamamlayan ve ruhsat talebinde bulunan sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri, ödenmiş sermayelerini, ruhsat talep edilen sigorta branşları için öngörülen sermaye tutarları ile verilmek istenen teminatlara bağlı olarak, beş milyon Türk Lirasından az olmamak kaydıyla, Müsteşarlıkça belirlenecek miktara yükseltmek zorundadır. Müsteşarlık, söz konusu miktarı, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan Üretici Fiyatları Endeksi artış oranını aşmamak kaydıyla artırmaya yetkilidir.

Kuruluş işlemlerinin tamamlanmasından itibaren bir yıl içinde ruhsat başvurusunda bulunmamış sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri, ticaret unvanlarında sigorta şirketi veya reasürans şirketi ibaresini kullanamazlar.

Bir sigorta şirketinin kendi talebi ile tasfiye edilmesi, bir veya birkaç şirket ile birleşmesi veya aktif ve pasifleri ile başka bir şirkete devrolunması, sigorta portföyünü teminat ve karşılıkları ile birlikte kısmen veya tamamen diğer bir şirkete devretmesi Bakanın iznine tâbidir. Reasürans şirketleri hakkında da bu fıkra hükümleri uygulanır. Bu fıkra hükmüne aykırı olarak yapılan tasfiye, birleşme, devralma ve portföy devirleri hükümsüzdür. Müsteşarlık, lüzumu halinde, tasfiye memurlarının değiştirilmesini talep edebilir.

Sigorta Acenteleri

Sigortacılık sektöründe güvence arayışı içindeki müşteriler, sigorta teminatını doğrudan doğruya sigortacıyla görüşüp satın alabilirler veya sigorta aracıları olarak tanımlanan acente ve brokerler aracılığı ile gerçekleştirebilirler. Sigorta aracısı, bir sigorta sözleşmesi kurulması, sigorta poliçesinin yenilenmesi, içeriğinin değiştirilmesi ya da hasara ilişkin konularla ilgilenen kişidir.

www.hedefaof.com

Sigortacılık sektöründe acente, aktüer ve eksper gibi konumlarda çalışan personelin ortak standartlarının bulunması gerekmektedir. Bu standartların başında eğitim durumu gelmektedir. Bu konuda yürürlüğe konulan kanun ve yönetmelikler, sigortacılık sektöründe yer alan personelin iş tanımını ve mesleğin standartlarının belirlenmesini sağlamıştır. Sigortacılık mesleği için bir yandan belirli bir eğitim seviyesini şart koşulurken diğer yandan etkin ve sürekli eğitimlerle bu mesleğin dinamik bir yapıya kavuşması söz konusudur.

Acente, belirli bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer ya da bölgede, sigorta şirketinin adına sigorta sözleşmelerini yapmaya ya da sigorta sözleşmelerine aracılık etmeye yetkili olan, sigorta yaptırmak isteyen kişi ile sigorta şirketi adına görüşmelerde bulunan, sözleşmenin uygulanmasını sağlayan ve hasar gerçekleştiği takdirde sigortalıya tazminat ödenmesi konusunda yardımcı olan kişidir.

Sigorta şirketleri portföylerinin önemli bir bölümünü acenteler aracılığı ile sağlamaktadır. Sigortacı ve acente arasındaki ilişki, acente sözleşmesiyle sağlanmaktadır. Birden fazla sigorta şirketini temsil ederek çalışabilen acentelerin bazıları poliçe düzenleme, prim tahsili, tazminat ödemesi vb. yetkilere sahipken, bazıları sadece sigorta sözleşmesinin taraflarını bir araya getirirler. Acenteler, yetki düzeyine ve sigorta branşlarına göre sağladığı hizmetin karşılığında sigorta şirketine kazandırdığı prim üzerinden hesaplanan "*istihsal komisyonu*" almaya hak kazanırlar. Sigorta şirketleri ayrıca getirdiği işler kârlı olan acenteye "*teşvik komisyonu* "ödemesi de yapmaktadır.

03.06.2007 tarihli ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 23 üncü maddesine dayanılarak hazırlanan Yönetmelik, sigorta acenteliği yapacak gerçek ve tüzel kişilerin nitelikleri ve faaliyetlerine dair usul ve esasları düzenlemektedir.

Acentelik faaliyetinde bulunacak gerçek kişilerde aşağıdaki nitelikler aranır:

- Türkiye'de yerleşik olması,
- Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması,
- Kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin dört numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Teknik personel vasıflarını taşıması,
- Asgari malvarlığı şartını yerine getirmiş olması,
- Fiziksel, teknik ve idari altyapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması.

Acentelik faaliyetinde bulunacak tüzel kişilerde aşağıdaki nitelikler aranır:

- Merkezlerinin Türkiye'de bulunması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Asgari sermaye şartının yerine getirilmiş olması,
- Fiziksel, teknik ve idari altyapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması.

Sözleşme yapma veya prim tahsil etme yetkilerine sahip gerçek kişi acenteler ile tüzel kişiliği haiz acentenin müdürünün veya bu unvanı taşımasa bile fiilen bu görevi yerine getiren kişilerin, birinci fıkranın (d), (e) ve (f) bentlerinde sayılanlar hariç diğer nitelikleri taşıması, ayrıca en az dört yıllık yükseköğretim kurumlarından veya en az iki yıllık aktüerya, pazarlama, risk yönetimi ve sigortacılık ile ilgili yüksek okullardan mezun olması ve iki yıllık mesleki deneyimi kazanmış olması gerekir.

www.hedefaof.com

Sigorta Eksperleri

Sigortacılık Kanununun 22 inci maddesinin birinci fıkrasının (m) bendinde sigorta eksperi; *"Sigorta konusu risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarını, nedenlerini ve niteliklerini belirleyen ve mutabakatlı kıymet tespiti, ön ekspertiz ve hasar gözetimi gibi işleri mutat meslek olarak yapan tarafsız ve bağımsız kişi"* olarak tanımlanmıştır.

Sigorta eksperi olarak çalışacak olan kişilerin nitelikleri ve faaliyetlerine dair usul ve esasları, 22 Haziran 2008 tarih ve 26914 sayılı Resmi Gazete yayımlanan yönetmelik ile düzenlenmiştir.

Sigorta eksperliği ruhsatnameleri risk türlerine göre; kara araçları, hava, deniz ve demiryolu araçları, emtia ve kıymete ilişkin nakliyat, yangın, doğal afet, kaza ve hırsızlık, mühendislik, kredi ve finans – emniyeti suiistimal, hukuksal koruma ve destek, sağlık, hastalık ve ferdi kaza, tarım ve hayvan hayat eksperlik dallarında ayrı ayrı verilmektedir.

İlgili yönetmeliğin 7 nci maddesine göre;

Sigorta eksperliği faaliyetinde bulunacak gerçek kişi eksperlerde aranan nitelikler:

- Türkiye'de yerleşik olması,
- Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması,
- Kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin dört numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Kara araçları eksperlik dalında en az iki yıllık, diğer eksperlik dallarında dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olması

Eksperlik faaliyetinde bulunacak tüzel kişilerde aşağıdaki nitelikler aranır:

- Merkezlerinin Türkiye'de bulunması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Yetkililerinin, gerçek kişi ortaklarının ve tüzel kişi ortaklarının yetkililerinin Kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin dört numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması, ayrıca iflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Mesleki faaliyetlerde şirketi imzası ile temsil ve ilzam eden yetkililerinin eksper olması,
- Ana sözleşmelerinin ilgili maddelerinde; esas faaliyet konusunun "münhasıran sigorta eksperliği" olarak belirtilmesi, sigorta eksperliği ile bağdaşmayan faaliyetlere yer verilmemesi, ana sözleşme değişikliklerinden önce gerekli mercilerden izin alınacağına dair bir hükmün bulunması,
- Ticari unvanlarında "*sigorta*" kelimesinin yanında "*eksper*" kelimesinin veya türevlerinin kullanılması, sigorta eksperliği ile bağdaşmayan kelimelerin bulunmaması,
- Gerekli görülmesi halinde İcra Komitesince belirlenecek fiziksel, teknik ve idari altyapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması.

Eksper ihtiyacına ilişkin olarak iller ve eksperlik dalları itibariyle yapılacak çalışmalar sonucunda, Müsteşarlıkça eksper ihtiyacı oluştuğuna kanaat getirilmesi halinde, ülke çapında veya il bazında en az üç ay süreli eksperlik kursları açılır. Açılacak bu kursların sonunda sınav yapılır. Sigortacılık Eğitim Merkezi, kursları tamamlayarak sınavları kazananları sınav sonuçlarına göre Müsteşarlığa ve İcra Komitesine bildirir. Müsteşarlıkça onaylanan adaylar, stajyer eksper listesine alınmak üzere İcra Komitesine bildirilir.

www.hedefaof.com

SIRA SİZDE 3 **Sigorta ve reasürans şirketlerinin yanısıra sektörün diğer aktörleri kimlerdir?**

Sigorta ve Reasürans Brokerleri

Brokerler, sigorta ve reasürans piyasasının özel ve bağımsız aracılarıdır. Broker, sigorta teminatı satın almak isteyen kişiye en uygun teminat biçimi ve sigortacının seçiminde yardımcı olan danışmanı ve temsilcisidir. Ayrıca hasarın belirlenmesinde sigortalı adına hareket eder. Ancak brokerin, teminat belgesinin düzenlenip verilmesi ve primin tahsili sırasında sigortacı adına hareket ettiği de görülür. Broker, sigorta sözleşmesinin tarafları arasındaki ilişki açısından yüksek düzeyde mesleki bilgi ve deneyim sahibi olmalıdır. Bu nedenle brokerler temsil ettikleri sigortalılara karşı olan sorumluluklarını "*mesleki sorumluluk sigortası*" ile teminat altına alırlar. Broker, verdiği hizmetin karşılığı olan komisyonu teamül olarak sigortalıdan alır.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan 21.06.2008 tarih ve 26913 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliği sigorta ve/veya reasürans brokerliği yapacak gerçek ve tüzel kişilerin niteliklerine ve faaliyetlerine dair usul ve esasları düzenlemek amacıyla hazırlanmıştır. Yönetmelik kapsamında brokerlerin nitelikleri, kuruluşları, faaliyetleri, tutacakları defter, belge ve kayıt düzeni ile yapamayacakları işlere ilişkin usul ve esaslar yer almaktadır.

Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında brokerlik faaliyetinde bulunacak gerçek kişilerde aranan nitelikler aşağıdaki şekilde sayılmıştır:

- Türkiye'de yerleşik olması,
- Medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması,
- Kanunun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin dört numaralı alt bendinde belirtilen suçlardan hüküm giymemiş veya ceza almamış olması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- En az dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olması,
- Brokerlik yapacağı alanda sigortacılıkla ilgili kurum veya kuruluşların söz konusu bölümlerinde en az on yıllık mesleki deneyim kazanmış olması,
- Asgari malvarlığı şartını yerine getirmiş olması,
- Müsteşarlıkça belirlenecek veya yetkilendireceği meslek kuruluşlarınca belirlenerek Müsteşarlıkça uygun görülecek şekilde fiziksel, teknik ve idari altyapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması gereklidir.

Sigorta ve Reasürans Brokerleri Yönetmeliğinin 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında, Brokerlik faaliyetinde bulunacak tüzel kişilerde aşağıdaki nitelikler aranmaktadır:

- Merkezlerinin Türkiye'de bulunması,
- Anonim veya limited ortaklık şeklinde kurulmuş olması,
- İflas etmemiş ve konkordato ilan etmemiş olması,
- Kuruluşta asgari ödenmiş sermaye ve faaliyete geçtikten sonra öz sermaye şartını yerine getirmiş olması,
- Müsteşarlıkça belirlenecek veya yetkilendireceği meslek kuruluşlarınca belirlenerek Müsteşarlıkça uygun görülecek şekilde fiziksel, teknik ve idari altyapı ile insan kaynakları bakımından yeterli olması.

Ticari işletme olarak kurulan ve bu Yönetmelikte aranılan özellikleri taşıyan, gerçek ve tüzel kişiler; kuruluş işlemlerinin ilgili mevzuat hükümlerine uygun şekilde gerçekleştirip, ticaret siciline tescil ve ilan

www.hedefaof.com

işlemlerinin tamamlanmasından ve 10 uncu maddede yer alan sermaye şartının yerine getirilmesinden sonra, brokerlik ruhsatı için Müsteşarlığa veya görevlendireceği meslek kuruluşlarına başvurabilir.

Yönetmeliği 10 uncu maddesinde yer alan sermaye şartında; tüzel kişi brokerler için asgari ödenmiş sermaye miktarı şirket türüne göre Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen tutardan az olmamak kaydıyla ₺100.000 ve faaliyette bulunulacak her bir ruhsat için ilave ₺25.000'dir. Hisse senetlerinin tamamının nama yazılı olması gereklidir. Faaliyette bulunan tüzel kişi brokerlerin özsermayesi yıllık faaliyet gelirlerinin %10'undan az olamaz. Faaliyet gelirleri, yılsonu itibariyle hesaplanır. İlave özsermaye ihtiyacının ortaya çıkması halinde ise eksik kalan kısım en geç yılsonuna kadar tamamlanır. Gerçek kişilerin beyan edecekleri mal varlıkları, tüzel kişi brokerler için aranılan asgari ödenmiş sermaye ve gerekli özsermayeden az olamaz.

Gerekli özsermaye açığını kapatmayan brokerler, bu açığı kapatana kadar brokerlik faaliyetinde bulunamaz. Asgari ödenmiş sermaye miktarı her yıl Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan Üretici Fiyatları Endeksi yıllık artış oranını aşmamak kaydıyla Müsteşarlıkça artırılabilir.

Brokerlik ruhsatname başvurusu, hayat, hayat dışı veya reasürans alanlarından biri veya birkaçı için ayrı ayrı verilir. Brokerlik yapacak gerçek veya tüzel kişilere Müsteşarlıkça verilecek ruhsat için, düzenleniş tarihleri son altı aydan eski olmamak kaydı ile Yönetmeliğin Ek 1 ila Ek 8'de belirtilen bilgi ve belgeler aranır. Başvuru sırasında istenilen bilgiler, ayrıca elektronik ortamda kaydedilir.

Müsteşarlıkça yapılan inceleme sonucunda ruhsat verilmesi uygun görülen brokerlere, mesleki sorumluluk sigortalarını ve ticaret siciline tescili yaptırmaları ve Ticaret Sicil Gazetesi ile Türkiye çapında dağıtımı yapılan ve tiraj bakımından ilk on sırada yer alan günlük gazetelerden ikisinde ilanlarını verdikten sonra ilgili alanlarda ruhsatnameleri Müsteşarlıkça verilir. Ruhsatnameler, Müsteşarlıkça uygun görülecek meslek kuruluşlarınca hazırlanabilir. Gerekli tüm bilgi ve belgeleri tamamlanarak ruhsat verilen brokerler Müsteşarlık internet sitesinde duyurulur.

Brokerler, mesleki faaliyetlerinden dolayı sigortalılara verebilecekleri zararlara karşı mesleki sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır.

Aktüerler

Aktüer, sigorta rizikoları ile primlerini, istatistik ve olasılık hesaplamaları yoluyla tespit eden ve geleceğe yönelik stratejik değerlendirmeleriyle sigorta sözleşmelerinin temel ilkelerini belirleyen uzman kişidir. Aktüerler; istatistik, olasılık hesaplamaları ve sigortacılık yasal düzenlemeleri ile sigorta prim, kâr payı ve rezervlerinin hesaplanmasıyla görevlidir. İnsan yaşamını etkileyebilecek doğum, ölüm, sakatlık, hastalık, emeklilik gibi olaylarla; maddî varlığı etkileyebilecek hırsızlık, sel, kaza, yangın, deprem gibi doğal ve/veya insan eliyle meydana gelebilecek afetlerin hayatın her aşamasında oluşması kaçınılmazdır. Bu olası riskleri ölçmek, değerlendirmek ve en etkin biçimde yönetmek koşuluyla aktüer, bireysel ve toplumsal refahın devamına katkıda bulunur. Riziko etkilerinin önceden tahmin edilerek finansal zararların azaltılmasında ve ekonomik istikrarın sürdürülmesinde önemli rol oynarlar.

15.08.2007 tarihli ve 26614 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Aktüerler Yönetmeliği'nde aktüerlik mesleğine giriş ile çalışma usul ve esasları düzenlenmiş ve aktüerlerin yetki, sorumluluk, yükümlülük ve nitelikleri belirlenmiştir. Yönetmeliğe göre; "*Aktüer, aktüerya, yatırım, istatistik, matematik, finansman ve demografi konularında çeşitli bilimsel teoriler kullanarak prim, karşılık ve yatırım getirilerini hesaplayan, her türlü tarife, tablo ve teknik esasları hazırlayan, geleceğe yönelik teknik ve finansal tahminler yapan, olası riskleri belirleyen, bunların olumsuz etkilerini önleyici tedbirlere ilişkin tavsiyelerde bulunan ve Müsteşarlık nezdinde aktüerler için tutulan Sicile kayıtlı kişiler olarak*" tanımlanmaktadır.

Aktüer, stajyer ve yardımcı aktüerlerde aranan nitelikler ilgili yönetmeliğin 5 inci maddesinde düzenlenmiştir. Aktüerlik yapacak kişilerin;

- Lisans derecesine sahip olmaları,
- Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi süreli hapis veya sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla adlî para cezasına mahkûm

www.hedefaof.com

edilmemiş yahut cezası ne olursa olsun basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, görevi kötüye kullanma gibi yüz kızartıcı suçlar ile kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, devlet sırlarını açığa vurma veya vergi kaçakçılığı suçlarından dolayı hüküm giymemiş olmaları,

- Müflis veya konkordato ilan etmiş olmamaları,
- Yurt içinde veya yurt dışında; özel kurumların, kamu kurumlarının veya üniversitelerin aktüeryayla ilgili birim veya bölümlerinde veya aktüerin refakatinde aktüeryayla ilgili toplam üç yıl meslekî uygulama veya faaliyette bulunmuş olmaları,
- Aktüerlik sınavlarında başarılı olmaları şarttır

Ayrıca stajyer ve yardımcı aktüerlerde de, mesleki deneyim hariç, yukarıda belirtilen nitelikler aranır.

Bağımsız Denetim Kuruluşları

Bağımsız denetim kuruluşları; şirketlerin hesap ve kayıtlarının, ilgili Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkelerine göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak oluşturulan hesap ve kayıtların Kanuna göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin mevzuata ve Kanuna uygunluğu hususunda oluşturulan görüş çerçevesinde finansal tabloların denetlenmesi ve rapora bağlanmasıyla görevlidir.

5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 18 inci maddesinin ikinci fıkrası ile 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununun 21 inci maddesine dayanılarak Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan yönetmelik; sigorta ve reasürans ile emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesi ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesi amacına yöneliktir. Buna göre bu kuruluşlar, Türkiye'de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'deki şubeleri ile emeklilik şirketlerinin hesap ve kayıtlarına göre oluşturulan finansal tabloları denetler.

Bağımsız denetim kuruluşları, denetim görevini şirketlerin defter, kayıt ve belgeleri üzerinden ve gerektiğinde işlem yapılan üçüncü kişilerle hesap mutabakatı da sağlanarak yürütürler. Şirketlerin hesap ve kayıt düzeniyle ilgili birimlerinin, hesap ve kayıt düzenine ilişkin iç sistemlerin etkinliği ve verimliliği de bu kapsamda değerlendirilir. Denetim görevi; şirketlerin yılsonları itibarıyla düzenlenen konsolide ve konsolide olmayan finansal tablolarının tam kapsamlı olarak ve gerekli tüm denetim teknikleri kullanılarak Yıllık Denetim; sınırlı denetim ilke ve kurallarına uygun şekilde yıllık denetimi gerçekleştiren kuruluş tarafından yıllık denetim planına uygun bir şekilde ara dönemler itibarıyla Ara Denetim ve vergi mevzuatı hariç olmak üzere, Müsteşarlıkça belirlenecek özellik arz eden veya mevzuat uyarınca yürürlüğe konulan yönetmeliklerde öngörülen konulara münhasır olmak üzere bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Özel Denetim şeklinde yapılmaktadır.

Denetçiler, çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalmak, dürüstlük ve tarafsızlıklarını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye imkân vermemek, bağımsız denetim sonucunda ulaştıkları görüşlerini, başkalarının doğrudan veya dolaylı çıkarlarını düşünmeksizin raporlarında açıklamak zorundadır. Kuruluş veya denetçilerde, ilgili yönetmeliği 7 inci maddesinde düzenlenen "*Şirketlerle kuruluşlar arasındaki bağımsızlığın zedelendiğine dair tereddüt oluşturacak*" durumlar söz konusu oluştuğunda, bağımsızlığın ortadan kalktığı kabul edilir.

TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNDEKİ KURUMLAR

Ülkemizde sigortacılık sektörünü düzenleme ve denetleme görevi; 30.12.1959 tarih ve 7397 sayılı Sigortacılık Murakabe kanunu ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na verilmiştir. 18.12.1987 tarih ve 303 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bu görev, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na devredilmiştir.

09.12.1994 tarihli ve 4059 sayılı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu ile Hazine Müsteşarlığı bünyesinde ana hizmet birimi olarak Sigortacılık Genel Müdürlüğü, merkezi denetim birimi olarak ta Sigorta Denetleme Kurulu kurulmuştur. Sektörün düzenlenmesi ve denetlenmesi yeni kurulan iki birim tarafından yürütülmektedir.

www.hedefaof.com

Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu

Sigorta Denetleme Kurulu, 30 Aralık 1959 yılında 10394 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanunun 30 uncu maddesi hükmü gereği 1963 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak Murakabe Kurulu adı altında kurulmuştur.

Sigorta Denetleme Kurulu'nun kuruluş amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta, reasürans ve emeklilik şirketlerinin, özel kanunlarına göre sigortacılık faaliyetinde bulunan kuruluşların, sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik aracılarının, sigorta eksperlerinin, aktüerlerin, üyelerine veya çalışanlarına emekliliğe yönelik taahhütte bulunan kuruluşların, sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketlerinde denetime yetkili bağımsız denetim şirketleri ile sigortacılık ve bireysel emeklilik işlemi yapan ya da bu alanlarda faaliyet gösteren diğer gerçek ve tüzel kişilerin her türlü sigortacılık ve bireysel emeklilik faaliyetlerinin ve işlemlerinin denetimini gerçekleştirmektir.

4059 sayılı Kanun'da Sigorta Denetleme Kurulu'nun görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Sigortacılık Kanunu ve sigortacılıkla ilgili diğer mevzuat ile sigorta denetleme uzman ve uzman yardımcıları ile sigorta denetleme aktüer ve aktüer yardımcılarına verilen görev ve yetkilerin gerektirdiği denetleme, inceleme ve soruşturma işlerini yürütmek ve sonuçlandırmak,
- Sigortacılık ve diğer mali piyasalar ile ilgili alınacak kararların oluşumuna katkıda bulunmak üzere, yurt içi ve yurt dışında meydana gelen gelişmeleri de incelemek ve göz önünde bulundurmak suretiyle sigortacılık sektörü ve ilgili diğer mali piyasalar hakkında konsolide raporlar düzenlemek, bu konulardaki çalışmalara katılmak ve mütalâa vermek,
- Alınan, derlenen ve kendine tevdi edilen bilgi, belge ve dokümanlar ile denetim ve izlemelerden elde edilen sonuçları incelemek ve değerlendirmek, yapılacak uygulamalar ve alınacak önlemler konusunda Hazine Müsteşarı'na öneriler sunmak,
- Kanunların verdiği görev ve yetkiler çerçevesinde Hazine Müsteşarı'nın Kurul tarafından yürütülmesini uygun gördüğü sigortacılık, mali piyasalar ve kurumlarla ilgili diğer inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunmak,
- Kurulun görev ve yetki alanına giren konularda mevzuat ve uygulama ile ilgili her türlü araştırma ve diğer çalışmaları yapmak, yürütmek, görüş bildirmek ve tekliflerde bulunmaktır.

Sigorta Denetleme Kurulu, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'na göre ise Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri ile özel kanunlarına göre sigortacılık faaliyetinde bulunan kuruluşlar, sigorta ve reasürans aracıları, sigorta eksperlik faaliyetleri, aktüerler ve sigortacılık işlemi yapan veya sigortacılık alanında faaliyet gösteren diğer kişilerin her türlü sigortacılık işlemlerinin denetimini yapan kurumdur.

Bu kapsamda, 5684 sayılı Kanun ve diğer kanunların sigortacılığa, sigortaya veya sigortacılık alanında faaliyet gösteren kişi ve kuruluşlara ilişkin hükümlerinin Müsteşarlığın bağlı olduğu Bakanlığa veya Müsteşarlığa verdiği teftiş, denetim, inceleme ve soruşturma görev ve yetkileri, Kurul denetim elemanları olan sigorta denetleme uzmanları, sigorta denetleme aktüerleri ve bunların yardımcıları tarafından ifa edilir ve kullanılır.

Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü

Sigortacılık Genel Müdürlüğü, 4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde kurulmuştur. Hazine Müsteşarlığı bünyesinde ana hizmet birimleri'nden biri olarak yer alan kurumun görevleri aşağıda sayılmıştır:

- 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu olmak üzere Kanunların sigortacılıkla ilgili hükümlerinin ve bunların ek ve değişikliklerinin verdiği görevleri yürütmek,
- Sigortacılıkla ilgili konularda mevzuatı hazırlamak, uygulamak ve ilgililer tarafından uygulanmasını izlemek, yönlendirmek ve bu mevzuatı Avrupa Birliği ile uyumlaştırılması çalışmalarını yürütmek,

www.hedefaof.com

- Ülke sigortacılığının gelişmesi ve sigortalıların korunması için tedbirler almak, bu tedbirleri bizzat uygulamak veya ilgili kuruluşlarda uygulanmasını izlemek,
- Hazine Müsteşarlığı'nın vereceği benzer görevleri yerine getirmek.

INTERNET **Türkiye'de sigortacılık sektör aktörleri ve kurumları için daha ayrıntılı bilgi için http://www.sigortacilik.gov.tr/ adresini ziyaret edebilirsiniz.**

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

Türkiye'de sigortacılık faaliyetleri ve hizmetleri, 1870'lerden itibaren ve daha çok yabancı sigorta şirketleri tarafından başlatılmıştır. Daha sonra sigorta şirketleri, aralarında "meslek kuruluşu" şeklinde örgütlenme ihtiyacını duymuşlar ve başlangıçta, "*Türkiye Sigortacılar Sendikası*" adıyla ilk meslek kuruluşu oluşturulmuştur. Bu sendika daha sonra 1916 yılında "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti"ne dönüştürülmüştür.

Türkiye'de çalışmakta olan yerli ve yabancı tüm sigorta şirketlerinin zorunlu olarak üye oldukları bu kuruluş, 1959 yılında Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında 7397 Sayılı Kanunla "*Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği*", 1975 yılında da Ana Tüzüğü ile "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" adını almıştır. 1987 yılında yayınlanan ve 7397 sayılı Kanunun bazı maddelerini değiştiren ve kanuna bazı maddeler ekleyen 3379 sayılı kanunla, Birlik, "Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu" hüviyetini kazanmıştır. Birliğin organ seçimlerinin hâkim nezaretinde yapılması esası getirilmiştir.

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 14 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 24 üncü maddesi gereği; tüzel kişiliğe haiz kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak kurulmuştur. Birlik, "sigortacılık mesleğinin geliştirilmesi, şirketler arasında dayanışma sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla kurulmuştur. Türkiye'de çalışan bütün sigorta ve reasürans şirketleri, kuruluşlarının tamamlanmasından ve ruhsatların alınmasından itibaren bir ay içerisinde Birliğe üye olmak zorundadır.

Sigorta Tahkim Komisyonu

Sigorta Tahkim Komisyonu, 5684 sayılı Kanunun 30 uncu maddesi çerçevesinde, sigorta ettiren veya sigortadan menfaat sağlayan kişiler ile sigorta tahkim sistemine üye sigorta kuruluşları arasındaki sigorta sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların, bu alanda uzmanlaşmış hakemler tarafından basit, süratli ve adil bir biçimde çözülmesi amacıyla kurulmuştur. Kuruma yapılan başvurulara konu olan uyuşmazlıkların hızlı ve doğru bir şekilde çözüme kavuşturulmasını hedefleyen Komisyon, sigorta uyuşmazlıkları bakımından başvuru sahiplerine, mahkeme sürecine göre daha hızlı ve daha kolay sonuç almaları imkânını tanıyan yeni ve pratik bir alternatif sunmaktadır. Komisyona iletilen uyuşmazlıkların çözümü, tarafların aksine bir anlaşması olmadığı takdirde, Kanunda belirtilen süre sınırları içinde bağımsız hakemlerce gerçekleştirilmektedir.

Sigorta tahkim sistemi, sigorta kuruluşlarının gönüllü katılımı esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla, Komisyona başvuruda bulunan kişi/tarafların uyuşmazlık yaşadığı sigorta kuruluşunun, sigorta tahkim sistemine üye olması ve uyuşmazlık konusu rizikonun üyelik tarihinden sonra meydana gelmiş olması gerekmektedir. Bu şartlar gerçekleştiği takdirde, sigorta kuruluşuyla müşteri/sigortalanan arasında ayrıca bir tahkim anlaşması bulunmasa dahi, sigortalının Kanunda belirtilen aşamaları takip ederek Komisyona başvurması mümkündür.

Tahkim sisteminin işleyişinin yapılandırılmasında, Komisyona yapılacak başvurulara ilişkin sürecin basit ve anlaşılır olmasına özellikle önem verilmiş, başvuru sahiplerine külfet getirebilecek karmaşık ve bürokratik işlemlerden mümkün olduğunca kaçınılmıştır. Komisyona başvuruda bulunabilmesi için gereken şartlar gerçekleştiğinde sadece yapılması gereken; Komisyonun internet sitesinden ya da Komisyondan temin edebilecek başvuru formunu doldurularak, gerekli belgeleri eklendikten ve başvuru ücretinin ödendiğini gösteren makbuzun bir örneğiyle birlikte Komisyona ulaştırılmasıdır.

www.hedefaof.com

Güvence Hesabı

Güvence Hesabı, 14 Haziran 2007 tarih, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 14 üncü maddesiyle Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri bünyesinde kurulmuştur. Sigortacılık Kanunu'nun geçici 1 inci maddesi ile Karayolu Trafik Garanti Sigortası Hesabı'nın tüm sorumlulukları, varlıkları, alacakları ve yükümlülükleriyle birlikte Güvence Hesabı'na devir olmuştur.

Güvence Hesabı, kapsamında bulunan zorunlu sigortaların sağladığı teminatlara ilişkin bedeni olarak (sakatlık ve ölüm) zarar görenlerin tedavi masraflarını karşılamakta ve kaza sonrasında sakat kalma halinde sakatlık tazminatı, ölüm halinde ise ölenin desteğinden yoksun kalanlara, destekten yoksun kalma tazminatı ödemektedir.

Sigortacılık Kanununun 24 üncü maddesi gereği Hesabın kuruluşu, işleyişi, fon varlıklarının nemalandırılması, Hesaptan yapılacak ödemeler, ilgililere ve Türkiye Motorlu Taşıt Bürosuna yapılacak rücûlar, oluşturulacak bilgi merkezinin ve Komisyona yapılacak katkı payı ve diğer harcamalara ilişkin esasların düzenlenmesi için, Güvence Hesabı Yönetmeliği hazırlanmıştır. Hesabın işleyişi ile ilgili olarak, Yönetim Komitesi sorumludur.

İlgili Yönetmeliğe göre Güvence Hesabı kapsamı:

- Sigortalının tespit edilememesi durumunda kişiye gelen bedensel zararlar,
- Rizikonun meydana geldiği tarihte geçerli olan teminat tutarları dâhilinde sigortasını yaptırmamış olanların neden olduğu bedensel zararlar,
- Sigorta şirketinin mali bünye zafiyeti nedeniyle sürekli olarak bütün branşlarda ruhsatlarının iptal edilmesi ya da iflası halinde ödemekle yükümlü olduğu maddî ve bedensel zararları,
- Çalınmış veya gasp edilmiş bir aracın karıştığı kazada, Karayolları Trafik Kanunu uyarınca işletenin sorumlu tutulmadığı hallerde, kişiye gelen bedensel zararlar,
- Yeşil Kart Sigortası uygulamaları için faaliyet gösteren Türkiye Motorlu Taşıt Bürosunca yapılacak ödemeler

olarak belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu, gerekli görülen hallerde, eşyaya gelecek zararların kısmen veya tamamen Hesaptan karşılanmasına karar vermeye yetkilidir.

5684 Sayılı Sigortacılık Kanununun 14 üncü maddesinde, Hesaba başvurulabilecek haller sayılmıştır. Güvence Hesabı kapsamına giren sigortalar ise;

- Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası
- Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası
- Tüp Gaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası
- Tehlikeli Maddeler Zorunlu Sorumluluk Sigortası
- Yeşil Kart Sigortası Ödemeleri

Sigortacılık Kanunu'nun 14/3 maddesi ve Güvence Hesabı Yönetmeliği'nin 8 inci maddesi uyarınca hesabın gelirleri; sigorta şirketlerinin her yıl tahsil ettikleri kapsam dahilindeki zorunlu sigorta primlerinin %1'i oranındaki katılma payları, sigorta yaptıranlardan safi primlerinin %2'si oranında tahsil edilen katılma payları, sigorta şirketlerinin Yeşil Kart sigortaları için tahsil ettikleri toplam safi primlerin % 0,5'i oranındaki katılma payları ve Yeşil Kart sigortası yaptıranların safi primlerinin % 0,5'i oranında sigorta şirketine ödeyecekleri katılma paylarından oluşmaktadır. Katılım payı gelirleri dışında, rücu ve yatırım gelirleri de Hesabın diğer gelirlerini oluşturmaktadır. Güvence Hesabı'nın gelir ve giderlerinin denetimi Hazine Müsteşarlığı'na aittir.

www.hedefaof.com

Doğal Afet Sigortaları Kurumu

Ülkemizde zaman zaman, jeolojik ve topoğrafik yapısı ve iklim özellikleriyle büyük kayıplarına neden olan deprem, heyelan, su baskını, yangın, çığ, fırtına ve yer altı suyu hareketleri şeklinde sıralanan doğal afetler yaşanmaktadır. Son 60 yılda doğal afetlerin yol açtığı yapısal hasarların 2/3'nü deprem nedeniyle meydana gelmiş olması, ülkemizde doğal afet denilince öncelikle akla depremleri getirmektedir. Ülkemiz topraklarının %96'sı farklı oranlarda tehlikeye sahip deprem bölgelerinde yer almakta ve nüfusumuzun %98' i bu bölgelerde yaşamaktadır.

Depremler sonucu ortaya çıkan maddi zararların telafisi, deprem bölgesinde normal hayata dönülebilmesi, ihtiyaç duyulan acil yardımlar ve benzeri için yapılan harcamalar, ekonomiye ve Devlete büyük bir mali yük getirmektedir. 17 Ağustos 1999 Kocaeli depremi, son yüz yılın felaketi olarak, ekonomik ve sosyal boyutları ile büyük bir yıkım olmuştur. Çok büyük can ve mal kaybına neden olan deprem sonrası kamu otoritesi tarafından deprem zararlarının en aza indirilmesi amacıyla birçok tedbir alınmıştır. Bu tedbirlerin en önemlilerinden biri 27.12.1999 tarih ve 23919 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Zorunlu Deprem Sigortası'dır.

Zorunlu Deprem Sigortası, meskenlerde depremin neden olacağı maddi zararların tazmin edilmesini sağlamaya yönelik olarak oluşturulan yeni bir sigorta sistemidir. Devletin ve sigorta sektörünün işbirliği ile oluşturulan bu sistemin temel amaçları şunlardır:

- Kapsamdaki bütün konutları, ödenebilir bir prim karşılığında depreme karşı sigorta güvencesi altına almak,
- Yurtiçinde risk paylaşımı sağlamak, aynı zamanda deprem hasarlarının neden olacağı mali yükü sigorta yoluyla uluslararası reasürans ve sermaye piyasalarına dağıtmak,

Zorunlu Deprem Sigortası, genel anlamda, belediye sınırları içinde kalan meskenlere yönelik olarak oluşturulan bir sigorta sistemidir. Zorunlu Deprem Sigortasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin ikinci maddesi hükmü gereğince, kapsamda bulunan binalar şunlardır:

- Tapuya kayıtlı ve özel mülkiyete tabi taşınmazlar üzerinde mesken olarak inşa edilmiş binalar,
- 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu kapsamındaki bağımsız bölümler,
- Bu binaların içinde yer alan ve ticarethane, büro ve benzeri amaçlarla kullanılan bağımsız bölümler,
- Doğal afetler nedeniyle devlet tarafından yaptırılan veya verilen kredi ile yapılan meskenler.

27 Eylül 2000 tarihinden itibaren kapsamdaki meskenler için zorunlu hale getirilen deprem sigortasını sunmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurulmuştur. Sektörde hizmet veren 25 yetkili sigorta şirketi ve bu şirketlerin acenteleri DASK nam ve hesabına Zorunlu Deprem Sigortası yapmaktadır.

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi

Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan ve 9 Ağustos 2008 tarihinde 26962 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan yönetmelikle faaliyetine başlayan Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi (SBM), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği bünyesinde tüzel kişiliği haiz olarak kurulmuştur. Merkezi İstanbul'da bulunan kurum, usul ve esasları Koordinasyon Komitesi üyelerinin kararıyla belirlenmek üzere, şube açma yetkisine sahiptir.

Hayat, Hastalık/Sağlık, Trafik ve Zorunlu Sigortalar branşlarında ruhsat sahibi olan sigorta şirketleri, merkezin doğal üyesi kabul edilmiştir. 09.08.2008 tarihli 26962 no'lu SBM Yönetmeliği'nin 11., 12., 13. ve 14 üncü maddelerinde SBM nezdinde; Hayat, Hastalık/Sağlık, Trafik ve Zorunlu sigortalar için ayrıca;

- Trafik Sigortaları Bilgi ve Gözetim Merkezi (TRAMER),
- Sağlık Sigortası Bilgi ve Gözetim Merkezi (SAGMER),

www.hedefaof.com

- Hayat Sigortası Bilgi ve Gözetim Merkezi (HAYMER),
- Sigorta Hasar Takip ve Gözetim Merkezi (HATMER),

alt bilgi merkezleri kurulmuştur. Söz konusu branşlardaki bilgilerin tek merkezde toplanarak, sigortacılık faaliyetlerinin daha kapsamlı ve etkin şekilde yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Sigorta sistemine olan güvenin arttırılması ve kamu gözetim-denetiminin etkinleştirilmesine yönelik olarak SBM'nin ilgili yönetmelik kapsamında belirlenmiş ana görevi; sektör genelinde uygulama birliğinin sağlanması, sağlıklı fiyatlandırmanın yapılabilmesi, suiistimallerin önlenmesi, güvenilir istatistiklerin oluşturulması hedeflerine ulaşılmasıdır.

Sigorta Bilgi Merkezi'nin faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı tarafından denetlenmektedir.

Sigortacılık Eğitim Merkezi

Sigortacılık Eğitim Merkezi (SEGEM), Avrupa Birliği'ne uyum yasaları ile birlikte önemli bir değişim sürecine giren ülkede, Türk sigorta sektörünün uygulama alanında yeni mevzuata ve sektörde istihdam edileceklerin standardizasyonuna yönelik ciddi bir eğitime ihtiyaç duyulması sonucu kurulmuştur. Merkezin yapısı, kuruluş ve faaliyetleri, 01.06.2008 tarihli ve 26893 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sigortacılık Eğitim Merkezi Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Merkezin görevleri, sigortacılıkla ilgili özellik taşıyan mesleki nitelikteki konular için gerekli sınavların tarafsız bir şekilde yapılması; toplumda risk ve sigorta bilincinin oluşturulması; sigorta sektörüne yetişmiş eleman istihdamına katkıda bulunulması; sigortacılık konusunda mevcut eğitim programlarının geliştirilmesine ve etkinliğine katkı sağlanması, yurt içinde, yurt dışında ya da uluslararası anlaşmalar çerçevesindeki eğitim taleplerinin eşgüdümünün sağlanması, sektörün gelişmesine katkı sağlayacak inceleme ve araştırmalarda bulunulması, elde edilecek bilgilerin ilgililerin paylaşımına sunulması ile bu konularda gerekli organizasyonların yapılmasını temin etmek olarak sıralanmıştır.

Merkez, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği bünyesinde tüzel kişiliği haiz olarak kurulan bir meslek kuruluşudur.

SIRA SİZDE 4 **Sigorta sektöründe nitelikli eleman istihdamını artırmak, hizmet kalitesini artırmak ve sektörün gelişimine katkıda bulunarak uluslararası düzeye Sigortacılık alanındaki eğitim ve sınav faaliyetleri standartlarını oluşturarak amacıyla hizmet veren kurum hangisidir?**

Tarım Sigortaları Havuzu

Tarım sektörü, son derece hassas bir faaliyet sahası olarak ekonomik, sosyal, siyasal, teknolojik ve kişisel risklerden yoğun olarak etkilenen, kendine özgü bir yapıya sahiptir. Tarımsal üretimi doğrudan tehdit eden risklerin yönetimi, son dönemde sigortanın faaliyet alanları içine dahil edilmiştir. Ülkemizde de tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla bir sigorta mekanizmasının devreye sokulması düşünülmüş ve bu amaçla 14.06.2005 tarihli 5363 sayılı "Tarım Sigortaları Kanunu" çıkarılmıştır.

Söz konusu kanuna göre; kanun kapsamındaki riskler ve yapılacak sözleşmelerde standart sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortamlar oluşturulması, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaşması amacına yönelik olmak üzere bir Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuştur. Bu havuza ilişkin tüm iş ve işlemler havuza katılan sigorta şirketlerinin eşit hisseleri ile katıldığı ve ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. (TARSİM) tarafından yürütülmektedir. Sigorta şirketleri poliçeleri kendi adlarına düzenlemekte, ancak riskin ve primin yüzde 100 ünü zorunlu olarak Havuza devretmektedirler. İhtiyari olarak da Havuzda oluşan riskten retrosesyon yoluyla pay alabilme hakları vardır. Devlet, Kanun kapsamında yapılacak sigorta sözleşmelerine münhasır olarak çiftçi adına sigorta primine destek sağlamaktadır. Devlet prim desteğinin miktarı her yıl için ürün, risk, bölge ve işletme ölçekleri itibariyle, Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmektedir.

www.hedefaof.com

Havuz Uygulaması'nda temel amaçlar;

- Bir sigorta şirketinin tek başına üstlenemeyeceği kuraklık ve don gibi katastrofik risklerin teminat kapsamına alınabilmesi,
- Reasürans katılımının teşvik edilerek reasürans kapasitesi ve kapsamının genişletilmesi,
- Sigorta şirketlerinin bilgi, personel ve mali kaynaklarının ortak olarak daha verimli bir şekilde kullanılması,
- Devletin prim ve hasar fazlası desteğinin etkin şekilde kullanılması,
- Fiyatlarda haksız rekabetin önlenmesi,
- Sigortaya katılımın artırılması,

olarak sıralanmıştır.

Emeklilik Gözetim Merkezi

Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM), Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca merkezi İstanbul'da olmak üzere 10 Temmuz 2003 tarihinde kurulmuştur.

EGM'nin görevleri;

- Bireysel emeklilik sisteminde faaliyetlerin güven içerisinde devamını sağlamak,
- Katılımcıların hak ve menfaatlerini azami düzeyde korumak,
- Sorunların ivedi olarak belirlenmesine ve müdahalede bulunulmasına olanak sağlamak,
- Gerekli verilerin bilgilerin oluşturulması ve saklanması faaliyetlerinde bulunmaktır.

EGM'nin kurucu hissedarları, A grubu hisse ile Hazine Müsteşarlığı ve B grubu hisseler ile sistemde faaliyet gösteren 15 adet emeklilik şirketidir.

EGM, bireysel emeklilik sisteminin başarılı bir şekilde işlemesi ve kamunun gözetim ve denetim sorumluluğunu etkin bir şekilde yerine getirmesi açısından çok önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu

Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, 28.06.2008 gün ve 26920 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu'nun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik çerçevesinde ve Sigortacılık Kanunu'nun 24 üncü maddesine dayanılarak kurulmuştur.

Büro, motorlu araçların işletilmesi nedeniyle sigortalı aracın bulunduğu Yeşil Kart sistemi dahilindeki ülkelerin mali sorumluluk sigortası kapsamında; yurt dışında geçerli sigorta belgeleri düzenlemek ve bu kapsamda sebep olunan hasarları karşılamak, ülkemizde geçerli bulunan sigorta sözleşmeleri kapsamında Yeşil Kart sigortası bulunan yabancı plakalı araçların sebep olduğu hasarların çözümlenip giderilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur.

İlgili kanun ve yönetmelikle belirlenen Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu'nun görevleri;

- Üyelerinin katılımı ile sigorta veya reasürans havuzları tesis etmek ve bu havuzları yönetmek,
- Üyelerince düzenlenen yeşil kart belgeleri çerçevesinde üyelerine garantör olmak,
- Üyeleri tarafından uygulanmak üzere sigorta tarifeleri hazırlamaktır.

Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, amaçlarını gerçekleştirmek üzere her türlü yerli ve yabancı kuruluş, sigorta şirketi ile anlaşma yapma ve işbirliğinde bulunma yetkisine sahiptir.

www.hedefaof.com

Sigorta Eksperleri İcra Komitesi

Sigorta Eksperleri İcra Komitesi, 18.05.2004 tarihli ve 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu ve Sigortacılık Kanununa dayanılarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 01 Mart 2009 Tarihli Resmi Gazete yayınlanan 27156 sayılı yönetmelikle kurulmuştur.

Komite'nin başlıca görevleri;

- Sigorta eksperliği faaliyetlerinin adil ve dürüst olması, iş ahlakının sağlanması, meslek mensuplarının mesleğin gerektirdiği özen, disiplin ve dayanışma içinde çalışması amacıyla meslek kurallarını oluşturmak,
- Meslek mensupları arasında haksız rekabeti önlemek için gerekli bütün tedbirleri almak ve uygulamak,
- Sigorta eksperliği faaliyetine ilişkin olarak, ulusal veya uluslararası malî, iktisadî ve meslekî kurum ve kuruluşlar ile ilişkiler kurmak,
- Sigorta eksperliği mesleğinin geliştirilmesi amacıyla kurslar tertip etmek, seminer ve konferans gibi eğitim faaliyetlerinde bulunmak,
- Sigortacılık mevzuatı uyarınca sigorta eksperliği yapabilmek için gerekli olan Levhaya kayıt işlemleri ile kayıttan silme işlemlerini yürütmek,
- Sigorta eksperleri hakkında sigortacılık faaliyeti ile ilgili konularda disiplin cezası vermek olarak sıralanabilir.

Sigorta Acenteleri İcra Komitesi

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu gereği ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yayınlanan 10.09.2008 tarih ve 26993 sayılı yönetmelikle, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) nezdinde Sigorta Acenteleri İcra Komitesi oluşturulmuştur. Komite'nin başlıca amaçları;

- Sigorta acenteliği faaliyetlerinin adil ve dürüst bir biçimde yerine getirilmesi, iş ahlakının sağlanması, meslek mensuplarının dayanışma ve sigorta acenteliği mesleğinin gerektirdiği özen ve disiplin içinde çalışması için meslek kurallarını oluşturmak,
- Sigorta acenteliğinin etik kurallarını belirlemek ve sigorta acenteliği uygulamalarında birlik sağlanmasına çalışmak,
- Sigorta acenteleri arasında haksız rekabeti ve haksız uygulamaları ortadan kaldırmak için gerekli bütün önlemleri almak ve uygulamak,
- Yurt içinde ve yurt dışında sigortacılık ve sigorta acenteliğine ait gelişmeler ile idarî ve yasal düzenlemeleri izleyerek toplayacağı bilgileri mensuplarına ve ilgililere ulaştırmak,
- Sigorta acenteliği faaliyeti için gerekli asgarî fizikî şartları belirlemek,
- Sigortacılık mevzuatı uyarınca sigorta acenteliği yapabilmek için gerekli olan Levhaya kayıt işlemleri ile kayıttan silinme işlemlerini yürütmek,
- Sigorta acenteleri hakkında sigortacılık faaliyetleri ile ilgili konularda disiplin cezası vermek,
- Sigorta acentelerinde sözleşme düzenlemeye yetkili personelin niteliklerini belirlemek ve bunlara ilişkin sicil tutmak olarak sıralanabilir.

Dernekler ve Vakıflar

Kanun ve Yönetmeliklerle kurulan kurumların yanında, sektörde faaliyette bulunan dernekler ve vakıflar da (Türkiye Sigorta Enstitüsü Vakfı, Türk Lloydu Vakfı, Sigorta Acenteleri Dernekleri, Sigorta Brokerleri Derneği, Sigorta Eksperleri Derneği, Sigorta Hukuku Türk Derneği, Aktüerler Derneği gibi) bulunmaktadır.

www.hedefaof.com

Özet

Sigorta, riskli bir olayın meydana gelme olasılığı göz önünde bulundurularak, risk ortaya çıktığında zararı kısmen ya da tamamen karşılamak üzere, bu işle uğraşan bir kuruluşa belirli bir zaman dilimi süresince ödeme karşılığında elde edilen güvencedir.

Bu tanımda *sigortacı,* ödenen ücret karşılığında söz konusu muhtemel zararı tazmin etmeyi kabul eden taraf; *sigortalı* ise olası zararlara karşı prim ödemek suretiyle kendini ya da malını güvenceye alan taraf olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin sahibi olduğu her türlü mala yönelik tehlike ve gerçekleşmesi meşru bir hakkının ihlaline yol açılabilecek veya hukukî bir sorumluluk doğurabilecek herhangi bir olay, sigortanın konusunu oluşturmaktadır. Sigorta, sigortanın konusu olan şeyden ziyade, sigortalı kişinin o malla veya olayla ilgili maddî menfaatidir.

Sigorta, karşılaşılması muhtemel tehlike veya herhangi bir olaydan önce alınan tedbirlerle ilgili bir risk yönetim türüdür. Sigorta ile risk yönetiminde az sayıdaki insanın başına gelen zarar, aynı riske maruz bulunan insanların tümü tarafından birlikte göğüslenip daha kolaylıkla karşılanabilir duruma gelmektedir. Sigorta sistemi, genelde toplumsal yaşam içinde değişik önemlere sahip olan, özelde de ekonomik nitelikli birçok işlevi aynı anda yerine getirmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatta öngörülebilirlik ve güvence sağlaması, aynı amaca yönelik dayanışma sağlanması, tasarruf artışı sağlaması, risklerin etkin yönetimi ve zararın karşılanması temel işlevlerinden bazılarıdır.

Sigorta genel ilkeleri, her türlü sigorta teminatı için uyulması ve uygulanması zorunlu olan ilkelerdir. Bunlar; mutlak iyi niyet ilkesi, sigortalanabilir menfaat ilkesi, yakın neden ilkesi, tazminat ilkesi, halefiyet ilkesi ve hasara katılım ilkesidir.

Sigorta sözleşmesi, TTK'nın 1263 üncü maddesinde "*sigortacının bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatine zarar verecek bir rizikonun meydana gelmesi halinde tazminat ödemeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım olaylar dolayısıyla para ödemeyi veya başka edalarda bulunmayı üstlendiği bir sözleşmedir." şeklinde* tanımlanmıştır. Sigorta sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi olmamakla birlikte, tarafların sözleşmeyi her türlü ispat amacıyla yazılı yapması istenir.

Sigorta sözleşmelerinin içeriği, Hazine Müsteşarlığı tarafından onaylanmış ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenerek, zahmetsizce okunabilecek tarzda bastırılmış olması gerekir. Sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak tesis edilen özel şartlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılgıya sebep olmayacak şekilde açık olarak belirtilir.

Sigortacılık sektöründe verilen hizmetler genel olarak *"hayat dışı"* ve "*hayat*" branşları olarak ikiye ayrılmaktadır. Hayat dışı branş; kaza, hastalık/sağlık, kara-hava-su-raylı araçlar, nakliyat, yangın ve doğal afet, kredi, emniyeti suiistimal gibi alt başlıkları içermektedir. Hayat branşında sağlık, ferdi kaza, evlilik/doğum, sermaye itfa ve yatırım fonlu sigorta gibi alt kategorileri bulunmaktadır. Sektörde ayrıca bireylerin gelir elde ettikleri dönemde düzenli olarak tasarrufta bulunmaları, yatırıma yönlendirilen tasarruflarıyla birikim oluşturmaları ve emeklilikte gelir elde etmeleri üzerine kurulmuş ve özel emeklilik sistemi içinde yer alan bireysel emeklilik şirketleri yer almaktadır.

Ülkemizde sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak, sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere 03.06.2007 Tarihinde kabul edilen 5684 no'lu Sigortacılık Kanunu, 14 Haziran 2007 Tarih ve 26552 Sayılı Resmî Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanuna tâbi kişi ve kuruluşların, sigortacılık faaliyetine başlama, teşkilâtın kuruluşu, yönetimi, çalışma usul ve esasları ile faaliyetlerinin denetlenmesi ve sona ermesine ilişkin hususlar ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik olarak sigorta tahkim sistemi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektedir.

Bazı sigorta türlerinde, sigortacının tek başına kendi bünyesinde tutamayacağı kadar büyük rizikolar vardır. Sigortacı böyle bir rizikonun bir kısmın "*reasürans*" olarak ifade edilen işlemle, diğer bir sigortacıya devreder. Sigorta şirketleri, teminat verdikleri rizikolarda büyük hasarların aynı zamana gelme ihtimaline karşı, hasar ödemelerinde zorlanmamak için reasürans

www.hedefaof.com

(mükerrer sigorta) yaptırır. Reasürans, sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesidir.

Sigortacılık sektöründe şirketlerin dışında, acente, broker, aktüer ve eksper gibi konumlarda çalışan aktörler bulunmaktadır. Bu görevi yapan veya bu kurumlarda çalışan personelin ortak standartlarının bulunması gerekmektedir. Bu standartların başında eğitim durumu gelmektedir. Bu konuda yürürlüğe konulan kanun ve yönetmelikler, sigortacılık sektöründe yer alan personelin iş tanımını ve mesleğin standartlarının belirlenmesini sağlamıştır. Sigortacılık mesleği için bir yandan belirli bir eğitim seviyesini şart koşulurken diğer yandan etkin ve sürekli eğitimlerle bu mesleğin dinamik bir yapıya kavuşması söz konusudur.

Acente, belirli bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer ya da bölgede, sigorta şirketinin adına sigorta sözleşmelerini yapmaya ya da sigorta sözleşmelerine aracılık etmeye yetkili olan, sigorta yaptırmak isteyen kişi ile sigorta şirketi adına görüşmelerde bulunan, sözleşmenin uygulanmasını sağlayan ve hasar gerçekleştiği takdirde sigortalıya tazminat ödenmesi konusunda yardımcı olan kişidir.

Sigorta eksperi; "Sigorta konusu risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarını, nedenlerini ve niteliklerini belirleyen ve mutabakatlı kıymet tespiti, ön ekspertiz ve hasar gözetimi gibi işleri mutat meslek olarak yapan tarafsız ve bağımsız kişi" olarak tanımlanmıştır.

Brokerler, sigorta ve reasürans piyasasının özel ve bağımsız aracılarıdır. Broker, sigorta teminatı satın almak isteyen kişiye en uygun teminat biçimi ve sigortacının seçiminde yardımcı olan danışmanı ve temsilcisidir.

Aktüer, sigorta rizikoları ile primlerini istatistik ve olasılık hesaplamaları yoluyla tespit eden ve geleceğe yönelik stratejik değerlendirmeleriyle sigorta sözleşmelerinin temel ilkelerini belirleyen uzman kişidir. Aktüerler; istatistik, olasılık hesaplamaları ve sigortacılık yasal düzenlemeleri ile sigorta prim, kâr payı ve rezervlerinin hesaplanmasıyla görevlidir.

Bağımsız denetim kuruluşları; şirketlerin hesap ve kayıtlarının kuruluşlarca ilgili Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkelerine göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak oluşturulan hesap ve kayıtların Kanuna göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin mevzuata ve Kanuna uygunluğu hususunda oluşturulan görüş çerçevesinde finansal tabloların denetlenmesi ve rapora bağlanmasıyla görevlidir.

Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri ile özel kanunlarına göre sigortacılık faaliyetinde bulunan kuruluşlar, sigorta ve reasürans aracıları, sigorta eksperlik faaliyetleri, aktüerler ve sigortacılık işlemi yapan veya sigortacılık alanında faaliyet gösteren diğer kişilerin her türlü sigortacılık işlemlerinin denetimini yapan kurumdur.

Sigortacılık sektörünün düzenlenmesi, bu amaçla gerekli mevzuatın hazırlanması, uygulanmasının gözetimi görevleri, Sigortacılık Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, "sigortacılık mesleğinin geliştirilmesi, şirketler arasında dayanışma sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla kurulan, tüzel kişiliğine haiz bir kurumdur.

Tahkim Komisyonu, sigorta ettiren veya sigortadan menfaat sağlayan kişiler ile sigorta tahkim sistemine üye sigorta kuruluşları arasındaki sigorta sözleşmesinden kaynaklanan uyuşmazlıkların, bu alanda uzmanlaşmış hakemler tarafından çözülmesi amacıyla kurulmuştur.

Güvence Hesabı, kapsamında bulunan zorunlu sigortaların sağladığı teminatlara ilişkin bedeni olarak (sakatlık ve ölüm) zarar görenlerin tedavi masraflarını karşılamakta ve kaza sonrasında sakat kalma halinde sakatlık tazminatı, ölüm halinde ise ölenin desteğinden yoksun kalanlara, destekten yoksun kalma tazminatı ödemektedir.

Büyük kayıplarına neden olan doğal afetler sonucu ortaya çıkan maddi zararların telafisi, ihtiyaç duyulan acil yardımlar ve benzeri için yapılan harcamalar ekonomiye ve Devlete büyük bir mali yük getirmektedir. 27 Eylül 2000 tarihinden itibaren kapsamdaki meskenler için zorunlu hale getirilen deprem sigortasını sunmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurulmuştur.

Sigorta sistemine olan güvenin arttırılması ve kamu gözetim-denetiminin etkinleştirilmesine yönelik olarak kurulan Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi'nin temel görevleri; sektör genelinde uygulama birliğinin sağlanması, sağlıklı fiyatlandırmanın yapılabilmesi, suiistimallerin önlen-

www.hedefaof.com

mesi, güvenilir istatistiklerin oluşturulması hedeflerine ulaşılmasıdır

Sigortacılık Eğitim Merkezi (SEGEM), Avrupa Birliği'ne uyum yasaları ile birlikte önemli bir değişim sürecine giren ülkede Türk sigorta sektörünün uygulama alanında yeni mevzuata ve sektörde istihdam edileceklerin standardizasyonuna yönelik ciddi bir eğitime ihtiyaç duyulması sonucu kurulmuştur.

Ülkemizde de tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla bir sigorta mekanizmasının devreye sokulması düşünülmüş ve bu amaçla 14.06.2005 tarihli 5363 sayılı "Tarım Sigortaları Kanunu" çıkarılmıştır. Kanun kapsamındaki riskler ve yapılacak sözleşmelerde standart sağlanması, riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortamlar oluşturulması, oluşacak hasarlarda tazminatın tek merkezden ödenmesi ve tarım sigortalarının geliştirilmesi, yaygınlaşması amacına yönelik olmak üzere Tarım Sigortaları Havuzu kurulmuştur.

Emeklilik Gözetim Merkezi, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca merkezi İstanbul'da olmak üzere 10 Temmuz 2003 tarihinde kurulmuştur.

EGM'nin kurucu hissedarları, A grubu hisse ile Hazine Müsteşarlığı ve B grubu hisseler ile sistemde faaliyet gösteren 15 adet emeklilik şirketidir.

Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, motorlu araçların işletilmesi nedeniyle sigortalı aracın bulunduğu Yeşil Kart sistemi dahilindeki ülkelerin mali sorumluluk sigortası kapsamında; Yurt dışında geçerli sigorta belgeleri düzenlemek ve bu kapsamda sebep olunan hasarları karşılamak, ülkemizde geçerli bulunan sigorta sözleşmeleri kapsamında Yeşil Kart sigortası bulunan yabancı plakalı araçların sebep olduğu hasarların çözümlenip giderilmesini sağlamak ama-cıyla kurulmuştur.

TOBB Sigorta Eksperleri İcra Komitesi ile Sigorta Acenteleri İcra Komitesi, eksper ve acentelerle ilgili işlemleri yürüten meslek kuruluşlarıdır.

Bunların dışında sektörde faaliyette bulunan dernekler ve vakıflar bulunmaktadır.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Sigorta konusu risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kayıp ve hasarların miktarını, nedenlerini ve niteliklerini belirleyen ve mutabakatlı kıymet tespiti, ön ekspertiz ve hasar gözetimi gibi işleri mutat meslek olarak yapan tarafsız ve bağımsız kişiye ne ad verilir?

a. Ticarî vekil

b. Ticarî mümessil

c. Sigorta eksperi

d. Sigorta acentesi

e. Sigorta brokeri

2. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi her türlü sigorta teminatı için uyulması ve uygulanması zorunlu olan ilkelerden olan sigorta genel ilkelerinden biri **değildir?**

a. Mutlak iyiniyet ilkesi

b. Tazminat ilkesi

c. Bireysel sorumluluk ilkesi

d. Sigortalanabilir çıkar ilkesi

e. Yakın neden ilkesi

3. Aşağıdakilerden hangisi Güvence Hesabı kapsamına giren sigortalardan birisi **değildir?**

a. Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası

b. Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası

c. Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası

d. Doğal Afet Sorumluluk Sigortası

e. Tehlikeli Maddeler Zorunlu Sorumluluk Sigortası

4. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin görevlerinden birisi **değildir?**

a. Ülke içinde ve ülke dışında sigortacılıkla ilgili diğer meslek kuruluşları ile ilişkiler kurulması, sektörlerdeki gelişmelerin izlenmesi ve araştırmalar yapılması

b. Sigortacılık sektöründe sektör aracılarının ve aracılık faaliyetlerinin denetimi

c. Sigortacılık örf, adet ve teamüllerinin saptanması ve sigortacılık uygulamalarında birlik sağlanması,

d. Üyeler arasında haksız rekabetin ortadan kaldırılması,

e. Sigortacılık mesleğinin geliştirilmesi amacına yönelik kuruluşlar kurulması, eğitim faaliyetlerinde bulunulması.

5. Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta, reasürans ve emeklilik şirketlerinin ve sektörle ilgili her türlü kurumun faaliyetlerinin ve işlemlerinin denetimini gerçekleştiren kurum aşağıdakilerden hangisidir?

a. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü

b. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı

c. Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu

d. Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

e. Sigorta Tahkim Komisyonu

6. Sigortacının poliçe koşullarına göre hasarı ödedikten sonra, aynı hasardan dolayı herhangi bir nedenle sorumlu olan diğer sigortalıları hasarı paylaşmaya davet etmesine ne ad verilir?

a. Sigortalanabilir çıkar ilkesi

b. Halefiyet ilkesi

c. Hakların Devri İlkesi

d. Tazminat ilkesi

e. Hasara katılım ilkesi

7. Riskli bir olayın meydana gelme olasılığı göz önünde bulundurularak, risk ortaya çıktığında, zararı kısmen ya da tamamen karşılamak üzere, bu işle uğraşan bir kuruluşa belirli bir zaman dilimi süresince ödeme karşılığında elde edilen güvenceye ne ad verilir?

a.Risk yönetimi

b. Reasürans

c. Tazminat

d. Sosyal Güvence

e. Sigorta

8. Aşağıdakilerden hangisi sigortanın işlevlerinden birisi **değildir?**

a. Ekonomik ve sosyal güvence sağlaması

b. Aynı amaca yönelik dayanışma sağlaması

c. Mülkiyet kaybının önlenmesi

d. Riske karşı güvence

e. Zararın karşılanması

www.hedefaof.com

9. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi sigortacılık sektöründe hizmet verilen hayat dışı branşının alt başlıkları arasında **yer almaz?**

a. Kara-hava-su-raylı araçlar

b. Evlilik / Doğum Sigortası

c. Kredi

d. Emniyeti suiistimal

e. Hastalık/sağlık

10. Hangisi Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta ve reasürans şirketlerinin özelliklerinden biri **değildir?**

a. Anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması

b. Sigortacılık işlemleri ve bunlarla doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka işle iştigal edememeleri

c. Şirketleri kurucularının müflis veya konkordato ilan etmiş olmaması

d. Şirketleri kurucularının tüzel kişilerden oluşması

e. Şirketleri kurucularının bir sigorta veya reasürans şirketinin kurucusu veya ortağı olmanın gerektirdiği mali güce ve itibara sahip bulunması

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Eksperi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. c Yanıtınız yanlış ise "Sigortanın Genel İlkeleri" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. d Yanıtınız yanlış ise "Güvence Hesabı" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. b Yanıtınız yanlış ise "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. c Yanıtınız yanlış ise "Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. e Yanıtınız yanlış ise "Sigortanın Genel İlkeleri ve Hasara Katılım İlkesi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. e Yanıtınız yanlış ise "Sigorta nedir?" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. c Yanıtınız yanlış ise "Sigortanın Temel İşlevleri" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. b Yanıtınız yanlış ise "Sigorta Branşları" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. d Yanıtınız yanlış ise "Sigorta ve Reasürans Şirketleri**"** başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Sigortanın en önemli fonksiyonu gerçek ve tüzel kişilerin (ticari işletmelere) ekonomik ve sosyal hayatta güvende olmalarını sağlamasıdır. Sigorta kurumu, modern toplumda kişinin özellikle ekonomik yönden hayatını devam ettirebilmesi için güvence sağlamaktadır.

Sıra Sizde 2

Sigortacılıkta sigorta yaptırmak isteyen kimse ve sigortacı arasındaki ilişkiyi kurmak için sözleşme yapılır. Sözleşmeler, ilgili mevzuata göre hazırlanarak *teklif formu* ve *sigorta poliçesi* evrakları ile düzenlenmektedir.

Sıra Sizde 3

Sigorta Eksperleri, Sigorta ve Reasürans Brokerleri, Sigorta Acenteleri, Aktüerler ve Bağımsız denetim kuruluşları

Sıra Sizde 4

Sigortacılık Eğitim Merkezi, sektördeki nitelikli eleman istihdamını artırmak, hizmet kalitesini artırmak ve sektörün gelişimine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur.

Yararlanılan Kaynaklar

Bölükbaşı, A. G. ve Pamukçu, E. B. (2009), **Sigortanın Temel Prensipleri,** Türkmen Kitapevi, İstanbul.

Dorfman, M. S. (2005), **Introduction to Risk Management and Insurance,** Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Hussels, S., Ward, D. ve Ralf, Z. (2005), "Stimulating The Demand For Insurance", **Risk Management and Insurance Review**, c.8, no. 2, s.257-278.

Kahya, F. ve Demir, F. (Editör), (2010), **Osmanlı Devletinde Sigortacılık,** İstanbul, Libra Kitapcılık ve Yayıncılık.

Mehr, I. R ve Cammack, E. (1952) **Principles of Insurances,** Richard D.Irwin, Chicago.

Nomer, C. ve Yunak, H. (2000), **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, Ceyma Matbaacılık.

Özpolat, M. (2007), **Temel Sigortacılık,** Ankara, Seçkin Yayınları.

Rejda, G. E. (2005), **Principles of Risk Management and Insurance**, Pearson Education Inc.

Sabancıoğlu, M. (2000), "İstanbul'un Sigorta Haritaları ve Jacgues Pervititch", **Toplumsal Tarih,** Ekim 2000, s.82.

Toprak, Z. (2010), **Geçmişten Geleceğe Anadolu Sigorta Türkiye'nin Sigortası,** İstanbul, Ofset Yapımevi.

Toprak, Z., Kanca, K. ve Sanciş, B. (2009), "Ulusaldan Küresel'e Milli Reasürans T.A.Ş. ve Türkiye'de Reasüransın Evrimi", İstanbul, Grafis Matbaa.

Uralcan, G. Ş. (2011), **Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi,** İstanbul, Hiperlink.

Williams, C., Artur, S. M. I. ve Young P. C. (1995), **Risk Management and Insurance**, Mc Graw-Hill.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Sigorta Denetleme Kurulu

www.hazine.gov.tr

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Sigortacılık Genel Müdürlüğü
www.sigortacilik.gov.tr

www.hedefaof.com

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

www.tsrsb.org.tr

Sigorta Tahkim Komisyonu
www.sigortatahkim.org

Güvence Hesabı

www.guvencehesabi.org.tr

Doğal Afet Sigortaları Kurumu

www.dask.gov.tr

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi
www.sbm.org.tr

Sigortacılık Eğitim Merkezi

www.segem.org.tr

Tarım Sigortaları Havuzu

www.tarsim.org.tr

Emeklilik Gözetim Merkezi

www.egm.org.tr

Motorlu Taşıtlar Bürosu

www.tmtb.org.tr

TOBB Sigorta Eksperleri İcra Komitesi, http://www.tobb.org.tr/SigortacilikMudurlugu/SigortaEksperleri/Sayfalar/AnaSayfa.aspx

TOBB Sigorta Acenteleri İcra Komitesi, www.tobb.org.tr/SigortacilikMudurlugu/SigortaAcenteleri/

www.hedefaof.com

7

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Sigortacılığın dünyadaki ilk uygulamalarını tanımlayabilecek,
- Sigortacılığın Osmanlı dönemindeki uygulamalarını açıklayabilecek,
- Türkiye'deki sigortacılığın gelişimini tartışabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Osmanlılar'da Sigorta
- Deniz Sigortası
- Kara Sigortası
- Yangın Sigortası
- Lloyd's
- Sigortanın Tarihçesi

İçindekiler

- Giriş
- Dünyada Sigortacılığın Gelişimi
- Antik Dünyada Sigortacılık
- Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde Sigortacılık
- Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi
- Osmanlı Dönemi'nde Sigortacılık
- Cumhuriyet Dönemi ve Sonrasında Sigortacılık

www.hedefaof.com

Dünya'da ve Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi

GİRİŞ

Tarihte sigorta insanların güçleri ve iradeleri dışında maruz kaldıkları zararları telafi etmek için geliştirdikleri tedbirler olarak ifade edilmektedir. Sigorta'nın farklı dillerde aynı anlama gelen karşılığı İtalyanca'da "sicurta", Fransızca'da "assurance" ve İngilizce'de "insurance" olarak kullanılmaktadır.

Sigorta, bir terim olarak riskli bir olayın, meydana gelme olasılığı göz önünde bulundurularak, risk ortaya çıktığında zararı kısmen ya da tamamen karşılamak üzere, bu işle uğraşan bir kuruluşa belirli bir zaman dilimi süresince ödeme karşılığında elde edilen güvence anlamını ifade etmektedir. Sigortacı, ödenen ücret karşılığında söz konusu muhtemel zararı tazmin etmeyi kabul eden taraf; sigortalı ise olası zararlara karşı prim ödemek suretiyle kendini ya da malını güvenceye alan taraf olarak tanımlanmaktadır.

Değer taşıyan herhangi bir mal, gerçekleşmesi meşru bir hakkın ihlâl edilmesi veya hukukî bir sorumluluk doğurabilecek herhangi bir olay sigortanın konusunu oluşturabilir.

Sigortacılık, gemi ve kargo taşımacılığından yangınlara, hayat sigortasından sağlık sigortasına değişen ve gelişen bir sektördür. Zenginleşen ülkelerde bu zenginlikleri korumak ve muhtemel kayıplara ve risklere karşı güven arayışı, sigorta kavramı ve kurumlarını gündeme getirmiştir. Değer taşıyan herhangi bir mal, gerçekleşmesi meşru bir hakkın ihlal edilmesi veya hukuki bir sorumluluk doğurabilecek herhangi bir olayın sigortanın konusunu oluşturabilir. Sigorta, özellikle ticari malların bir yerden başka bir yere taşınması sırasında doğan risklere karşı güvence arama ihtiyacı ile doğmuştur.

Sigortacılık sektörü, bireylerin, toplumsal yaşamda şahsına ve/veya mal varlığına yönelik çok çeşitli tehlike ve risklere karşı korunabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bireyler, riskleri bertaraf edebilmek için, kazançlarının bir bölümünü zorunlu olarak tasarruf etmekte ve sigorta şirketlerine yatırmaktadır. Sigortacılık sektörü fonksiyonu itibariyle, bir yandan bireyleri risklere karşı korurken, diğer yandan da toplanan bu fonların finansal piyasalara aktarılması sonucu yatırımların artırılmasıyla kalkınmayı da teşvik eder. Bu görevi dolayısıyla, sigortacılık sektörü kalkınmanın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Sigortacılık sektöründe, kurumları ve sektördeki güncel uygulamaları daha iyi anlamak için sigortacılığın tarihsel gelişim seyrini bilmek gereklidir.

DÜNYADA SİGORTACILIĞIN GELİŞİMİ

Dünya tarihinde, ticari malların deniz ve karayolu ile taşınması sırasında, özellikle korsan ve haydut saldırılar başta olmak üzere her türlü riske karşı güvence arama ihtiyacının, sigortanın başlangıcı ve sigortacılığın temelini oluşturduğu bilinmektedir.

Sigortacılığın ilk çağlarda, bugün uygulandığı şekliyle var olduğunu söylemek mümkün değildir. Dünya tarihinin farklı dönemlerinde ve farklı bölgelerde, özellikle ticari nitelikli taşınan malların her türlü risk faktörüne karşı koruma amaçlı olan sigortacılığa benzeyen uygulamalara rastlanmaktadır. Milattan öncesi dönemlere kadar uzanan bu uygulamaların ve kişilerin korunma ve güvence arama ihtiyacına cevap verme sürecinin, aynı zamanda sigortanın da gelişme süreci olduğu görülmektedir. Bugünkü anlamıyla sigortacılık, para ekonomisinin ve alışverişin ya da ticaretin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Toplum yaşamında teknoloji ve hukuki gelişmeler, daha önce mevcut olmayan bazı yeni tehlikeleri de beraberinde getirmiştir.

Bu bölümde, sigortacılığın başladığı antik çağdan günümüze gelişimi özetlenecektir.

www.hedefaof.com

Antik Dünyada Sigortacılık

Dünyada sigortacılığa benzer ilk uygulamalara, M.Ö. 3000 ve 2000'li yıllarda Çin'de ve zamanın ticaret merkezi durumundaki Babil'de rastlanmaktadır. M.Ö. 3000'de, kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidye ödeme durumuyla karşılaşmaları halinde, tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları zaman, taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç tutarı üzerinden bir miktar para almaktaydı. Çinli tüccarlar, mallarının tamamını tek bir gemiye yüklemeyerek, ayrı ayrı gemilere vermekte, malların çeşitli riskler karşısında kaybını önleyerek nakliyeciden isteyecekleri tazminatı minimuma indirmekteydi. Böylece tazminatın tahsilini kolaylaştırarak kendilerine sigorta sağlamaktaydı. Çinli tüccarların, nehirler boyunca yaptıkları seyahatlerde, herhangi bir gemi alabora olduğunda eşyalarını/mallarını aralarında yeniden dağıtarak, dünyada risk transferi ve dağıtımına yönelik bilinen ilk uygulamaları başlattıkları bilinmektedir.

Sigortacılığa benzer ilk uygulamalara yine zamanının ticaret merkezi durumundaki Babil'de rastlanmaktadır. M.Ö. 1800'lü yıllarda, sigortanın bilinen ilk hukuki şekli, Babilliler'in geliştirdiği Hammurabi Kanunları'dır. Babil Kralı Hammurabi tarafından çıkarılan "Hammurabi Kanunları, (M.Ö.1792-1750)"; ilk reform niteliğinde yazılı kanun olma özelliğine sahip yasalardır. Devletin hukukî bir sistemle donatılmasını amaçlayan Hammurabi Kanunları'nda, nakliyeciler arasında zararların karşılanması amacıyla "Darmatha" ismiyle anılan bir sözleşmeye rastlanmıştır. Hammurabi Kanunları'nın en büyük özelliği, haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının, bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmesiydi. Bu uygulama, kara taşımacılığındaki tehlike paylaşımının ilk örneğidir. Babilliler, Çinliler'in kullandığı sistemi daha da geliştirerek, Hammurabi Kanunları'nda yapılan düzenlemelerle, Akdeniz'de kurdukları ticari ilişkilerinde uygulamışlardır. Eğer bir tüccar gemi sevkiyatını finanse etmek için borç aldığında, gemi yükünün çalınma ihtimaline karşı borcunu iptal etmek için ek bir ödeme yapmak zorundaydı.

Achaemenian Hükümdarları halklarını sigortalayan ve sigortalama işlemini resmî olarak kayıt altına alan ilk hükümdarlardı. Sigortalama geleneği her yıl baharın başlangıcı sayılan Nevruz'da yapılırdı. Farklı etnik kökene sahip kabile büyükleri kendi istekleriyle hükümdara sundukları hediyelerin en değerlileri için özel bir tören düzenlerdi. Eğer hediyenin değeri 10.000 Derrik'i (Ahameniş-Achaemenian- altın parası) aşıyorsa, hediye özel ofisler tarafından kayıt altına alınırdı. Değeri yüksek olan benzer hediyelerin, hediyeyi verenlere daha sonra da avantaj sağlaması amacıyla kaydedildiği bilinmektedir. Güven mahkemeleri hediyeleri âdil olarak değerlendiriyor ve özel ofislerdeki sicillerde kayıt altına alıyordu. Hediyelerin tescilindeki amaç, tescil edilen hediyenin sahibi herhangi bir maddî sorun yaşadığında, hükümdar ve mahkemenin ona yardım etmesini sağlamaktı. Bu konudaki tarihi kayıtlara göre; hediyeyi sunan kişinin başı sıkıştığında bina inşa etmek istediğinde, davet vermek istediğinde veya çocuklarını evlendirmek istediğinde, kayıt ofisindeki kayıtlara bakılır ve hediyelerin değeri 10.000 Derrik'i aşmış ise, hediyeyi veren erkek veya kadın, verdiği hediyenin iki katı miktarında yardım alırdı.

Yaklaşık bin yıl sonra, Rodos adasının tüccar sakinleri, gemilere yüklenen mallarını tüccarların grup olarak sigorta etmesini sağlayan "Genel Ortalama" yöntemini icat etmiştir. Toplanan primler, herhangi bir tacirin gemisindeki malların taşıma sırasında gerek fırtına gerekse başka bir nedenle alabora olması durumunda, tazmin edilmesi için kullanılmaktaydı.

M.Ö. 600'lü yıllarda Hindular sigorta özelliği taşıyan kredi anlaşmaları yapmaya başlamışlardı. Basit içerikli bu anlaşmalar, toplumdaki sigorta düşüncesini geliştirerek, sigortacılıkta ilk adımları ortaya koyması açısından önem taşımaktaydı. Hinduların sigorta özelliği taşıyan kredi anlaşmaları, ortaçağda da gelişerek deniz ödüncü ve nakliyat sigortalarının temelini oluşturmuştur. Deniz sigortasının doğmasına kadar sigorta ile ulaşılmak istenen amaç, navlun anlaşmalarına konulan özel hükümlerle sağlanmaktaydı. Deniz tehlikelerine dair navlun anlaşmalarına yazılan hükmün öneminin artmasıyla, bu uygulama navlun sözleşmesinden ayrılmış ve sigorta "müstakil bir işlem" olarak uygulanmaya başlamıştır.

M.Ö. 600'lü yıllarda Yunanlılar ve Romalılar'da sağlık ve hayat sigortalarının kökenleri, aile bireylerinin bakımı ve ölenlerin cenaze masrafları için loncalar oluşturan "*hayırsever toplumlarda*" ortaya çıkmıştır. Atina'da aynı meslek sahipleri arasında kurulan birlikler arasında toplanan aidatlar karşılığında,

www.hedefaof.com

üyelerin maddî zararları ve ölüm gibi risklerinin karşılanması garanti altına alınmıştır. İlkçağda Antik Yunan ve Roma'da, halktan kişilerin bir araya gelerek oluşturdukları ve aralarından ölenlerin cenaze masraflarını karşılamayı amaçlayan birlikler ya da deniz ticaretindeki müşterek avaryanın ilkel biçimleri, ilk sigortacılık örnekleri olarak nitelendirilmektedir.

DİKKAT **Avarya, deniz ticaretinde gemi veya taşınan emtianın uğradığı zararı ifade eder. Gemi sahibi, taşınan emtia sahibi ve sigortayı yapana bir pay düşer; bu nedenle de "müşterek avarya" kavramı kullanılır.**

Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde sigorta, bir tür nakliyat sigortası olarak uygulanmaktadır. Antik Yunan'da, gemi seferde kaybedildiği takdirde geri ödemesi iptal edilen ve "*deniz kredisi*" olarak ifade edilen bir kredi geliştirilmiştir. M.Ö. 4. yüzyılda yılın güvenli ve tehlikeli dönemlerine göre değişen, sezgisel olarak fiyatlandırılan ve etkileri sigortaya benzeyen kredilere rastlanmaktadır. Gemi sahipleri, ticari sefere çıkacakları zaman sermaye olarak "*deniz ödüncü*" denilen bir borç almaktaydılar. Gemi sahibi, yolculuk sonunda gemi sağ salim geri dönerse deniz ödüncünü misliyle geri ödüyor; yolculuk sırasında gemi batarsa, deniz ödüncü gemi sahibinde kalıyordu. Aynı dönemde, Rodos Kuralları denilen bir düzenlemeyle getirilen "*müşterek avarya*" uygulamasına göre, kaptan bir tehlikeyle karşılaştığında gemisini kurtarmak için yükün bir kısmını denize attığında, bu zarar gemi ve yük sahipleri arasında paylaşılmaktaydı. Geminin taşıdığı yük üzerine borç verip geminin limana varamaması riskini taşıyan ve gemi güvenli bir şekilde limana döndüğünde, hem verdiği borç miktarını, hem de taşıdığı riziko karşılığı faiz niteliğinde önemli bir pay alanlar bulunmaktaydı.

SIRA SİZDE 1 **Tarihte ilk defa sigorta uygulamalarının kanuni düzenlemeleri ne zaman ve nerede yapılmıştır?**

Akdeniz, tarihin her döneminde dünyanın merkezi ve deniz ticaretinin başlangıç noktası olarak önemini korumuştur. Giritlilerin, hem yelken hem de kürek gücüyle kullanılan ve 1200'lü yıllardan Rönesans'a kadar denizlerde egemen olan kadırga gemisini icat etmeleri, sigortacılıkla ilgili önemli gelişmelere yol açmıştır. Kadırga gemilerinin kullanılması Akdeniz'in iki yakası arasında deniz yoluyla yapılan ticaretin ve ticaret ağlarının gelişmesine neden olmuş; ayrıca sigortacılığın ilk uygulamalarını başlatmıştır. 1255 yılında ilk defa Venedikliler, prim uygulamasıyla oluşturdukları fonlar aracılı ile, korsan saldırılar, yağmalama, ve taşınan malın bozulması riskine karşı zararın ödenmesini taahhüt altına almaya başlamıştır.

DİKKAT **Sigorta, tarihin hangi döneminde ve hangi coğrafyasında olursa olsun, ilk olarak kara ve deniz yoluyla taşınan ticarî malların korunması amacıyla uygulanmıştır.**

Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde Sigortacılık

Ortaçağ Avrupası'nda tüccar ve esnaf birlikleri ya da mesleki dayanışma örgütleri olan loncalar, üyelerine yangın, hırsızlık vb. halinde uğranılan muhtemel risklere karşı kurdukları, prim esasına dayanan fonlar oluşturmuşlardır.

Bugünkü anlamda sigorta kavramının oluşması ekonomik koşulların değişmesiyle ve ticarette çok önemli gelişmelerin başladığı 14.yüzyıla kadar uzanmaktadır. Modern sigortacılığın ilk adımları, 14. yüzyılda tarihte sigortaya özgü (diğer ticari konuları içermeyen) ilk sözleşmeleri yapan Cenevizliler tarafından atılmıştır. Özellikle deniz sigortaları, 12. yüzyıl sonlarında Kuzey İtalya'da gelişme göstermiş ve bugünkü anlamıyla ilk deniz nakliyatı sigorta poliçesi 14. yüzyılda Cenova'da düzenlenmiştir. Bilinen ilk sigorta poliçesi olarak kabul edilen sözleşme, 23 Ekim 1347 tarihinde İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlenmiştir. Sonraki yüzyılda

www.hedefaof.com

deniz sigortası daha da gelişerek, riske göre değişen prim ödeme usulü getirilmiştir. Bu yeni sigorta sözleşmeleri, önceleri deniz sigortasında yararlı olduğu kanıtlanan, sigorta ve yatırımları birbirinden ayırmaya yol açmıştır.

SIRA SİZDE 2 **Tarihte ilk poliçe uygulaması ne zaman ve nerede yapılmıştır?**

İspanya'da 15. yüzyıl'da sigorta hukukuna ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin yapıldığı bilinmektedir. *Barcelona Kararnamesi,* deniz sigortasını bir bütün olarak düzenleyen yeni zamanların ilk mevzuatı olması açısından deniz sigortasıyla ilgili kanunlar içinde önemli bir yer tutmaktadır. 1435 ve 1436 yıllarında kabul edilen iki kararname ile nakliyat sigortalarına dair kurallar oluşturulmuştur. Sigortaya daha yakın uygulamaların, özellikle deniz ticaretinin geliştiği, ilk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar, Yunanlılar arasında olduğu bilinmektedir. Bunun yanında kararname olmamakla beraber, Roven tüccarlarının topladığı örf ve adetleri içeren Derya Rehberi, (qui don de la mer) 16. yüzyılda Alman şehirlerinin nizamnameleri ve bunların I. Elizabeth'e kadar İngiltere'de kurdukları kolonilerin nizamnameleri, sigortacılığın tarihsel gelişim sürecinde önemli yer tutmaktadır.

DİKKAT **İlk sigorta şirketi 1424 yılında Cenova şehrinde kurulmuştur.**

Sigorta ile ilgili ilk kitap, Pedro de Santarém (Santerna), tarafından 1488 yılında yazılmış olan ve 1552 yılında basılan, "*Sigorta ve Tüccarların En İyisi*" adlı kitap olmuştur.

Merkantilist düşüncenin gelişmesine paralel olarak deniz ticaretinin, artması deniz sigortalarını kara sigortalarından önce gündeme getirmiştir. Deniz sigortacılığı alanında yaşanan en önemli oluşum, 18.yüzyılda İngiltere'de Lloyd's'un ortaya çıkışı ve gelişimi olmuştur.

Sigortacılık, başlangıçta haber alma imkânının kısıtlı olması nedeniyle, kötüye kullanmaların yoğun yaşandığı bir alan olmuştur. Bu nedenle sigortacılar tek çalışmayı tercih etmeyerek 16.yüzyılda Floransa (1522-1528) ve Londra'da Edward Lloyd's tarafından haber almaya dayalı modern sigortacılığa ışık tutan kurum ve birlikleri ortaya çıkarmışlardır. 17. yüzyıldan itibaren sigortacıların ödeme güçlüklerine çözüm üretmek amacıyla, ruhsatlı ve imtiyazlı sigortacılık ortaya çıkmıştır.

Sigortacılığın farklı dallarının ortaya çıkışı: Denizde başlayıp gelişen sigortacılık, daha sonraları hayat sigortası fikrinin doğmasına neden olmuştur. Gemi ve yükünün sigorta edilebilmesi, kaptan, yolcular ve tayfaların da sigorta edilebilmesi fikrini getirmiştir. 17. yüzyılda bir İtalyan bankeri olan Tonti'nin geliştirdiği "*Tontines*" sisteminde, belirli kişiler bir araya gelerek, belirlenen bir süre için ortaya belirli bir para koymakta, süre sonunda hayatta kalanlar parayı aralarında paylaşmaktaydı. Çoğu insanın, başkalarından daha çok yaşayacağına inanmasının bu sisteme ilgiyi artırdığı düşünülmektedir. Sisteme göre, ölenlerin maddî kayba uğradıkları düşünülmekte ve öngörülen süreden önce ölenler için de ölüm rizikosu karşılığı prim ödemesi alınmaktadır. Hayat sigortalarına geçişin de bu şekilde başladığı tahmin edilmektedir.

Dostluk toplumları: 17. yüzyılda İngiltere'de sigorta kavramı tesis edilmeden önce insanların acil durumlarda kullanılabileceği genel toplamlı bağışlanmış paraların olduğu "*dostluk toplumları*" vardı. 17. yüzyıl'ın sonlarına doğru, Londra'nın dünya ticaretindeki artan önemiyle birlikte, şehirde nakliyat sigortacılığı konusunda da önemli bir talep doğmaya başlamıştır. İngiltere'de daha önceleri sigorta işi, tüccarlar tarafından yapılmaktayken, 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan iki önemli olayın, sigortacılığın gelişmesinde önemli bir yeri vardır. Bu olaylardan ilki sigortacılıkta istatistik metot ve tekniğinin uygulanmaya başlaması (İhtimal Hesapları); ikincisi ise 2 Eylül 1666 tarihinde Londra'da meydana gelen ve dört gün sürerek 13.200 ev ve 87 kiliseyi yok eden Büyük Londra yangını olmuştur. Yaşanan bu iki olay sigortacılığın gelişmesinde kilometre taşı olmuş, sonrasında ilk sigorta şirketleri kurulmaya başlanmıştır. Yangının neden olduğu büyük zarar, yangın sigortası üzerine uzmanlaşan sigorta şirketlerinin kurulmasının ve önemli bir ticaret merkezi olan Londra'nın bu yüzyıldan itibaren dünya sigortacılığının önde gelen şehri haline gelmesinin en önemli nedeni olmuştur. Büyük Londra Yangını, halk üzerinde yarattığı büyük etki ile bu tür felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınması fikrinin

www.hedefaof.com

toplumda yerleşmesinde önemli bir başlangıç olmuştur. Bu fikirden hareketle 1667 yılında "*Yangın Bürosu'nun (Fire Office)"* kurulmasını, 1684 yılında rakip bir ortaklık şeklinde ortaya çıkan ve ilk yangın sigorta şirketi olan "*Friendly Society'nin*" faaliyete geçişi izlemiştir.

Yeni keşiflerle beraber zenginleşen Batıda, modern finans sektörünün temelleri atılmaya başlanmıştır. Zenginleşen Batılı ülkeler, bu zenginliklerini koruma arayışı ile sigorta kavramını ve kurumlarını gündeme getirmiştir. Deniz ticaretinin artması, deniz sigortalarını kara sigortalarının önüne geçirmiştir. Robert Hayman, 1628 yılında yazılan vasiyetinde, zengin bir Londralı ile yaptığı hayat ve deniz sigortası olmak üzere iki sigortadan bahsetmektedir. 17. yüzyıl sonuna doğru, bir ticaret merkezi olarak Londra'nın artan önemi, deniz sigortacılığının talebini artırmıştır.

Lloyd's Topluluğu: 18. yüzyılda İngiltere'de Lloyd's'un ortaya çıkışı, sigorta sektöründe önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1680'lerin sonuna doğru Londra'da Edward Lloyd'un, denizcilerin gittiği bir kahvehane açmasıyla önemli bir süreç başlamıştır. Lloyd'un açtığı kahvehane, gemi sahipleri, tüccarlar ve gemi kaptanları için en son denizcilik haberlerini takip ettikleri popüler bir yer olmuştur. Yük ve gemilerini sigorta ettirmek isteyenlerin buluşma yeri haline gelmiştir. Bu kahvehane, gelen gemi sahipleri, iş adamları ve tüccarların deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde bulundukları bir mekân olmaktan öte anlam taşımıştır. Burada sefere çıkan gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, "*Underwriter (sigortacı)*" sıfatıyla belgeler düzenleyerek, faaliyette bulunmaya başlamıştır. Edward Lloyd'un ölümünden sonra, bu kişiler kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuşlar ve Lloyd's Topluluğu, 1871 yılında İngiltere Parlamentosu'nun çıkardığı bir yasayla Birlik haline dönüştürülmüştür. Lloyd's, zaman içinde bir kahvehaneden nakliyat ve özel riskler konusunda uzmanlaşmış dünya çapında bir sigorta borsası haline dönüştürülmüştür.

İlk yıllarında sadece deniz sigortaları sahasında faaliyet gösteren Lloyd's, bugün kara sigortaları sahasına da geçmiş ve her türlü sigortanın yapılabildiği bir kuruluş haline gelmiştir. Dünyada başka benzeri olmayan, tamamen kendine mahsus bir sigorta kuruluşu olan Lloyd's, sigorta teminatı veren şahısların oluşturduğu bir topluluk, bir birlik ve aynı zamanda dünya gemicilik istihbaratı konusunda bir merkez konumundadır. En belirgin özellikleri, üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve hiç bir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleri, müşteri ile olan ilişkinin "*Broker*" denilen aracı kişi veya firmalarla temin edilmesidir. Broker'lar Lloyd's ile çalışabilmek için buraya kayıt olmakta ve müşterinin gerek sigorta gerekse tazminat alma işlerini takip etmektedirler.

Avrupa'da sigortacılığın gelişimi: Sigortacılık, Avrupa'da Rönesans sonrası daha da gelişerek uzmanlık alanlarına göre ayrılmaya başlamıştır.. Yangın sigortası, hayat sigortasına kıyasla daha erken istikrar bulmuştur. Ortaçağ'da uzun mesafe ticaretinde "*uzmanlaşan*" İtalya'da ortaya çıkan deniz (nakliyat) sigortası, ancak 18. yüzyılın sonlarında uluslararası bir standarda kavuşabilmiştir. Yangın sigortacılığının gelişmesinde 1666'daki büyük Londra yangını etkili olurken, Londra'da 1710'da Sun Fire Office, 1720'de London Assurance ve Royal Exchange kurulmuştur. Paris'te 1717'de, Londra yangınından yaklaşık elli yıl sonra kurulan bir yangın bürosu, sigorta yardımları toplamaya başlamıştır. Fransa'da 1753'ten sonra ilk yangın sigortacılığı, belediye ve dini kuruluşların girişimleri ile gelmiş ve 1786'da lncendie kurulmuştur. A.B.D'de ilk yangın sigortası şirketleri 1752'de kurulmuştur. Yine aynı dönemde deniz sigortaları ortaya çıkmıştır. İngiltere'de 16. yüzyıldan itibaren uygulanan hayat sigortası ise asıl gelişimini 19. yüzyılda, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte elde etmiştir.

Özellikle 19. yüzyılda yoğunluk kazanan sanayi devrimi, sigorta talebini artırmış ve ferdi kaza, mühendislik, sorumluluk gibi sigorta dalları için uygun bir gelişme ortamı yaratmıştır. Teknolojik gelişmeler 1920'li yıllarla birlikte kara taşıtları ve havacılık sigortaları gibi yeni sigorta alanlarını ortaya çıkarmıştır. Kaza sigortaları, çok güvenli olmayan ve sık sık kazalara neden olan demiryolu taşımacılığı ile birlikte doğmuştur. Hırsızlık sigortası, ev ve iş yerleri için 1887 yılında Loyd's tarafından yangın sigortasının yanında verilmeye başlanmıştır. Kara taşıtları sigortası 19 yüzyıl başlarında motorlu araçların karayollarında görülmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştır.

Nomer ve Yunak, genel olarak sigortacılığın gelişimini değerlendirdikleri Sigortanın Genel Prensipleri kitabında, tarihi gelişim sürecinde sigortacılığın bazı temel özelliklerine dikkat çekmektedir:

www.hedefaof.com

- Sigortacılığın gelişiminde itici güç, bazen güvence gereksinimi, bazen de toplumsal gelişmenin getirdiği yasal zorunluluklar olmuştur,
- Toplumsal sorumluluğu artan devlet, sigortacılığa daha fazla ilgi göstemeye başlamıştır,
- Sigorta şirkeleri, başlangıçta birkaç dalda çalışmak üzere kurulmuş olmasına karşın, bütün dallarda teminat veren şirketlere dönüşmüştür,
- Farklı sigorta dalları için verilen teminatlar, aynı poliçede bir arada verilmeye başlanmıştır,
- Sigortacılığın gelişmesiyle birlikte, sigortacılar mesleki kuruluşlar bünyesinde işbirliğine giderek ortak uygulamaları ve bilgi alışverişini ülke düzeyinde sağlamaya başlamış, hatta bugün artık uluslararası ortaklıklar yaygınlaşmaya başlamıştır,

KİTAP Sigortacılığın gelişimiyle ilgili detaylı bilgi için, Cahit NOMER ve Hüseyin YUNAK'ın "Sigortanın Genel Prensipleri" kitabından yararlanabilirsiniz.

Modern Sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren kazaları ve bireysel kazalar öncülük ederken; sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük boyutlu teknik hasarlar, mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmıştır. 20. yüzyılın başlarında, sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek şekilde örgütlenmelerini tamamlamış kuruluşlar olarak etkin hizmet verebilecek düzeye ulaşmışlardır. Dünyada, sigortacılık gelişimini 18. ve 19. yüzyıllarda tamamlamıştır.

TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN GELİŞİMİ

Türkiye'de sigortacılık faaliyetinin gelişimi toplumsal-ekonomik yapı ve siyasi gelişmelerle yakından ilgilidir. Bu bölümde Türkiye'de sigortacılığın gelişimi konusu, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Sonrası Dönem olarak iki ayrı başlık altında ele alınacaktır.

Osmanlı Döneminde Sigortacılık

Sigortacılığın 19.yüzyılda ekonominin dışa daha açık bir yapıya kavuşması ile birlikte Osmanlı Devleti'ne girdiği kabul edilmektedir. Osmanlı ekonomisi kapitalizm öncesi ilişkilerin egemen olduğu, geleneksel ve nispeten dışa kapalı bir yapıdan dünya ekonomisi ile bütünleşmeye başlayan dışa açık bir yapıya dönüşmeye başlamış ve böylece sigortacılık faaliyetleriyle tanışmıştır. Sigortacılıkla tanışmasında en önemli gelişmeler ve dönüm noktası, 1838 Baltalimanı ve onu izleyen diğer serbest ticaret antlaşmaları ile 1839 Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yönetim-eğitim-hukuk reformları olmuştur.

Osmanlı Devleti, sigortayla tanışmış olmasına karşın, geleneksel toplumsal yapısı ve dinî inançları nedeniyle sigortayı benimsemesi zaman almıştır.

Sigorta benzeri uygulamalar Osmanlı Devleti'nden önce kurulmuş diğer Türk devletlerinde de görülmüştür. Osmanlı ticaret geleneğinde de yeri olan Ahilikteki "Esnaf Kesesi"nin görevi, "*kişinin zararını karşılama*" olarak görülmüştür. Esnaf Kesesi ile üyelere ev ve iş bulmak, evlenme masraflarını karşılamak, hastalık ve yaşlılık hallerinde geçimlerini sağlamak gibi uygulamaların, sigortanın sağladığı güvenceden fazlasını sağladığı düşünülmüştür.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde devlet hazinesi ve savaşlardan elde edilen ganimetler, yağmaya uğrayan kervanların zararlarını tazmin etmek için kullanılmaktaydı. Yazılı bir sözleşme veya taahhüde dayanmasa da söz konusu uygulama, devlet eliyle işleyen bir sigortacılığın varlığının göstergesi kabul edilmektedir. Osmanlı'da uzun yıllar yerel idarenin en alt birimi olan mahallenin sosyal dayanışma sandığı olarak hizmet veren Avarız Vakıfları ve Loncalar; özellikle de esnaf loncaları bünyesinde oluşturulan "*orta sandıkları*", sosyal dayanışma işlevi gören organlardı. Bu kurumlar sosyal yönü olan sigorta benzeri kurum ve uygulamalar olarak kabul edilmektedir.

Benzer şekilde Osmanlı ülkesindeki bazı Anadolu köylerinde, halkın uğrayacağı maddi zararı karşılamak için bütün köy halkının belirli miktarlardaki nakit hisselerle katkıda bulunarak oluşturduğu

www.hedefaof.com

yardım teşekkülleri bulunmaktaydı. Halk arasındaki bu sosyal dayanışma ve yardımlaşma, mahalli ve bölgesel sınırlar içinde kalmış ve yaygınlaşmamıştır.

Sigortanın Osmanlı Devleti'ne Girişi ve Gelişmesi

Osmanlı Devleti sınırları içinde sigortacılık faaliyetlerinin gelişmesini sağlayan nedenler iki başlık altında incelenebilir:

a. Osmanlı Devletinin Ekonomik Yapısı ve Dış Ticaretindeki Artış

Osmanlının ekonomik yapısı, 19. yüzyıla kadar mevcut üretim ve istihdam yapılarını korumuş ve dış pazardan çok, iç pazarda geçimlik üretime yapan bir niteliktedir. Bu yapı, verimlilik ve üretim artışı sağlayamayan özelliklere sahiptir. Avrupa'daki sanayi devrimine paralel olarak, Osmanlı ekonomisi de dış ticaretini artırarak değişmeye, nispeten dinamik ve piyasa sinyallerine duyarlı bir hale gelmeye başlamıştır. Serbest ticaret antlaşmaları ve buharlı gemiciliğin yaygınlaşması, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı limanlarının ticaret hacmini önemli ölçüde artırmıştır. Osmanlı Devleti'nde 1838 Baltalimanı Ticaret Antlaşması ile başlayan serbest dış ticaret politikası sonucunda, kısa zamanda Fransa başta olmak üzere diğer Avrupa devletleriyle benzer nitelikli anlaşmalar yapılmıştır. Anlaşmaların etkisinin yanında, aynı dönemlerde deniz taşımacılığında hız ve kapasite artışında devrim yaratarak yaygınlaşmaya başlayan buharlı gemicilik de önemli bir etkiye sahiptir. Serbest ticaret anlaşmalarıyla yüzyıl boyunca Avrupa'nın makina malları Osmanlı ithalatını artırırken; tarımsal ürünler de Osmanlı ihracatı ve dış ticaretini artırmıştır. 1845 yılına gelindiğinde beş yıl önceye göre ithalat beş kat, ihracat da en az üç kat artış göstermiştir.

DİKKAT **Sigorta, faaliyet alanı olarak Osmanlı hukukunda ilk defa 28 Temmuz 1850 tarihli Kanunname-i Ticaret'in 29. maddesinde yer almıştır.**

Ticaret hacmindeki artış, sigorta ihtiyacı ve talebini artırmıştır. Bu arada deniz nakliyatında İngiltere ve Fransa sigortayı zorunlu hale getirmiş ve böylece İstanbul, İzmir, Beyrut, Trabzon, Selanik gibi liman kentlerinde sigortacılığın ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Ticaret anlaşmalarında yer alan özel sigorta hükümleri ihracatı arttırmış; fakat sigorta bedellerinin vergi matrahına alınması, ilk zamanlar gümrüklerde anlaşmazlıklara neden olmuştur. Sigorta şirketleri, vergi matrahıyla ilgili yaşanan bu sıkıntılara karşı çözüm olarak İstanbul başta olmak üzere Osmanlı limanlarına şubeler açmayı tercih etmiştir. Sigorta, faaliyet alanı olarak Osmanlı hukukunda ilk defa 28 Temmuz 1850 tarihli *Kanunname-i Ticaret'in* 29. maddesinde yer almış ve kara sigortasından önce deniz sigortasına ilişkin yasal düzenlemeler daha hızlı gelişme göstermiştir. 21 Ağustos 1863 tarihli *Kanunname-i Hümayun-ı Ticaret-i Bahriye'nin* on birinci bölümü sigorta konusuna ayrılmıştır. Nüfusun ancak uluslararası ticaretle ilgili ve genellikle liman şehirlerinde bulunan çok küçük bir kesimini ilgilendiren deniz sigortaları, uluslararası genel kabuller nedeniyle görece oturmuş ve ön planda olmayan bir sigorta dalıydı. Ülkede sigorta denildiğinde ilk akla gelen ve daha yeni bir dal olan yangın sigortası ise İstanbul ve İzmir başta olmak üzere nüfusun daha büyük bir bölümünü ilgilendiren sigorta dalı olmuştur.

1870 sonrasında hızlı bir gelişme dönemine giren sektörde hukuki mevzuat ve kontrol boşluğu iyice hissedilmeye başlanmıştır. Yabancı şirketlerin temsilcilik açmasını düzenleyen kanun veya mali bir yükümlülük olmaması, kolay kâr edilebilecek bir piyasa olduğu düşüncesi, piyasanın kısa zamanda çok sayıda şirketle dolmasına neden olmuştur. Şirketler, yeterli itibara sahip olmayan hatta bazen kötü niyetli olabilen yerli temsilciler tarafından, piyasa stratejileri ve ekspertizler açısından suistimale uğramışlardır. Bu durum, hem sigorta şirketlerini hem de müşterilerini zarara uğratmış ve şirket ve sigorta piyasası hakkında olumsuz kanaatler oluşmasına yol açmıştır. Sigorta şirketleri müşteriyi, müşteri de şirketi potansiyel "aldatıcı" olarak görmeye başlamıştır.

www.hedefaof.com

b. Hayat Tarzı ve Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişiklikler

Sigorta talebinin artan gelir düzeyi gibi ekonomik faktörlerin yanında siyasî, sosyal ve hukukî faktörlerce etkilendiği ifade edilmektedir. Dış ticarette yaşanan artış, ülkeye giren her türden tüketim malı gibi unsurlar, "*Batılı hayat tarzı"* bir yaşam ve tüketim anlayışının, ülkede ticaretle uğraşan varlıklı kesimler ve üst düzey saray bürokrasisi arasında yaygınlaşmasına neden olmuştur. Tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzının Batılılaşması, Osmanlı'yı yangın, hayat ve eşya sigortaları ile tanıştırmıştır. Sigortacılığın yaygınlaşmasında, 19. yüzyılda ortaya çıkan yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıklarındaki değişim ve sermaye birikiminin simgesi olarak kabul edilen Beyoğlu'nda (Pera) 1870'de çıkan yangın, kritik bir öneme sahiptir. Deniz sigortası bir tarafa bırakıldığında Osmanlı piyasasına sigorta fikrini getiren ve kısa sürede oldukça hızlı bir gelişme gösteren asıl sigortacılık dalı yangın sigortası olmuştur. Yangın sigortasının Osmanlı ülkesine girişinde daha öncede ifade edildiği gibi, Büyük Beyoğlu Yangını sonucu Avrupalılar, onlarla ilişkisi olan yerli gayrimüslimler ve Levantenler gibi görece zengin nüfusun daha çok etkilenmesi ve ticari çevrelerin malları ve mülkleri için yangın sigortası talepleri oldukça etkili olmuştur.

Osmanlı ülkesinin Avrupalı şirketlerle artan dış ticaretiyle birlikte malların sigortalanması zorunluluğu, ülkede deniz taşımacılığı risklerini karşılamak üzere nakliye sigortası talebini doğurmuştur. Bu talepte liman şehirleri başı çekerken, sonraları İstanbul ve İzmir başta olmak üzere yabancılar ve yerli gayrimüslim nüfusun yaşadığı merkezlerde de yoğunlaşma olmuştur. Bu kesimlerin mülkleri ve hayatları için güvence sağlama talepleri, yangın ve hayat sigortaları şirketlerinin faaliyet alanları arasına girmiştir. Ülkede yabancı sigorta şirketleri nakliye sigortası yanında hayat sigortası ve diğer sigorta branşlarını da hizmet alanlarına dâhil etmiştir. Bu gelişmelerle, Osmanlı ülkesi sigorta fikri ve sigortacılık faaliyetleri ile tanışmıştır. Sigortacılık açısından cazip bir piyasa olan Osmanlı İmparatorluğu 1880 sonrası dönemde, özellikle Duyûn-u Umûmiye İdaresi'nin sağladığı güvence ile birlikte Avrupalı sermaye grupları için önemli bir faaliyet alanı olmuştur.

20. yüzyıl başlarken nakliyat, yangın ve hayat sigortaları yanında, eşya ve kaza sigortaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bazı yabancı sigorta şirketleri, kaza, seyahat kazaları ve "vitrin kırılmaları" hatta her cins ev mobilyası için dâhi sigorta hizmeti vermeye başlamıştır.

Osmanlı ülkesi sınırları içinde faaliyet gösteren sigorta şirketleri, piyasada artan talep karşısında belli merkezlerde açtıkları şubeler yanında, komisyon karşılığında başta yerli Osmanlı Bankası olmak üzere yabancı bankaların aracılığı ile de çalışmaya başlamışlardır.

SIRA SİZDE 3 **Osmanlı Devletinde sigortacılığın gelişiminin önündeki engeller nelerdir?**

Osmanlı Sigorta Piyasasının Özellikleri

1838 Baltalimanı Antlaşması ve diğer ticaret anlaşmaları ve deniz ulaşımında buharlı gemilerin yaygınlaşması, Osmanlı ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret hacmini artırmış ve ülkeyi nakliye sigortasıyla tanıştırmıştır. 1870 sonrasında da yangın, hayat, kaza, eşya sigortası hızlı bir şekilde günlük hayatın parçası olmuştur. Kapitülasyonların getirdiği ayrıcalıklarla geniş Osmanlı piyasası, Avrupalı sermayedarlar ve sigorta şirketleri için bütün sigorta dallarında ilgi alanı haline gelmiştir.

Osmanlı Devleti'nin dünya ekonomisiyle bütünleşme sürecinde ticaret hacmindeki artış ve toplumun belirli kesimlerinin hayat tarzındaki Batılılaşma, sigortacılık faaliyetini Osmanlı iktisadi hayatına getiren esas unsurlar olarak görülmektedir. Osmanlıda sigortacılığın önündeki temel engellerin başında ülkede, sigortacılıkla ilgili yasal düzenlemelerin olmaması ve piyasa yapısının henüz gelişmemiş olması gelmektedir. Yabancı şirketlerin iştahını kabartan Osmanlı sigorta piyasasında, sigorta şirketlerinin işe başlama, sürdürme ve bitirme konusunu düzenleyen herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildi. Bu nedenle şirketler sigorta poliçelerini kendi dillerinde düzenliyor, anlaşmazlıklarda kendi ülkelerindeki mahkemeleri yetkili gösteriyor ve sigortayı diledikleri zaman feshetme haklarını saklı tutuyorlardı. Şirketlerin müşteriler aleyhine yaptığı uygulamalar, müşterilerin şirketleri aldatmaya yönelik davranışları, sigorta fikrine karşı dini inanış kaynaklı tavır, kişilerin satın alma gücünün düşüklüğü ve toplumdaki

www.hedefaof.com

yaygın ve güçlü geleneksel yardımlaşma kültürünün varlığını sürdürmesi gibi sosyal ve ekonomik özellikler, sigortacılığın gelişmesinin önündeki en önemli engeller olarak sayılmaktadır.

Osmanlıda Müslüman nüfusun İslam inancını kadercilik ve tevekkül gibi duygularla yorumlaması nedeniyle sigortaya karşı olumsuz bakışı, piyasa hacminin sınırlı kalmasında önemli bir kısıt olmuştur. Dönemin şer'i hukukunda sigorta ile ilgili bir hüküm bulunmamakla birlikte, dinî inancın kaderci yorumları nedeniyle halk, sigortayı "Frenk" icadı kabul ederek dinî esaslara aykırı bulmakta, sigorta yaptırıldığı takdirde Allah'ın iradesine karşı gelinmiş olunacağına inanmaktaydı. Hatta sigortayı şans oyununa benzettikleri için karşı çıkanlar da mevcuttu. 1870 Beyoğlu yangınından sonra sigorta poliçeleri çıkarmaya başlayan şirketler, bu yanlış bakış açısını kırmak adına Şeyhülislam'dan, "*insanların Allah tarafından verilen varlıkları koruma hakkına sahip olduklarını*" ifade eden ve sigortanın dinî açıdan uygun olduğunu belirten bir fetva alma yoluna gitmişlerdi. Böylece Müslümanlar da dinî açıdan "*sakıncasız*" olduğu ve "*onaylandığı*" için yangın sigortası satın almaya başlamış, ancak yine de sigortaya karşı olumsuz bakış devam etmiştir. 1911 yılında bir Fransız sigorta şirketi olan Union, sigortaya karşı olumsuz kanaati kırmak için bir müşterisini, hayat sigortasının "*meşruiyeti*" hakkında fetva alması için dönemin Şeyhülislamı'na göndermiştir. 1913 tarihli cevabî fetvaya göre; sigorta bedelinin helal olabilmesi için sigorta şirketinin yabancı bir ülkede bulunması ve sözleşmenin böyle bir şirketle yapılması gerekiyordu.

DİKKAT **Beyoğlu yangını yabancı sigorta şirketlerini Osmanlı piyasasına çekmenin yanında, İstanbul'da modern bir itfaiye teşkilatının kurulmasını da sağlamıştır.**

Osmanlıda özellikle İstanbul'da nüfusun çoğunun yangın riski yüksek olan ahşap binalarda yaşaması ve kasıtlı yangınların yaygınlığı, yangın sigortası primlerinin daha yüksek seyretmesine neden olmuştur. Sigorta şirketlerinin İstanbul ve İzmir'de bir yıl içinde yangınlar için ödedikleri tazminat toplamının, yıl içindeki yangın sigortası primleri gelirinden fazla olması, zaten yüksek olan primlerin daha da artırılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. İstanbul Beyoğlu yangınında çeşitli din ve milletten 28.689 kişinin zarar görmesi ve zarar görenlerin büyük çoğunluğunun Beyoğlu'nda sigortalı olan mülklerin sahibi olan gayri-müslimlerden oluşması, yeni gelişmelere yol açmıştır. Sigorta kumpanyaları mülk sahiplerine 300.000 lira iade ödemesi yaptırdıktan sonra, makbuzlarını dönemin İçişleri Bakanı Şerevanı Zade Rüştü Paşa'ya sunarak, İstanbul'da itfaiyenin kurulması talebinde bulunmuşlardır. Böylece Beyoğlu yangını yabancı sigorta şirketlerini Osmanlı piyasasına çekmenin yanında, İstanbul'da modern bir itfaiye teşkilatının kurulmasını da sağlamıştır.

Osmanlı Devletinde İngilizlerden sonra Fransızlar da yangın sigortasına ilgi göstermişler ve 1878 yılında ilk Fransız şirketi faaliyetine başlamıştır. Onları Alman, İtalyan, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketleri izlemiş ve sigortacılık piyasası genişlemeye başlamıştır.

1880 sonrası Duyûn-u Umûmiye İdaresi'nin faaliyete geçmesi ile Avrupa sermaye gruplarına Osmanlı ülkesinde daha rahat hareket etme imkânı doğmuş ve sigorta faaliyeti de bundan olumlu etkilenmiştir. Piyasanın yabancı sigorta şirketlerinin çıkarları doğrultusunda işleyişine karşı hükümetin uygulayabileceği yasal hükümler mevcut değildi. Bu amaçla Ticaret Nezareti'nin çalışmaları ile 1887'de bir nizamname hazırlanmış ve Osmanlı Devleti'nde faaliyette bulunmak isteyen sigorta şirketlerine ruhsat alma ve tescil şartı getirilmiştir. 1890'larda Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin sayısı hızlı bir artış göstermeye devam etmiştir.

1893 yılında Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk sigorta şirketi, sermayesi yabancılara ait olan Osmanlı Bankası, Tütün Rejisi ve Duyûn-u Umûmiye İdaresi'nin ortaklığıyla kurulan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi olmuştur. Şirket, acentelik işlerini Osmanlı Bankası ve Tütün Rejisi şubeleri aracılığı ile yerine getirmektedir.

Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı 1914 yılına kadar sigortacılık, genellikle yabancı uyruklu tacirler, Levantenler ve azınlıklar arasında, yabancı sigorta şirketlerinin belirlediği koşullarla, devlet denetiminden uzak biçimde uygulanmıştır. İttihat ve Terakki Partisi, "Milli İktisat" politikasını uyguladığı dönemde

www.hedefaof.com

sigorta piyasasını düzenlemeye yönelik bazı yasaları, 1 Ekim 1914 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe koymuştur. Buna göre;

- Osmanlı topraklarında yaşayan yabancılara mali, iktisadî, adlî ve idarî ayrıcalıklar veren bütün kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Böylece elçiliklerin sigorta piyasası üzerindeki yasal düzenlemelere karşı itiraz imkânı da kalmamıştır,
- 13 Aralık 1914'te Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasım Şirketler ile Ecnebi Sigorta Şirketleri Hakkındaki Kanun-u Muvakkat çıkarılarak, ülkede faaliyette bulunan bütün yabancı şirketlere ticaret siciline tescil ettirme ve teminat gösterme zorunluluğu getirilmiştir,
- Ticaret ve Ziraat Nezareti'ne (Bakanlığına) bağlı ve sigorta şirketlerinin işlemlerini takip ederek denetleyecek bir Sigorta Müdürlüğü kurulmuş; sigorta tazminatlarını, şirketin Osmanlı topraklarında şube ve acentelerinin bulunduğu mahalde ödeme zorunluluğu getirilmiştir,
- Sigorta şirketleri, sigorta işlemleri için ticari itibarı sağlam temsilciler atayabilecek ve sigorta poliçelerinde yer alan koşullar, toplumun genel ahlak ve kamu düzenine aykırı olamayacaktır,
- Osmanlı topraklarında faaliyette bulunan bütün şirketler, Temettü Vergisi Hakkında Kanun-u Muvakkat" ile gelir vergisine tabi tutulmuştur,
- Sigorta şirketlerine yangın ve deniz nakliyat sigortası poliçelerinde % 3 ve hayat sigortası poliçelerinde % 2 oranında ödeme yükümlülüğü getirilmiştir.

Bu düzenlemelerden yaklaşık 2 yıl sonra 23 Mart 1916 tarihli bir kanunla da yabancı şirketlerin işlem ve yazışmalarında Türkçe kullanılması zorunluluğu getirilmiştir.

Osmanlı sigorta piyasası, eksik rekabet koşullarında işleyen bir piyasa yapısına sahip iken, sürdürülebildiği ölçüde "tek fiyat" uygulaması ve özellikle şirketlerin hareket alanını belirleyen 1908 sonrasında yapılan hukuki düzenlemelerle piyasaya nispeten daha "rekabetçi" bir yapı kazandırılmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık

Birinci Dünya Savaş'ı ve takiben Kurtuluş Savaş'ı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Yeni Cumhuriyetin kurulması sürecinde sigortacılık faaliyeleri ve sigorta şirkelerinin olumsuz etkilendiği gözlenmiştir. Osmanlı Devletinde sigortacılık faaliyetinin gelişimine paralel olarak artan ve sayıları 120'ye çıkan sigorta şirketi sayısının, 1923 yılında 93'e kadar gerilediği görülmüştür. Daha sonraki yıllarda bu sayı 53'e kadar inmiştir. Bu düşüşün arkasında Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu zor koşullar, İzmir'in Yunanlılarca işgali ve sonrasında kenti terk ederken çıkarttıkları büyük yangınların etkili olduğu görülmüştür. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte hükümetin, sigorta şirketlerine tescil şartı ve ihtiyat akçesi yatırma zorunluluğu getirmesi, bazı şirketlerin mali durumlarını bozmuş, Türkiye'de iş sahasının daralmasına ve sigortacılığın kârlı bir faaliyet alanını oluşturan ülkenin zengin coğrafyalarının, yeni devletin sınırları dışında kalmasına neden olmuştur. Ayrıca nüfus mübadelesi ve İzmir Yangını nedeniyle mahkemelerden çıkan kararların belirsizliği, sigorta şirketlerinin sayısının hızla azalmasına neden olmuştur. 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde, ülkenin siyasî bağımsızlığının, iktisadî bağımsızlığı ile güçlendirilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Kongre'de sigortacılıkla ilgili daha önce şikâyet konusu olan durumların düzeltilmesi amacıyla, devlet kontrolünü sağlayacak ilke ve kararlar alınmıştır. Bu amaçla, Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, iktisadi bağımsızlığın elde edilebilmesi amacıyla finansal yapının "*millîleştirilmesi*" çalışmalarına başlanmıştır.

Yeni Cumhhuriyet'te, Atatürk'ün inisiyatifiyle, Batılı ülkeleri karşısına alma pahasına ülkenin üç ana finans kurumu olan; Türkiye İş Bankası (1924), Anadolu Sigorta (1925) ve Milli Sigorta ile Companie Suise de Reassurance ortaklığı ile Milli Reasürans T.A.Ş. (1929) kurulmuştur. Milli Reasürans şirketinin kurulmasının temel amacı, sigortacılığın millileştirilmesine zemin ve imkan hazırlamak, reasürans primlerinin mümkün olduğunca memlekette kalmasını sağlamak suretiyle döviz tasarrufu yapmak ve hazineye gelir sağlamaktır. Aynı zamanda Türkiye'de devlete gelir sağlamak, yabancı şirketlerin egemenliğini kırmak ve hükümetin toplumsal ve ekonomik politikalarının araçları olarak kullanılmak üzere tekeller oluşturulması amacı da güdülmektedir. Beş yıl gibi kısa bir süre içinde faaliyete geçirilmiş

www.hedefaof.com

olan bu kurumların, 1929 yılında dünyada yaşanan Büyük Buhran'ın Türkiye'de finansal krize dönüşmesini engellediği görülmüştür.

Türkiye'de uzun yıllar sigortacılıkla bankacılık bir bütün olarak ele alınmış, ilk yıllarda sigorta şirketlerinin tümü bankalar tarafından kurulmuş ve banka şubeleri sigorta acentesi olarak kullanılmıştır. Ülkede İş Bankası, kilit işlevi görmüş ve her iki sigorta kuruluşu İş Bankası'nın iştirakleri olarak doğmuştur. Bu alanda yetişmiş eleman olmadığı için yaklaşık on yıllık süreçte ulusal sigortacılık "*vekil-i umur*" veya "*ajan forfeter*" yoluyla yabancı şirketlerin işgüderliğinde yürütülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında dış ticaretin büyük oranda deniz yoluyla yapılması ve sigortacılığın yabancıların elinde olması nedeniyle deniz sigortacılığına stratejik önem verilmiş ve ulusal nitelikte deniz sigortacılığı ülke sınırlarının korunması ile eş tutulmuştur. Sigortacılıkta tutulan kayıtlar ülke ekonomisinin genel durumunu yansıtan mahrem bilgiler olarak görülmüş ve ekonominin ticari bilgilerinin dışarıya sızdırılmasını engellemek için yerli sigorta şirketlerinin varlığı kaçınılmaz görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, "*millî iktisat*" anlayışı doğrultusunda, sigortacılık alanında da yerel sermayenin varlık göstermesi için yeni sigorta şirketleri kurulmaya başlanmış, ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında sigortacılık ile ilgili düzenlemelere özel önem verilmiştir. 1924 yılında çıkarılan yasayla ülkede çalışan bütün sigorta şirketlerinde Türkçe kullanılması zorunluluğu getirilmiştir. 1927'de 1149 ve 1173 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanunlar çıkarılarak sigortacılık yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur.

1160 sayılı Mükerrer Sigorta Kanunu ve 1929'da kurulan Milli Reasürans T.A.Ş.'nin tekeli ile Türkiye sigortacılığında yeni bir dönem açılmıştır. 1930'larda devletin sigortacılık sektöründe gerek girişimci gerek denetleyici olarak rolü artmıştır. Türkiye'de sigorta sektöründe 1932 yılında 8'i Türk ve 29'u yabancı olmak üzere toplamda 37 sigorta şirketi yer almaktadır. Bu şirketlerden 24'ü yangın, 14'ü nakliyat, 4'ü kaza ve 3'ü de hayat sigortası branşlarında faaliyet göstermekteydi.

SIRA SİZDE 4 **Cumhuriyet'in ilk yıllarında sigortacılık uygulamalarıyla ilgili milli iktisat anlayışının getirdikleri nelerdir?**

Cumhuriyet tarihinde Atatürk'ün ekonomik devriminin mihenk taşı olarak 1933'te kurulan Sümerbank, 1935 yılında tamamen yerli sermayeye dayanan Güven Sigorta'yı kurmuştur. 1936 yılında yerli sermaye Anadolu Sigorta tarafından Ankara Türk Sigorta şirketi kurulmuştur. 1938 yılında hayat sigortası branşı üzerine çalışan şirketlerin riyazi (hesabi) ihtiyatlarının yurt içinde kalması ve bu ihtiyatlarının ulusal amaçlarla kullanılması ve bu şirketlerin faaliyetlerinin daha sıkı denetlenmesi amacıyla 3392 sayılı Kanun çıkarılmıştır.

1942 yılında ilk özel sermaye ile kurulan şirket Doğan Sigorta'dan sonra 1944 yılında Halk Sigorta kurulmuştur. 1945 yılında serbest reasürans piyasasında faaliyet göstermek üzere İş Bankası, Milli Reasürans Şirketi, Güven Sigorta, Anadolu Sigorta ve Ankara Sigorta'nın iştirakleri ile Destek Reasürans şirketi kurulmuştur. 1947 yılında Genel Sigorta faaliyete geçmiştir.

1959 yılında yürürlüğe giren 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun sektörde önemli gelişmelere yol açmıştır. Kanun, sigorta şirketlerinin ve üretim araçlarının her türlü faaliyetlerinin, oluşturulacak uzman bir kurul tarafından denetime tabi tutulmasını; sigorta tekniği ve içeriğiyle uyuşmayan, sigortalının hak, hukuk ve çıkarını tehlikeye atan, sigorta şirketlerinin mali yapılarını zayıflatan rekabet tarzını engellemek amacıyla risturn ve fiyatta indirimin yasaklanmasını öngörmüştür. Yine sigorta genel koşullarını standartlaştırmak ve tarife rejimine uygun olarak her bir şirket için aynı genel şartlar ve düzenleme uygulamasını sağlamak amacıyla, sigorta genel şartlarının, tarife ve talimatnamesinin Ticaret Bakanlığınca düzenlemesi veya onayı, sigorta şirketlerinin bunların dışında muamele yapamayacakları, sigorta şirketlerinin güven telkin edecek niteliklerinin, mali ve teknik yapılarının yeterliliğinin sağlanması ve devamı, sigorta şirketleri ve acenteleri ile sigorta eksperlerinin mesleki bir düzene bağlanması, bu Kanunun düzenlediği unsurlardandır.

www.hedefaof.com

Cumhuriyet döneminde ilk defa özel sigorta sistemine yönelik düzenlemelere II. ve III. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında yer verilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nın hazırlamakla görevli olduğu II. Beş Yıllık Kalkınma Planında, özel sigorta sisteminin sorunlarına yönelik yer alan yaklaşımlar, ana başlıklarıyla aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- En öncelikli sorun olarak görülen sigorta şirketlerinin sayılarının artışını azaltmak amacıyla, birleşmelerin teşvik edilmesi,
- Bankaların sigorta şirketleriyle haksız rekabete girmelerinin önlenmesi,
- Sigorta şirketlerinin tabi olduğu denetleme sisteminin yeniden düzenlenmesi ve tarife sisteminde makul rekabete olanak veren kademeli tarife serbestliği sistemine geçilmesi,
- Çeşitli vergi muafiyetleri ile hayat sigortalarının teşviki ve bu fonların kalkınmanın finansmanına yöneltilmesi,
- Reasürans tekelini önleyecek ve tekel hakkının hiç bir şekilde eski işletmeciye kullandırılmamasına yönelik yeni düzenlemelerin yapılması,
- Kamu kuruluşlarının sigorta işlerinin aracısız olarak sigorta şirketlerine yaptırılması,
- Değişen koşullara göre, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin yeniden yapılanması ve sistemin gelişimi ve sorunların çözümüne yönelik politikalar üretebilecek bir organizasyona sahip olması.

DPT tarafından bir bütün olarak sigorta sistemini düzenlemeye yönelik geliştirilen ve önerilen tedbirlerden, sadece şirket sayılarının sabit tutulmasına yönelik tedbir hayata geçirilmiş ve aynı dönemde şirket sayısı 38 civarında kalmıştır. Sonuç olarak, şirket sayısının sabit kalması, sigorta sektöründe hem rekabeti olumsuz etkilemiş, hem de prim üretiminin yıllık büyüme hızında azalmaya neden olmuştur. Sigorta sisteminin problemlerini bir bütün olarak çözmeyi hedefleyen diğer tedbirlerin uygulanması gerçekleşmemiştir. Sigorta sektörünün yıllık ortalama reel büyüme hızı 1963-1983 planlı döneminde %6,6 olarak gerçekleşmiştir. 1980-1991 döneminde sektörün yıllık reel büyüme hızı ortalama olarak %15'lere yaklaşmış, 1991-1996 döneminde, 1994 krizine rağmen %10'a yakın bir büyüme hızı yakalanmıştır.

1950'li yıllarda karayolu ulaşımının önem kazanması ve ulaştırma politikalarında ön plana çıkartılmasıyla birlikte, motorlu taşıt araçlarının 1953'ten itibaren Zorunlu Kaza Sigortası kapsamına alınması, sigortacılığın gelişmesinde önemli bir aşama olmuştur. 1925 yılında kurulan Sigortacılar Daire-i Merkeziye'nin yerine Türkiye Reasürans Şirketleri Birliği'nin kurulması, kayda değer önemli bir diğer gelişmedir.

1980'li yıllardaki liberalleşme eğilimlerinin etkisiyle, sigorta sektöründe de liberalleşme gündeme gelmiş ve devletin sektör üzerindeki kontrolü azalmaya başlamıştır. Ülkede sosyal sigorta sisteminde yaşanan problemler sonucu, özel sigortacılığın önünü açmak ve sektörün manevra alanını genişletmek için çeşitli olanaklar sağlanmıştır. 1980'lerin sonlarında yoğunlaşan liberalleşmeye yönelik düzenlemelerin temel amacı, AB ile sektörel düzeyde uyum sağlama sürecinde gündeme gelen sorunları çözmektir. Çözümler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Yeni sigorta şirketi kuruluşunun serbest bırakılması,
- Yabancı şirketlere yönelik düzenlemeler,
- Sermayelerinin güncelleştirilmesine yönelik düzenlemeler,
- Serbest Tarife Sistemi'ne geçiş, Hayat-Hayat dışı branşların ayrılması,
- Acentelerle ilgili yeni düzenlemeler,

1968-1984 yılları arasında ilke kararı sonucu sigorta sektörüne yeni şirket girişine izin verilmemiş, 16 yıllık süre içinde sadece bazı reasürans şirketlerinin kurulması için izin çıkmıştır. Sonrasında Hazine'den yeni şirket oluşumuna izin çıkmasıyla sektörde yerli ve yabancı sermayeli yeni şirketlerin sayısı 2-3 kat

www.hedefaof.com

artmıştır. Özellikle 1994 sonrası dönemde sektörde faaliyet gösteren sigorta şirketleri sayısındaki artış, mevcut şirketlerin hayat branşından ayrı olarak şirketleşmeye gitmesinden kaynaklanmaktadır.

1981-1990 döneminde sigorta sektöründe reel prim üretiminde, ortalama yıllık %14,7 büyüme hızı ile önemli bir artış yaşanmıştır. 1 Mayıs 1990 tarihi itibariyle o zamana kadar devlet tarafından belirlenen sigorta tarifelerinde, zorunlu sigortalar hariç, serbest tarife sistemine geçilmiştir. Bunun sonucu olarak sigorta primleri ve şirket kârları hızla dönmüş ve sektörde rekabet zorlaşmıştır. 1994 kriziyle sigorta sektörü reel prim üretimi büyüme hızı negatife inmiş; 1991-1996 döneminde ortalama yıllık büyüme hızı % 9,8 olarak gerçekleşmiştir. Üretilen primlerin hizmetler sektörü GSMH'sı içindeki payının 1990'lardan sonra ancak %1'lere ulaşması yeterli büyüklükte prim üretiminin gerçekleştiremediğini göstermesi açısından önemli bir göstergedir.

Türk Sigorta Sektörü'nde 1990 yılında Serbest Tarife Sistemine geçilmiş ve sistemle sigorta şirketlerine hayat sigortası ve zorunlu sigortalar hariç, kaza, yangın ve nakliyat sigortaları dallarında prim tarifelerini serbest uygulama hakkı verilmiştir.

Ayrıca sigorta şirketlerinin primlerini zamanında tahsil edebilmesi amacıyla 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununda, 510 ve 529 sayılı KHK ile 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununda ise 537 sayılı KHK ile düzenlenme yapılmıştır. Ülkede sigortacılığın gelişmesinde önemli bir hukukî düzenleme olan 7397 sayılı Kanunun amacı, "*ülke sigortacılığının geliştirilmesini, güven içinde yürütülmesini, sigorta sektöründe yeralan kişi ve kuruluşların mesleki kurallar içerisinde faaliyet göstermelerini, bu sektörde yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak ve sigorta sözleşmelerinden doğan hak ve alacakları teminat altına almak üzere sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, tasfiyelerini ve murakabeleri ile sigortacılıkla ilgili ihtisas komite ve kuruluşların teşkilini, eksperlik, aktüerlik, acentelik, brokerlik ve prodüktörlük faaliyetlerini ve özel sigortacılıkla ilgili diğer hususları düzenlemektir.*"

1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik krizler nedeniyle azalan kârlar, yabancı şirketlerin yavaş yavaş Türk sigorta piyasasından çekilmesine neden olmuştur. Diğer yandan Türk sermayeli banka ve holdinglerin öncelikle kendi grup risklerini sigortalamak amacıyla çok sayıda şirket kurması nedeniyle sektörde bir daralma yaşanmamıştır. 1990'lı yılların sonundan itibaren Türkiye'ye yabancı sermayeli sigorta şirketleri yeniden gelmeye ve pazar paylarını artırmaya başlamıştır. Sektörde yabancı sermayeli şirketlerin pazar payı 2006 yılına gelindiğinde % 50'yi geçmiştir. Sonraki yıllarda yabancı şirketlerin sektöre girişi artarak Türk sigorta sektörünü, büyük oranda yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin etkisi altına almıştır.

Sigorta sektörünü hukuki mevzuat açısından AB ile uyumlu hale getirmek ve sektörü güçlendirmek amacıyla, 2007 yılında sektörün uzun süredir beklediği 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Sektörün gelişimini pozitif etkilemesi beklenen Sigortacılık Kanunu'nun en temel etkileri; Tahkim Sistemi, cezai müeyyideler ve sıkı denetim mekanizmaları ile sektöre disiplin getirecek olması ve böylece sektörün müşteri memnuniyeti oranını yükseltmesi, getirdiği mali düzenlemeyle rasyonel olmayan fiyat rekabetini ortadan kaldırarak şirketlerin zarar ve iflas etmelerini önleyecek olması ve yasa kapsamında kurulan çeşitli komitelerle sektördeki eğitim seviyesi ve uzmanlaşmanın artacak olması olarak sayılmaktadır.

AB uyum süreciyle başlatılan yeni yasal düzenlemeler 2010-2011 yılarında da devam etmiştir. "Aktüeryal Zincirleme Merdiven Metoduna İlişkin Genelge" ve "Rücu ve Solvaj Gelirlerine İlişkin Genelge" söz konusu yasal düzenlemelerden ikisidir.

Sigorta sektöründeki ilk meslek kuruluşu olarak Türkiye Sigortacılar Sendikası, 81 yabancı üyesi ile 1916 yılında "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti adını almıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla kapatılarak yerine Sigortacılar Klübü kurulmuştur. 1927 yılında "Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi" adını alan bir kuruluş olarak ülkede çalışan yerli ve yabancı tüm çalışanların üye olmak zorunluluğu getirilmiştir. 1959 yılında çıkarılan 7397 Sayılı Sigorta Şirketlerini Murakabesi Hakkında Kanun ile "Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" 1975 yılında Ana Tüzüğü ile "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" adını almıştır. Türkiye'de sigorta sektörün gelişmesinde önemli bir yeri olan Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'ne ülkede faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüm sigorta şirketlerinin veya şubelerinin üye olması zorunludur.

www.hedefaof.com

Özet

Tarihte insanların maruz kaldıkları zararları telafi etmek için geliştirdikleri tedbirler olarak ifade edilen sigorta, riskli bir olayın, meydana gelme olasılığı göz önünde bulundurularak, risk ortaya çıktığında zararı kısmen ya da tamamen karşılamak üzere, bu işle uğraşan bir kuruluşa belirli bir zaman dilimi süresince ödeme karşılığında elde edilen güvencedir.

Dünya tarihinde, ticari malların kara veya denizyolu ile taşınması sırasında, özellikle korsan ve haydut saldırılar başta olmak üzere her türlü riske karşı güvence arama ihtiyacının, sigortanın başlangıcı ve temelini oluşturduğu bilinmektedir.

Dünyada sigortacılığa benzer ilk uygulamalara, M.Ö. 3000 ve 2000'li yıllarda Çin'de ve Babil'de rastlanmaktadır. Çin'de kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidye ödeme durumuyla karşılaşmaları halinde tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları zaman, taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para almaktaydılar.

Akdeniz'in iki yakası arasında deniz yoluyla yapılan ve gelişen ticaret ağları, sigortacılığın ilk uygulamalarını başlatmış ve Antik Yunan ve Roma'da sigorta, bir tür nakliyat sigortası olarak uygulanmıştır. İlk defa Venedikliler 1255 yılında prim uygulamasıyla oluşan fondan, korsanlık, yağmalama, taşınan malın bozulması durumunda zararın ödenmesini taahhüt altına almaya başlamıştır.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren istatistiksel yöntemlerin uygulanmaya başlaması ve 1666 tarihinde meydana gelen Büyük Londra Yangını, sigortacılığın gelişmesinde kilometre taşı olmuştur. Yangınla oluşan büyük zarar yangın sigortası üzerine uzmanlaşan sigorta şirketlerinin kurulmasına ve önemli bir ticaret merkezi olan Londra'nın bu yüzyıldan itibaren dünya sigortacılığının önde gelen şehri haline gelmesine neden olmuştur. Büyük Londra Yangını, bu tür felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınması fikrinin toplumda yerleşmesinde önemli bir başlangıç olmuştur. Modern sigortacılığın doğuşuna deniz; kara sigortacılığına yangın; kaza sigortacılığına tren kazaları ve bireysel kazalar öncülük ederken, sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük boyutlu teknik hasarlar, mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmıştır. Özellikle 19. yüzyılda yoğunluk kazanan sanayi devrimi, sigorta talebini artırmış ve ferdi kaza, mühendislik, sorumluluk gibi sigorta dalları için uygun bir gelişme ortamı yaratmıştır. 20. yüzyıl başlarında, sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek şekilde örgütlenmelerini tamamlamıştır.

Sigortacılığın Osmanlı Devleti'ne girişinde, 1838 Baltalimanı ve onu izleyen diğer serbest ticaret antlaşmaları ile 1839 Tanzimat Fermanı'nın getirdiği yönetim-eğitim-hukuk reformları ve dışa açılmanın etkili olduğu bilinmektedir. Osmanlı'nın dünya ekonomisiyle bütünleşme sürecinde ticaret hacmindeki artış ve toplumun belirli kesimlerinin hayat tarzındaki Batılılaşma, sigortacılık faaliyetinin ekonomik hayata girmesinde etkili olmuşur. Osmanlı'da sigortacılığın önündeki temel engellerin başında ülkede sigortacılıkla ilgili yasal düzenlemelerin olmaması ve piyasa yapısının henüz gelişmemiş olması gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, millî iktisat anlayışı doğrultusunda, sigortacılık alanında yerel sermayenin varlık göstermesi için, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sigortacılık ile ilgili düzenlemelere özel önem verilmiştir. 1927'de 1149 ve1173 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkında Kanunlar ile sektör yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. 1160 sayılı Mükerrer Sigorta Kanunu ve 1929'da kurulan Milli Reasürans T.A.Ş. ile Türk sigortacılığında yeni bir dönem açılmıştır. 1930'larda devletin sigortacılık sektöründe gerek girişimci gerek denetleyici olarak rolü artmıştır. 1980'li yıllardaki liberal yaklaşım, sigortayı özel sektörle tanıştırmıştır.

Sigorta sektörünü hukuki açıdan AB ile uyumlu hale getirmek ve sektörü güçlendirmek amacıyla, 2007 yılında sektörün uzun süredir beklediği 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'a bağlı olarak yapılan yeni düzenlemeler devam etmektedir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi ilk sigortacılık faaliyetleri konularından biri **değildir?**

a. Korsanlık,

b. Sorumluluk Sigortası

c. Yağmalama,

d. Deniz sigortası

e. Taşınan malın bozulması

2. Aşağıdakilerden hangisi antik çağlarda Rodos Kuralları ile getirilen ve deniz ticaretinde sigorta benzeri uygulamanın adıdır?

a. Deniz kredisi

b. Deniz ödüncü

c. Müşterek avarya

d. Sigorta Pirimi

e. Deniz sigortası

3. Tarihte ilk defa halklarını sigortalayan ve resmi kayda alan hükümdarlar kimlerdir?

a. Achaemenian Hükümdarları

b. Babil Hükümdarları

c. Roma Kralları

d. Rodos Şövalyeleri

e. Çin Hanedanları

4. İngiltere'de 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sigortacılığın gelişmesine yol açan iki önemli olaydan biri aşağıdakilerden hangisidir?

a. Amerika kıtasının keşfi

b. Lloyd's'un ortaya çıkışı

c. Rönesans Döneminin başlaması

d. Yeni yasal düzenlemeler

e. 2 Eylül 1666 Büyük Londra yangını

5. Türkiye'nin sigorta sektöründe önemli gelişmelere yol açan 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun hangi yıl yürürlüğe girmiştir?

a. 1959

b. 1978

c. 1953

d. 1967

e. 1965

6. Sigorta sektörünü AB ile uyumlu hale getirmek, sektörü daha güçlendirmek amacıyla düzenlenen Sigortacılık Kanunu hangi yıl yürürlüğe girmiştir?

a. 2007 yılında

b.2011 yılında

c. 2010 yılında

d. 1995 yılında

e. 2005 yılında

7.Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı'da sigortacılığın yaygınlaşmasının nedenlerinden biri **değildir?**

a. Osmanlıda ticaret anlaşmaları

b. Ulaşımda buharlı gemilerin yaygınlaşması

c. Yeni yasal düzenlemeler

d. Kapitülasyonların getirdiği ayrıcalıklar

e. Hayat tarzının Batılılaşması

8. Deniz sigortasını bir bütün olarak düzenleyen ilk mevzuat hangisidir?

a. İspanya'da Barcelona Kararnamesi

b. İngiltere'de koloniler nizamnameleri

c. İspanya'da nakliyat sigortaları kanunu

d. İtalya'da Derya Rehberi

e. Alman şehirlerinin nizamnameleri

www.hedefaof.com

9. Türkiye'de özel sermaye ile kurulan ilk şirket ve kuruluş tarihi aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru olarak **verilmiştir?**

a. 1942-Doğan Sigorta

b. 1944-Halk Sigorta

c. 1945-İş Bankası

d. 1947-Genel Sigorta

e. 1942-Anadolu Sigorta

10. Türkiye'de sigorta sektöründe düzenleme ve denetim yetkisine sahip olan kurum hangisidir?

a. Devlet Denetleme Kurumu

b. Hazine Müsteşarlığı

c. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

d. Bağımsız Denetleme Kurumu

e. Sigorta Reasürans Birliği

Kendimizi Sınayalım Cevap Anahtarı

1. b cevabınız yanlış ise "Antik Dünyada Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. c cevabınız yanlış ise "Antik Dünyada Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. a cevabınız yanlış ise "Antik Dünyada Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. e cevabınız yanlış ise "Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. a cevabınız yanlış ise "Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. a cevabınız yanlış ise "Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. c cevabınız yanlış ise " Sigortanın Osmanlı Devletine Girişi ve Gelişmesi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. a cevabınız yanlış ise " Orta Çağ ve Erken Modern Dönemde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. a cevabınız yanlış ise "Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. b cevabınız yanlış ise "Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

M.Ö.1800'lü yıllarda, sigortanın bilinen ilk hukuki şekli yine Babilliler'in geliştirdiği Hammurabi Kanunlarıdır. Hammurabi Kanunları, (M.Ö.1792-1750); Babil Kralı Hammurabi tarafından çıkarılan ve ilk kanun olma özelliğine sahip yasalardır. Devletin hukukî bir sistemle donatılmasını amaçlayan Hammurabi Kanunları'nda nakliyeciler arasında zararların karşılanması amacıyla Darmatha ismiyle anılan bir sözleşmeye rastlanmıştır. Hammurabi Kanunlarının en büyük özelliği haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmeseydi. Bu, tehlike paylaşmasının kara taşımacılığındaki ilk örneğidir.

Sıra Sizde 2

Bilinen ilk sigorta poliçesi olarak kabul edilen sözleşme 23 Ekim 1347 tarihinde İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya giden "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlenmiştir.

Sıra Sizde 3

Yabancı şirketleri cezbeden Osmanlı sigorta piyasasında, şirketlerin işe başlama, sürdürme ve bitirme konusunu düzenleyen herhangi bir yasal düzenleme olmadığı için şirketler sigorta poliçelerini kendi dillerinde düzenliyor, anlaşmazlıklarda kendi ülkelerindeki mahkemeleri yetkili gösteriyor ve sigortayı diledikleri zaman feshetme haklarını saklı tutuyorlardı. Şirketlerin müşteriler aleyhine yaptığı uygulamalar, müşterilerin şirketleri aldatmaya yönelik davranışları, sigorta fikrine karşı dini inanış kaynaklı tavır ve kişilerin satın alma gücünün düşüklüğü ve toplumdaki yaygın ve güçlü geleneksel yardımlaşma kültürünün varlığını sürdürmesi gibi sosyal ve ekonomik özellikler, sigortacılığın gelişmesinin önündeki en önemli engeller olarak sayılmaktadır.

Sıra Sizde 4

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, milli iktisat anlayışı doğrultusunda, sigortacılık alanında da yerel sermayenin varlık göstermesi için yeni sigorta şirketleri kurulmaya başlanmış, ayrıca Cumhuriyet'in ilk yıllarında sigortacılık ile ilgili düzenlemelere özel önem verilmiştir. 1924 yılında çıkarılan yasayla ülkede çalışan bütün sigorta şirketlerinde Türkçe kullanılması zorunluluğu getirilmiştir. 1927'de 1149 ve1173 sayılı Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanunlar ile sigortacılık yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. 1160 sayılı Mükerrer Sigorta Kanunu ve 1929'da kurulan Millî Reasürans T.A.Ş. ile, Türk sigortacılığında yeni bir dönem açılmıştır. 1930'larda devletin, sigortacılık sektöründe gerek girişimci gerek denetleyici olarak rolü artmıştır.

www.hedefaof.com

Yararlanılan Kaynaklar

Bölükbaşı, A. G. ve Pamukçu, E. B. (2009), **Sigortanın Temel Prensipleri,** Türkmen Kitapevi, İstanbul.

Dorfman, M. S. (2005), **Introduction to Risk Management and Insurance,** Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Hussels, S., Ward, D. ve Ralf, Z. (2005), "Stimulating The Demand For Insurance", **Risk Management and Insurance Review**, c.8, no. 2, s.257-278.

Kahya, F. ve Demir, F. (Editör), (2010), **Osmanlı Devletinde Sigortacılık,** İstanbul, Libra Kitapcılık ve Yayıncılık.

Mehr, I. R ve Cammack, E. (1952) **Principles of Insurances,** Richard D.Irwin, Chicago.

Nomer, C. ve Yunak, H. (2000), **Sigortanın Genel Prensipleri**, İstanbul, Ceyma Matbaacılık.

Özpolat, M. (2007), **Temel Sigortacılık,** Ankara, Seçkin Yayınları.

Rejda, G. E. (2005), **Principles of Risk Management and Insurance**, Pearson Education Inc.

Sabancıoğlu, M. (2000), "İstanbul'un Sigorta Haritaları ve Jacgues Pervititch", *Toplumsal Tarih,* Ekim 2000, s.82.

Toprak, Z. (2010), **Geçmişten Geleceğe Anadolu Sigorta Türkiye'nin Sigortası,** İstanbul, Ofset Yapımevi.

Toprak, Z., Kanca, K. ve Sanciş, B. (2009), "Ulusaldan Küresel'e Milli Reasürans T.A.Ş. ve Türkiye'de Reasüransın Evrimi", İstanbul, Grafis Matbaa.

Uralcan, G. Ş. (2011), **Temel Sigorta Bilgileri ve Sigorta Sektörünün Yapısal Analizi,** İstanbul, Hiperlink.

Williams, C., Artur, S. M. I. ve Young P. C. (1995), **Risk Manegement and Insurance**, Mc Graw-Hill.

http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous

http://en.wikipedia.org/wiki/General average

www.hedefaof.com

www.hedefaof.com

8

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Türk Sigorta Sisteminin günümüzde geldiği noktayı, bazı özellikleri açısından değerlendirebilecek,
- Türk finans sektörü içindeki yerini kavrayabilecek,
- Türkiye Sigortacılık Sistemini uluslararası düzeyde kıyaslayabilecek

bilgi ve becerilere sahip olabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Prim Üretimi
- Reel Prim Artış Oranı
- Bireysel Emeklilik Sistemi
- Doğal Afet Sigortaları Kurumu
- Sigortacılık Sistemi Göstergeleri
- Katkı Payı

İçindekiler

- Giriş
- Günümüzde Türk Sigortacılık Sistemi
- Türk Sigortacılık Sisteminin Türk Finans Sektöründe Yeri
- Türk Sigortacılık Sisteminin Dünyada Yeri

www.hedefaof.com

Türk Finans Sektöründe Sigortacılık Sistemi

GİRİŞ

Sigortacılık; gerek bireyler gerekse de işletmeler için, karşılaşılması olası risklerin olumsuz sonuçlarını bertaraf etmek ya da azaltmak amacıyla ortaya çıkan bir risk yönetim sistemidir. Sigortacılık sistemi, gerek riskleri azaltmaya etkisi gerekse de sermaye piyasalarının gelişimine etkisi aracılığıyla ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Sigortacılık sektörü, ekonomik faaliyetler ile çift taraflı ve yüksek oranda bir etkileşime sahiptir. Sigortacılığın gelişmesi ve tabana yayılması ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkilere sahip iken, benzer etkiler ters yönlü de gerçekleşmektedir. Ekonomik gelişme, ekonomik faaliyetlerin artması, sigortalanabilir menfaatleri artırmakta ve yeni sigortalanabilir alanları ortaya çıkarmak suretiyle sektörün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Dolaysıyla sigortacılık sektörünün gelişimi ile ekonominin gelişimi arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu söylenebilir. Yani sigortacılık sektörünün gelişimi ekonominin gelişimine katkıda bulurken, aynı zamanda ters yönlü olarak, ekonominin gelişimi de sigortacılık sektörünün gelişimine katkı sağlamaktadır.

INTERNET **T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü internet sitesin www.sigortacilik.gov.tr adresinden, yıllık olarak yayınlanan "Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyeti Hakkında Rapor" ve "Piyasa Analizi Raporu" incelenebilir.**

Dört alt başlıktan oluşan bu ünitenin "Günümüzde Türk Sigortacılık Sistemi" adlı ikinci alt başlığında, gelişmekte olan bir ekonomiye sahip Türkiye'de sigortacılık sektörünün günümüzdeki durumu bazı göstergeler değerlendirilerek incelenecektir. Böylelikle Türk sigortacılık sektörünün günümüzde boyutları ortaya konmaya çalışılacaktır. "Türk Sigortacılık Sisteminin Türk Finans Sektöründe Yeri" isimli üçüncü alt başlıkta ise finansal sektör içinde, sigortacılık sisteminin büyüklüğü değerlendirilerek, Türkiye'de sigortacılık sektörünün mevcut finansal yapıdaki yeri ortaya konmaya çalışılacaktır. Son bölümün başlığı ise "Türk Sigortacılık Sisteminin Dünyada Yeri" dir. Bu alt başlıkta da günümüzde Türk sigortacılık sisteminin, dünya ekonomilerindeki sigortacılık sistemleri ile kıyaslanması yapılacak, sigortacılıkta, Türk sigortacılığının dünyada yeri ortaya konmaya çalışılacaktır.

GÜNÜMÜZDE TÜRK SİGORTACILIK SİSTEMİ

Bu alt başlıkta öncelikle dört başlıkta Türk sigortacılık sistemine ilişkin bazı göstergeler değerlendirilecektir. Ele alınacak bu göstergeleri;

- Temel göstergeler,
- Yapısal göstergeler,
- Finansal göstergeler ve
- Teknik göstergeler olarak dört grupta değerlendirilecektir.

Ardından branşlar bazında genel bir değerlendirme yapılarak sigorta branşları içinde prim üretimi ve tazminat olarak önde olan sigortacılık branşları ortaya konacaktır. Bu alt başlığı takiben ise sosyal

www.hedefaof.com

güvenlik reformunun bir parçası olarak ortaya çıkan ve hızla gelişimine devam eden Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) incelenecek, sisteme ilişkin bazı göstergeler değerlendirilerek, gelişim eğilimi ortaya konmaya çalışlacaktır.

Türk Sigortacılık Sisteminde Temel Göstergeler

Prim üretimi, sigortacılık sektörünün temel fon kaynağı niteliğindedir. Dolayısıyla prim üretimi, bir ülkenin sigorta sektörünü değerlendirebilmek için ele alınacak temel göstergelerden biridir. Prim üretimi; sigortacılık hizmetlerinden faydalanan ekonomik birimlerin bu hizmet için ödediği bedeli ifade ederken, aynı zamanda sigorta sektöründe faaliyette bulunan firmaların gelirlerinin temel belirleyicisidir.

Türk sigortacılık sisteminin gelişmini ve ulaştığı noktayı resmetmek için Tablo 8.1.'de son 5 yıl için prim üretimine ilişkin bazı göstergelerin nasıl seyrettiği sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, ülkemizde prim üretiminin gerek toplam gerekse de alt gruplar olan hayat ve hayat dışı sigortacılıkta son 5 yıl içinde arttığı görülmektedir. Toplam prim üretimi 2006 yılında 6,9 milyar $ düzeyinde iken 2010 yılına gelindiğinde % 33,3'lük bir değişim ile 9,2 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde hayat dışı sigortacılıkta üretilen toplam prim % 32,2'lik bir değişim sergilemiş ve 5,9 milyar dolardan 7,8 milyar dolara, hayat sigortacılığında üretilen toplam prim ise % 40'lık bir değişim ile 1,0 milyar dolardan, 1,4 milyar dolara ulaşmıştır. Son beş yıllık gelişim eğilimi göstermektedir ki; hayat sigortacılığında, üretilen toplam prim miktarı, hayat dışı sigortacılığa göre daha yüksek bir oranda artmıştır. Toplam prim üretiminin Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya (GSYİH) oranına baktığımızda ise 2006 yılında 1,28 olan oranın, 2007'de 1,30 olduğu, 2008 yılında krizin de etkisiyle 1,24 seviyesine gerilediği ve 2009'da 1,31 olarak gerçekleştiği ve 2010 yılına gelindiğinde 2006 yılındaki oran olan 1,28 olduğu görülmektedir.

Tablo 8.1: Türk Sigortacılık Sektöründe Prim Üretimi

	2006	2007	2008	2009	2010
Türkiye Prim Üretimi (Milyar/$)	6,9	9,4	7,7	8,4	9,2
Hayat Dışı	5,9	8,3	6,7	7,1	7,8
Hayat	1,0	1,1	1,0	1,2	1,4
Prim Üretimi/ GSYIH	1,28	1,30	1,24	1,31	1,28
Reel Prim Artış Oranı (%)	10,54	4,2	-1,85	-0,98	6,54
Hayat Dışı Reel Prim Artış Oranı (%)	12,22	6,86	-3,08	-2,60	5,79
Hayat Reel Prim Artış Oranı (%)	1,68	-11,34	6,81	9,32	10,83
Kişi Başına Prim Üretimi ($)	96	131	106	113	125

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010. S. Xiv

Ekonomideki gelişmelerden hızlı ve yüksek oranda etkilenen finansal sektörlerin başında gelen sigortacılık, genel olarak milli gelirin arttığı dönemlerde GSYİH'den daha yüksek oranda büyümekte, GSYİH küçüldüğü dönemlerde ise daha fazla küçülmektedir. Kişi başına düşen prim üretimine bakıldığılda, 2006 yılında 96 $ olan kişi başına prim üretiminin bir sonraki yıl en yüksek düzeyi olan 131 $'ı yakaladığı 2008 yılında ise 106 $' a gerilediği görülmektedir. Takip eden iki yıl süresince bu değer hep artış göstererek 2010 yılında 125 $ dolar olarak gerçekleşmiştir.

www.hedefaof.com

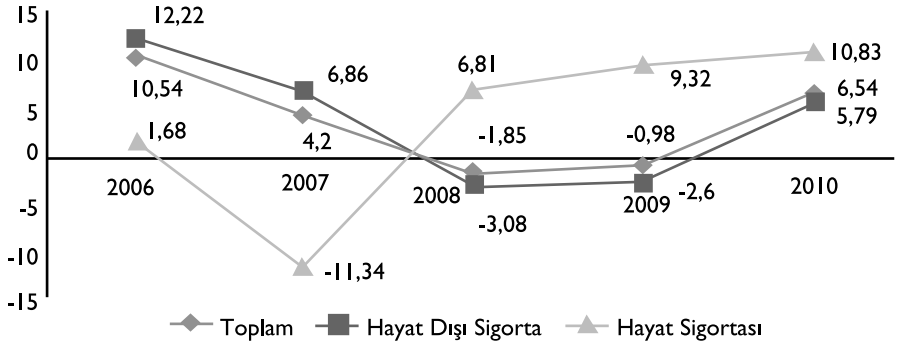

Grafik 8.1: Reel Prim Üretim Artış Hızı

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Grafik 8.1. sektördeki prim üretiminin reel artış hızlarını göstermektedir. Türk Sigorta Sektörü'nün prim üretimine ilişkin gelişimini incelediğimizde; kriz yılları hariç reel olarak sektörün büyüdüğü görülmektedir. 2008 krizi sonrasında üretim ve kâr konusunda önemli bir gerileme yaşayan sigorta sektörü için 2010 yılı, krizin etkilerinin geride bırakılarak yeniden reel büyüme eğilimine geçilen bir dönem olmuştur.

Toplam prim üretimi 2010 yılında bir önceki yıla göre % 6,54 büyüme gösterirken, hayat dışı sigortacılık reel olarak % 5,79 oranında büyümüştür. Ülkemizde geleneksel olarak hayat dışı sigorta dallarındaki prim üretimi hayat grubundan daha yüksektir. Yıllar itibariyle küçük dalgalanmalar göstermekle birlikte toplam prim üretiminde hayat dışı sigorta dallarının payı ortalama % 85 düzeyindedir. Ancak 2010 yılına ilişkin en çarpıcı reel büyüme oranı % 10,83 ile hayat sigortasında gerçekleşmiştir.

www.sigortasektoru.com internet sitesinden sigortacılık sektörüne ilişkin güncel gelişmeler takip edilebilir.

Türk Sigortacılık Sisteminde Yapısal Gösterlegeler

Sigortacılık sektöründe yar alan şirketler, hayat ve hayat dışı branşlarından sadece birinde faaliyet gösterebilirler. 2010 yılında Türk sigortacılık sisteminde faaliyette bulunan şirket sayısı 58 adettir. Bu şirketleri, faaliyet alanına göre dört gruba ayırmak mümkündür. Bunlar;

- Hayat dışı sigorta,
- Hayat sigortası,
- Hayat/ Emeklilik Sigortası ve
- Reasurans şirketleridir.

Aşağıda yer alan Tablo 8.2.'de, bu alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin sayıları sunulmaktadır. Tablo incelendiğinde, 34 adet şirket ile en fazla şirketin bulunduğu alanın hayat dışı sigortacılık olduğu görülmektedir. Bu alanı ise 16 şirket ile hayat ve emeklilik, 7 şirket ile de hayat sigortası takip etmektedir. Faaliyette bulunan reasürans şirket sayısı ise birdir.

www.hedefaof.com

Tablo 8.2: Sigortacılık Sektöründeki Şirket Sayıları (30/06/2011)

Sigorta Türü	Şirket Sayısı
Hayat Dışı	34
Hayat	7
Hayat / Emeklilik	16
Reasürans	1
Toplam	58

Kaynak: Hazine Bülteni

Tablo 8.3'de, Türk sigortacılık sektöründe yabancı sermayenin durumunu ortaya koymak için, ülkemizde faaliyette bulunan reasürans dışında kalan sigorta şirketlerinin sayıları, şirketlerin sermaye payları ve prim üretimindeki payları yerli ve yabancı şirketler dikkate alınarak dağılımı sunulmuştur.

Tablo 8.3: Sigortacılık Sektöründeki Şirketler

Şirket Türü	Şirket Sayısı *	Sermaye Payı **	Prim Üretimindeki Payı**
Yerli	21	41,22	46,69
Yabancı	36	58,78	53,31

Kaynak: * Hazine Bülteni (30/6/2011) ** Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010. S. Xv

Türkiye'de sigorta potansiyelinin halen yüksek olması yabancı yatırımcıların Türk sigortacılık sektörüne ilgisini çekmektedir. 2001 yılında 15 olan yabancı sermayeli şirket sayısı, özellikle 2004 yılından itibaren hızlanan girişlerle birlikte 2005 yılında 20'ye yükselmiştir. 2011 yılının ilk altı ayı itibariyle ülkemizde faaliyette bulunan 57 şirketin, 21 tanesi yerli, 36 tanesi ise yabancıdır. Toplam şirket sermayelerinin %41,22'si yerli sermayeye ait iken, yabancı sermayenin sektördeki sermaye payı %58,78 olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi, sektördeki yabancı sermayenin payı, yerli sarmeyeden yüksektir. Toplam prim üretiminde yerli ve yabancı dağılımına bakıldığına ise, yabancı orjinli firmaların prim üretim payı %53.31 iken yerli payı ise %46,69 olarak gerçekleşmiştir. Yani prim üretiminde de yabancı şirketlerin payı yerli şirketlerin payının üstünde seyretmektedir. Ancak sermaye ağırlığına kıyasla, prim üretim paylarındaki yerli ve yabancı arasındaki fark daha az gerçekleşmiştir.

Tablo 8.4: Sigortacılık Sektörü İstihdam Rakamları (2010)

İstihdam Türü	Adet
Şirketler Personel Sayısı	16.029
Broker Sayısı	81
Acente Sayısı	16.205
BES Aracı Sayısı	16.716
Eksper Sayısı	1.095

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Tablo 8.4.'de ise Türk sigortacılık sektörünün istihdam rakamları sunulmuştur. 2010 yılında sigorta şirketerinde 16.029 personel çalışmaktadır. Aynı yıl ülkemizdeki broker sayısı 81, acente sayısı 16.205, bireysel emeklilik sistemi aracı sayısı 16.716, eksper sayısı ise 1.095 olmuştur.

www.hedefaof.com

Tablo 8.5: Sigortacılık Sektöründe Personelin Şirketlere Göre Dağılımı (2010)

Şirket Türü	Adet
Toplam Personel Sayısı	16.029
Hayat Dışı Sigorta	9.046
Hayat Sigortası	740
Hayat/ Emeklilik	6.024
Reasurans	219

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

2010 yılında sigorta şirketlerinde çalışan 16.029 adet personelin sigorta alanlarına göre dağılımı ise Tablo 8.5.'de verilmektedir. 9.046 çalışan personel ile en fazla çalışanın hayat dışı sigortacılık alanında olduğu görülmektedir. Şirket sayısının dağılımına benzer bir biçimde, hayat dışı sigortacılığı 6.024 çalışan personel ile hayat/ emeklilik sigortacılığı takip etmektedir. 2010 yılında ülkemizde hayat sigortacılığında 740 personel çalışmış iken, reasürans alanında çalışan personel sayısı 219 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılında Türk sigorta şirketlerinde çalışan 16.029 adet personelin, çalıştığı şirketlerin sigorta branşlarına göre ağırlıkları Grafik 8.2.'de görülmektedir. İstihdamdaki payı en yüksek branş %56 ile hayat dışı sigortacılıktadır. Bu branşı %38 ile hayat/emeklilik baranşı izlemektedir.

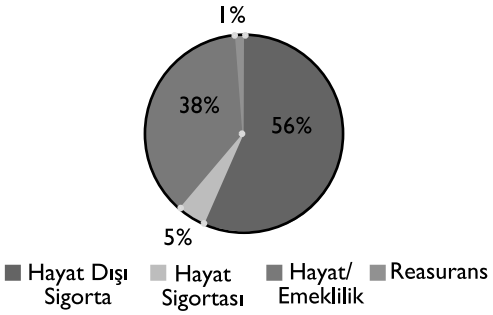

Grafik 8.2: Sigortacılık Personelinin Dağılımı (2010, %)

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Tablo 8.6.'da 2010 yılı itibariyle sektördeki bazı sözleşme sayıları ve biriken fon miktarları verilmiştir. Hayat dışı sigortacılıkta 2010 yılı sonu itibariyle toplam poliçe sayısı 38 milyonu, toplam sözleşme saysı ise 54 milyonu aşmıştır. Aynı dönem itibariyle hayat sigortacılığında ise yeni poliçe/sertifika saysı 12 milyonu aşmıştır. Ülkemizde 2003 yılından itibaren faaliyet halinde olan ve 2010 yılında birikimlerin ₺11.999,5 milyon'e ulaşan bireysel emeklilik sisteminde ise yürürlükteki sözleşme sayısı 2.534.793 adet olmuştur. 1999 depreminden sonra 2000 yılında meskenler için zorunlu hale getirilmiş bulunan deprem sigortalarını yürütmek üzere "Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK)" havuzu tesis edilmiştir. Günümüzde Zorunlu Deprem Sigortası, DASK nam ve hesabına sözleşme yapmaya yetkili sigorta şirketleri ve bu şirketlerin acenteleri tarafından yapılmaktadır. 2010 yılına gelindiğinde yürürlükteki DASK poliçesi sayısı 3.316.256 adet, sigortalılık oranı ise % 22,01 düzeyine ulaşmıştır. Zorunlu trafik sigortasında ise yürürlükteki poliçe sayısı 2010 yılına gelindiğinde 11 milyonu aşmış, sigortalılık oranı ise % 77,01' e ulaşmıştır.

www.hedefaof.com

Tablo 8.6: Sigortacılık Sektörü Sözleşme Sayıları ve Biriken Fonlar (2010)

Hayat Dışı Sigortacılık	
Toplam Poliçe Sayısı	38.225.736
Toplam Sözleşme Sayısı	54.460.397
Hayat Sigortacılığı	
Yeni Poliçe/Sert.Sayısı	10.436.831
Yürürlükteki Poliçe Sayısı	2.536.583
Yürürlükteki Sertifika Sayısı	12.679.216
Birikim (Milyon ₺)	5.299,2
Bireysel Emeklilik	
Yürürlükteki Sözleşme Sayısı	2.534.793
Birikim (Milyon ₺)	11.999,5
DASK	
Yürürlükteki Poliçe Sayısı	3.316.256
Sigortalılık Oranı	22,01
Zorunlu Trafik Sigortası	
Yürürlükteki Poliçe Sayısı	11.625.611
Sigortalılık Oranı	77,01

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

SIRA SİZDE 1 **Zorunlu trafik sigortasında sigortalılık oranı 2010 yılı için % 77,01 iken yine zorunlu olan Doğal Afet Sigortaları Kumu (DASK) için bu oran aynı yıl % 22,01 olarak gerçekleşmiştir. İki zorunlu sigortadan trafik sigortasında sigortalılık oranının DASK'a göre daha yüksek gerçekleşmesinin olası nedenlerini değerlendiriniz?**

Türk Sigortacılık Sisteminde Finansal Gösterlegeler

Türk sigortacılık sisteminde yer alan şirketlerin varlıklarının dağılımı, sigorta alanlarına göre aşağıda yer alan Tablo 8.7.'de sunulmuştur. 2010 yılında sektördeki şirketlerin toplam varlıkları ₺36.786 milyon'e ulaşmıştır. Sigortacılık sektörünün toplam varlıkları bir önceki yıla göre % 10 artış gösterirken, hayat dışı sigortacılık şirketlerinin varlıkları % 4 azalma göstermiş, hayat/emeklilik şirketlerinin varlıkları ise % 24 oranında artmıştır. 2010 yılında toplam varlıklarını en fazla hayat/emeklilik şirketleri sağlamıştır.

Tablo 8.7: Sigorta Şirketlerinin Varlık Dağılımı (2010)

Sigorta Şirket Türü	Milyon ₺	Değişim (%)
Hayat Dışı Sigorta	14.321	-4
Hayat/ Emeklilik	20.844	24
Reasurans	1.621	3
Toplam	36.786	10

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Sektördeki toplam varliklar içinde şirketlerin payları Grafik 8.3.'de verilmiştir. Sektörde yer alan şirketler içinde, ₺20.844 milyon ile sektördeki en fazla varlığın, hayat/emeklilik sigortaları branşında olduğu görülmektedir. Toplam varlıkların % 57'i bu alanda faaliyette bulunan şirketlere aittir. Hayat dışı sigortacılığın 2010 yılındaki toplam varlıkları ise ₺14.321 milyon olarak gerçekleşmiş, toplam varlıklar içindeki payı ise % 39 olmuştur.

www.hedefaof.com

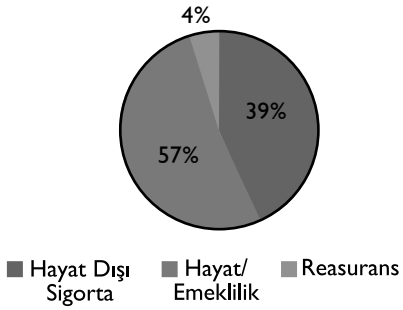

Grafik 8.3: Sigorta Şirketlerinin Varlık Dağılımı (2010, %)

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Sigortacılık sektörü tarafından, sermaye piyasasında yaratılan fonların hacmi, üretilen prim seviyesine bağlıdır. Türk sigortacılığının yarattığı fonları, 2010 yılında ne şekilde değerlendirdiği Tablo 8.8.'de verilmiştir. Sigortacılık sektörü 2010 yılında ₺9.264 milyon yatırım gerçekleştirmiş, bu yatırımlarının % 92'sini menkul değerler, % 8'ini de sabit değerler oluşturmuştur.

Tablo 8.8: Sigortacılık Sektörü Yatırım Portföyü (2010)

Yatırım Türü	**₺**
Kamu Borçlanma Senetleri	7.884.988.072
Özel Sektör Tahvilleri	55.070.031
Hisse Senetleri	352.306.612
Diğer	236.166.512
Toplam Menkul Değerler	8.528.531.227
Sabit Değerler	735.993.321
Toplam Yatırımlar	9.264.524.548

Kaynak: Hazine Bülten

Grafik 8.4'de ise 2010 yılı için Sigortacılık sektörünün yatırım portföyünün dağılımı sunulmuştur. Grafik incelendiğinde, menkul değer yatırımlarının ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerine yapıldığı görülmektedir. Türk sigortacılık sektörü, toplam menkul değer yatırımlarının % 92'sini, toplam yatırımlar portföyünün ise % 85,11'ini kamu borçlanma senetleri şeklinde gerçekleştirmiştir. Türk sigortacılık sektörü, yarattığı fonları ağırlıklı olarak kamuya borç vererek yatırıma dönüştürmektedir.

www.hedefaof.com

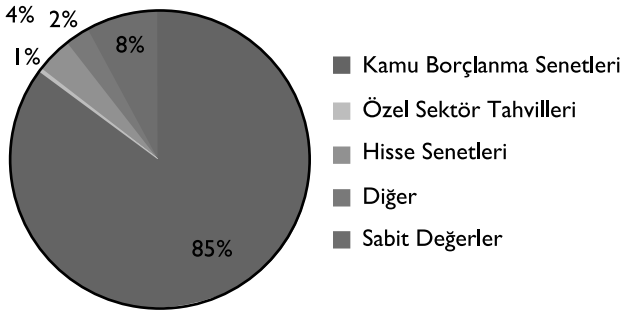

Grafik 8.4: Sigortacılık Sektörü Yatırım Portföyünün Dağılımı (2010, %)

Kaynak: Hazine Bülten

SIRA SİZDE 2 **Türk sigortacılık sisteminin yatırım portföyü incelendiğinde, hisse senetlerinin payının düşük olduğu, yatırım portföyünün ağırlıklı olarak kamu borçlanma senetlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu durumu, ekonomik kalkınmada özel sektörün yeri ve de faizlerin düştüğü bir ortamda sigortacılık sektöründeki kârlılık açısından değerlendiriniz.**

İNTERNET **www.sigortacilik.gov.tr internet sitesinden sigortacılık sektörüne ilişkin güncel veriler, istatistikî veriler menüsünden elde edilecek "Bülten" ile takip edilebilir.**

Tablo 8.9.'da, sigorta şirketlerinin 2010 yılına ilişkin bazı finansal oranları, hayat dışı ve hayat/emeklilik şirketleri ile karşılaştırılarak sunulmuştur. Primlerin oranı, hayat dışı sigortacılık hizmeti sunan şirketler için %217,37 olarak gerçekleşirken, aynı oran hayat/emeklilik şirketleri için daha düşük bir düzeyde, %120,72 olarak gerçekleşmiştir. Benzer bir farklılık öz sermayeye ilişkin finansal oranlarda da görülmektedir. Hayat dışı şirketler için öz sermayenin toplam varlıklara ve teknik karşılıklara oranı, hayat/emeklilik şirketlerine göre daha yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bir başka finansal oran olan prim alacaklarının öz sermayeye oranına bakıldığında ise hayat dışı şirketleri için %56,88, hayat/emeklilik şirketleri için ise %10,07 olduğu görülmektedir. Sermaye yeterlilik rasyosunun ise hayat/emeklilik şirketleri için daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sigorta alanında faaliyette bulunan şirketler için bu oran %338,06 düzeyinde iken hayat dışı sigortacılık için %144,49 olarak gerçekleşmiştir. Teknik karşılık oranına baktığımızda ise hayat dışı şirketler için bu oranın hayat/emeklilik şirketlerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Gerek cari oran gerekse de likidite oranı hayat/emeklilik şirketleri için daha yüksek gerçekleşmiştir. Bu sigorta branşında faaliyette bulunan şirketler için bu oranlar sırası ile %196,94 ve %164,73 düzeyindedir. Hayat dışı sigortacılık için aynı finansal oranların sırasıyla %118,15 ve %69,61 olduğu görülmektedir. Bu iki finansal oranın hayat/emeklilik şirketleri için daha yüksek olması, bu sigortacılık alanındaki şirketlerin, hayat dışı sigortacılık şirketlerine kıyasla daha yüksek bir likidite ile çalışıyor oldukları ve borç ödeme güçlerinin daya yüksek olduğunu göstermektedir. Kârlılığa ilişkin finansal oranlara bakıldığında ise hayat dışı sigorta şirketleri için 2010 yılı kârlılık oranları eksi olarak gerçekleşmiştir. Öz sermaye kârlılığı ve aktif kârlılığı bu sigorta grubu için sırasıyla -1,68 ve -0,70 olarak gerçekleşmiştir. Hayat/emeklilik şirketleri için ise bu finansal oranlar pozitif düzeylerdedir. 2010 yılında öz sermaye kârlılığı %20,15 olur iken aktif kârlılığı %3,05 düzeyinde olmuştur. 2010 yılı hayat/emeklilik şirketleri için hayat dışı sigortacılık yapan şirketlere göre daha kârlı bir yıl olmuştur.

www.hedefaof.com

Tablo 8.9: Sigortacılık Şirketlerinin Finansal Oranları (2010)

Finansal Oran	Hayat Dışı Şirketler	Hayat/ Emeklilik Şirketleri
Prim/ Özsermaye	217,37	120,72
Özsermaye/ Varlık Toplamı	35,16	24,42
Özsermaye/ Teknik Karşılıklar	46,32	34,99
Prim Alacakları/ Özsermaye	56,88	10,07
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	144,49	338,06
Teknik Karşılık Rasyosu	131,11	128,72
Cari Oran	118,15	196,94
Likidite Oranı	69,61	164,73
Özsermaye Kârlılığı	-1,68	20,15
Aktif Kârlılığı	-0,70	3,05

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Türk Sigortacılık Sisteminde Teknik Gösterlegeler

Aşağıda verilen Tablo 8.10.'da, 2010 yılına ilişkin sigortacılık sektörünün toplam teminatları yer almaktadır. 2010 yılında Türk sigortacılık sektöründe toplam teminatlar ₺30.661,7 milyar olarak gerçekleşmiştir. Bu teminatların GSYİH'a oranı %27,75'dir. Toplam teminatlar içinde hayat dışı sigortacılığın payı ise son derece yüksek, hayat sigortacılığının payı ise oldukça düşük kalmıştır.

Tablo 8.10: Sigortacılık Sektöründe Teminatlar (2010)

Toplam Teminat (Milyar ₺)	30.661,7
Hayat Dışı	30.402,2
Hayat	259,5
Toplam Teminat/ GSYİH (%)	27,75

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Tablo 8.11.'de 2010 yılında hayat ve hayat dışı branşlarında gerçekleşen ve ödenen tazminatlar görülmektedir. 2010 yılında Türk sigortacılık sektöründe ₺9.052,4 milyon tazminat ödemesi gerçekleşmiştir. Aynı yıl ödenen tazminat miktarı ise ₺8.652,9 milyar'dir.

Tablo 8.11: Sigortacılık Setöründe Tazminatlar (2010)

A Gerçekleşen Toplam Tazminat (Milyon ₺)	9.052,4
A1Hayat Dışı Branşlar	7.532,3
Hayat Dışı Branşlar/ Toplam Tazminat (%) (A1/A)	83,2
A2 Hayat Branşı	1.520,1
Hayat Branşı/ Toplam Tazminat (%) (A2/A)	16,8
B Ödenen Tazminat (Milyon ₺)	8.652,9
B1 Hayat Dışı Branşlar	7.168,0
Hayat Dışı Branşlart/ Toplam Tazminat (%) (B1/B)	82,8
B2 Hayat Branşı	1.484,9
Hayat Branşı/ Toplam Tazminat (%) (B2/B)	17,1

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Tazminatların hayat dışı ve hayat/emeklilik branşlarında nasıl dağıldığı Grafik 8.5.'de verilmiştir. Tazminatların %83,2'si hayat dışı branşlarda gerçekleşirken %16,8'i hayat sigortacılığında gerçekleşmiştir. Ödenen tazminatların dağılımına baktığımızda ise %82,8'i hayat dışı sigortacılık branşında, %17,1'i de hayat sigortacılığı branşında ödendiği görülmektedir.

www.hedefaof.com

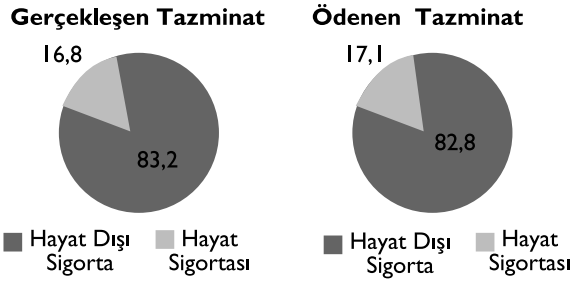

Grafik 8.5: Tazminatların Dağılımı (2010, %)

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

Sigortacılık sektörü prim üretiminde dört tip kaynak kullanılmaktadır. Bu kaynaklar; merkez, acente, banka ve brokerlerdır. Aşağıda yer alan Tablo 8.12., hem toplam hem de hayat ve hayat dışı branşlarında üretilen primlerin kaynaklarına göre dağılımını göstermektedir. 2010 yılında toplam prim üretiminde en fazla kullanılan kaynak %60,14 ile acenteler olurken, bu kaynak türünü %21,98 ile bankalar takip etmiştir.

Tablo 8.12: Sigortacılık Sektörü Prim Üretiminin Üretim Kaynaklarına Göre Dağılımı (%, 2010)

Kaynak Türü	Genel Toplam	Hayat Dışı	Hayat
Merkez	8,65	8,10	11,66
Acente	60,14	67,83	18,00
Banka	21,98	13,30	69,54
Broker	9,23	10,76	0,81

Kaynak: 2010 Yılı Sigorta Sektörü Piyasa Analizi Raporu

Prim üretiminin hayat dışı ve hayat sigortası branşlarında hangi kanallarla gerçekleşmiş olduğuna ilişkin dağılım ise Grafik 8.6.'da verilmiştir. Hayat ve hayat dışı branşlar dikkate alınarak kaynak dağılımına bakıldığında, hayat dışı sigortacılıkta en fazla prim üretimi, %67,83 ile acenteler tarafından gerçekleştirilmiş iken hayat sigortacılığında en fazla prim üretimi %64,54 ile bankalar tarafından gerçekleştirilmiştir.

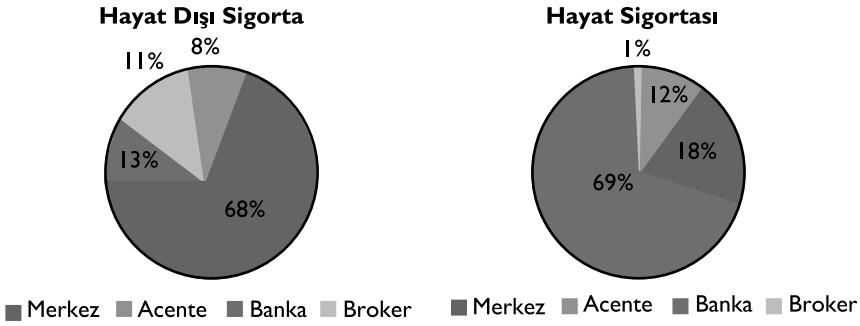

Grafik 8.6: Prim Üretim Kanallarının Hayat Dışı ve Hayat Sigortalarında Dağılımı (2010, %)

Kaynak: 2010 Yılı Sigorta Sektörü Piyasa Analizi Raporu

www.hedefaof.com

İNTERNET **Bir meslek birliği olan İstanbul Sigorta Acenteleri Derneğine ait internet sitesi www.isad.org.tr adresinden sektöre ve acentelere ilişkin güncel gelişmeler takip edilebilir.**

Branşlar Bazında Türk Sigortacılık Sistemi

Sigortacılık sektöründe yar alan şirketler, hayat ve hayat dışı branşların sadece birinde faliyet gösterebilirler. Bu iki grupta yer alan sigorta branşlarının neler olduğu, Hazine'den sorumlu Bakan tarafından belirlenir. Ülkemizde hayat dışı sigortacılığın alt branşları olarak sıralanabilecek sigortacılık alanları; seyahat, sağlık, kaza, kara araçları, raylı araçlar, hava araçları, su araçları, nakliyat, yangın ve doğal afetler, genel mühendislik zararları, genel zararlar, kara araçları sorumluluk, kara araçları sorumluluk (diğer), hava araçları sorumluluk, su araçları sorumluluk, genel sorumluluk, kredi, emniyet suistimal, finansal kayıplar, hukuksal koruma, destek sigortacılığıdır. Hayat branşında ise bulunan alt branşlardan bazıları şunlardır; sağlık, ferdi kaza, evlilik/doğum.

Tablo 8.13: Prim Üretimi ve Ödenen Tazminatların Branş Bazında Dağılımı (2010)

Sigorta Branşı	Prim Üretimi ₺	Toplam İçindeki Payı %	Ödenen Tazminatlar ₺	Toplam İçindeki Payı %
Hayat/ Sağlık	1.675.319	11,86	1.334.688	15,42
Seyahat Sağlık	30.048	0,21	2.891	0,03
Kaza	598.437	4,24	106.603	1,23
Kara Araçları	3.116.700	22,06	2.391.128	27,63
Raylı Araçlar	681	0,00	0	0,00
Hava Araçları	47.498	0,34	6.709	0,08
Su Araçları	107.867	0,76	54.078	0,62
Nakliyat	298.601	2,11	92.413	1,07
Yangın ve Doğal Afetler	1.980.079	14,01	830.431	9,60
Genel Zararlar (Mühendislik)	582.234	4,12	336.382	3,89
Genel Zararlar (Diğer)	411.019	2,91	97.986	1,13
Kara Araçları Sorumluluk	2.247.948	15,91	1.783.390	20,61
Kara Araçları Sorumluluk (Diğer)	297.946	2,11	52.212	0,60
Hava Araçları Sorumluluk	50.256	0,36	4.428	0,05
Su Araçları Sorumluluk	544	0,00	103	0,00
Genel Sorumluluk	327.470	2,32	59.249	0,68
Kredi	31.846	0,23	5.047	0,06
Emniyet Suistimal	16.441	0,12	1.450	0,02
Finansal Kayıplar	84.707	0,60	8.394	0,10
Hukuksal Koruma	43.162	0,31	413	0,00
Destek	198	0,00	0	0,00
Hayat Dışı Toplam	11.949.004	84,57	7.167.995	82,84
Hayat Toplam	2.180.892	15,43	1.484.939	17,16
Toplam	14.129.896	100,00	8.652.934	100,00

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

www.hedefaof.com

Tablo 8.13., 2010 yılı sigorta branşlarını, prim üretimi ve ödenen tazminatlar açısından değerlendirmek amacıyla sunulmuştur. Toplam prim üretiminin %84,57'i hayat dışı sigorta branşlarında üretilmekte iken, %15,43'ü hayat sigortacılığında üretilmiştir. İki temel branşın, ödenen tazminatlar içindeki payları da prim üretim paylarına benzer olarak gerçekleşmiş, hayat dışı branşlardaki tazminat ödemeleri, toplam ödemenin %82,84'ünü, hayat sigortası tazminat ödemeleri ise toplam ödemelerin %17,16'ını oluşturmuştur. Alt branşlar açısından değerlendirildiğinde ise her iki alanda da en yüksek pay kara araçları branşında gerçekleşmiştir. Toplam prim ödemelerinin %22,06'ı, toplam tazminat ödemelerinin de %27,63'ünün kara araçları branşında olduğu görülmektedir. Bu sigorta branşını ise kara araçları sorumluluğu takip etmektedir. Prim üretiminin %15,91'i, tazminatların da %20,61'i kara araçları sorumluluğu branşına aittir. Üçüncü sırada yer alan sigorta branşı ise prim ve tazminatta farklılaşmaktadır. Toplam prim üretiminde yangın ve doğal afetler %14,01 ile üçüncü sırada yer alırken, tazminat ödemelerinde en yüksek paya sahip olan üçüncü alt branş ise hayat/sağlık branşı olmuştur. 2010 yılında toplam tazminat ödemelerinin %15,42'si bu sigortacılık branşında gerçekleşmiştir. Bu alan, prim üretiminde dördüncü sırada yer alırken, tazminatlarda dördüncü sırada yangın ve doğal afetler sigortacılığı yer almıştır.

Bireysel Emeklilik Sistemi

Bu başlık altında, ülkemizdeki sigortacılık sektörü içinde önemli bir yere sahip bireysel emeklilik sistemine ilişkin güncel bazı veriler değerlendirilerek, bireysel emeklilik sisteminin geldiği nokta ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Gönüllülük esasına dayanan bireysel emeklilik sisteminin temel amacı; bireylerin çalışma yaşamları boyunca yaptıkları düzenli tasarrufların yatırıma yönlendirilmesini sağlayarak, oluşacak birikimlerle, tasarruf yaptıkları dönemde sahip oldukları refah seviyesinin emeklilik döneminde de devam etmesini sağlamaktır.

İNTERNET Bireysel emeklilik alanında faaliyet gösterme izni alan 11 şirket ortaklığında 2 milyon ₺475 bin sermaye ile merkezi İstanbul'da kurulmuş olan Emeklilik Gözetim Merkezine ait internet sitesi www.egm.org.tr adresinden, sistemin nasıl çalıştığına ilişkin güncel bilgiler edinilebilir, gelişim raporları incelenerek güncel veriler ve gelişmeler takip edilebilir.

Ülkemizde bireysel emeklilik sistemini, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu düzenlemektedir. Bu kanun, sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak, TBMM tarafından 28 Mart 2001 tarihinde kabul edilerek, 7 Nisan 2001 tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunun yürürlüğe girme tarihi ise 7 Ekim 2001 dir. Bunu takiben yapılan Mevzuat çalışmaları ile sistemin etkili bir biçimde uygulanabilmesini için gerekli olan idari ve hukuki çerçeve çizilmiştir. Ülkemizde bireysel emeklilik şirketleri 2003 yılından itibaren faaliyetlerini sürdürmektedir.

İNTERNET T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığına ait Bireysel Emeklilik Sistemi internet adresi www.bireyselemeklilik.gov.tr, Bireysel Emekilik Sistemine ilişkin yasal mevzuatın takip eilebileceği bir internet adrestir.

Bireysel emeklilik sistemi;

- ikinci emeklilik geliri ile bireylerin emeklilikte refah seviyelerinin artmasına,
- altyapı yatırımları ve uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratılarak sistemin yeni iş ve istihdam olanakları yaratmasına,
- sosyal güvenliğin kapsamının artmasına ve kamunun sosyal güvenlikten kaynaklanan yükünün azaltılmasına,
- mali sektörde uzun vadeli fonların artmasına böylece mali sektörün daha sağlıklı işlemesine,

www.hedefaof.com

- enflasyonla mücadele ve istikrarlı büyümeye olumlu katkı sağlamasına,
- kurumsal yatırım stratejilerinin piyasalardaki dalgalanmaları ve spekülasyonları azaltmasına,
- sermaye piyasasının derinleşmesine olanak sağlayacak bir özel emeklilik sistemidir.

Bireysel emeklilik sistemindeki katılımcıların korunması ve dolayısıyla da siteme katılımın özendirilmesi için katılımcıların bazı hakları bulunmaktadır. Katılımcılar;

- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı tutarını, emeklilik planında tanımlı asgari katkı payından daha az olmamak üzere değiştirebilir.
- Şirkette en az 1 yıl kalmak şartıyla, bireysel emeklilik hesabındaki birikimlerini başka bir emeklilik şirketine aktarabilir.
- Aynı veya farklı şirketlerde açılmış olan bireysel emeklilik hesaplarının birleştirilmesini talep edebilir.
- Emeklilik sözleşmesi süresi içinde katkı payı ödemeye ara verebilir. Ancak katkı payı ödenmeyen süre emekliliğe hak kazanılması için gereken sürenin hesabında dikkate alınmaz.
- Yılda en fazla 6 kez fon dağılım oranını ve yılda en fazla 4 kez emeklilik planını değiştirebilir.

Aşağıdaki tabloda, bireysel emeklilik sistemine ilişkin bazı genel veriler sunulmaktadır. Günümüzde Türkiye'de bireysel emeklilik sistemi içinde yer alan katılımcı sayısı 2.693.774 adettir. 2003 yılından itibaren faaliyette bulunan bu sistemden emekli olan katılımcı sayısı ise 2012 yılının mart ayı itibariyle 4.168 kişidir. Aynı tarih itibariyle sistemde yer alan katılımcıların fon tutarları ise ₺15,6 milyon iken katkı payı tutarları ise ₺13.113 milyon'e ulaşmıştır.

Tablo 8.14: Bireysel Emeklilik Genel Verileri (03/2012)

Katılımcı Sayısı	2.693.774
Katılımcıların Fon Tutarı (milyon ₺)	15,6
Katkı Payı Tutarı (milyon ₺)	13.113
Emekli Olan Katılımcı Sayısı	4.168

Kaynak: www.bireyselemeklilik.gov.tr

Bireysel emeklilik sisteminde mevcut dağıtım kanallarını, bireysel direk satış, kurumsal satış, acente, banka ve diğer olarak sınıflandırmak mümkündür. Aşağıdaki tablo bu kanallar aracığı ile yapılan sözleşme adetlerini, toplam katkı payı miktarını, tahsilatı yapılmakta olan ortalama düzenli katkı payı miktarlarını ve satışları gerçekleştiren aracı sayılarını göstermektedir. Tahsilatı yapılan ortalama aylık düzenli katkı paylarına baktığımızda en yüksek rakamın aylık ortalama ₺205,7 ile acente kanalı ile yapılan sözleşmelerde olduğu görülmekte iken en önemli satış kanalı olan bireysel direk satış kanalında ise aylık ortalama düzenli ödemenin ₺164,72 olduğu görülmektedir.

Tablo 8.15: Bireysel Emeklilik Dağıtım Kanalları (2010)

	Sözleşme Adedi	**Katkı Payı (₺)**	**Tahsili Yapılan Ortalama Aylık Düzenli Katkı Payı (₺)**	**Satış Gerçekleştiren Aracı Adedi**
Bireysel Direkt Satış	1.721.108	6.820.286.347	164,72	12.526
Kurumsal Satış	141.316	694.058.177	154,70	323
Acente	239.555	1.083.014.099	205,70	3.467
Banka	400.925	769.383.547	144,89	8.823
Diğer	31.936	148.488.065	168,84	119
Toplam	2.534.840	9.515.230.234	165,37	25.258

Kaynak: 2010 Yılı Sigorta Sektörü Piyasa Analizi Raporu

www.hedefaof.com

Tablo 8.16., dağıtım kanallarının toplam içindeki ağırlığını göstermektedir. Sözleşme adedi içindeki en büyük pay, %67,90 ile bireysel direkt satış kanalı ile gerçekleşen sözleşmelere aittir. Bu kanalı %15,82 ile bankalar takip etmekte iken, en çok kullanılan üçüncü kanal ise %9,45 ile acenteler olmuştur. Toplam katkı payı içindeki dağıtım kanallarının paylarına baktığımızda birinci sırada %71,68 ile yine bireysel direkt satış kanalının olduğu görülmektedir. Bu sıralamada, ikinci sırada %11,38 ile acenteler, üçüncü sırada ise %8,9 ile bankalar yer almıştır.

Tablo 8.16: Bireysel Emeklilik Dağıtım Kanallarının Payı (2010)

Satış Kanalı	SözleşmeAdedi İçindeki Payı	Toplam Katkı Payı içindeki Payı
Bireysel Direkt Satış	67,90	71,68
Kurumsal Satış	5,57	7,29
Acente	9,45	11,38
Banka	15,82	8,09
Diğer	1,26	1,56
Toplam	100,00	100,00

Kaynak: 2010 Yılı Sigorta Sektörü Piyasa Analizi Raporu

Ülkemizdeki bireysel emeklilik müşterilerinin yaşlarına göre dağılımı için aşağıda yer alan Tablo 8.17.'de sunulmuştur. Mart 2012 tarihine göre dağılıma bakıldığında en fazla bireysel emeklilik müşterisinin %37,20 ile 25-34 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu yaş aralığını 35-44 yaş arası müşteri grubu takip etmektedir. Bireysel emeklilik müşterilerinin %33,46'ı bu yaş aralığında bulunmaktadır.

Tablo 8.17: Bireysel Emeklilik Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (03/2012)

Yaş Aralığı	Toplam İçindeki Payı %
25 Yaş Altı	5,87
25 - 34 Yaş	37,20
35 - 44 Yaş	33,46
45 - 54 Yaş	19,05
55 Yaş ve Üzeri	4,41
Toplam	100,00

Kaynak: www.bireyselemeklilik.gov.tr

Tablo 8.18.'de 2010 yılı için, aylık katkı payı ödeme miktarlarına göre müşteri sayıları ve toplam müşteriler içindeki oranı verilmiştir. Görüldüğü gibi en fazla müşteri, 1.369.011 ile aylık ₺101-200 arası katkı payı ödeyenlerdir. Bireysel emeklilik sistemine prim ödeyenlerin %54,01'i aylık ₺101-200 arası katkı payı ödemektedir. Aynı yıl, aylık ₺100 ve aşağısı prim ödeyenlerin oranı ise toplam içinde %32,05, ₺201 ve ₺200 üstü katkı payı ödeyenlerin oranı ise % 13,95 olmuştur.

Tablo 8.18: Bireysel Emeklilik Katkı Payı Tutarına Göre Dağılımı (2010)

Katkı Payı Tutarı	Adet	Toplam İçindeki Payı %
100 ₺ ve Aşağısı	812.280	32,05
101-200 ₺ Arası	1.369.011	54,01
201 ₺ ve Üzeri	353.502	13,95
Toplam	2.534.793	100,00

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010

www.hedefaof.com

Ülkemizde bireysel emeklilik sistemi müşterilerinin katkı payı ödemelerinde hangi para birimini tercih ettiklerini göstermek için Tablo 8.19. verilmiştir. Bireysel emeklilik müşterilerinin %96,88'i katkı paylarını yerli para cinsinden ödemeyi tercih etmekte iken ancak %3,12'i yabancı para birimi cinsinden ödeme yapmayı tercih etmektedir.

Tablo 8.19: Para Birimine Göre Sözleşme ve Sertifika Dağılımı (03/2012)

Para Birimi	%
Türk Lirası	96,88
Amerikan Doları	2,77
Auro	0,35

Kaynak: www.bireyselemeklilik.gov.tr

SIRA SİZDE 3 **Bireysel Emeklilik sistemi katılımcıları, ağırlıklı olarak sözleşme ve sertifikalarını ₺ cinsinden yapmayı tercih etmektedir. 2012 yılının üçüncü ayı itibariyle; para birimi olarak dövizin tercih edilme oranı ancak %3 civarında, ₺'sinin tercih edilme oranı ise % 96,88 olmuştur. BES katılımcıları aylık primlerini ₺ cinsinden ödemeyi tercih etmektedir. Katılımcıların tercihlerini ₺ cinsinden ödeme şeklinde kullanıyor olmasının, döviz kuru ve fiyat istikrarı üzerindeki olası etkisini değerlendiriniz.**

Tablo 8.20., Türkiye genelinde en fazla bireysel emekilik müşterisinin yerleşik olduğu illeri göstermektedir. Toplam müşterilerin en fazla yerleşik olduğu il %32,4 ile İstanbul olurken, ikinci %9,5 ile Ankara ve üçüncü ise %8,1 ile İzmir ili olmuştur. 2012 yılının üçüncü ayı itibariyle en fazla müşterinin yerleştiği ilk on il arasında %1,5 ile Aydın ili onuncu sırada yer almıştır.

Tablo 8.20: En Fazla Katılımcının Yerleşik Olduğu İl (03/2012)

İl	%
İstanbul	32,4
Ankara	9,5
İzmir	8,1
Antalya	4,5
Bursa	3,8
Adana	2,9
Kocaeli	2,6
Muğla	2,2
İçel	2,2
Aydın	1,5

Kaynak: www.bireyselemeklilik.gov.tr

TÜRK SİGORTACILIK SİSTEMİNİN TÜRK FİNANS SEKTÖRÜNDEKİ YERİ

Sigortacılık sistemi, risk transferiyle ekonomide olası zararları bertaraf etmenin yanında, fon birikimi yaratarak, ülke ekonomilerinin gelişme ve istikrarına katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla sigortacılık sektörü, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal yapılarında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Türk finans sitemi, bankacılık sektörü ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Bankacılık sektörünü, sırasıyla portföy yönetim şirketleri ile sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörleri takip etmektedir. Sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörleri, 2007 yılına değin bu sıralamada dördüncü olarak yer almakta iken, 2008 yılında üçüncü sıraya yükselmiş, takip eden yıllarda da bu sırasını korumuştur.

www.hedefaof.com

Dinamik bir yapıya sahip olan Türk sigortacılık sisteminin, Türk finansal söktöründe bulunduğu yeri ortaya koyabilmek için Tablo 8.21. verilmiştir. Tabloda son beş yıla ilişkin, Türkiye'de finansal sektörün varlık toplamı, sigortacılık sektörünün varlık toplamı ve finansal sektörün varlık toplamı içinde sigortacılık sektörünün payı verilmiştir. Sigortacılık sektörünün varlık toplamı 2006 yılında ₺18,6 milyar ile Türk finans söktröründe %2,78 lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2010 yılına gelindiğinde ise bu rakam ₺36,8 milyar ile finansal sistemin varlıkları içindeki payını %2,8'e yükseltmiştir. Son beş yıllık gelişimde bu pay 2007 ve 2009 yıllarında %3'ün üzerine çıkabilmiştir. 2010 yılında sigortacılık sektörünün payı bir önceki yıla göre gerilemiştir. Sigortacılık sisteminin finansal varlık toplamı içindeki payının seyri genel anlamda değerlendirildiğinde; sigortacılık sektörünün Türk finans piyasaların gelişimine paralel bir gelişim sergilediği görülmektedir.

Tablo 8.21: Türk Finans Sektöründe Sigortacılık Sektörü Varlık Toplamı

Yıllar	Finansal Sektör Varlık Toplamı (milyar ₺)	Sigortacılık Sektörü Varlık Toplamı (milyar ₺)	Sigortacılığın Payı *(%)*
2006	670,2	18,6	2,78
2007	772,0	23,4	3,03
2008	937,1	27,9	2,98
2009	1047,7	33,4	3,19
2010	1297,9	36,8	2,83

Kaynak: Sigortacılık ve BES Faaliyet Raporu 2010. S. Xiv

Türkiye, genç nüfus ve bu nüfusa karşın gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında düşük sigortalılık oranına sahiptir. Türkiye'de bilinç eksikliği nedeniyle sigortanın toplumsal faydaları ancak deprem, sel, su baskını gibi doğal afetlerden ya da sanayi bölgelerinde standartlara uygun malzeme ve ekipman kullanmayan işletmelerde meydana gelen infilak, yangın gibi büyük zarar oluşturan olaylardan sonra gündeme gelmektedir. Dolayısıyla ülkemizde sigortanın faydalarının topluma anlatılarak, sigorta bilincinin geliştirilmesine yönelik bir takım faaliyetlerin yapılması önem kazanmaktadır. Türkiye ekonomisinin gelişimine paralel olarak Türk sigortacılık sektörünün de gelişimine devam edeceği beklenmektedir.

TÜRK SİGORTACILIK SİSTEMİNİN DÜNYA SİGORTACILIĞINDAKİ YERİ

Türk sigorta sektörü dinamik yapısı, sahip olduğu nitelikli işgücü ve büyüme potansiyeli ile hem Avrupa hem de dünya piyasalarında gelecek vadeden sektörler arasında öne çıkmaktadır. Bu başlıkta Türkiye ekonomisinde sigorta sektörünün bazı yönleri ile Dünyadaki örnekleri ile karşılaştırılacak, böylelikle sigortacılık sektörümüzün, dünya ekonomileri içinde mevcut yeri değerlendirilecektir.

Tablo 8.22.'de 2010 yılında, çeşitli ülke gruplarına göre ülkelerin sigortacılık sistemlerinde, üretilen toplam primleri, prim üretimindeki reel değişim hızını, üke gruplarının dünya sigortacılık piyasalarındaki payını, ürettikleri primlerin gayri safi yurt içi hâsılalarına oranını ve üretilen primlerin ülke nüfusuna bölümü ile elde edilen kişi başına üretilen prim miktarlarını göstermektedir.

Tablo 8.22: Sigortacılık Sektörü Toplam Prim Üretimi (2010)

Yıllar	Toplam Prim Üretimi (mil $)	Reel Büyüme Hızı	Dünya Piyasalarındaki Payı *(%)*	GSYİH ya Oranı	Kişi Başına Prim Üretimi ($)
Dünya	4338964	2,7	100,0	6,89	627,3
Gelişmiş Ülkeler	3688758	1,4	85,01	8,65	3526,7
Gelişen Piyasalar	650206	11,0	14,99	2,99	110,1
OECD	3629636	1,2	83,65	8,14	2876,8
EURO Bölgesi	1069855	3,1	24,66	8,15	3005,2
AB	1482347	1,9	34,16	8,43	2736,3
Türkiye	9220	4,78	0,21	1,3	121,6

Kaynak: World Insurence in 2010, Sigma, NO: 2/2011

www.hedefaof.com

İNTERNET **Türkiye Sigorta ve Reasurans Şirketler Birliğine ait internet sitesine www.tsrsb.org.tr adresinden, Swiss Re tarafından her yıl yayınlanmakta olan World Insurence, Sigma Raporları takip edilerek, dünya sigortacılığına ilişkin güncel gelişmeler ve veriler izlenebilir.**

2010 yılında Dünyada üretilen toplam prim 4.338.964 mil $ olarak gerçekleşirken, ülkemizde üretilen toplam prim, 9.220 mil. $ düzeyini yakalamıştır. Tüm dünyada prim üretimi bir önceki döneme göre % 2,7 oranında bir büyüme yakalamış iken, ülkemizde toplam prim üretimi, dünya prim üretimi artış hızının üstünde seyrederek, reel olarak bir önceki yıla göre % 4,78'lik bir artış göstermiştir. Ancak ülkemizdeki prim üretim hızı, ülkemizin de içinde yer aldığı gelişen piyasalar olarak bilinen ülke grubundaki artış hızının altında kalmıştır. Gelişen piyasaların prim üretimi, ülke grubu olarak en yüksek büyüme hızını yakalamıştır. Bu ülkelerdeki prim üretimi bir önceki seneye göre %11,0 artış göstermiştir. Üretilen primlerin dünya piyasalarındaki payına baktığımızda ise en yüksek pay %85,01 ile sanayileşmiş ülke ekonomilerine aittir. Tüm dünya prim üretim hızının yüksek bir artış hızı yakalayamamasının nedeni, dünya prim üretiminde en ağırlıklı paya sahip olan sanayileşmiş ülkelerin ürettikleri prim miktarının bir önceki döneme göre % 1,4 gibi düşük bir düzeyde artış göstermiş olmasıdır. Dünya prim üretiminin ancak %0,21'ini gerçekleştiren Türkiye'de kişi başına üretilen prim miktarı 121,6 $ dır. Bu rakam tüm dünya'da 627,3 $, gelişmiş ekonomiler için ise 3.526,7 $ olarak gerçekleşmiştir. Gelişen piyasalarda kişi başına düşen prim üretimi ise ülkemizdeki seviyenin de altında 110,1$ olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 8.23: Toplam Sigorta Prim Üretimi (2010)

Sıra	Ülkeler	Toplam Prim Üretimi (mil. $)	Dünya Piyasalarındaki Payı (%)	Reel Büyüme Hızı (%)
1	ABD	1.166.142	26,88	-0,22
2	Japonya	557.439	12,85	0,09
3	İngiltere	310.022	7,15	-2,66
4	Fransa	280.082	6,46	2,07
5	Almanya	239.817	5,53	3,86
6	Çin	214.626	4,95	26,24
7	İtalya	174.347	4,02	6,56
8	Kanada	115.521	2,66	2,94
9	Güney Kore	114.422	2,64	7,85
10	Hollanda	97.057	2,24	-2,59
37	Türkiye	9.220	0,21	4,78

Kaynak: World Insurance in 2010, Sigma, NO: 2/2011

Tablo 8.23. üretilen toplam primlere göre ülke sıralarını göstermektedir. ABD 2010 yılında toplam prim üretiminde başı çekerken, ikinci Japonya, üçüncü ise İngiltere olmuştur. Prim üretimindeki reel değişim hızına bakıldığında 2010 yılı için en yüksek reel büyüme hızını % 26,24 ile Çin ekonomisi yakalamış ve dünya prim üretiminde Çin, 214.626 milyon $ ile 6. sırada yer almıştır. Ülkemizde ise prim üretimi, reel olarak bir önceki yıla göre % 4,78 artış göstererek 2010 yılında 9.220 milyon $ olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ekonomisi, 2010 yılında toplam prim üretiminde 37. Sırada yer almıştır. 2006 yılında Çin 70.737 milyon dolar ile 10. sırada yer alır iken, Ülkemiz 6.609 milyon dolar ile 35. sırada yer almıştır. Dolayısıyla toplam prim üretiminde ülkemiz sigortacılık sektörünün gelişimi, Çin ekonomisinin gerisinde kalmıştır. Türk sigortacılık sisteminin toplam prim üretimindeki yeri 2006 ile kıyaslandığında iki sıra daha aşağıdadır.

www.hedefaof.com

Tablo 8.24: Kişi Başına Sigorta Prim Üretimi ($, 2010)

Sıra	Ülkeler	Toplam Prim Üretimi	Hayat	Hayat Dışı
1	İsviçre	6637,7	3666,8	2966,9
2	Hollanda	5845,3	1511,8	4333,5
3	Lüksemburg	5653,2	3698,3	1954,9
4	Danimarka	5084,2	3429,2	1655,1
5	İngiltere	4496,6	3436,3	1060,2
6	Japonya	4390,2	3472,8	917,4
7	İrlanda	4296,6	3213,7	1082,9
8	Fransa	4186,6	2937,5	1249,0
9	Finlandiya	4181,5	3323,9	857,6
10	İsveç	4081,7	3141,2	940,5
66	Türkiye	121,6	18,9	102,7

Kaynak: World Insurance in 2010, Sigma, NO: 2/2011

Tablo 8.24.'de kişi başı prim üretimi dikkate alınarak yapılan sıralama sunulmuştur. Kişi başına en yüksek prim üretimi 6637,7 $ ile İsviçre'de gerçekleşmiştir. İkinci sırada Hollanda, üçüncü sırada ise Lüksemburg yer almıştır. Kişi başına prim üretiminde birinci sırada olan İsviçre toplam prim üretiminde ilk on ülke içinde yer almamaktadır. Türkiye kişi başına düşen prim üretiminde 121,6 $ ile 66. sırada yer almıştır. Türkiye bu rakam ile Avrupa ülkelerinden ancak Sırbistan ve Ukrayna'yı geride bırakarak sondan üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 8.25: Prim Üretiminin GSYİH'a Oranı (2010)

Sıra	Ülkeler	Toplam Prim Üretimi	Hayat	Hayat Dışı
1	Tayvan	18,4	15,4	3,0
2	Güney Afrika	14,8	12,0	2,8
3	İngiltere	12,4	9,5	2,9
4	Hollanda	12,4	3,2	9,2
5	Honk Kong	11,4	10,1	1,4
6	Güney Kore	11,2	7,0	4,2
7	Fransa	10,5	7,4	3,1
8	Japonya	10,1	8,0	2,1
9	İsviçre	9,9	5,5	4,4
10	Bahamalar	9,9	2,5	7,3
77	Türkiye	1,3	0,2	1,1

Kaynak: World Insurance in 2010, Sigma, NO: 2/2011

Ülkelerin ürettiği prim miktarının GSYİH'ya oranları dikkate alınarak yapılan sıralama ise Tablo 8.25.'de sunulmuştur. Dünya ekonomileri arasında bu konuda en yüksek oran %18,4 ile Tayvan'a aittir. Tayvanı ise sırasıyla Güney Afrika ve İngiltere izlemektedir. Ülkemizde bu oran ise oldukca düşük bir düzeyde, %1,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam ile Türkiye Avrupa ülkeleri içerisinde en son sırada bulunmaktadır.

SIRA SİZDE 4 **Türk sigortacılık sisteminin Dünya'da toplam prim üretiminde, kişi başına düşen prim üretimine ve de prim üretiminin GSYİH'ya oranına kıyasla daha üst sıralarda yer almasını değerlendiriniz.**

www.hedefaof.com

Tablo 8.26: Sigortacılık Sektörü Hayat Sigortası Prim Üretimi (2010)

Yıllar	Toplam Prim Üretimi (mil $)	Reel Büyüme Hızı	Dünya Piyasalarındaki Payı*(%)*	Kişi Başına Prim Üretimi ($)
Dünya	2520072	3,2	100,0	364,3
Gelişmiş Ülkeler	2156248	1,8	85,56	2068,7
Gelişen Piyasalar	363824	13,1	14,44	61,6
OECD	2082426	1,4	82,63	1639,3
EURO Bölgesi	636006	4,7	25,24	1755,6
AB	914072	2,8	36,27	1709,1
Türkiye	1434	11,4	0,06	18,9

Kaynak: World Insurance in 2010, Sigma, NO: 2/2011

Tablo 8.27: Sigortacılık Sektörü Hayat Dışı Sigorta Prim Üretimi (2010)

Yıllar	Toplam Prim Üretimi (mil $)	Reel Büyüme Hızı	Dünya Piyasalarındaki Payı*(%)*	Kişi Başına Prim Üretimi ($)
Dünya	1818893	2,1	100,0	263,0
Gelişmiş Ülkeler	1532510	1,0	84,26	1458
Gelişen Piyasalar	286383	8,5	15,74	48,5
OECD	1547209	0,9	85,06	1208,5
EURO Bölgesi	433850	0,9	23,85	1249,6
AB	568275	0,5	31,24	1027,2
Türkiye	7,786	3,6	0,43	102,7

Kaynak: World Insurance in 2010, Sigma, NO: 2/2011

Sigortacılık sektörününe ilişkin iki temel alt grup olan hayat ve hayat dışı sigortacılığa ilişkin benzer değerlendirmeler amacıyla Tablo 8.26. ve Tablo 8.27. sunulmuştur. Bu tablolarda çeşitli ülke grupları sigortacılık sektörlerinin bu iki alt sigorta grubu itibari ile değerlendirilmesi sunulmuştur. İki tablo incelendiğinde, Dünya genelinde hayat sigortasının, hayat dışı sigortaya göre daha yüksek bir reel büyüme hızı yakaladığı görülmektedir. Kişi başına düşen prim üretimini hayat ve hayat dışı sigorta diye ayrıştırdığımızda, Dünya genelinde hayat sigortası 364,3 $, hayat dışı sigorta ise 263 $ olarak gerekleşirken, ülkemizde hayat sigortası 18,9 $, hayat dışı sigorta ise 102,7 $ olarak gerçekleşmiştir. Dünya genelinde hayat sigortası hayat dışı sigortanın üstü bir değer olarak gerçekleşir iken, ülkemizde tam tersi, hayat dışı sigorta, hayat sigortasını geride bırakmıştır. Türkiye içinde bulunduğu grup olan gelişen piyasaları hayat sigortasında gerisinde kalmış ancak hayat dışı sigortada geride bırakmıştır.

Bir ülkede sigortacılık sektörünce üretilen primlerin seviyesi, o ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları tarafından belirlenmektedir. Bu koşulların yeterince gelişmediği ülkelerde, prim gelirleri, şartları gelişmiş ülkelere kıyasla daha düşük gerçekleşmektedir. Gelişmekte olan bir ekonomiye sahip ülkemizdeki sigortacılık sektörünü, dünya ekonomileri ile kıyasladığımızda, Türk sigortacılık sektörü pozitif bir gelişme trendi yakalamış olsa da dünya genelinde gelişme hızı nisbi anlamda geride kalarak, bulunduğu yeri daha üst sıralara taşıyamamıştır. Genel anlamda Türk sigortacılık sekörü değerlendirildiğinde, sektörün güçlü ve sayıf yönleri olarak şu konuların öne çıktığı görülmektedir.

Sektörün Güçlü Tarafları;

- Türkiye'deki genç ve yüksek nüfusla birlikte düşük sigortalılık oranı,
- Türkiye sigorta sektörünün uluslararası anlamda ilgi çekmesi,
- Sektörün sermaye yapısının giderek güçlenmesi,
- Sektördeki firmaların, oto dışı branşlara da yönelmesi,

www.hedefaof.com

- Sektörün ekonomi için ciddi bir likidite kaynağı oluşturması.

Sektörün Zayıf Tarafları;

- Kişi başına düşen milli gelirin düşük olması,
- Geçmişte yaşanan tatsız tecrübelerden kaynaklanan sigortaya karşı negatif bakış açısı,
- Gerekli kaynak oluşmadığı için bankacılık sektörünün gerisinde kalması,
- Yeterli sigorta bilincinin oluşmaması ve 'kaderci' anlayış,
- Hayat dışı branşların ekonomik durgunluklardan etkilenmesi.

Fiansal sisteme yön veren politika yapıcıların, sigortacılık sektörüne ilişkin politikaları şekillendirirken, yukarıda değinilen bu güçlü ve zayıf yönleri dikkate alması, Türk sigortacılık sektörün gelişim ivmesini olumlu etkileyecek ve Türk sigortacılığının uluslararası düzeydeki yerini üst sıralara taşımasına katkıda bulunacaktır.

www.hedefaof.com

Özet

Sigortacılık sistemi, gerek riskleri azaltmaya etkisi gerekse de sermaye piyasalarının gelişimine etkisi açısından ekonomik gelişme üzerinde olumlu etkileri olan bir sektördür. Bu sektör, ekonomik faaliyetler ile çift taraflı ve yüksek oranda bir etkileşim içindedir.

Sigortacılık sektörünün temel fon kaynağı niteliğinde olan prim üretimi, bir ülkenin sigorta sektörünün değerlendirebilmek için ele alınacak temel göstergelerden biridir. Prim üretimi; sigortacılık hizmetlerinden faydalan ekonomik birimlerin bu hizmet için ödediği bedeli ifade ederken aynı zamanda sigorta sektöründe faaliyette bulunan firmaların gelirlerinin temel belirleyicisidir. Türk sigortacılık sektörünün toplam prim üretimi 2006 yılında 6,9 milyar düzeyinde iken bu rakam 2010 yılına gelindiğinde %33,3'lük bir değişim ile 9,2 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde hayat dışı sigortacılıkta üretilen toplam prim %32,2'lik bir değişim sergilemiş ve 5,9 milyar dolardan 7,8 milyar dolara, hayat sigortacılığında üretilen toplam prim ise %40'lık bir değişim ile 1,0 milyar dolardan 1,4 milyar dolara ulaşmıştır. Son beş yıllık gelişim eğilimi göstermektedir ki hayat sigortacılığında üretilen toplam prim miktarı, hayat dışı sigortacılığa göre daha yüksek bir oranda artış göstermiştir. Sektörün kişi başına prim üretimine baktığımızda ise 2006 yılında 96 $ olan kişi başına prim üretiminin 2010 yılına gelindiğinde 125 $ seviyesine ulaştığı görülmektedir. Üretilen primlere ilişkin aracı dağılımında ülkemizde acenteler öne çıkmaktadır. 2010 yılında toplam prim üretiminin %60,14'ü acenteler kanalıyla gerçekleşmiştir. Hayat dışı sigortacılıkta temel kanal yine % 67,83 ile acenteler olurken, hayat sigortacılığında temel kanal %69,54 ile bankalar olmuştur.

Günümüzde 58 şirketin faaliyet gösterdiği Türk sigortacılık sektörünün dinamik yapısı ve gelişme potansiyeli yabancı sermayenin de ilgisini çekmektedir. Sektördeki yabancı sermayenin payı 2010 yılı itibariyle %58,78'e yükselmiştir. Yatırım portföyüne baktığımızda ise sigortacılık sektörü yatırımlarının ağırlıklı olarak menkul kıymetlere yönlendiği ve bunlar içinde de en önemli payın toplam yatırımların %85'i ile kamu borçlanma senetlerine ait olduğu görülmektedir. Türk sigortacılık sektörü, ağırlıklı olarak kamu kâğıtlarına yatırım yapmaktadır.

Ülkemizde sosyal güvenlik reformunun bir parçası olan Bireysel Emeklilik Sistemi, 2003 yılından beri faaliyette bulunmaktadır. 2012 yılının üçüncü ayına gelindiğinde sistemdeki katılımcı sayısı 2,5 milyonun üzerine çıkmış, emekli olan katılımcı sayısı ise 4.168'i bulmuştur. BES katılımcılarının ödediği primlere baktığımızda, katılımcıların %54,1'inin ₺101-200 arası prim ödemeyi tercih etmektedir. Ayrıca katılmıcıların para birimi olarak tercihi de % ₺96,88 ile olmuştur.

Türk finans sektöründe sigortacılığın payına baktığımızda; 2010 yılında ₺36,8 milyar aktif ile sigortacılığın payının %2,83 olduğu görülmektedir. Sigortacılık sektörünün Türk finans piyasaların gelişimine paralel bir gelişim sergilediği görülmektedir. Türk finans sitemi, bankacılık sektörü ağırlıklı bir yapıya sahiptir. Bankacılık sektörünü sırasıyla portföy yönetim şirketleri ile sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörleri takip etmektedir. Sigortacılık ve bireysel emeklilik sektörleri, 2007 yılına değin bu sıralamada dördüncü olarak yer almakta iken 2008 yılında üçüncü sıraya yükselmiş, takip eden yıllarda da bu sırasını korumuştur.

Türk sigorta sektörü dinamik yapısı, sahip olduğu nitelikli işgücü ve büyüme potansiyeli ile hem Avrupa hem de dünya piyasalarında gelecek vadeden sektörler arasında öne çıkmaktadır. Ancak ülkemiz, genç nüfus ve bu nüfusa karşın gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında düşük sigortalılık oranına sahiptir. 2010 yılında Türkiye sigortacılık sektörü toplam prim üretiminde dünyada 37. sırada bulunmakta iken, kişi başına düşen prim üretiminde 66., üretilen primlerin GSYİH'a oranında ise 77. sıradadır. Dünya toplam prim üretiminin %0,21'i, hayat sigortacılığı prim üretiminin %0,06'ı, hayat dışı sigortacılık prim üretiminin ise %0,43'ü ülkemizde gerçekleşmektedir. Görüldüğü gibi sigortacılık sektörümüzün, dünya piyasalarında hayat dışı sigortacılıktaki yeri, hayat sigortacılığına göre daha üst sıralardadır. Ülkemiz sigortacılık sektöründe kişi başına düşen toplam prim üretimini değerlendirdiğimizde, gelişmekte olan ülke ortalamasının üstü bir seviyede iken, OECD ülkeleri ortalamasının altında kaldığı görülmektedir.

Sigortacılık sektörün güçlü ve zayıf yönleri dikkate alınarak sekillenen, sektörüne ilişkin politikalar ile birlikte, Türk sigortacılık sektörünün gelişim ivmesininin devam edeceği beklenmektedir. Dolayısıyla Türk sigortacılığının uluslararası düzeydeki yerinin gelecekte üst sıralara taşınacağı beklenmektedir.

www.hedefaof.com

Kendimizi Sınayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi sigortacılık sektörünün temel fon kaynağıdır?

a. Kamu borç senetleri,

b. Prim üretimi

c. Gayrimenkul gelirleri,

d. Katılım payları

e. Katkı payları

2. Aşağıdaki yıllardan hangisinde kişi başına düşen prim üretimi 131 $ ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır?

a. 2006

b. 2007

c. 2008

d. 2009

e. 2010

3. Aşağıdakilerden hangisi, faaliyet alanına göre sigortacılığa ilişkin temel gruplardan biri **değildir?**

a. DASK

b. Hayat dışı sigorta

c. Hayat/ emeklilik sigortası

d. Hayat sigortası

e. Reasurans

4. Türk sigortacılık sektörü yatırım portföyündene yer alan aktifler içinde en yüksek paya sahip aktif aşağıdakilerden hangisidir?

a. Sabit değerler

b. Döviz rezervleri

c. Hisse senedi

d. Özel sektör tahvilleri

e. Kamu borçlanma senetleri

5. Aşağıdaki göstergelerden hangisi, sigorta şirketlerine ilişkin finansal göstergelerden biri **değildir?**

a. Kişi başına prim üretimi

b. Yatırım portföyü

c. Varlık dağlımı

d. Likidite oranı

e. Aktif kârlılığı

6. Hayat dışı sigortacılık branşında ülkemizde en çok prim üreten kaynak aşağıdaki kanalardan hangisidir?

a. Merkez

b. Acente

c. Banka

d. Broker

e. Reasurans

7. Aşağıdaki sigorta branşlarından hangisi 2010 yılında ödenen tazminatlar içinde en yüksek paya sahiptir?

a. Kaza sigortası

b. Kara araçları sorumluluk

c. Kara araçları sigortası

d. Genel zararlar (mühendislik)

e. Hayat sağlık sigortası

8. Aşağıdaki dağıtım kanallarından hangisi, tahsilatı yapılan aylık düzenli ortalama katkı payı en yüksek olan kanaldır?

a. Bireysel direk satış

b. Kurumsal satış

c. Acente

d. Banka

e. Leasing

www.hedefaof.com

9. Bireysel Emeklilik Sisteminde toplam katkı payına göre en yüksek paya sahip dağıtım kanalı aşağıdakilerden hangisidir?

a. Bireysel direk satış

b. Kurumsal satış

c. Acente

d. Banka

e. Leasing

10. Aşağıdakilerden hangisi, 2010 yılına ilişkin Türkiye sigorta sektöründeki toplam primlerin reel artış hızına ilişkin doğru bir kıyaslamadır?

a. OECD ortalamasına esittir

b. Gelişmiş piyasalardan düşük ancak gelişmiş ülkelerden yüksek

c. Gelişmiş piyasalardan yüksek ancak gelişmiş ülkelerden düşük

d. Gelişen piyasalardan yüksek

e. EURO bölgesinden düşük

Kendimizi Sınayalım Cevap Anahtarı

1. b cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sektöründe Temel Göstergeler" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

2. b cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sektöründe Temel Göstergeler" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

3. a cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sektöründe Yapısal Göstergeler" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

4. e cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sisteminde Finansal Göstergeler" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

5. a cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sisteminde Finansal Göstergeler" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

6. b cevabınız yanlış ise "Cumhuriyet Döneminde Sigortacılık"başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

7. c cevabınız yanlış ise "Branşlar Bazında Türk Sigortacılık Sistemi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8. c cevabınız yanlış ise "Bireysel Emeklilik Sistemi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

9. a cevabınız yanlış ise "Bireysel Emeklilik Sistemi" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

10. b cevabınız yanlış ise "Türk Sigortacılık Sisteminin Dünyada Yeri" başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

www.hedefaof.com

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

İki sigorta da zorunlu olmakla birlikte, taşıtlarda ikinci el piyasa konut piyasasına kıyasla daha hareketlidir. Dolayısıyla bir konutun ortalama el değiştirme hızı, bir taşıtın el değiştirme hızına göre daha düşüktür. Bu sebeple mülkiyeti çok değişmediği için birçok konut sahibi, zorunlu deprem sigortası yaptırma konusunda isteksiz davranabilmekte, bu durumda herhangi bir yasal zorunluluk ile karşılaşmayabilmektedir. Bunun yanında bir başka olası neden de, taşıt kazalarının gerçekleşme olasılığının doğal afetlerin yaşanma olasılığına göre daha yüksek olmasıdır. Bu durum da taşıt sigortası yaptırma konusunda daha istekli olunmasına neden olabilmektedir.

Sıra Sizde 2

Özel sektörün yatırımlar için ihtiyaç duyduğu fonlara erişimi, ekonomik kalkınma için önemli bir ihtiyaçtır. Kamu borçlanma ihtiyacının yüksek olduğu ekonomilerde, özel sektör, fon bulmak için kamu sektörü karşısında sorunlar yaşayabilmektedir. Dolayısıyla sigorta sektörünün portföyünde hisse senetlerine ve özel sektör borçlanma senetlerine düşük oranlarda yer vermesi, sigortacılık sektöründe toplanan fonların kamuya aktarılarak değerlendirildiği anlamına gelir. Bu durum ekonomik gelişme için ihtiyaç duyulan özel sektör yatırımlarının fon bulma imkânlarını sınırlayan bir durumdur. Faiz oranlarının düştüğü bir ekonomik ortamda, kamu borçlanma senetlerinin getirileri de düşmektedir. Dolayısıyla böyle bir ekonomik ortamda portföyünde bu senetlere yer vermiş yatırımcıların kazançları da düşecektir.

Sıra Sizde 3

Biresysel emeklik sitemi katılımcılarının tercihlerinin ₺'den yana olması, döviz kuru üzerinde bir baskı yaratmamaları anlamına gelmektedir. Eğer tercihleri aksi bir yönde olmuş olsa idi bu durumda döviz kuruna yönelik bir talep artışı ve dolayısıyla döviz kurlarında bir artış yaşanması söz konusu olabilecek ve bu durumda fiyat istikrarının sağlanması üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecektir. Ancak ₺ cinsnden ödeme tercihi, yerli paranın kullanımını nisbi anlamda arttırmakta dolayısıyla döviz kuru üzerindeki baskıyı hafifletmektedir. Bu durumun fiyat istikrarının sağlanması üzerinde olası olumlu etkileri olabilir. Çünkü döviz kurundaki artışlar, ithal girdi fiyatlarını etkileyerek bir ekonomide maliyetleri yükseltmekte ve fiyat artışlarına neden olabilmektedir. Aynı zamanda döviz kurundaki artış enflasyon beklentilerini de etkileyerek fiyat istikrarını olumsuz etkileyebilir. BES katılımcılarının tercihlerinin ₺'den yana olması, ülkemizde fiyat istikrarını sağlama adına olumlu bir katkı yaratmaktadır.

Sıra Sizde 4

Türk sigortacılık sistemin, 2010 yılında toplam prim üretiminde dünyada 37. sırada yer almakta iken, kişi başına düşen prim üretiminde 66. ve prim üretiminin GSYİH'ya oranı sıralamasında ise 77. sırada yer alaktadır. Bu drum, Türk sigortacılık sisteminin ikinci ve üçüncü verilen sıralamada daha üst sıralarda yer alan birçok ülkenin sigortacılık sistemine kıyasla daha büyük olduğu anlamına gemektedir. Türkiye ekonomisi, nasıl ki ekonomik büyüklük olarak birçok ülkeyi geride bırakmasına karşın, kişi başına düşen milli gelir sıralamasında nispeten daha geride ise, benzer bir durum sigortacılık sektörü için de geçerlidir. Sigortacılık sektörü birçok ülkeden büyük olan Türkiye kişi başına prim üretimi ya da primlerin GSYİH'ya oranı sıralamalarında çok daha alt sıralarda yer almaktadır. Bunun nedeni; aslında büyük bir hacme sahip olan sigortacılık sektörünün, ekonominin büyüklüğüne kıyasla nispeten küçük olmasıdır. Yani sigortalılık oranının düşük olmasıdır. Bu durum gelecekte Türk sigorta sektrörünün gelişeceği anlamına gelebilir. Çünkü buna dair önemli bir ihtiyaç yani potansiyel vardır.

www.hedefaof.com

Yararlanılan Kaynaklar

Coşkun, Metin (2010) **Para ve Sermaye Piyasaları: Kurumlar, Araçlar, Analiz,** Detay Yayıncılık, Ankara.

World Insurence in 2010, Sigma, NO: 2/2011, Swiss Re.

Türkiye' de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Sistemi Faaliyetleri Hakkında Rapor 2010, T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu.

2010 Yılı Sigortacılık Sektörü Piyasa Analizi Raporu, T.C. Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü.

Hazine Bülteni (30/6/2011) T.C. Hazine Müsteşarlığı.

www.bireyselemeklilik.gov.tr

www.egm.org.tr

www.isad.org.tr

www.istekobi.com.tr

www.sigortacilik.gov.tr

www.sigortasektoru.com

www.hedefaof.com